

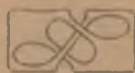
Grey Scale #13

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

Państwowa Gospodarka
Węglowa w Polsce
1918 — 1921 r.

NAKŁADEM MINISTERSTWA PRZEMYSŁU I HANDLU
WARSZAWA 1922.

Państwowa Gospodarka
Węglowa w Polsce
1918 — 1921 r.

NAKŁADEM MINISTERSTWA PRZEMYSŁU i HANDLU
WARSZAWA 1922.

Państwowa Gospodarka
Węglowa w Polsce
1918 r. — 1921 r.

Zakł. Graf. „ARS“ Sienna 33. Tel. 106-25.

Państwowa Gospodarka
Węglowa w Polsce
1918 — 1921 r.

NAKŁADEM MINISTERSTWA PRZEMYSŁU I HANDLU.
WARSZAWA 1922.

33.2

Państwowa Gospodarka
Węglowa w Polsce
1918 — 1921 r.

PRZEDMOWA.

W chwili przejęcia władzy państwowej przez Rząd Polski, znajdowała się Polska pod względem zaopatrzenia w materiał opałowy w warunkach cięższych, niż wszystkie inne państwa, a to zarówno z powodu dewastacji kopalń i urządzeń kopalnianych przez okupantów, jak też z powodu niedostateczności taboru kolejowego, nieuporządkowania stosunków robotniczych, oraz ciągłego wzrostu potrzeb opałowych kraju, zwłaszcza wobec toczącej się na Wschodzie wojny. W tej trudnej sytuacji jedynie zgodne współdziałanie wszystkich czynników w Państwie mogło uchronić przed katastrofą o skutkach wprost nieobliczalnych. I rzeczywiście, prowadzona przez Państwo w okresie od listopada 1918 r. do października 1921 r. gospodarka węglowa, była rezultatem skoordynowanych wysiłków Rządu, Sejmu, producentów węgla, robotników i całego społeczeństwa.

Jakikolwiek byłby pogląd zasadniczy na sprawę ingerencji Rządu w dziedzinie zaopatrzenia ludności w opał, czyli na sprawę systemu etatystycznego w mniejszym lub większym zakresie, należy stwierdzić ogólnie, że prowadzona przez Rząd gospodarka węglowa dała wyniki dodatnie, które dadzą się pokrótce streścić następująco:

- 1) Węgiel był stosunkowo do innych produktów tani.
- 2) Zaopatrzenie w opał było możliwie równomierne, a konieczności państwowe stale stawiane były na pierwszym planie.
- 3) Stan kopalń, zdewastowanych przez okupantów, znacznie się poprawił.

4) Produkcja kopalń w końcu roku 1921 zbliżyła się do przedwojennej.

Sprawozdanie niniejsze da materiał dla oceny skoordynowanej pracy wszystkich czynników, które się przyczyniły do przewyciężenia trudności, związanych z zaopatrywaniem w węgiel Państwa Polskiego. Całokształt tych materiałów w swoim czasie nie mógł być publikowany ze względów politycznych i wojskowych.

STANISŁAW ŚWIĘTOCHOWSKI

Dyrektor D-tu Górniczo-Hutniczego
Ministerstwa Przem. i Handlu

Październik, 1922 r.

W S T Ę P.

Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 13 lipca 1921 r., wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu i Ministrem Kolei Żelaznych, przywróciło, poczynając od dnia 1 października 1921 r., na całym obszarze Państwa wolny obrót węglem kamiennym, koksem, węglem brunatnym i brykietami węglowymi. Rozporządzenie to, jeśli pozostawić na uboczu kwestję pewnych niezbędnych zarządzeń przejściowych, zamykało sobą trzyletni prawie okres państwowej gospodarki opałowej, opartej na podstawie sekwestru i przymusowego podziału wymienionych środków opałowych między spozyców.

Genetycznie biorąc, reglamentacja obrotu węglem wywodzi się z zarządzeń b. władz okupacyjnych w Polsce i była niuniknionym następstwem wojny i zasadniczych zmian, jakim uległy wszystkie dziedziny życia gospodarczego. Dekret Naczelnika Państwa z dnia 23 listopada 1918 r. o sekwestrze surowców, półfabrykatów i towarów, wywołany panującym w kraju brakiem surowców na potrzeby ludności i przemysłu, utrzymywał w mocy wszystkie odnośne rozporządzenia b. władz okupacyjnych i w dalszym ciągu nakładał na cały prawie obrót surowcowy i towarowy twarde więzy systemu reglamentacyjnego. W zamierzeniach rządu polskiego system ten miał na celu wydzwignięcie przemysłu węglowego w Polsce z upadku, do jakiego doprowadziły go rządy okupantów, oraz załagodzenie możli-

wych wstrząśnięć, jakie na tle ogólnoświatowego braku węgla groziły krajowi przy dostosowywaniu się odradzającego polskiego systemu gospodarczego do zmienionych warunków politycznych.

Zagadnienia te były pierwszorzędnej doniosłości państwowej. Kwestja opałowa w całej Europie, w ciągu wojny i po wojnie, przątała uwagę rządów i sfer zainteresowanych. Problemy opałowe stały się kwestją międzynarodową, regulowaną badaniami i orzeczeniami specjalnych węglowych instancji międzynarodowych. System gospodarczy świata całego, wykołejony wskutek wojny, wymagał w dziedzinie opałowej specjalnie troskliwej opieki i celowego kierownictwa, któreby uwzględniało w należytej mierze wszystkie czynniki kryzysu opałowego i posiadało egzekutywę dla skoordynowania sprzecznych interesów i normowania zużycia.

W Polsce zagadnienia opałowe komplikowały się nadmiar niezwykle z uwagi na te warunki, w jakich powstawało odrodzone Państwo Polskie i odbudowywał się zrujnowany system gospodarczy kraju. Produkcja węgla w zagłębach polskich spadła do poziomu katastrofalnego. Stosunki kolejowo-transportowe utrudniały niezmiernie przewóz węgla. Zapotrzebowanie wzrastało szybko, przenosząc znacznie ilości węgla rozporządzalnego. Kwestja zasilenia kraju węglem importowanym z zagłębi śląskich, wobec niewyjaśnionych a naogół naprzężonych stosunków z sąsiadami zachodnimi, przedstawiała się problematycznie i wymagała ciągłego współdziałania czynników państwowo-politycznych. Nad tym zaś splotem niezmiernie zawiłym stosunków wewnętrznych i zewnętrznych dominowała wojna, ogarniająca ze wszech stron rubieżę Rzeczypospolitej i wymagająca naprężenia wszystkich sił i zespolenia wszystkich czynników dla zapewnienia bezpieczeństwa granic.

W warunkach takich potrzeba ześrodkowania gospodarki opałowej w rękach rządu była rzeczą zupełnie zrozumiałą i narzucającą się samą siłą faktów. Musiał być stworzony jednolity system polityki opałowej, koordynujący zarówno tendencje produkcji, jak i tendencje konsumpcji. Musiał być stworzony czynnik, regulujący rozdział i spożycie; musiało być, dla uniknięcia rozprężenia i anarchji, wysunięte jako zasada kierownicza, kryterjum dobra państwa, skoro swobodna gra sił i inicjatywa prywatna w danym momencie bądź chwilowo dobra tego nie gwarantowały, bądź nie posiadały warunków do celo-

wego normowania kwestji opałowej. Wreszcie—musiała istnieć odpowiedzialna osoba lub odpowiedzialny urząd, wyposażone w należyte pełnomocnictwa i możność działania, celem wprowadzenia niezbędnej kontroli i możliwego ładu do dziedziny, w której panowały: głód węglowy i chaos gospodarczy.

Fakt wprowadzenia a raczej utrzymania reglamentacji obrotu węglem w Polsce w roku 1918, a następnie utrzymania tego systemu aż do jesieni 1921 r. był więc wynikiem tego położenia, w jakim Polska w dziedzinie stosunków opałowych znalazła się po ustąpieniu okupantów. Fakt ten zresztą łączył się bardzo wyraźnie z ogólną pod tym względem sytuacją światową *). Polska państwowa gospodarka węglowa miała precedensy i analogie; we Włoszech w ciągu wojny, w celu regulowania obrotu węglowego, utworzone zostało specjalne Ministerstwo Opałowe; w Niemczech do ostatnich czasów utrzymuje się sekwestr węgla, wykonywany przez Rząd. We Francji dopiero w marcu 1921 r. zniesiono państwową gospodarkę opałową. W Austrii i Czechosłowacji dotychczas utrzymała się dość daleko idąca reglamentacja obrotu węglowego.

Konieczność najenergiczniejszego zajęcia się problemem opałowym rozumiał w Polsce dokładnie Rząd, Sejm i społeczeństwo. Rada Ministrów już w listopadzie 1918 r. uchwaliła rozległe pełnomocnictwa w tym względzie dla Szefa Sekcji Górniczo-Hutniczej Ministerstwa Przemysłu i Handlu, p. Stanisława Świętochowskiego. W maju 1919 r. obradowała specjalna Komisja Międzyministerjalna do spraw go-

*) Już w samym początku wojny produkcja środków opałowych prawie we wszystkich krajach znacznie spadła i do końca wojny podniosła się nieznacznie, jak wykazuje poniższe zestawienie wydobycia węgla:

	1913 r.	1914 r.	1915 r.	1916 r.	1917 r.	1918 r.
	M i l j o n ó w t o n n.					
Wielka Brytania	292	269	257	229	248	232
Niemcy	279	245	235	253	262	262
Francja	41	29	19	21,3	29	26,3
Belgia	23	17	14	17	15	14
Stany Zjednoczone	517	461	482	535	633	621
Zagłębie Dąbr.	6,8	4,5	2,8	5,2	4,9	4,5
„ Krak.	1,97	1,7	1,6	1,8	1,8	1,6
Górnośląskie	43,8	37,4	38,4	42,1	43	40
Ostrowo-Karwińskie	9	8,8	9,5	10,7	10,3	8,4

spodarki węglowej, która postawiła wniosek powołania do kierowania tą gospodarką specjalnego komisarza, odpowiedzialnego przed Radą Ministrów. Sejm d. 7 października 1919 r. wyłania specjalną Komisję Opałową, do badania kwestji opałowej i wskazywania Rządowi środków poprawy sytuacji. Wreszcie Sejm na wniosek Rządu, uzgodniony z Komisją Opałową, uchwała dnia 14 lipca 1920 r. ustawę o udzieleniu Ministrowi Przemysłu i Handlu nadzwyczajnych pełnomocnictw do regulowania spraw opałowych. Ustawa ta, stwarzająca parlamentarną podstawę dla państwowej gospodarki węglowej, wtedy jeszcze, gdy Rząd uznał, iż są już warunki dla przywrócenia wolnego obrotu węglem, została, z uwagi na szereg ważnych okoliczności, przedłużona do dnia 1 marca 1922 r.

Sekwestr węgla i reglamentacja obrotu węglem miały swoich przeciwników. W pierwszych okresach gospodarki państwowej, w najcięższych momentach kryzysu opałowegc, zarzuty dotyczyły przeważnie tylko strony wykonawczej polityki węglowej Rządu; w miarę jednak, jak mijało pierwsze niebezpieczeństwo przesilenia, a ustalały się zarysy nowej struktury gospodarczej kraju, krytyka poczęła godzić także w samą zasadę.

I nic w tem nie było niespodziewanego ani dziwnego: zadaniem bowiem gospodarki państwowej było zmniejszenie w miarę możliwości tarć wewnętrznych i wstrząśnień gospodarczych na tle braku węgla i, w ostatecznym wyniku, wyprowadzenie kraju, w zakresie stosunków opałowych, z atmosfery kryzysu i powojennej depresji na tory, umożliwiające normalny, niekrępowany rozwój dalszy. Gdy zadania te zostały wypełnione, gdy produkcja wzmocniła się i wyrównała, gdy spożycie zostało zbadane, uporządkowane i mniej więcej ustalone, gdy wreszcie zniknęła konieczność wojenna,—nadszedł niewątpliwie ten czas, kiedy rząd rolę swoją musiał uważać częściowo za spełnioną, a zasadę sekwestru i reglamentacji za mogącą być zastąpioną przez zasadę inicjatywy prywatnej i wolnego handlu.

Tymi motywami kierowany, przywrócił rząd wolny obrót wszystkimi materiałami opałowymi.

Ze względu na swój charakter i rozmiary, oraz na ogólnopaństwowe znaczenie, praca, którą Rząd prowadził w ciągu trzech lat w dziedzinie polityki opałowej, wymaga dokładnego sprawozdania, w którym byłyby uwydatnione istotne motywy wprowadzenia i utrzymania

sekwestru węgla i reglamentacji obrotu, zobrazowane warunki, w jakich praca się odbywała, wreszcie uprzytomnione rozmaite szczególności i okoliczności, które mogą interesować opinię publiczną, a nie mogły być w swoim czasie dostatecznie wyjaśnione i należycie ocenione. Poza tem wydaje się rzeczą pożyteczną wskazać tu stosowane przy realizowaniu państwowej polityki opałowej metody postępowania, jak również organizację aparatu wykonawczego i kolejne modyfikacje jego działalności, aby tym sposobem, odtwarzając drogę odbytej ewolucji od reglamentacji do wolnego handlu, przedstawić całkowity bilans trzyletniej państwowej gospodarki opałowej.

Odpowiednio do nakreślonego programu, sprawozdanie niniejsze składa się z odrębnych rozdziałów, zawierających analizę poszczególnych fragmentów całości; w końcu dodane są w formie aneksów, rozmaite dokumenty i rozporządzenia rządowe, zestawienia i tablice statystyczne, uzupełniające i ilustrujące tekst sprawozdania.

I. Sytuacja węglowa w Polsce w końcu 1918 r.

Sytuacja węglowa, jaką zastał Rząd polski po ustąpieniu okupantów w listopadzie 1918 r., przedstawiała wysoce nienormalny stosunek między popytem na węgiel a jego podażą, między produkcją krajowych kopalń węgla a pojemnością rynku wewnętrznego ziem polskich. Całemu życiu gospodarczemu i politycznemu zagrażał głód węglowy; mogło zabraknąć opału nie tylko dla ludności i przemysłu, ale nawet na pokrycie nieodzownych potrzeb państwowych (koleje i wojsko). Na taki opłakany stan rzeczy złożyły się: spadek wydajności krajowych kopalń węgla, w następstwie gospodarki rabunkowej z okresu okupacji, utrudnione warunki przywozu węgla zagranicznego, wreszcie dotkliwy brak środków przewozowych, wskutek nadmiernego w poprzednich latach zużycia taboru kolejowego. W pierwszych dniach swego istnienia, Rząd polski stanął przed zadaniem ogromnej doniosłości ekonomicznej i politycznej: trzeba było w możliwie najprędszym czasie podnieść produkcję węgla obu Zagłębi: Dąbrowskiego i Krakowskiego, przy jednoczesnym ułatwieniu przywozu niezbędnego dla potrzeb kraju węgla zagranicznego; trzeba było również uregulować racjonalnie i sprawiedliwie samo spożycie węgla, przy jednoczesnym wzmoczeniu środków przewozowych i zapewnieniu dostaw węglowych do rozmaitych punktów rynku wewnętrznego.

Trwająca kilka lat gospodarka okupacyjna doprowadziła przemysł węglowy w Polsce do rozstroju, który dawał się dotkliwie odczuwać i którego następstwa mogły być tylko stopniowo usuwane. Potrzeby

wojny w całym ówczesnym organizmie gospodarczym państw centralnych wywoływały głębokie ewolucje w kierunku uzyskania za wszelką cenę najwyższego stopnia doraźnej sprawności i wydajności. Rzecz oczywista, że te same zasady, stosowane na terytorjum okupowanym, w stosunku do majątku i zakładów obcych, zyskiwać musiały na bezwzględności, a gospodarka okupantów stawała się rabunkową i dewastacyjną. To też władze polskie przejęły w listopadzie 1918 r. od okupantów kopalnie węglowe w stanie wielkiego opuszczenia, wyeksploatowane do najwyższego stopnia, bez koniecznych dla normalnej eksploatacji robót przygotowawczych, z instalacjami technicznymi zużytymi do ostatecznych granic, a przez dłuższy czas nieodnawianymi, w dodatku ogołocone zupełnie ze środków finansowych; jednym słowem były to organizmy gospodarcze, całkowicie wycieńczone, niezdolne narazie do dalszej intensywnej pracy.

Kopalnie Zagłębia Dąbrowskiego w szczególności dotkliwie odczuły zarówno wojnę, jak i wojenną gospodarkę okupantów. Już z chwilą wybuchu wojny i z przerwaniem wszelkiej komunikacji z punktami zbytu węgla, ruch na kopalniach zamarł. Pracowano tylko na potrzeby własne i w małym stopniu na zapas. Gdy zaś, w czasie odwrotu wojsk niemiecko-austrjackich z linii Wisły w listopadzie 1914 r., cofające się wojska powysadzały częściowo maszyny wyciągowe, kotły, mosty kolejowe na bocznicach i urządzenia stacyjne, wtedy położenie w Zagłębiu stało się wprost katastrofalne. Niektóre kopalnie były zatopione, wszystkie zaś niezdolne do pracy normalnej. I dopiero w r. 1915, gdy linja frontu przesunęła się znowu na wschód, a zwłaszcza, gdy po ofensywie majowej i sforsowaniu Wisły sytuacja bojowa na froncie wschodnim uległa pewnemu utrwaleniu, władze okupacyjne zwróciły baczną uwagę na kwestję uruchomienia i wzmoczenia wydobycia w Zagłębiu Dąbrowskiem.

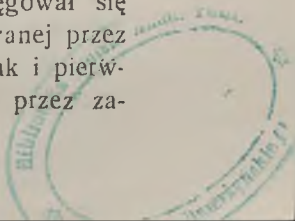
Zagłębie to było wówczas podzielone linją graniczną na dwie okupacje: niemiecką i austriacką. Główne objekty kopalniane (około 55% całej produkcji Zagłębia) przypadły na okupację niemiecką. Urząd Górniczy niemiecki w Sosnowcu przystąpił energicznie do pracy i w początkach 1915 r., po odbudowaniu linii kolejowych oraz ustawieniu nowych, częściowo tymczasowych, maszyn i urządzeń, wydobycie węgla wznowiono. Całkowita jednak produkcja Zagłębia w r. 1915 dosięgła zaledwie 2.791.000 ton, co stanowiło tylko 40% wydo-

bycia z roku 1913-go (6.833.000 t.) i daje zarazem pojęcie o stopniu zniszczenia kopalń w jesieni 1914 r.

W miarę przedłużania się wojny i pogarszania sytuacji ekonomicznej państw centralnych, władze okupacyjne coraz większe wymagania stawiały zdolnościom produkcyjnym okupowanego Zagłębia, stale zdążając do największego podniesienia wydobywania węgla. Względem na korzyść doraźne był tak dominującym, iż władze niemieckie wydawały częstokroć zarządzenia, nakazujące pod surową karą wstrzymanie wszelkich robót przygotowawczych i obłożenie jaknajintensywniejsze robót na filarach. Na kopalniach, należących do kapitałów francuskiego i włoskiego, ustanawiano zarządców przymusowych, podporządkowanych niemieckim władzom górniczym. Dla robotników kopalnianych stworzono przymus pracy, wyznaczając im jednocześnie premje aprowizacyjne. To też w roku 1916 wydobywanie znacznie się wzmogło i dosięgło największej dla okresu okupacji cyfry: 5.212.000 ton. Jednakże rabunkowy system eksploatacji nie mógł pozostać i nie pozostał bez wpływu: poczynając od roku 1916 zauważyć się daje stały spadek produkcji. W r. 1917 wydobywanie sięga już tylko 4.911.000 ton, a w 1918 r. spada do 4.499.000 ton. Jeżeli i po ustąpieniu okupantów produkcja kopalń Zagłębia Dąbrowskiego, pomimo stosowanych systematycznie środków zaradczych, nie mogła jeszcze dosięgnąć poziomu przedwojennego, to niewątpliwie jedną z przyczyn jest dewastacyjna polityka okupantów, następstwa której jeszcze i dziś dają się w pewnej mierze odczuwać. Stan techniczny kopalń w listopadzie 1918 r. był wielce niepomysłny: maszyny i wszelkie urządzenia techniczne były mocno zużyte; pracując z nadmiernym napięciem w ciągu kilku lat bez remontu, stale utrudnianego i zaniedbywanego z powodu rekwizycji miedzi, gumy i innych materiałów, oraz przy użyciu bardzo lichych smarów, wymagały teraz nie tylko poważnego remontu, ale w wielu wypadkach zupełnej zamiany na nowe. Stan wiertarek mechanicznych był niezadawalający nie tylko jakościowo, ale także ilościowo, zarówno wskutek zużycia i niemożności sprowadzenia nowych, jakoteż wskutek braku części zapasowych, jak świdry i węże gumowe, zwykle sprowadzanych z zagranicy. Zmniejszyła się do minimum ilość wózków, a fakt ten, przy przegłodzeniu koni kopalnianych, bardzo znacznie pogorszył środki przewozowe, przedłużając obrót wózków prawie o 40%.

Wskutek braku dobrych materiałów wybuchowych, jak dynamit i proch, kopalnie zmuszone były do stosowania materiału wybuchowego wyrobu krajowego, t. zw. miedziankitu. Materiał ten naogół mało odpowiadał warunkom strzeliwa kopalnianego: nasycony źle rafinowaną naftą, zawierającą duży procent ciężkich olejów, dawał przy eksplozji duże ilości gazów trujących i dymu, co utrudniało i opóźniało pracę górnika. Wreszcie kopalnie odczuwały dotkliwy brak drzewa kopalnianego; wynikało to z ogólnego braku tego artykułu na rynku, trudności transportowych, a w niemałym stopniu z wysokich i ciągle rosnących cen. W okresie okupacji kopalnie nie mogły zgromadzić u siebie niezbędnych dla normalnej produkcji zapasów drzewa, tak, że w warunkach ogólnego zamętu zimy 1918 r. i pierwszych miesięcy 1919 r., brak drzewa był jedną z przyczyn, wstrzymujących wzrost produkcji węglowej. W końcu wypadła jeszcze zaznaczyć, że wskutek zanadto intensywnie prowadzonej za czasów okupacji odbudowy filarów, roboty przygotowawcze znacznie pozostały w tyle, i kopalnie zmuszone były, w celu racjonalnego unormowania eksploatacji, forsować te mało wydajne a kosztowne roboty przygotowawcze, nieraz wstrzymując nawet roboty odbudowy, z krzywdą dla ogólnej ilości wydobycia.

Gdy tak z jednej strony techniczny stan kopalń, po upadku okupacji, stwarzał niezwykle trudne warunki dla normalnej pracy produkcyjnej, pogarszane nadomiar ogólnym chaosem ekonomiczno-financeowym, to z drugiej strony sytuacja na kopalniach węgla komplikowała się jeszcze przez oddziaływanie momentów socjalnych. Mamy tu na myśli stosunki robotnicze, które układały się podówczas jaknajniepomysłniej. Klasa robotnicza znalazła się w stanie nadzwyczajnego podniecenia i wrzenia. Zagadnienia partyjno-polityczne i socjalno-ekonomiczne z niezwykłą siłą poczęły absorbować umysły robotnicze, wywołując ożywioną walkę stronnictw i grup zawodowych. Większe skupienia robotnicze wogóle, a zagłębia węglowe w szczególności, stały się widownią zażartych walk stronnictw robotniczych o wpływy i władzę. Ten stan rzeczy, wiążący się z doniosłymi wydarzeniami politycznymi, rozgrywającymi się na całym świecie, potęgował się w Polsce wskutek sytuacji politycznej i atmosfery, wytwarzanej przez niektóre zarządzenia zarówno t. zw. Rządu Lubelskiego, jak i pierwszego warszawskiego gabinetu ministrów. Długo tłumione przez za-

borców i okupantów pierwiastki życia polityczno-społecznego klasy robotniczej wybuchnęły po przewrocie listopadowym z niezwykłą siłą. Zakres postulatów robotniczych, nierzadko na skutek intensywnej agitacji i propagandy, zarówno stronnictw robotniczych, jak i przedstawicieli Rządu Lubelskiego, wzrastał szybko. Obejmował on nie tylko żądania ekonomiczno-socjalne, jak: ośmiogodzinny dzień pracy, podwyższenie zarobków lub kwestje aprowizacyjne; żądania robotników często sięgały znacznie dalej, zmierzając do zasadniczych reform w ustroju społeczno-gospodarczym Państwa. Stronnictwa lewicowe podjęły energiczną propagandę za upaństwowieniem kopalń, czyniąc z tego postulatu zagadnienie dnia. W związku z tą propagandą robotnicy domagali się wpływu na administrację i organizację pracy w kopalniach. Komitety kopalniane, złożone przeważnie z przedstawicieli grup lewicowych, przywłaszczały sobie prawo głosu w kwestjach obsadzenia personelu urzędniczego kopalń, w kwestjach organizacji pracy na dole i t. d. Żądania te rozagitowani robotnicy nierzadko popierali siłą fizyczną, przyczem dochodziło do gorszących i karygodnych zaburzeń i zamachów na niepopularnych funkcjonariuszy kopalnianych. Na kopalniach niemal bez przerwy obradowały tłumne i burzliwe wiece. Wydajność pracy indywidualnej, regularność uczęszczania do roboty, karność i subordynacja, tak ważne w pracy górnika, zmniejszyły się w sposób zastraszający. Strejk, mający być ostateczną bronią w walce klasowej, stał się zjawiskiem prawie codziennym: najmniejsze nieporozumienie z administracją kopalni, jakkolwiek brak w zaopatrzeniu aprowizacyjnym, nierzadko zaś nawet jakaś kwestja polityczna, dawały asumpt do bezrobocia, które często przeciągało się jeszcze na tle żądania robotników zapłaty za czas strejku.

Wymienione czynniki: z jednej strony zły stan techniczny kopalń, z drugiej — wzmagający się nieład społeczny, stawiały Polskę wobec możliwości niesłychanie groźnego obniżenia się poziomu produkcji węglowej. Dla zobrazowania sytuacji w Zagłębiu Dąbrowskiem wystarczy przytoczyć, że produkcja Zagłębia, wobec przeciętnej normy 570.000 ton miesięcznie w roku 1913, wyniosła w listopadzie 1918 r. zaledwie 249.650 ton, w grudniu zaś spadła do 215.089 ton.

W Zagłębiu Krakowskim stosunki kształtowały się nieco odmiennie. Kopalnie te nie ucierpiały bezpośrednio od wypadków wo-

jennych i produkcja ich spadła mniej, niż produkcja kopalń dąbrowskich; w r. 1913 wyniosła ona 1,9 mil. ton, w latach wojny od 1,6 do 1,8 mil. ton rocznie; taki jednak rezultat osiągnięto tu tylko dzięki intensywnej odbudowie filarów, przy zaniedbaniu robót przygotowawczych. Ogólna linja polityki rządu austriackiego w stosunku do Zagłębia Krakowskiego była niewątpliwie bardziej racjonalna i przychylna, niż polityka władz okupacyjnych niemieckich w stosunku do Zagłębia Dąbrowskiego, co tłumaczyło się okolicznością, że Zagłębie Krakowskie było dla Austrii jedną z najpoważniejszych rezerw węglowych, wymagało więc odpowiedniej opieki. Jednak, po rozpadnięciu się Austrii, produkcja kopalń tego zagłębia, która nigdy zresztą nie odpowiadała istniejącym tam zapasom węgla, nie mogła się podnieść również z tych samych przyczyn, jakie działały na terenie b. Kongresówki.

Jednocześnie ze spadkiem produkcji kopalń krajowych, kształtowała się także niepomysłnie sprawa zaopatrzenia kraju w węgiel zagraniczny.

Przed wojną znaczne ilości węgla (do 3,5 mil. ton rocznie) i całą ilość potrzebnego koks (około 800.000 ton), b. Królestwo Kongresowe i Galicja otrzymywały z Górnego Śląska i Śląska Cieszyńskiego. W okresie wojny import ten musiał być znacznie zredukowany, wskutek powszechnego braku węgla, a po przewrocie listopadowym 1918 r., stał się jeszcze więcej utrudniony. Oba zagłębia śląskie zostały poza granicami Polski, stosunki z Niemcami i Czechosłowacją nie były jeszcze ustalone, ani dostatecznie wyjaśnione, i naogół, z powodu częstej sprzeczności interesów, obustronnie mocno podrażnione. Otrzymywanie węgla śląskiego mogło narazie odbywać się tylko w drodze specjalnych układów polityczno-gospodarczych, których zawarciu nie było łatwe, wskutek trudności płatniczych (spadek marki polskiej) i braku środków transportowych ze strony Polski, a ze strony Niemiec i Czech — wskutek wyraźnego, w wielu wypadkach mniej lub więcej nieprzychylnego, ich względem Polski stanowiska; układy takie wymagały jeszcze aprobaty rozmaitych instancji międzynarodowych, powołanych do decydowania o repartycji węgla w Europie i do godzenia sprzecznych nieraz interesów kontrahentów.

W ostatecznym wyniku, nad Państwem Polskim, w chwili odzyskania niepodległości, zawisła groza głodu węglowego. Było rze-

czą jasną, że w tak trudnych warunkach okresu przejściowego pozostawienie sprawy zaopatrzenia w paliwo spożywców swobodnej grze sił, grze popytu i podaży, mogłoby narazić odradzające się życie gospodarcze kraju na poważne powikłania i wywołać nieobliczalne w swych następstwach przesilenie gospodarcze i polityczne. Ingerencja Rządu, działająca w porozumieniu z czynnikami sejmowymi oraz społecznymi i wspierająca inicjatywę prywatną, okazała się konieczną: Rząd musiał ująć w swe ręce sprawę reglamentacji obrotu węgla. Tylko na drodze takiego współdziałania wszystkich państwowotwórczych czynników można było usunąć grożące Państwu niebezpieczeństwo, osiągnąć wzrost krajowej produkcji węgla, zwiększyć do niezbędnych rozmiarów import węgla zagranicznego, pokonać trudności przewozowe, wreszcie skutecznie, przy ogólnym braku węgla, możliwie sprawiedliwy i racjonalny podział rozporządzalnych ilości między spożywców, przy uwzględnieniu przedewszystkim najważniejszych żywotnych potrzeb Państwa.

II. Reglamentacja obrotu materiałami opałowymi.

Przyjrzyjmy się teraz, jakie formy miała gospodarka opałowa na ziemiach polskich do chwili powstania Państwa Polskiego.

A. Zabór Rosyjski — b. Kongresówka.

Kongresówka była podzielona na dwie okupacje: niemiecką i austriacką; taksamo były podzielone i kopalnie węgla, położone na terenie b. Kongresówki (Zagłębie Dąbrowskie).

W okupacji niemieckiej sekwestr węgla był wprowadzony rozporządzeniem Jenerał Gubernatora Warszawskiego Nr. 341 z dn. 11 lipca 1917 r. (Anneks Nr. 1), które następnie zostało zmienione rozporządzeniem Nr. 442 z dn. 12 stycznia 1918 r. (An. Nr. 2). Sekwestrowi podlegał węgiel, wydobyty w granicach Jenerał-Gubernatorstwa, oraz węgiel i koks, sprowadzane do Jen. Gubernatorstwa, a także koks wyprodukowany w miejscowych Zakładach gazowych. Zwolniony od sekwestru był tylko węgiel na własne potrzeby kopalń i na deputaty dla pracowników kopalń.

Obrotem zasekwestrowanego węgla zarządzały i kierowały dwie instytucje: „Centrala Węglowa na Wschodzie“ z siedzibą w Warszawie (Kohlen-Zentrale Ost) i „Wydział sprzedaży Węgla“ w Sosnowcu (Kohlen-Verkauf-Stelle). Wydział nabywał od wytwórców wszystkich węgiel po cenach, ustanawianych przez Szefa Administracji, i następnie skutecznie wysyłki dla poszczególnych odbiorców według zle-

ceń, jakie otrzymywał z centrali; Centrala zaś dysponowała węglem i określała przydziały dla odbiorców po porozumieniu z Szefem Administracji. Finansowanie całej operacji węglowej należało do Wydziału Sprzedaży w Sosnowcu i było powierzone prywatnej firmie (Em. Friedlaender i Ko.), jednej z największych, jakie trudniły się w Niemczech przed wojną handlem węglą.

W okupacji austriackiej reglamentacja węgla była wprowadzona rozporządzeniem C. i K. Jeneralnego Gubernatorstwa Wojskowego w Lublinie z dn. 4 lipca 1917 r. „o zaopatrywaniu ludności w niezbędne artykuły“.

Podziału i sprzedaży węgla dokonywał Wojskowy Zarząd Górniczy w Dąbrowie Górniczej (Militär Oberbergamt); przedewszystkiem wydzielał on niezbędne ilości dla kolei i fabryk, pracujących dla armji, i dopiero resztę oddawał dla innych celów (przemysłu, opału, rolnictwa i t. d.), na zasadzie danych, przedstawionych przez Komendy Powiatowe; kontrolę zapotrzebowania i zużycia przeprowadzały Komendy Powiatowe.

W sierpniu 1917 r. Towarzystwo Przemysłowców Królestwa Polskiego w porozumieniu z Głównym Komitetem Ratunkowym, Krajową Radą Gospodarczą i Radą miejską w Lublinie złożyło obszerny memoriał (An. Nr. 3) do C. i K. Jeneralnego Gubernatorstwa Wojskowego w Lublinie, zwracając uwagę na „wysoce niezdrowe stosunki“, panujące w dziedzinie zaopatrywania ludności okupacji w węgiel, a mianowicie: 1) zbyt wysokie ceny za węgiel, 2) niewspółmiernie małą ilość dostarczanego węgla w stosunku do zapotrzebowania; 3) nieracjonalny podział węgla przez Komendy Powiatowe. Do memoriału dołączony był projekt statutu (regulaminu) dla „Komisji Głównej Podziału Węgla“, przy C. K. Jeneralnym Gubernatorstwie Wojskowym, w której uczestniczyliby także przedstawiciele zainteresowanych instytucji społecznych (An. Nr. 4).

D. 15 września 1917 r. regulamin ten został przez Jeneralnego Gubernatora zatwierdzony oraz określone zostały cele i skład komisji; miała ona za zadanie:

- 1) podział węgla, przeznaczony przez władze okupacyjne na potrzeby opałowe ludności, przemysłu i rolnictwa w Polsce,

- 2) ogólną kontrolę i nadzór nad sposobem zużycia dostarczanego węgla.

Komisji Głównej przysługiwało także prawo tworzenia w powiatach Komisji Powiatowych, a jej wydziałem wykonawczym było Towarzystwo Przemysłowców Królestwa Polskiego.

W uzupełnieniu powyższych zarządzeń, zostało wydane w dniu 28 lutego 1918 r. przez C. i K. Jenerał-Gubernatora Wojskowego szczegółowe rozporządzenie (An. Nr. 5), dotyczące „sposobu zużycia węgla, koksu i cegiełek węglowych“ przez poszczególnych konsumentów, a jednocześnie wprowadzające system kart węglowych, asygnat na sprowadzanie węgla, oraz ustanawiające przepisy odnośnego nadzoru.

B. Zabór Austriacki.

W Austrii już w samym początku wojny został wydany dekret cesarski z d. 10 października 1914 r., (An. Nr. 6), upoważniający rząd „do wydawania z powodu nadzwyczajnych stosunków, wywołanych stanem wojennym, potrzebnych zarządzeń w zakresie gospodarczym“.

Na zasadzie powyższego dekretu zostało wydane przez Radę Ministrów dnia 11 listopada 1914 roku rozporządzenie „w sprawie dostarczenia węgla“, (An. Nr. 7), upoważniające Ministra Robót Publicznych do wydania odnośnych zarządzeń celem utrzymania ruchu w kopalniach węgla i zwiększenia produkcji oraz wprowadzenia przymusowej dostawy węgla przez kopalnie lub składników na potrzeby ludności.

Wobec pogarszających się warunków zaopatrzenia w węgiel najważniejszych gałęzi życia państwowego, dekretem cesarskim z dn. 24 marca 1917 r. został zarządzony w Austrii całkowity sekwestr węgla, a w dn. 11 maja 1917 r. Rada Ministrów wydała rozporządzenie „w sprawie ukształtowania organizacji zaopatrzenia w węgiel“ (An. Nr. 8), powołujące do życia przy Ministrze Robót Publicznych Komisję Zaopatrzenia w Węgiel i upowazniające tegoż Ministra do ustanowienia Inspektorów Węglowych, bezpośrednio mu podległych, na których ma on prawo przejąć swe pełnomocnictwa, nadane mu wspomnianymi wyżej rozporządzeniami.

Dn. 11 maja 1917 r. Minister Robót Publicznych wydał Instrukcję służbową dla inspektorów węglowych (An. Nr. 8), która nakładała na nich następujące obowiązki:

- 1) wykonywanie czynności, przekazanych im przez Ministra Robót Publicznych;
- 2) wgląd w gospodarkę kopalń i przedstawianie Ministrowi R. P. propozycji co do sposobów zwiększenia produkcji węgla;
- 3) rozdział węgla pomiędzy poszczególnych odbiorców jak również dopilnowanie dostaw węgla dla uprzywilejowanych odbiorców;
- 4) badanie uzasadnienia próśb producentów o podwyżki cen węgla w zależności od kosztów własnych;
- 5) prowadzenie statystyki wydobycia, wysyłki, własnego zapotrzebowania kopalń i t. d.
- 6) wydawanie zarządzeń niezbędnych do wykonania włożonych na nich obowiązków.

Inspektoraty dokonywały przydziału węgla opałowego na zasadzie norm, opracowanych przez Ministerstwo R. P.; przydział węgla przemysłowego opierał się na stałych normach miesięcznych, wypracowanych przez Ministerstwo Robót Publicznych w porozumieniu z zainteresowanymi sferami przemysłowymi; dyspozycję na wysyłkę węgla kopalnie otrzymywały od Inspektoratów Węglowych w formie osobnych zleceń, t. zn. „list szybowych“.

Na ziemiach Polskich, wchodzących w skład Państwa Austriackiego, Inspektoraty Węglowe utworzone były w Krakowie dla Zagłębia Krakowskiego i w Morawskiej Ostrawie — dla Śląska Cieszyńskiego; pod względem podziału węgla opałowego inspektorat Węglowy Krakowski był organem wykonawczym Namiestnictwa; finansowanie zaś wszystkich wysyłek węgla zarówno pochodzącego z Zagłębia Krakowskiego i Karwińskiego, jak i importowanego z Górnego Śląska, na zasadzie porozumienia Namiestnictwa Galicyjskiego z Ministerstwem Rob. Pub., uskuteczniła początkowo Wojenna Centrala Handlowa, a następnie Polskie Towarzystwo Handlowe.

C. Zabór Pruski.

Dekret o reglamentacji obrotu węglem w Państwie Niemieckim wydany został przez Radę Związku Rzeszy Niemieckiej w dniu 24 lutego 1917 r. (An. Nr. 9) na zasadzie prawa z d. 4 sierpnia 1914 r. o upełnomocnieniu Rady Związkowej do przedsięwzięcia zarządzeń gospodarczych. Dekret ten upoważnił Kanclerza Rzeszy do sekwestru i dysponowania zarówno dla potrzeb wewnętrznych, jak i dla eksportu całą znajdującą się w Państwie Niemieckim ilością wytworów kopalń węgla kamiennego i brunatnego (węgiel kamienny, brunatny, brykiety, koks).

Dekretem z dnia 28 lutego 1917 r. (An. Nr. 10) Kanclerz Rzeszy wyznaczył Komisarza Państwowego dla podziału węgla (Reichskommissar für Kohlenverteilung), na którego przelał swoje pełnomocnictwa. Komisarz węglowy jest samodzielny w swoich zarządzeniach i zależy służbowo bezpośrednio od Kanclerza Rzeszy i powinien być w ścisłym kontakcie z Zarządem Wojskowym (Kriegsamt); do Komisarza przydziela się Rada Przyboczna, złożona z osób wyznaczonych przez Kanclerza. Siedzibą Komisarza jest Berlin. Dla ułatwienia swej działalności Komisarz ma prawo tworzyć w odpowiednich miejscach organy pomocnicze do podziału węgla (Kohlenausgleichstellen), które uskuteczniają podział węgla na zasadzie norm, wyznaczonych przez Komisarza. Prowincjonalny Urząd Węglowy na Wielkopolskę był ustanowiony w Poznaniu.

Taki był stan państwowej gospodarki węglowej i reglamentacji obrotu w różnych częściach Ziem Polskich w chwili odzyskania niepodległości.

*

*

*

Ogólna sytuacja gospodarcza nowopowstałego Państwa Polskiego nie dawała możliwości zaniechania reglamentacji obrotu węglem, a konieczność uniknięcia wstrząśnięć ekonomicznych zmuszała do pozostawienia z każdej dzielnicy dotychczasowego systemu gospodarki węglowej, tymbardziej, że wogóle w początku każda dzielnica gospodarczo rządziła się samodzielnie.

W najpomyślniejszych warunkach była Małopolska: Inspektorat Węglowy w Krakowie za rządów austriackich obsadzony był

był przez Polaków, wobec czego cała organizacja była utrzymana bez żadnych prawie zmian, co dodatkowo wpłynęło na gospodarkę w przejściowym czasie. Natomiast na terenie b. Kongresówki uregulowanie gospodarki węglowej było rzeczą trudniejszą, ze względu na dwa odmienne systemy, jakie były stosowne w niemieckiej i austriackiej okupacji.

Sprawa przejścia od okupantów całego górnictwa i gospodarki węglowej w b. Kongresówce była wysunięta przez władze polskie niezwłocznie po utworzeniu polskich ministerstw w końcu 1917 r. Władze jednak okupacyjne odrzuciły stanowczo odnośny projekt Ministerstwa Przemysłu i Handlu, motywując swoją odmowę tem, że gospodarka węglowa podlega kompetencji organów wojskowych, a nie cywilnych. Dopiero naturalnym biegiem wypadków, z chwilą ustąpienia okupantów w listopadzie 1918, Rząd Polski mógł sprawę tę ująć w swe ręce.

Na posiedzeniu w dniu 2 listopada 1918 r. Rada Ministrów Królestwa Polskiego uchwaliła szerokie pełnomocnictwa dla Szefa Sekcji Górniczo-Hutniczej, p. Świętochowskiego (An. Nr. 11) i upoważniła go do przedsięwzięcia, bez porozumiewania się z władzami zwierzchnimi, wszelkich uznanych przez niego za wskazane kroków i czynności, niezbędnych dla niezwłocznego przejścia przez Rząd Polski administracji górniczej w b. okupacji Austriackiej od Wojskowego Zarządu Górniczego, do zawierania pilnych umów gospodarczych na chwilę bieżącą i wydawania wszelkich zleceń, dotyczących dozoru nad kopalniami, zarządów przymusowych, zaopatrywania kopalń w żywność i materiały, podziału i wysyłki węgla i t. d.

W dniu 11 listopada po zniesieniu okupacji niemieckiej, Rada Ministrów, na wniosek Ministerstwa Przemysłu i Handlu, rozszerzyła powyższe pełnomocnictwa Szefa Sekcji Górniczo-Hutniczej na cały teren Państwa Polskiego (An. Nr. 12).

Na zasadzie powyższych pełnomocnictw, dla natychmiastowego przejścia sprzedaży i podziału węgla z kopalń Zagłębia Dąbrowskiego, były przez Szefa Sekcji wyznaczone dwa specjalne komitety: d. 5 listopada dla b. okupacji austriackiej, z siedzibą w Dąbrowie Górniczej, w d. 11 listopada — dla b. okupacji niemieckiej, z siedzibą w Sosnowcu; w skład komitetów weszli przedstawiciele Mini-

sterstw: Przemysłu i Handlu oraz Aprowizacji, Władz Wojskowych i Rady Zjazdu Przemysłowców Górniczych.

Niezależnie od tych doraźnych zarządzeń Ministerstwo Przemysłu i Handlu, celem dalszego zorganizowania gospodarki węglowej, przystąpiło bezzwłocznie do utworzenia w Warszawie biura rozdzielczego pod nazwą „Państwowa Centrala Węglowa“, odpowiadającego niemieckiej „Kohlen-Zentrale-Ost“ i w Sosnowcu — biura ekspedycyjno-rachunkowego pod nazwą: „Biuro Sprzedaży Państwowej Centrali Węglowej“, odpowiadającego niemieckiemu „Kohlen-Verkaufsstelle“. Nie rozporządzając jednak narazie wykwalifikowanymi siłami urzędniczymi, a jednocześnie zdając sobie sprawę z potrzeby jaknajprędszego powstania obu wspomnianych instytucji, Ministerstwo powierzyło sformowanie Biura w Warszawie Towarzystwu Przemysłowców, posiadającemu gotowy zespół pracowników, który zajmował się był podziałem węgla dla spóżywców prywatnych w b. okupacji Austriackiej. Odnośna umowa pomiędzy Szefem Sekcji Górniczo-Hutniczej Min. Przem. i Handlu i przedstawicielami Towarzystwa Przemysłowców była zawarta w dniu 14 listopada 1918 r. (An. Nr. 13), a dla nadzoru nad prowadzonymi przez Biuro czynnościami był wyznaczony przez Szefa Sekcji osobny Inspektor Rządu.

W sprawie utworzenia Biura Sprzedaży w Sosnowcu Sekcja Górniczo-Hutnicza prowadziła rokowania z poważnymi prywatnymi firmami handlowymi, zamierzając przekazać finansowanie operacji węglowej w ręce prywatnej firmy; motywy Ministerstwa były następujące:

- 1) Narazie nie było wskazane zbytńio odstępować od zasad i praktyki, ustalonych przez okupantów;
- 2) Aparat prywatnego przedsiębiorstwa handlowego jest zawsze więcej elastyczny i łatwiej dostosowuje się do wymagań rynku, niż zawsze do pewnego stopnia biurokratyczny aparat rządu;
- 3) Finansowanie przez Rząd operacji węglowej może powodować dla Skarbu Państwa poważne trudności.

Projektowana jednak umowa z firmami handlowymi nie doszła do skutku ze względów finansowych. Wobec powyższego, konferencja, zwołana przez Ministra Przemysłu i Handlu w dniu 21 listopada w składzie przedstawicieli Ministerstw: Przemysłu i Handlu, Aprowi-

zacji, Skarbu, Kolei Żelaznych, Państwowej Centrali Węglowej i Rady Zjazdu Przemysłowców Górniczych, przysłała do wniosku, że w danych warunkach niema innego wyjścia, jak niezwłoczne utworzenie rządowego biura sprzedaży, zorganizowanego na zasadach handlowych (An. Nr. 14). Na skutek takiej decyzji, staraniem Sekcji Górniczo-Hutniczej, w dniu 23-im listopada zostało otwarte w Sosnowcu Rządowe Biuro Sprzedaży, które przejęło czynności wyżej wspomnianych komitetów czasowych; w Sosnowcu — d. 27 listopada, w Dąbrowie — d. 29 grudnia; czynności ekspedycji kolejowej transportów węglowych Biuro sprzedaży powierzyło, za osobną opłatą, prywatnej firmie ekspedycyjnej w Sosnowcu.

Przejęcie gospodarki węglowej po okupantach w chwili ich naglego ustąpienia wymagało prędkich decyzji i energicznego działania. Wydane przez Szefa Sekcji Górniczo-Hutniczej zarządzenia doprowadziły już w końcu listopada 1918 r. do powstania dwóch instytucji państwowych dla regulowania obrotu węgla: Centrali Węglowej w Warszawie i Biura Sprzedaży w Sosnowcu. Zarządzenia opierały się na pełnomocnictwach, udzielonych Szefowi Sekcji przez Radę Ministrów w d. 2 i 11 listopada; zarządzenia te były potwierdzone przez nowopowstały gabinet p. Moraczewskiego w d. 23 listopada (An. Nr. 15). Pragnąc nadać wprowadzonej już faktycznie reglamentacji podstawy prawne, Ministerstwo Przemysłu i Handlu, po porozumieniu z zainteresowanymi Ministerstwami, opracowało i złożyło w grudniu do Rady Ministrów dla ewentualnego przedstawienia Naczelnikowi Państwa projekt dekretu o przymusowym sekwestrze i podziale węgla, inaczej mówiąc, o organizacji rządowego monopolu sprzedaży węgla. Po wprowadzeniu do projektu pewnych uzupełnień i modyfikacji, Rada Ministrów, na posiedzeniu w dniu 27 grudnia 1918 r., projekt dekretu przyjęła (An. Nr. 16 i 17) i jednocześnie zaaprobowała projekty dwóch rozporządzeń wykonawczych Ministra Przemysłu i Handlu do tego dekretu: 1) w sprawie przewozu węgla, koksu i brykietów (An. Nr. 18) i 2) w sprawie ustanowienia Rady Rozdzielczej przy M-stwie Przemysłu i Handlu (An. Nr. 19). Sam dekret nie został jednak przedstawiony do zatwierdzenia Naczelnikowi Państwa, wobec czego art. 3 dekretu, przewidujący kary za niewykonanie zawartych w nim przepisów, nie otrzymał sankcji prawnej; główna jednak zasada państwowej gospodarki węglowej — sekwestr

węgla — znalazła swe ugalizowanie w wydanym poprzednio, z dn. 23 listopada 1918 r. dekrete Naczelnika Państwa; „o sekwestrze surowców, półfabrykatów i towarów“ oraz w następnym dekrete w tym samym przedmiocie z dn. 31 stycznia 1919 r. (An. Nr. 20).

Sekwestr węgla rozciągał się na całe Państwo Polskie: dotyczył zarówno węgla krajowej produkcji z Zagłębia Dąbrowskiego i Krakowskiego jak i węgla importowanego ze Śląska Cieszyńskiego i Śląska Górnego; sposoby sekwestru, a głównie podziału węgla pomiędzy odbiorcami były początkowo różne w różnych dzielnicach.

W b. Kongresówce aparat rządowy, regulujący obrót węglem, składał się z następujących instytucji: 1) Rada Rozdzielcza Węglowa, 2) Państwowa Centrala Węglowa w Warszawie, 3) Biuro Sprzedaży w Sosnowcu, razem z Biurem Reklamacji.

Rada Rozdzielcza, w skład której wchodziło: 9-iu przedstawicieli Ministerstw (Przemysłu i Handlu, Kolei Żelaznych, Apropowizacji, Spraw Wojskowych, Spraw Wewnętrznych i Skarbu), 2-ch przedstawicieli magistratów: m. Warszawy i Łodzi i 2-ch rzeczoznawców, powołanych przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu, miała za zadanie kierowanie rozdziałem węgla pomiędzy spożywców, oraz przedkładanie Ministrowi Przemysłu i Handlu wniosków, dotyczących zakupu, przewozu i sprzedaży węgla. Przewodniczącym Rady był wyznaczony przez Ministra przedstawiciel Ministerstwa Przemysłu i Handlu; pierwsze posiedzenie Rady odbyło się 11 stycznia 1919 r.

Do obowiązków Państwowej Centrali Węglowej należało:

- a) badanie rzeczywistych norm spożycia paliwa za pośrednictwem inżynierów rejonowych, zależnych bezpośrednio od Centrali i rozmieszczonych po całym obszarze b. Kongresówki;
- b) opracowywanie projektów podziału węgla dla przedstawiania ich na posiedzenia Rady Rozdzielczej Węglowej;
- c) załatwianie wszelkich czynności, związanych z podziałem węgla;
- d) kontrola wysyłki węgla na zasadzie sprawozdań Biura Sprzedaży;
- f) opracowanie statystycznych danych, dotyczących produkcji, wysyłki, zużycia własnego kopalń i t. d.
- g) układanie planu podstawiania wagonów kopalniom.

Biuro Sprzedaży Węgla w Sosnowcu obowiązane było:

- a) na zasadzie otrzymanych zleceń Centrali Węglowej w Warszawie dysponować wysyłką węgla z poszczególnych kopalń;
- b) prowadzić rozrachunki z kopalniami i odbiorcami;
- c) sporządzać codziennie raporty dla Państwowej Centrali Węglowej.

Do zadań Biura Reklamacji należały:

- a) obserwacja nad prawną wysyłką węgla i wykrywanie wypadków nieuprawnionej wysyłki;
- b) obserwacja nad gatunkami wysyłanego węgla;
- c) obserwacja nad ładunkami węglowymi w drodze w celu zapobieżenia ich rozkradaniu i ujawnianie winnych kradzieży;
- d) ujawnianie niepowołanych odbiorców węgla na miejscach spożycia;
- e) poszukiwanie zaginionych wagonów i t. p.

Wywiadowcy Biura Reklamacji w czynnościach swych kierowali się specjalną, ułożoną dla nich instrukcją (An. Nr. 21).

Jest rzeczą zupełnie zrozumiałą, że nowopowołany do życia aparat dla regulowania obrotu węglem nie mógł od samego początku funkcjonować z całą dokładnością; ujawnione braki skłoniły Ministerstwo Przemysłu i Handlu do powołania w d. 3 lutego 1919 r. osobnej komisji międzyministerjalnej dla zaopiniowania o działalności Państwowej Centrali Węglowej. Do komisji weszli delegaci Ministerstw: Przemysłu i Handlu, Skarbu, Apropowizacji i Kolei Żelaznych; współdziałali w pracach komisji: przedstawiciel Sekcji Górniczo Hutniczej i Inspektor Centrali Węglowej. W protokole swym, podpisanym w dniu 15 marca, komisja przyszła do następujących głównych wniosków (An. Nr. 22):

- 1) działalność Państwowej Centrali Węglowej jest bardzo utrudniona wobec braku dostatecznych podstaw prawnych, regulujących stosunek P. C. W. do producentów węgla i do spożywców;
- 2) dla należytego scharmonizowania poszczególnych działów pracy, jakoteż dla nadania większej sprężystości i elastyczności w funkcjonowaniu, niezbędne jest połączenie wszyst-

- kich wydziałów w jedną organizację, na czele której stałby dyrektor z pełną władzą, odpowiedzialny za jej działalność;
- 3) organizacja, obejmująca podział i sprzedaż węgla powinna mieć następujące wydziały:

1. Wydział Zamówień,
2. „ Techniczny,
3. „ Buchalterji,
4. Sekretarjat,
5. Wydział Ekspedycji.

Wydział Ekspedycji siedzibę miałby w Zagłębiu Dąbrowskim, wszystkie inne — w Warszawie; w razie gospodarczego przyłączenia innych zagłębi węglowych, powinny powstać analogiczne wydziały ekspedycyjne w odpowiednich punktach tych zagłębi.

Poza powyższymi wnioskami, komisja zaprojektowała cały szereg zarządzeń, zmierzających do poprawienia istniejącego stanu rzeczy. Niezależnie od wspólnego sprawozdania, poszczególni członkowie przedstawili także swoje specjalne referaty, a przewodniczący komisji — całkowity projekt reorganizacji biur podziału i sprzedaży węgla. (An. Nr. 23).

Wysunięte przez Komisję i poszczególnych jej członków postulaty były przyjęte za podstawę do przeprowadzenia odpowiedniej reorganizacji (An. Nr. 24); umowa z Towarzystwem Przemysłowców z dn. 15 listopada 1918 r. w sprawie prowadzenia przez Towarzystwo Biura Centrali Państwowej została rozwiązana, biuro sprzedaży w Sosnowcu otrzymało również zlecenie rozwiązania umowy z firmą ekspedycyjną (Reicher i Ko.); urząd Inspektora rządowego przy Centrali Węglowej został skasowany i z dniem 1-ym kwietnia został wyznaczony Dyrektor nad wszystkimi oddziałami Państwowej Centrali Węglowej, przyczem wszystkie wydziały zostały ześrodkowane w Warszawie, a w Sosnowcu pozostał tylko wydział ściśle ekspedycyjny, który rozpoczął urzędowanie 20 marca 1919 r.; następnie na wniosek Sekcji Górniczo Hutniczej z dnia 11 kwietnia 1919 r. (An. Nr. 25). Minister Przemysłu i Handlu zatwierdził zmianę nazwy: „Państwowa Centrala Węglowa“ na „Państwowy Urząd Węglowy“.

Rozpoczynając swą działalność 15 kwietnia 1919 r., Państwowy Urząd Węglowy w tym samym dniu wydał i ogłosił we wszystkich pismach okólnik (An. Nr. 26), w którym szczegółowo wyjaśnił dla

wszystkich kategorii odbiorców węgla kamiennego, brunatnego i koksu sposoby zgłaszania zamówień na materiały opałowe, uiszczania zapłaty za nie, ceny obowiązujące w danej chwili i wogóle cały system swej działalności i stosunek do zlikwidowanych: Państwowej Centrali Węglowej i Biura Sprzedaży Węgla w Sosnowcu.

Przeprowadzona reorganizacja okazała się celową, dowodem czego jest, że podstawowe jej zasady przetrwały do końca, aż do chwili zniesienia sekwestru; zmiany zaś i uzupełnienia, jakie w niej nastąpiły z biegiem czasu, dotyczyły jedynie szczegółów wykonania i były wywołane przeważnie rozciągnięciem działalności Państwowego Urzędu Węglowego, obejmującego początkowo tylko b. Królestwo Polskie, na pozostałe dzielnice Państwa, b. zabór austriacki i pruski.

Przyjrzyjmy się teraz, jak kształtowały się w tych ostatnich stosunki w dziedzinie reglamentacji obrotu węgla.

W Małopolsce, po przewrocie listopadowym 1918 roku, Inspektorat Węglowy, utworzony w Krakowie za czasów austriackich został podporządkowany Wydziałowi Górniczemu Polskiej Komisji Likwidacyjnej, a następnie Polskiej Komisji Rządzącej dla Małopolski. Dotychczasowe rozporządzenia rządu austriackiego o sekwestrze węgla zachowały nadal swą moc i służyły jako podstawa prawna do działalności Inspektoratu, kompetencja zaś jego została zwiększona, gdyż na Inspektorat siłą rzeczy przeszła część funkcji wiedeńskiego Ministerstwa Robót Publicznych.

W dniu 3 listopada 1918 r., Inspektorat Krakowski rozesłał do wszystkich Starostw powiatowych okólnik (An. Nr. 27), w którym podaje do wiadomości, że na zlecenie Polskiej Komisji Likwidacyjnej, prowadzi w dalszym ciągu „interesy dotyczące rozdziału i wysyłek węgla w Galicji“, a mianowicie:

- a) dokonywa przydziału węgla dla odbiorców na podstawie uchwał Komisji Węglowej, powołanej do życia przez Polską Komisję Likwidacyjną,
- b) normuje ceny węgla na kopalniach, na podstawie specjalnej komisji badania cen węgla, stworzyć się mającej przy Polskiej Komisji Likwidacyjnej,
- c) za pomocą swych ustanowionych na kopalniach organów kontroluje wysyłki tak, żeby kopalnie wysyłały węgiel tylko według dyspozycji Inspektora Węglowego.

Finansowanie operacji węglowej pozostało nadal w rękach Polskiego Towarzystwa Handlowego.

W b. Dzielnicy Pruskiej, z chwilą przewrotu grudniowego 1918 r., mieszane Rady Ludowe i Żołnierskie opanowały położenie gospodarcze; wyłoniony z tychże Rad Komisarjat Naczelnej Rady Ludowej w Poznaniu przejął niezwłocznie w administrację jedną z najważniejszych niemieckich placówek gospodarczych, „Provinzial Ernährungs Amt“ w Poznaniu — jako Główny Urząd Żywnościowy. Na zebraniu Zarządu tej instytucji w dniu 7 stycznia 1919 r. został powołany do życia Prowincjonalny Urząd Węglowy w Poznaniu, odpowiadający niemieckiemu „Provinzial Kohlenstelle-Posen“ z tą jednak różnicą, że niektóre kompetencje i obowiązki komisarza Rzeszy Niemieckiej dla podziału węgla przeszły częściowo na nowopowstały Prowincjonalny Urząd Węglowy. System i organizacja gospodarki pozostały bez zmiany: były utrzymane nadal miejskie, jak również i powiatowe Urzędy Węglowe. Ponieważ na terenie b. zaboru pruskiego czynnych kopalń nie było, Urząd Węglowy w Poznaniu uskuteczniał li tylko podział węgla importowanego.

Wobec zupełnego wstrzymania dowozu przez pierwszy miesiąc, węgiel czerpano wyłącznie z zapasów, jakie pozostały przeważnie w składach kolejowych; pierwsze transporty węgla przysły w końcu stycznia 1919 r. Wpływy za węgiel od odbiorców lokowane były w ówczesnym Związku Ziemian (dzisiejszym Poznańskim Związku Ziemian, Tow. Akc.), oraz w Banku Związku Spółek Zarobkowych.

Na podstawie osobnego dekretu Ministerstwa b. Dzielnicy Pruskiej, Prowincjonalny Urząd Węglowy podporządkowany został z dniem 1 marca 1920 r. Departamentowi Przemysłu i Handlu przy Ministerstwie b. Dzielnicy Pruskiej, z równoczesną zmianą dotychczasowej nazwy na „Urząd Węglowy b. Dzielnicy Pruskiej“.

Na Śląsku Cieszyńskim gospodarka węglowa nie mogła długo się ustalić, wskutek ciągłych zmian politycznych. Natychmiast po rozpadnięciu się monarchji Austro-Węgierskiej, powstały tu dwie reprezentacje narodowe: czeska (Zemski Narodni Wybor pro Slesko) z siedzibą w Polskiej Ostrawie i Polska Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego w Cieszynie (An. Nr. 28). Dnia 5 listopada 1918 r. reprezentacje te zawarły umowę, rozgraniczającą sfery wpływów obu stron i ustanowiły linię demarkacyjną między polską a cze-

ską częściami Śląska (An. Nr. 29). Tego samego dnia była zawarta w sprawie gospodarki węglowej umowa dodatkowa (An. Nr. 30), w myśl której węglem, wydobytym w czeskiej części, dysponuje Czeski Inspektorat Węglowy w Morawskiej Ostrawie, a węglem z kopalń polskiej części: (gminy Pietwałd, Orłowa, Łazy i Sucha Dolna)—mąż zaufania Cieszyńskiej Rady Narodowej, delegowany do składu czeskiego Inspektoratu Węglowego. Wkrótce potem został utworzony w Morawskiej Ostrawie osobny Polski Inspektorat Węglowy, przeniesiony następnie w styczniu 1919 r. do Karwiny, jako do centrum przyznanej Polsce na mocy umowy części Zagłębia.

Po najściu Czechów i zajęciu przez nich polskiej części Zagłębia, Inspektorat Węglowy musiał czasowo zawiesić swe czynności i wznowił je dopiero po przybyciu na Śląsk Misji Międzynarodowej Koalicyjnej w końcu lutego 1919 r. Została wtedy w dniu 13 marca zawarta nowa umowa w sprawie dostaw węgla karwińskiego dla Polski (An. Nr. 31).

Po upływie roku, kiedy na Śląsk Cieszyński przybyła Międzynarodowa Komisja Plebiscytowa, wydała ona w d. 22 lutego 1920 r. rozporządzenie o „Organizacji Urzędu rozdziału węgla na terenie plebiscytowym“, z głównym biurem w Cieszynie (An. Nr. 32); urząd ten, podporządkowany komisji Międzynarodowej, składał się z 2-ech oddziałów: polskiego (Inspektorat Węglowy w Cieszynie) i czeskiego (Inspektorat węglowy w Morawskiej Ostrawie).

Zgodnie z powyższym rozporządzeniem, funkcje Polskiego Inspektoratu Węglowego w Cieszynie ograniczały się tylko do dysponowania węglem, przyznanym Polsce na zasadzie umowy z dnia 13 marca 1919 r. i dzielenia go między odbiorców; zlecenia na wysyłkę węgla Inspektorat Polski wydawał przez Inspektorat Czeski, utrzymując jedynie na kopalniach rewidentów, obowiązkiem których było starać się o jaknajwiększe wyzyskanie przewidzianego umową kontyngentu. Finansowanie operacji węglowej było powierzone prywatnym firmom: Polskie T-wo Handlowe, Śląski Bank Eskontowy, Bracia Michnik i Maurycy Kohn.

Po uchwale z dnia 28 lipca 1920 o podziale Śląska Cieszyńskiego między Polską a Czechosłowacją, zakres działalności Inspektoratu Węglowego w Cieszynie pozostał ten sam: dysponowanie wę-

głem otrzymywanym na zasadzie umów z czeskich kopalń Śląska oraz z kopalni „Silesia“, położonej w przyznanej Polsce części Śląska.

W miarę budzenia się po wojnie i rozwoju życia gospodarczego, stawało się niezbędnym ujednostajnienie gospodarki węglowej we wszystkich dzielnicach i scentralizowanie jej w jednej dla całego Państwa instytucji; był to zarazem konieczny warunek dla możliwie sprawiedliwego podziału rozporządzalnego węgla między odbiorców. Przy istnieniu oddzielnych systemów w poszczególnych dzielnicach zaopatrywanie w węgiel nie mogło być równomierne; w najgorszym położeniu znalazła się początkowo b. dzielnica pruska, która przed wojną zaopatrywała się wyłącznie w węgiel górnośląski; tymczasem dostawa jego w końcu 1918 r. całkowicie ustała, a próby, robione przez Ministerstwo tej dzielnicy, w marcu 1919 r., w celu otrzymania węgla z Górnego Śląska wzamian za żywność, nie dały pomyślnych wyników. W najlepszych stosunkowo warunkach co do ilości rozporządzalnego węgla, znalazła się b. Kongresówka, i część węgla z Zagłębia Dąbrowskiego była stale wysyłana do Wielkopolski i Małopolski; do pierwszej, na zasadzie umowy, zawartej przez Państwowy Urząd Zakupu Artykułów Pierwszej Potrzeby z Głównym Urzędem Żywnościowym w Poznaniu wzamian za zboże; do Małopolski zaś na zasadzie umowy, zawartej przez Polskie Towarzystwo Handlowe z Biurem Sprzedaży Węgla w Sosnowcu.

Ministerstwo Przemysłu i Handlu konsekwentnie dążyło do unifikacji gospodarki węglowej w całym Państwie, mogło jednak przeprowadzać ją tylko stopniowo, z uwzględnieniem odrębności dzielnicowych. W kierunku unifikacji wypowiedział się także Sejm Ustawodawczy: w kwietniu 1919 r. wniesiona była do Sejmu interpelacja p. sła Federowicza i tow., domagająca się ujednostajnienia gospodarki węglowej w całym Państwie. W dniu 10 lipca 1919 r., Sejm Ustawodawczy, po rozpatrzeniu sprawozdania Komisji Przemysłowo-Handlowej, powziął rezolucję w sprawach reorganizacji podziału węgla, zwiększenia produkcji kopalń, (wprowadzenie trzeciej zmiany), uregulowania przewozu węgla na kopalniach, utworzenia w Zagłębiu węglowym osobnego Urzędu Wagonowego i t. d. (An. Nr. 33).

Na wniosek Komisji Przemysłowo-Handlowej, Sejm Ustawodawczy wytworzył dla współdziałania z Rządem osobną Sejmową Komisję Opałową i nadał jej daleko idące pełnomocnictwa. Już na czwartym swym posiedzeniu w dniu 16 października 1919 r. Komisja ta przyjęła wniosek o nieodzowności scentralizowania w jednej instytucji gospodarki węglowej w całym Państwie. Po wysłuchaniu bowiem sprawozdań zawezwanych na posiedzenie przedstawicieli poszczególnych urzędów dzielnicowych, Komisja przysłała do przekonania, że system podziału węgla i kontroli wykonania, stosowany przez Państwowy Urząd Węglowy, daje najwięcej gwarancji prawidłowego funkcjonowania tak złożonego aparatu i zaleciła przeprowadzenie w tym kierunku reorganizacji dzielnicowych urzędów i podporządkowanie ich Państwowemu Urzędowi Węglowemu, jako centralnej instytucji.

Drogą do zrealizowania zaleconej centralizacji było wprowadzenie do Rady Rozdzielczej przedstawicieli wszystkich dzielnic i uskutecznianie przez Radę podziału całej rozporządzalnej ilości węgla pomiędzy poszczególne dzielnice, z określeniem odnośnych kontyngentów dla rozmaitych kategorii odbiorców. Na posiedzeniu Rady Rozdzielczej w dniu 5 maja 1919 r. pierwszy raz był obecny Inspektor Węglowy z Krakowa, a w następnym posiedzeniu dnia 3 czerwca uczestniczyli już przedstawiciele wszystkich dzielnicowych Urzędów węglowych i wydzielone były na m-c lipiec kontyngenty węgla z Zagłębia Dąbrowskiego: dla Małopolski — 58.000 tonn, dla Wielkopolski — 53.000 tonn. W następnych posiedzeniach Rady Rozdzielczej uczestniczyli stale przedstawiciele instytucji rządowych i społecznych wszystkich dzielnic i przy ich udziale odbywał się podział między dzielnice rozporządzalnych ilości węgla.

We wrześniu 1919 r. Inspektorat Węglowy w Krakowie został podporządkowany Sekcji Górniczo-Hutniczej (An. Nr. 34), a w listopadzie Ministerstwo Przemysłu i Handlu wydało Państwowemu Urzędowi Węglowemu polecenie ujednostajnienia działalności tego Inspektoratu z P. U. W.: tym sposobem Inspektorat Krakowski został bezpośrednio uzależniony od Państwowego Urzędu Węglowego i działalność jego całkowicie przystosowana do zasad, przyjętych w centralnej instytucji; jednocześnie Państwowy Urząd Węglowy przejął od Polskiego Towarzystwa Handlowego finansowanie operacji węglowych na Małopolskę.

W lipcu 1920 r. wyżej wspomniana Sejmowa Komisja Opałowa zakończyła swe prace i przedstawiła Sejmowi swój wniosek „w sprawie udzielenia Ministrowi Przemysłu i Handlu nadzwyczajnych pełnomocnictw do uregulowania spraw opałowych“. Wniosek ten w dniu 14 lipca 1920 r. został uchwalony przez Sejm, jako Ustawa (An. Nr. 35).

Na mocy tej ustawy zostały podporządkowane Państwowemu Urzędowi Węglowemu: Urząd Węglowy w b. Dzielnicy Pruskiej w sierpniu, a Inspektorat Węglowy w Cieszynie w październiku 1920 r.. Od tej chwili gospodarka opałowa w całym Państwie była scentralizowana i działalność poszczególnych urzędów dzielnicowych ujednostajniona.

*

*

*

Reglamentacja obrotu materiałami opałowymi opierała się na dwóch zasadach: sekwestrze i przymusowym podziale.

Sekwestrowi podlegały: węgiel kamienny i brunatny, brykiety i koks, przewożone kolejami żelaznymi i drogami wodnymi, zarówno pochodzące z kopalń krajowych, jak i importowane z zagranicy; zwolniony od sekwestru był tylko węgiel na własne potrzeby kopalń i na deputaty pracowników, (około 12% całego wydobycia), a także węgiel drobnej sprzedaży, wywożony z kopalń konnymi furmankami; ten ostatni — ze względu na to, że ilości jego były stosunkowo nieznaczne, (około 5% wydobycia), kontrola zaś, która musiałaby być przeprowadzana na każdej kopalni, byłaby niewspółmiernie kosztowna.

Nie zatrzymując się teraz na zasadach i sposobach podziału sekwestrowanego węgla między rozmaite kategorie odbiorców, o czym będzie mowa w następnym rozdziale, postaramy się tu zobrazować budowę aparatu, regulującego obrót węglem i mechanizm jego działania tak, jak się one ostatecznie ukształtowały. Instytucją kierowniczą była Rada Rozdzielcza Węglowa; organem wykonawczym — Państwowy Urząd Węglowy i jego agendy.

Do Rady Rozdzielczej, po ostatecznym jej skompletowaniu, wchodzili, w liczbie 25-ciu, przedstawiciele następujących urzędów i organizacji społecznych: ośmiu ministerstw (Przemysłu i Handlu, Kolei Żelaznych, Spraw Wojskowych, Rolnictwa, Robót Publicznych, Aproprowizacji, Skarbu i b. Dzielnicy Pruskiej); trzech Dyrekcji Kolejowych

(Warszawskiej, Poznańskiej i Lwowskiej); pięciu Magistratów (Warszawy, Łodzi, Lwowa, Krakowa i Poznania); trzech Izb Handlowo-Przemysłowych (Lwowskiej, Krakowskiej i Poznańskiej); Centralnego Związku Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów; Rady Zjazdu Przemysłowców Górniczych; Towarzystwa Przemysłowców Królestwa Polskiego; Małopolskiego Związku Fabrycznego; Związku Elektryków; Związku Gazowników; w posiedzeniach Rady uczestniczyli jeszcze z urzędu: Inspektorowie węglowi z Krakowa i Cieszyna, Kierownik Urzędu Węglowego w Poznaniu, Dyrektor i Kierownicy Wydziałów Państwowego Urzędu Węglowego.

Rada Rozdzielcza zbierała się regularnie w pierwszych dniach każdego miesiąca i po wysłuchaniu i rozpatrzeniu przedstawionych przez P. U. W. sprawozdań z gospodarki węglowej za ubiegły miesiąc oraz projektu działalności na przyszłość, ustanawiała na następny miesiąc plan rozdziału węgla i kolejność wysyłek; postanowienia Rady były przedstawiane do zatwierdzenia Ministrowi Przemysłu i Handlu. — Niezależnie od plenum Rady, dla załatwiania w ciągu miesiąca spraw podlegających kompetencji Rady, a nie cierpiących zwłoki — co było niezbędne, szczególnie w krytycznym okresie wielkiego braku węgla — Minister Przemysłu i Handlu ustanowił jeszcze osobne Prezydjum Rady Rozdzielczej, w składzie przedstawicieli ministerstw: Przemysłu i Handlu, Kolei żelaznych, Spraw Wojskowych, Aprowizacji i przedstawiciela Państwowego Urzędu Węglowego; prezydjum zbierało się w miarę potrzeby.

Państwowy Urząd Węglowy, jako centralna dla całego państwa instytucja, składał się z Dyrekcji i 4-ch wydziałów: ogólnego, techniczno-statystycznego, finansowego i kontroli opałowej. Na zasadzie, z jednej strony — zgłoszeń na węgiel, składanych co miesiąc przez odbiorców do Dzielnicowych Urzędów Węglowych (Inspektoratów) i przez nie odsyłanych do Państwowego Urzędu Węglowego, a z drugiej — na zasadzie danych statystycznych o produkcji poszczególnych kopalń i widoków importu węgla zagranicznego, Państwowy Urząd zestawiał na każdy miesiąc ogólne zapotrzebowanie wszystkich dzielnic, ze wskazaniem zapotrzebowań poszczególnych kategorii odbiorców oraz ilości rozporządzalnego węgla z krajowej produkcji i z importu, ustanawiał przypuszczalną wysyłkę i układał projekt podziału węgla pomiędzy dzielnice i główne kategorie od-

biorców, a także sam plan odnośnych wysyłek kolejowych, przy czym przestrzegana była ściśle zasada najkrótszych przebiegów i unikania krzyżowania się transportów; wogóle miało się zawsze na uwadze najekonomiczniejsze wyzyskanie taboru kolejowego. Po przyjęciu przedstawionych Radzie projektów, przydziały węgla dla każdej dzielnicy były komunikowane odnośnym Dzielnicowym Urzędem Węglowym ze wskazaniem źródeł, z których dzielnica miała otrzymać przyznane jej ilości (kopalnie krajowe Zagłębia Dąbrowskiego lub Krakowskiego, lub też import).

Wydział techniczno-statystyczny P. U. W. koncentrował u siebie statystykę węglową całego państwa; na podstawie otrzymywanego materiału, sporządzał, dla przedstawienia Radzie Rozdzielczej, miesięczne sprawozdania z obrotu węgla; oprócz tego prowadził statystykę produkcji kopalń, remanentów węgla, eksportu i importu, statystykę podstawiania wagonów kopalniom i t. d.

Wydział finansowy prowadził rozrachunki z dostawcami i odbiorcami węgla krajowego i zagranicznego; wydział kontroli opałowej miał sobie powierzone badanie gospodarki opałowej u rozmaitych kategorii konsumentów i ustalanie dla nich racjonalnych norm spożycia; o działalności tych wydziałów będzie mowa w następnych rozdziałach

Agendami P. U. W. były dzielnicowe Urzędy Węglowe: Inspektorat w Cieszynie, Urząd Węglowy b. Dzielnicy Pruskiej; dla b. Kongresówki funkcje Inspektoratu spełniały: osobny Oddział Państwowego Urzędu Węglowego w Warszawie i Wydział Ekspedycyjny w Sosnowcu.

Schemat organizacji Państw. Urzędu Węglowego przedstawiony jest na osobnej tablicy (An. Nr. 36).

Dzielnicowe urzędy przyjmowały od spóżywców swej dzielnicy zgłoszenia na węgiel i koks według ustalonego wzoru (An. Nr. 37 wzór A) i w ustalonym terminie (na 6 tygodni przed rozpoczęciem miesiąca dostawy), a następnie razem z ogólnym wykazem zapotrzebowania na dany miesiąc odsyłały je do P. U. W.; po otrzymaniu z Państwowego Urzędu Węglowego zatwierdzonego dla danej dzielnicy przydziału, zarządzały wysyłkę dla poszczególnych odbiorców z odpowiednich punktów nadawczych t. j. z kopalń krajowych lub z punktów pogranicznych dla węgla importowanego. Wysyłką

węgla z kopalń Zagłębia Dąbrowskiego oraz z pogranicznego punktu w Sosnowcu (węgiel górnośląski) dysponował P. U. W. w Warszawie, względnie Wydział Ekspedycji w Sosnowcu; Inspektorat Węglowy w Krakowie zarządzał wysyłką z kopalń Zagłębia Krakowskiego oraz z pogranicznych punktów w Szczakowej, Oświęcimiu i Dziedzicach; Inspektorat Węglowy w Cieszynie—wysyłkę z kopalni Silesia i pogranicznych punktów w Zebrzydowicach i Cieszynie (węgiel Karwiński); wreszcie Urząd Węglowy w Poznaniu dysponował wysyłką węgla z pogranicznego punktu w Hanulinie (węgiel górnośląski) i z biur reekspedycyjnych w Skalmierzycach i Gnieźnie, do których były kierowane wszystkie transporty węgla Dąbrowskiego, przeznaczone dla Wielkopolski i Pomorza. Dyspozycje swe urzędy węglowe wydawały na osobnych drukach (An. Nr. 38 wzór D), na których oznaczony był adres odbiorcy i gatunek przydzielonego mu węgla.

W związku z wydanymi dyspozycjami, prowadzona była jeszcze kontrola ich wykonania; chodziło o to: 1) aby poza dyspozycjami P. U. W. żadne transporty węgla nie były wysyłane z kopalń i pogranicznych punktów, 2) aby przestrzegana była ustanowiona przez P. U. W. kolejność wysyłek i 3) aby gatunek (sortyment) wysyłanego węgla odpowiadał wyznaczonemu w dyspozycji.

Monopol przewozu wykonywany był w ten sposób, że wysyłka węgla kolejami mogła się odbywać tylko za listami przewozowymi Państwowego Urzędu Węglowego. Listy te były ułożone ściśle podług wzorów normalnych listów przewozowych, przyjętych na kolejach państwowych, i składały się z listu przewozowego oraz duplikatu. Specjalną odznaką ich były: pieczętka okrągła Państwowego Urzędu Węglowego, facsimile jednego z kierowników P. U. W., specjalna numeracja bieżąca P. U. W. oraz numery „kontrolne“, mające pewną wiadomą tylko organom kontrolnym łączność z numeracją bieżącą. Listy wydawane były kopalniom i biurom granicznym in blanco za pokwitowaniem, ze wskazaniem numerów bieżących P. U. W.; dla każdej kopalni i pogranicznego biura prowadzony był specjalny rachunek listów przewozowych.

Pierwszą kontrolę wykonywali rewidenci dzielnicowych Urzędów Węglowych, którzy objeżdżali kopalnie i punkty graniczne, lub stale na nich przebywali; obowiązani byli śledzić za wysyłką węgla i składać codziennie raporty o skutecznionych wysyłkach. Oprócz tego

podobne raporty, według ustanowionego wzoru (An. Nr. 37 wzór F), nadsyłały do Urzędów Węglowych codziennie kopalnie i pograniczne punkty z dołączeniem duplikatów listów przewozowych. Urzędy Węglowe sprawdzały raporty z duplikatami listów przewozowych; adres odbiorcy, stacja odbiorcza i tonaż, wskazane w raporcie, winny były ściśle odpowiadać takowym na duplikacie listu przewozowego, potwierdzonego przez władze kolejowe.

Duplikaty listów przewozowych służyły również do kontroli zużycia listów przewozowych przez kopalnie i graniczne punkty; w specjalnej księdze zapisywane były numery (numer za numerem) wydanych listów przewozowych i następnie odznaczane numery zwróconych duplikatów jako zużyte, a także odnotowywane numery zaginionych listów przewozowych. W końcu każdego miesiąca sprawdzane były remanenty listów przewozowych na kopalniach i granicznych biurach Państwowego Urzędu Węglowego. Sprawdzone z duplikatami raporty wysyłek służyły za podstawę do dalszych czynności: a) porównania i skontrolowania faktycznych wysyłek z wydanymi dyspozycjami, b) kontroli przestrzegania kolejności wysyłek, c) rozrachunku z kopalniami i odbiorcami, d) statystyki.

Aby uniemożliwić wysyłkę węgla za zwykłymi listami przewozowymi (żadna stacja nie miała prawa przyjąć ładunku węglowego bez listu przewozowego P. U. W.), ustanowiona była, oprócz kontroli władz kolejowych, kontrola P. U. W. przez specjalnie przydzielony oddział policji kolejowej. Funkcjonariusze policji rozmieszczeni byli w centrach naładunku (Zagłębiu Dąbrowskim i Krakowskim), w ważniejszych centrach odbioru węgla (Warszawa, Łódź, Kraków i in.) oraz na stacjach węglowych i przy sortowni na st. Łazy (W. Wied. Dr. Żel.).

Niezależnie od wymienionych obowiązków, Dzielnicowe Urzędy Węglowe prowadziły jeszcze, każdy dla swej dzielnicy, statystykę produkcji i obrotu węgla. Za podstawę do statystyki służyły codzienne raporty, nadsyłane z kopalń i punktów pogranicznych o uskutecznionych wysyłkach węgla, a także sprawozdania codzienne i miesięczne z kopalń o obrocie węgla; te ostatnie zawierały dane: 1) o wydobytcu, 2) o zużyciu węgla na potrzeby kopalń i dla własnych zakładów, 3) o wydanych deputatach, 4) o drobnej sprzedaży (furmankami), 5) o remanentach węgla i 6) o liczbie zatrudnionych

robotników; statystyka wysyłek prowadzona była według kategorii odbiorców. Dzielnicowe statystyczne sprawozdania miesięczne Urzędy Węglowe przesyłały do P. U. W., który na ich zasadzie układał miesięczne zestawienia produkcji i obrotu węgla dla całego państwa.

*

*

*

Poza reglamentacją obrotu węgla kamiennego i brunatnego, brykietów i koks, czasowo wprowadzona była także reglamentacja opału drzewnego.

W roku 1919, wskutek małej produkcji krajowych kopalń, powtarzających się ciągle strajków, małego importu węgla zagranicznego, wreszcie wskutek złego stanu środków transportowych, brak węgla poważnie zagrażał całej ludności i przemysłowi. Rada Rozdzielcza Węglowa zwróciła tedy uwagę na konieczność racjonalnego wyzyskania innych rodzajów opału, jako to: torfu i drzewa, wobec czego Ministerstwo Przemysłu i Handlu poleciło Państwowemu Urzędowi Węglowemu bliższe wyjaśnienie tych kwestji.

Z informacji, zebranych od rozmaitych instytucji (Mstwa Rolnictwa, Apropowizacji, Kolei Żelaznych, Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich, Magistratów i t. p.), oraz z przeprowadzonych badań okazało się, że produkcja torfu jest w danej chwili zbyt mała, aby mogła oddziaływać na poprawę sytuacji opałowej w kraju; natomiast drzewo opałowe znajduje się w rozmaitych punktach kraju w poważnych ilościach i, przy umiejętnym uregulowaniu obrotu, zastosowanie jego, jako materiału opałowego w większych, niż dotychczas rozmiarach, przyczyniłoby się do pewnego uzdrowienia panujących stosunków. Stąd wynikła potrzeba ujęcia gospodarki drzewem opałowym w jedne ręce, albowiem dotychczas gospodarka ta podlegała kompetencji kilku ministerstw, co powodowało niepożądany w niej zamęt.

W dniu 29 listopada 1919 r. było wydane wspólne rozporządzenie Ministrów Przemysłu i Handlu oraz Kolei Żelaznych „o przewozie drzewa opałowego“ (An. Nr. 38); jednocześnie został utworzony przy Państwowym Urzędzie Węglowym osobny „Wydział Drzewny“, obejmujący swą działalnością teren b. zaboru rosyjskiego oraz powołana „Rada Rozdzielcza Drzewna“, jako instytucja kierownicza, zło-

żona z przedstawicieli Ministerstw: Przemysłu i Handlu, Spraw Wojskowych, Kolei Żelaznych, Aprowizacji, Robót Publicznych, Rolnictwa, Cywilnego Zarządu Ziem Wschodnich, Państwowego Urzędu Zakupu Artykułów Pierwszej Potrzeby, Magistratów Warszawy i Łodzi, Stowarzyszenia Kupców Polskich, Towarzystwa Przemysłowców Królestwa Polskiego, Centralnego Związku Kupców m. Warszawy.

Schemat działalności nowych instytucji, regulujących obrót drzewa opałowego, był następujący:

Wszyscy odbiorcy drzewa składali zapotrzebowania (w wagonach) do PUW; na zasadzie otrzymanych zgłoszeń, PUW deklarował ogólne zapotrzebowanie wagonów na dany miesiąc Ministerstwu Kolei Żelaznych. Po zatwierdzeniu normy wagonów pod przewóz drzewa przez Międzyministerjalną Komisję Podziału Wagonów, PUW układał projekt podziału pomiędzy poszczególne kategorie odbiorców, a mianowicie: 1) wojsko i koleje, 2) municypja, PUZAPP, Magistraty, szpitale, 3) przemysł, 4) kupcy drzewni; projekt ten był rozpatrywany i zatwierdzany na Radzie Rozdzielczej Drzewnej.

Podział pomiędzy poszczególnych odbiorców uskuteczniany był przy współdziałaniu przedstawicieli zainteresowanych grup, poczem odbiorcy otrzymywali specjalne listy przewozowe PUW, za którymi wyłącznie drzewo opałowe mogło być przewożone.

Zasadniczo rozporządzenie z dn. 29 listopada 1919 r. z biegiem czasu musiało być, stosownie do wymagań życia, w pewnych szczegółach modyfikowane; w każdym razie już po paru miesiącach dała się odczuć znaczna poprawa stosunków w dziedzinie gospodarki drzewnej, został bowiem usunięty bezplanowy przewóz drzewa opałowego, a skoordynowanie gospodarki drzewnej przez PUW z gospodarką węglową osłabiło w pewnym stopniu przeżywany kryzys opałowy.

W początku roku 1921 sytuacja w kraju znacznie się poprawiła, wzmożło się wydobycie węgla w kopalniach krajowych, zwiększył się przywóz węgla, a zdolność przewozowa kolei znacznie wzrosła. Wobec tego oraz ze względu na mniejsze znacznie latem zapotrzebowanie opału i zgromadzenie przez miasta znacznych zapasów drzewa, Minister Przemysłu i Handlu zarządził zlikwidowanie Wydziału Drzewnego z dniem 1 maja 1921 r.

III. Podział węgla i kontrola spożycia.

Podział węgla między odbiorców i spożywców nasuwał, szczególnie w początkach gospodarki państwowej, poważne trudności. Rozporządzalne ilości węgla krajowego i importowanego były stale niewystarczające dla zaspokojenia wewnętrznych potrzeb i pokrywały zaledwie tylko część zgłaszanych zapotrzebowań; rozmiary panującego głodu węglowego ilustrują tablice statystyczne, w których zestawione są dla poszczególnych dzielnic i poszczególnych kategorii odbiorców ilości zamówionego i dostarczonego węgla (An. NNr. 39, 40, 41). Z tablic tych widzimy, że:

	1919 r.	1920 r.	1921 do 1 paźdz.
zapotrzebowanie wynosiło	13,806,000 ton	19,669,200 ton	14,145,500 ton
dostarczono węgla	5,640,300 ton	9,227,700 ton	8,433,100 ton

Dla całego Państwa i wszystkich odbiorców procent pokrycia stanowił w stosunku do zapotrzebowania: w r. 1919 — 41%, w r. 1920 — 47%, a w r. 1921 — 57%; w poszczególnych miesiącach, dla niektórych dzielnic i niektórych odbiorców procent ten przedstawiał się znacznie gorzej, spadając np. dla Wielkopolski niekiedy do 12%, a dla przemysłu nawet do 5%. Dodać jeszcze trzeba, że wskutek złego stanu taboru i niedostatecznej sprawności kolei w pierwszym okresie niepodległości regularna dostawa nawet i tych niewystarczających ilości nie mogła być odbiorcom stale zapewniona; zdarzało się nieraz, że wobec małej liczby podstawio-

nych wagonów kopalnie były zmuszone sypać wydobyty węgiel na zwały, a jednocześnie w kraju odczuwano dotkliwy brak węgla.

Tak niepomysłny stan rzeczy komplikował się jeszcze w silnym stopniu przez brak dokładnych danych o potrzebach i pojemności, zarówno ogólnej jak i szczegółowej, rynku węglowego w nowej Polsce. Statystyka przedwojenna potrzeb opałowych wobec zasadniczych zmian, jakie zaszły w życiu ekonomicznym i politycznym kraju, nie była już miarodajną, a dla niektórych terytoriów zupełnie jej brakowało. Stan zniszczenia wojennego, tempo i skala odbudowy, wymagania i warunki życia były różne w różnych dzielnicach, które weszły w skład Państwa Polskiego, i przedstawiały znaczne indywidualne odrębności; poza tem rozwój gospodarczy kraju po wojnie i następnie po unifikacji byłych zaborów wchodził na nowe tory, nieraz poważnie odmienne od linii rozwojowej przedwojennej.

W takich warunkach repartycja rozporządzalnych ilości węgla, nie mogąc zadowolić wszystkich i nie mogąc oprzeć się na razie na ścisłych danych i dokładnych informacjach, musiała przede wszystkim mieć na celu zaspokojenie takich najważniejszych, niezbędnych potrzeb opałowych, których zaniedbanie mogłoby wywołać zgubne dla Państwa następstwa (koleje, wojsko i t. p.); inne potrzeby, jak np. przemysłu, były zaspakajane oczywiście tylko w miarę możliwości. Nieuniknionymi też były w pierwszym okresie gospodarki państwowej skargi na niedostateczne i niesprawiedliwe przydziały węgla, z jakimi różni spożywczy, a w liczbie ich także instytucje społeczne i przemysłowe, zwracały się do władz państwowych: poszczególnych ministrów, Rady Ministrów, Sejmu i t. d.

Celem uregulowania kwestji podziału węgla i oparcia tegoż na pewnych podstawach, został zastosowany cały szereg środków. Niezwłocznie po utworzeniu Państwowej Centrali Węglowej, powołano jedenastu inżynierów rejonowych, rozmieszczonych po całym obszarze b. Kongresówki, którzy mieli za zadanie badać potrzeby rynku wewnętrznego i kontrolować zgłaszane przez poszczególnych konsumentów zamówienia. Z chwilą powstania okręgowych urzędów przemysłowych Ministerstwa Przemysłu i Handlu, funkcje inżynierów rejonowych zostały przekazane tym urzędom, a następnie

wojewódzkim Departamentom Przemysłowym. W Małopolsce kontrola i ustalanie zapotrzebowań było z początku powierzone Starostwom, bez udziału sił fachowych, co naturalnie nie mogło dawać dobrych wyników, a sprowadzało się raczej tylko do formalnego traktowania sprawy. W Wielkopolsce nawet i ta formalność nie była przestrzegana, a przy podziale węgla za podstawę brano dane, pozostawione przez władze niemieckie. Stopniowo jednak i w tych dzielnicach wprowadzone zostały pewne modyfikacje, mianowicie ustanowione zostały komisje z udziałem przedstawicieli Dzielnicowych Urzędów Węglowych i konsumentów, dzięki czemu ustalanie przydziałów węglowych dla poszczególnych odbiorców stało się więcej racjonalne i odpowiadające istotnym potrzebom. Idąc dalej w tym kierunku i, zmierzając do dokładnego poznania warunków i rozmiarów zużycia opału, Państwowy Urząd Węglowy w początku 1920 r. rozesłał do wszystkich swych odbiorców specjalny kwestjonariusz (An. 42); odpowiedzi kwestjonariusza dawały podstawy dla określenia sprawiedliwego przydziału.

*

*

*

Przeprowadzana kontrola zużycia węgla dotyczyła wyłącznie spożycia prywatnego, instytucje rządowe jej nie podlegały. Mając jednak na względzie, że największymi odbiorcami i spożywcami węgla są właśnie instytucje rządowe (same koleje państwowe zużywały 38—40% całej rozporządzałnej jego ilości), Rada Ministrów uchwałą z d. 13 maja 1919 r. powołała Komisję Międzyministerjalną do zbadania gospodarki węglowej w Ministerstwach: Spraw Wojskowych, Kolei Żelaznych, Aprowizacji, Przemysłu i Handlu. Komisja ta zajęła się:

- 1) zbadaniem ogólnych warunków produkcji węgla i określeniem ogólnej ilości, jaką Państwo Polskie rozporządza dla pokrycia wszystkich swych potrzeb;
- 2) zbadaniem zasad, na jakich odbywa się podział rozporządzałnej ilości węgla pomiędzy różnymi kategorjami spożywców;
- 3) zbadaniem danych i podstaw, na jakich główni odbiorcy węgla, mianowicie Ministerstwa: Kolei Żelaznych, Spraw Wojskowych, Aprowizacji, Przemysłu i Handlu, oznaczają potrzebne im

kontyngenty i w jaki sposób następnie je zużywają w podległych im urzędach i instytucjach.

W obszernym swym sprawozdaniu, złożonym Radzie Ministrów w d. 24 czerwca 1919 r. (An. 43), Komisja przedstawiła współczesny stan państwowej gospodarki węglowej, wskazała jej braki i sposoby ich usunięcia oraz zaprojektowała szereg środków, zmierzających do możliwego zwiększenia na kopalniach wydobywania węgla i do wprowadzenia wszędzie możliwej oszczędności w spożyciu węgla kamiennego i brunatnego, ewentualnie do zamiany jego w pewnych wypadkach innymi materiałami opałowymi. Według obliczeń Komisji, bilans węglowy Państwa Polskiego przedstawiał się, jak następuje: zużycie węgla (przed wojną) wynosiło w b. Kongresówce—8 milj. tonn, w Galicji (bez Śląska Cieszyńskiego)—4 milj., w Poznańskiem (bez Prus Zachodnich) około 3 milj., na kresach litewskich i białoruskich mniej więcej 1 milj., razem 16 milj. tonn rocznie; tymczasem kopalnie krajowe mogły dostarczyć: Zagłębie Dąbrowskie $4\frac{1}{2}$ milj. tonn, Zagłębie Krakowskie $1\frac{1}{2}$ milj. przywóz ze Śląska Cieszyńskiego—około 1 mil. tonn. Ogółem rozporządzalna ilość węgla stanowiła 7 milj. tonn, zapotrzebowanie zaś 16 milj. rocznie, czyli brakowało 9 milj. tonn.

W ostatecznym wyniku Komisja Międzyministerjalna doszła do następujących wniosków:

1) usunąć kryzys węglowy i tym samym zapobiedz grożącej katastrofie może tylko wzmożony dowóz węgla kamiennego ze Śląska Górnego i Cieszyńskiego.

2) należy powołać Komisję rzeczoznawców do wprowadzenia zarządzeń, mających na celu podniesienie produkcji kopalń;

3) należy powołać Komisję rzeczoznawców, upoważnioną do szczegółowego zbadania pod względem technicznym i administracyjnym gospodarki węglowej we wszystkich Ministerstwach i podległych im Urzędach, a także w instytucjach prywatnych, celem zarządzenia niezbędnych w spożyciu węgla oszczędności;

4) należy rozszerzyć działalność Rady Rozdzielczej Węglowej na całe terytorjum Państwa Polskiego, celem ujednostajnienia wszystkich zarządzeń, dotyczących gospodarki węglowej;

5) do kierowania gospodarką węglową w całym Państwie należy powołać osobę, odpowiedzialną przed Radą Ministrów, obda-

rzoną szerokimi pełnomocnictwami w stosunku do producentów, konsumentów i spraw transportu węgla, z prawem administracyjnego karania;

6) należy powołać przy instytucjach samorządowych miejscowe komitety opałowe z przedstawicieli samorządu, przemysłu i władz, pod których adresem wszystkich węgiel winien być wysyłany, celem dokładnej kontroli spożycia na miejscu i zapobieżenia nadużyciom przy odbiorze.

Do sprawozdania komisji były dołączone dwa referaty delegatów Ministerstwa Przemysłu i Handlu: 1) „O wytwórczości i spożyciu węgla kamiennego w Państwie Polskim“, zawierający odnośny materiał statystyczny i objaśniający przyczyny braku węgla kamiennego w Państwie Polskim, (An. N-r 44) i 2) „Organizacja rządowego podziału i sprzedaży węgla“, przedstawiający obraz prowadzonej przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu gospodarki węglowej (An. N-r 45).

Wnioski Komisji zostały w czerwcu 1919 r. rozpatrzone i przyjęte przez Radę Ministrów; uległ tylko zmianie wniosek piąty, mianowicie: zamiast powołania do kierowania gospodarką węglową nowej osoby, odpowiedzialnej przed Radą Ministrów i obdarzonej szerokimi pełnomocnictwami, Rada Ministrów uznała za więcej celowe udzielić podobnych pełnomocnictw Ministrowi Przemysłu i Handlu i poleciła wypracować projekt odpowiedniego wniosku dla złożenia go Sejmowi Ustawodawczemu. Projekt ten, po zatwierdzeniu przez Radę Ministrów i szczegółowym rozpatrzeniu w Komisji Opałowej Sejmu, został uchwalony przez Sejm w d. 14 lipca 1920 r., jako „ustawa w sprawie udzielenia Ministrowi Przemysłu i Handlu nadzwyczajnych pełnomocnictw do uregulowania spraw opałowych.“ (An. N r 35.)

*

*

*

Przechodzimy teraz do zobrazowania zasad i sposobów, stosowanych przy podziale węgla i przy określaniu przydziałów węglowych dla poszczególnych odbiorców.

Wszyscy odbiorcy i spożywczy węgla w każdej dzielnicy byli podzieleni na 35 kategorii, stanowiących 8 wielkich grup: 1) woj-

sko, 2) koleje, 3) kolejki wąskotorowe, 4) żegluga, 5) przemysł, 6) municypia, 7) opał domowy, 8) rolnictwo (An. N-r 46); dziewiątą grupę stanowił eksport zagranicę.

Każdy odbiorca zgłasza swe miesięczne zapotrzebowanie na węgiel i koks do odnośnego dzielnicowego Urzędu Węglowego (Inspektoratu) na 6 tygodni przed początkiem miesiąca, którego dotyczy zamówienie, np. na m. lipiec—najpóźniej do d. 15 maja, na sierpień—do 15 czerwca i t. d. (An. N-r 37, wzór zgłoszenia A). Urzędy dzielnicowe segregują zgłoszenia podług kategorii odbiorców, zestawiają zgłoszenia każdej kategorii oraz ogólne zapotrzebowanie na dany miesiąc i sporządzony wykaz nadsyłają do Państwowego Urzędu Węglowego. Państwowy Urząd Węglowy zestawia ogólne zapotrzebowanie wszystkich dzielnic, ze wskazaniem zapotrzebowania poszczególnych kategorii; następnie, na zasadzie danych statystycznych oraz danych poszczególnych kopalń, ustanawia przypuszczalną wysyłkę i układa projekt podziału węgla i koksu pomiędzy poszczególne dzielnice, z uwzględnieniem główniejszych kategorii odbiorców, który przedstawia do zatwierdzenia Rady Rozdzielczej Węglowej (An. N-r 17 i 44 przedstawiają projekt podziału węgla i koksu na m. listopad 1920 r.) Po przyjęciu projektu przez Radę Rozdzielczą, Państwowy Urząd Węglowy komunikuje przydziały dla każdej dzielnicy odnośnemu dzielnicowemu urzędowi węglowemu ze wskazaniem ilości, jakie przewidywane są z poszczególnych Zagłębi węglowych i zarazem z oznaczeniem kolejności, w jakiej wysyłki mają być dokonywane.

Kolejność wysyłek, ustanawiana dla 8 miu grup odbiorców przez PUW., ulegała od czasu do czasu pewnym zmianom, w zależności od warunków i wymagań chwili; tak np. w okresie intensywnego omlotu zboża, zapotrzebowanie rolnictwa było przesuwane do bliższej kolejności, z VII-ej do IV ej, tak samo postępowano z zapotrzebowaniami cukrowni w okresie, poprzedzającym kampanję cukrowniczą, przesuwano je z V do IV kolejności. W każdym jednak razie zapotrzebowania kolei państwowych i wojska zajmowały zawsze pierwsze miejsce i wysyłki te musiały być wykonane przed wszystkimi innymi (An. N r 49 i 50—kolejności wysyłek: do d. 1 lipca 1919 r., od d. 1 lipca 1919 r., od d. 1 maja 1921 r.).

Rada Rozdzielcza wyznaczała na każdy miesiąc według dziel-

nie kontyngenty węgla dla 8-miu grup odbiorców; sposób dalszego podziału tych kontyngentów między poszczególnych spożywców opisany jest niżej.

Za podstawę podziału, co do ilości, sortymentu i pochodzenia węgla (krajowy lub przywózowy) były przyjmowane warunki techniczne zużycia węgla przez danego odbiorcę, podane przez niego samego i ewentualnie skontrolowane przez inżyniera Urzędu. Po ustaleniu poszczególnych przydziałów i sprawdzeniu stanu rachunku danego odbiorcy za dostarczony już poprzednio węgiel, Dzielnicowe Urzędy komunikowały wszystkim odbiorcom przyznane im ilości węgla i koksu, ze wskazaniem pochodzenia i przypadającej od nich należności (An. N r 17 wzór B), następnie wydawały odnośnym kopalniom lub punktom pogranicznym (dla węgla importowanego) dyspozycje wysyłki (An. N-r 37 wzór D).

Sam sposób dokonywania podziału kontyngentów między poszczególnych odbiorców był w rozmaitych dzielnicach i dla rozmaitych grup nieco odmienny.

Podziału między poszczególne dyrekcje kontyngentu, przyznawo kolejom państwowym, dokonywało Ministerstwo Kolei Żelaznych i odnośne zamówienia komunikowało Państwowemu Urzędowi Węglowemu. Przydziały dla kolejek wąskotorowych w b. Kongresówce i Wielkopolsce ustalały urzędy węglowe. Podział kontyngentu dla wojska, pomiędzy poszczególne składnice wojskowe i zakłady przemysłowe, znajdujące się pod zarządem wojskowym w całym Państwie, uskuteczniało Ministerstwo Spraw Wojskowych i dane te komunikowało dzielnicowym urzędem węglowym.

Ilości węgla dla poszczególnych towarzystw żeglugi, względnie dla parostatków rządowych, określały Urzędy Węglowe. Najbardziej skomplikowany był podział pomiędzy poszczególnych odbiorców kontyngentu, przyznanego przez Radę Rozdzielczą dla przemysłu. W b. Kongresówce podział uskuteczniała Sekcja Przemysłu Ministerstwa Przemysłu i Handlu przy współudziale delegata Państwowego Urzędu Węglowego na zasadzie instrukcji, zatwierdzonej przez Ministra Przemysłu i Handlu d. 7 kwietnia 1920 r. (An. N-r 51). Sekcja Przemysłowa, kierując się danymi Państwowego Urzędu Węglowego, o faktycznym zapotrzebowaniu poszczególnych odbiorców, układała projekt podziału kontyngentu przemysłowe-

go pomiędzy poszczególne gałęzie przemysłu i projekt ten przedstawiała komisji, składającej się z przedstawicieli zainteresowanych gałęzi przemysłu. Przydziały dla poszczególnych odbiorców w granicach przydziału dla danej gałęzi przemysłu określane były w podkomisjach z udziałem przedstawicieli danej gałęzi. Wykaz przydziałów Sekcja komunikowała Państwowemu Urzędowi Węglowemu.

W Małopolsce podziału węgla przemysłowego dokonywała, przy współudziale delegata krakowskiego inspektoratu węglowego, osobna komisja rozdzielcza węgla przemysłowego przy Małopolskim Oddziale Ministerstwa Przemysłu i Handlu, ustanowiona jeszcze przez Komisję Likwidacyjną; w komisji uczestniczyli także przedstawiciele zainteresowanych instytucji przemysłowych. Zasady i forma wykonania podziału były takie same, jak w b. Kongresówce, na zasadzie ogólnej instrukcji dla Inspektoratu Węglowego w Krakowie, wydanej w czerwcu 1920 r. i określającej kompetencję Inspektoratu (An. 52).

Podział węgla w b. Dzielnicy Pruskiej dokonywany był też w osobnej komisji, przy współudziale Departamentu Przemysłowego Min. b. Dzielnicy Pruskiej. Na Śląsku Cieszyńskim podział węgla przemysłowego uskuteczniał Inspektorat Węglowy w Cieszynie.

Podział kontyngentu, przeznaczonego dla manicypjów, pomiędzy poszczególne miasta uskuteczniały w b. Kongresówce, Wielkopolsce i Cieszyńskim urzędy węglowe; w Małopolsce projekt podziału układał Inspektorat węglowy w Krakowie i przedkładał do zatwierdzenia osobnej Komisji podziału węgla opałowego.

Podziału węgla dla opału domowego w b. Kongresówce dokonywało Ministerstwo Apropizacji na zasadzie decyzji Rady Ministrów z d. 30 grudnia 1918 r. (An. Nr 16). W Małopolsce projekt rozdziału opału domowego, sporządzany przez Inspektorat Węglowy w Krakowie, rozpatrywała osobna Komisja węgla opałowego. W b. Dzielnicy Pruskiej opał domowy na konferencjach, złożonych z przedstawicieli Wojewódzkich urzędów węglowych i Min. b. Dzielnicy Pruskiej, dzielony był pomiędzy powiatowe i miejskie urzędy węglowe; te ostatnie uskuteczniały podział pomiędzy pojedynczych konsumentów.

Z kontyngentu, przeznaczonego dla rolnictwa, przydziału dla Syndykatów Rolniczych, Kółek Rolniczych i pojedynczych majątków rolnych dokonywała w b. Kongresówce Kooperacja Rolna (Zjednoczenie Syndykatów Rolniczych i Kółek Rolniczych). W Małopolsce dokonywał podziału sam Inspektorat, w Wielkopolsce — Urząd Węglowy, w porozumieniu z Wojewódzkimi urzędami węglowymi.

*

*

Punkt c. art. 1 ustawy sejmowej z d. 14 lipca 1920 r. w sprawie udzielenia Ministrowi Przemysłu i Handlu nadzwyczajnych pełnomocnictw do uregulowania spraw opałowych nadaje temuż Ministrowi prawo wydawania rozporządzeń, mających na celu:

„kontrolę i dozór nad rozdziałem i spożyciem przez wszystkie kategorie odbiorców, nie wyłączając wojska i kolei żelaznych, zarówno węgla, jak i innych środków opałowych.“

Zagadnienia racjonalnego rozdziału i ekonomicznego spożycia środków opałowych posiadają zawsze duże znaczenie w każdym momencie i we wszelkich okolicznościach gospodarczych; w normalnym układzie stosunków reguluje je gra czynników popytu i podaży, postęp techniczny i wolna konkurencja elementów życia ekonomicznego.

W warunkach głodu węglowego, jaki istniał w Polsce w latach 1918—1921, zagadnienia racjonalnego rozdziału i oszczędnego, celowego użycia węgla, nabierały szczególnego znaczenia i doniosłości, jako sprawy, od których bezpośrednio zależał pomyślny rozwój sytuacji gospodarczej i politycznej kraju. To też gdy z jednej strony Rząd czynił wszelkie możliwe wysiłki w kierunku powiększenia ogólnej ilości rozporządzalnego węgla, to z drugiej strony odczuwał także potrzebę zorganizowania systematycznej kontroli spożycia, która miała dać w wyniku podstawy do oszczędności opałowej, tak koniecznej wogóle, a w szczególności w okresie głodu węglowego.

Pojemność rynku węglowego w nowej Polsce nie była naówczas zbadana. Organizm gospodarczy Polski, zrastającej się z trzech zaborów, jeśli wziąć pod uwagę niejednolity stan uprzemysłowie-

nia dzielnic, niejednakową skalę wojennego zniszczenia i powojennej odbudowy życia gospodarczego oraz rozmaite nawyki i przystosowania gospodarcze, przedstawiał się pod wielu względami, jako wielkość niewiadoma. Nadmiar, zrozumiały instynkt samozachowawczy w atmosferze kryzysu opałowego powodował stałe zjawisko, że zgłaszane zapotrzebowania były wyższe nietylko od tych norm, jakie można było rzeczywiście przyznać przy reparacji rozporządzalnych ilości węgla, ale nieraz wyższe od istotnych potrzeb danego obiektu gospodarczego. Ta tendencja do zabezpieczenia się, ta pogoń za węglem ogromnie utrudniała pracę PUW., stwarzała okoliczności, zmuszające poprostu instancje rządowe do wdrażania akcji kontrolnej, uzgadniającej zapotrzebowanie i tempo zużycia z realnymi możliwościami, jakie stwarzała produkcja krajowa, import i transport węgla.

Rada Rozdzieleza Węglowa i Sejmowa Komisja Opałowa niejednokrotnie wyrażały myśl o konieczności wprowadzenia ścisłej kontroli nad spożyciem węgla nietylko w zakładach prywatnych, ale także i w instytucjach rządowych (koleje, wojsko i t. p.) oraz o rozszerzeniu kontroli, dokonywanej już do pewnego stopnia w b. Kongresówce, także na konsumentów Małopolski i b. Dzielnic Pruskiej; myśl ta jednak dla swej realizacji wymagała oparcia się na odpowiednim akcie prawodawczym. Takim aktem stała się dopiero ustawa sejmowa z d. 14 lipca 1920 r. i, niezwłocznie po jej ogłoszeniu, Minister Przemysłu i Handlu wydał zarządzenie o zorganizowaniu kontroli nad spożyciem węgla w całym Państwie i we wszystkich instytucjach zarówno prywatnych, jak i rządowych. Początkowo powstała koncepcja powierzenia kontroli opałowej istniejącym już w kraju stowarzyszeniom dozoru nad kotłami parowymi; po bliższym jednak rozważeniu sprawy, Minister Przemysłu i Handlu zlecił Państwowemu Urzędowi Węglowemu utworzenie przy tym Urzędzie specjalnego „Wydziału Kontroli Opałowej“.

Po zaangażowaniu odpowiednich sił fachowych, Wydział został uruchomiony z d. 1 października 1920 r.; w skład jego wchodziły dwa oddziały: przemysłowy, obejmujący oprócz zakładów przemysłowych także municypja i opał domowy, i oddział kolejowy, do którego włączono żeglugę i wojsko; ponadto oddział przemysłowy

wy dzielił się jeszcze na sekcje dzielnicowe: b. Kongresówki, Wielkopolski i Małopolski.

Program, jaki zakresił sobie nowy Wydział, był bardzo szeroki i daje się streścić w następujących punktach, stanowiących główne zadania Wydziału:

- 1) prowadzić kontrolę spożycia wszelkich środków opałowych przez wszystkie kategorie spożywców, nie wyłączając wojska i kolei żelaznych;
- 2) określić dla każdej z tych kategorii spożywców racjonalne normy spożycia, uwarunkowane wydajnością w postaci innego dobra, wytworzonego przez opał, użyty na dany cel w odpowiedniej ilości;
- 3) opinjować, jaki rodzaj paliwa ma być w każdym poszczególnym wypadku stosowany, przy uwzględnianiu tak możliwości technicznej i oszczędności spożycia, jak również posiadanych zapasów każdego rodzaju opału i stanu środków przewozowych;
- 4) przestrzegać prawidłowego podziału posiadanych materiałów opałowych z uwzględnieniem najwyższej ekonomji i maksymalnej wydajności spożycia;
- 5) udzielać rad konsumentom przez biegłych inżynierów specjalistów w zakresie techniki gospodarstwa opałowego (raz przedstawiać wnioski, dotyczące zarządzeń, mających na celu sanację gospodarki opałowej Państwa);
- 6) prowadzić ewidencję rozwoju przemysłu krajowego w związku z jego potrzebami opałowymi, obmyślać środki dla ich zaspokojenia i przedstawiać Ministrowi Przemysłu i Handlu odnośne wnioski;
- 7) badać wszelkie nieuruchomione, a mogące z pożytkiem służyć potrzebom ogólnym Państwa źródła wszelkiego rodzaju materiałów opałowych, oraz źródła energii we wszelkich jej postaciach i przedstawiać Ministrowi Przemysłu i Handlu motywowane projekty ich uruchomienia.

Dla wykonania tego programu Wydział zużytkował materiały poprzedniej ankiety Państwowego Urzędu Węglowego, jak również rozesłał swoje własne kwestjonariusze; największy jednak nacisk kładł na bezpośrednie badanie przez swych inżynierów waż-

niejszych zagadnień w dziedzinie zużycia opału, wyzyskania wszystkich środków opałowych i t. p. Dla osiągnięcia szybszego postępu swych prac, Wydział Kontroli Opalowej wszedł w kontakt z Towarzystwami dozoru nad kotłami parowymi w Warszawie i w Poznaniu, które, posiadając specjalistów w dziedzinie gospodarki cieplnej, mogły okazać mu owocną pomoc.

Jak widzimy z przytoczonego tu programu prac, Wydział Kontroli Opalowej zadanie swe pojmował bardzo rozległe; w programie były punkty (np. punkt 7), które przekraczały bezpośrednią kompetencję P. U. W., a dotyczyły raczej zadań Ministerstwa Przemysłu i Handlu, wogóle zaś cały program przewidywał daleko idącą ingerencję Państwa do życia gospodarczego kraju oraz do mechanizmu pracy poszczególnych obiektów gospodarczych. W ówczesnym położeniu opałowym Państwa było to koniecznością; spożycie środków opałowych musiało być poddane rygorom ogólnych wymagań sytuacji i tem się tłumaczy szeroki zakres projektowanej kontroli.

Całkowitemu wcieleniu programu w życie stanęły na przeszkodzie rozmaite trudności, z których jedną z ważniejszych była świadomość tymczasowości reglamentacji obrotu środków opałowych i związanych z nią zadań instytucji rządowych. Rzeczywiście Wydział funkcjonował tylko rok jeden, do 1 października 1921 r. i został zwinięty jednocześnie z zapadnięciem decyzji o likwidacji Państwowego Urzędu Węglowego. Nie ulega wątpliwości, że przyniósł on duże korzyści dla gospodarki opalowej, szczególnie w Małopolsce i Wielkopolsce, gdzie zapoczątkował tego rodzaju badania; pozostawił też Wydział po sobie wiele cennego materiału, albowiem gromadzone dane statystyczno techniczne opracowywał szczegółowo i ujmował w formę zestawień cyfrowych, wykazów graficznych i bilansów cieplnych, które służyły za podstawę dla prac rozdzielczych PUW. i zawierają wskazówki, mogące się okazać pożytecznymi przy rozstrzygnięciu w przyszłości rozmaitych zagadnień życia gospodarczego.

Pomimo krótkiego istnienia Wydział Kontroli Opalowej wykonał cały szereg badań i prac, z których ważniejsze są następujące:

- 1) zbadano dokładnie potrzeby, technikę spożycia i zaopatrzenie w paliwo przemysłu włókienniczego. Badanie ogarnęło w samej b. Kongresówce około 170 zakładów przemysłowych; opracowano odpowiednie tablice statystyczne i zestawienia liczbowe, pozwalające na uporządkowanie zaopatrzenia w paliwo tej gałęzi przemysłu;
  - 2) zbadano w tenże sposób problem opałowy w cukrownictwie (zwłaszcza na terenach b. Kongresówki i Wielkopolski);
  - 3) zapoczątkowano wyczerpujące studia w kierunku poznania potrzeb i stanu zaopatrzenia elektrowni i gazowni miejskich w Państwie;
  - 4) przeprowadzono zasadnicze studia nad gospodarką opałową na kolejach państwowych. W odnośnych tablicach zestawiono źródłowe dane co do systemów i wydajności gospodarki opałowej w poszczególnych dyrekcjach kolejowych;
  - 5) rozpoczęto badania nad kwestją zaopatrzenia ludności w opał domowy oraz miast w opał dla instytucji użyteczności publicznej;
  - 6) poczyniono szereg wstępnych prac do badania kwestji opałowej w różnych gałęziach przemysłu, jak np. w przemyśle metalurgicznym, naftowym, chemicznym, garbarskim, papierniczym, ceramicznym. Prace te nie mogły się rozwinąć należycie, ani dać ostatecznych rezultatów, ze względu na szczupłość środków materialnych oraz likwidację PUW., rozpoczętą już w październiku 1921 r.
  - 7) przeprowadzono pewne badania terenów węgla brunatnego (zwłaszcza w rejonie Łazy — Zawiercie i Łódź) oraz torfowisk krajowych, w celu umożliwienia intensywniejszej ich eksploatacji.
-

IV. Przywóz węgla zagranicznego.

Przed wojną w normalnych warunkach życia gospodarczego, ziemie, wchodzące obecnie (koniec 1921 r.) w skład Państwa Polskiego, bez Górnego Śląska, posiłkowały się, oprócz węgla z Zagłębi Dąbrowskiego i Krakowskiego, jeszcze znacznymi ilościami węgla, pochodzącego z Zagłębi Ostrawo Karwińskiego (Śląsk Cieszyński) i Górnośląskiego; według danych statystycznych za r. 1913, ziemie polskie w granicach z końca r. 1921, przy produkcji krajowej 8,8 mil. ton (Zagłębie Dąbrowskie 6,8 mil., Krakowskie — 2 mil.), zużyły jeszcze około 9 milj. ton, węgla z innych Zagłębi, a mianowicie: z Górnego Śląskiego — 7,4 milj. ton, ze Śląska Cieszyńskiego 0,5 milj., z Zagłębia Donieckiego — 1,0 milj. Tym sposobem przy zużyciu rocznym na całym obszarze Ziemi Polskich (z Prusami Zachodnimi, przyłączoną częścią Śląska Cieszyńskiego, ale bez Górnego Śląskiego) około 18 milj. ton połowę stanowił węgiel przywozowy.

W zestawieniu powyższym wszystkie gatunki opału mineralnego przeliczone są na węgiel kamienny, według relacji, ustalonej przez Międzynarodową Komisję Węglową: 10 ton węgla brunatnego = 3 ton. węgla kamiennego, 10 ton brykietów = 9 ton węgla kam., 10 ton węgla kam. = 7 ton koksu. W najbliższym okresie powojennym absolutne cyfry zużycia węgla uległy oczywiście znacznej redukcji, wskutek upadku życia przemysłowego, ale stosunek między potrzebnymi

ilościami węgla krajowego i przywozowego został ten sam; w miarę odradzania się życia, zapotrzebowanie rosło; produkcja kopalń krajowych, w następstwie poprzedniej dewastacji, nie mogła za niem podążyć i przywóz znacznych ilości węgla oraz koksu był w takich warunkach koniecznością ekonomiczną. Tymczasem napotykał on poważne trudności natury politycznej, finansowej i transportowej. Repartycja w t. zw. Europie Środkowej zależała od decyzji rozmaitych instancji międzynarodowych i wobec ogólnego braku węgla w całej Europie przydziały, wyznaczane dla Polski, zwykle były niewystarczające; przeszkodę w zaopatrzeniu się w węgiel zagraniczny stanowił także spadek polskiej waluty w porównaniu z walutą niemiecką i czeską; wreszcie w początku, z powodu braku środków transportowych, Polska nie była w stanie niekiedy wywieźć swym taborem całego przyznanego jej kontyngentu ze Śląska Cieszyńskiego i Górnego.

*

*

*

Zanim przejdziemy do rozpatrzenia warunków i rozmiarów przywozu do Polski węgla z Zagłębi Ostrawo-Karwińskiego i G. Śląskiego konieczne jest zobrazować tu, chociażby w ogólnym zarysie, kompetencje i działalność tych instytucji aljanckich, które, na tle likwidowania stanu wojny oraz wprowadzania w życie postanowień gospodarczych Traktatów Pokojowych w Wersalu i St. Germain, posiadały decydujący głos w sprawach rozdziału węgla w Europie Środkowej.

Po zawarciu Traktatów Pokojowych, regulowanie spraw węglowych było powierzone Europejskiej Komisji Węglowej, która wyłoniła się z Najwyższej Rady Ekonomicznej („Conseil Suprême Economique“), jako jej organ doradczy. W skład tej Komisji wchodził przedstawiciel wielkich mocarstw sprzymierzonych i stowarzyszonych oraz reprezentanci innych państw zainteresowanych, a w ich liczbie także Polski.

Z chwilą utworzenia w Paryżu Komitetu Organizacyjnego Komisji Odszkodowań i samej Komisji Odszkodowań („Commission des Reparations et des Dommages de Guerre“), co nastąpiło w lutym

1920, Komisja została rozwiązana i funkcje jej objęła Komisja Odszkodowań.

Ścisłejsze sprawy węglowe Europy Środkowej, a więc te, które dotyczyły Polski bądź bezpośrednio w krajowych Zagłębiach Dąbrowy i Krakowa, bądź pośrednio w Zagłębiach Górnego Śląska i Karwiny, ześrodkowane były w Ostrawskiej Międzysojuszniczej Komisji Węglowej do końca lutego 1920 r., a następnie, od marca 1920 r. w Biurze Węglowym dla Centralnej Europy, stanowiącym agendę paryskiej Komisji Odszkodowań. Repartycją węgla Górnośląskiego zajmowały się: Opolska Międzysojusznicza Komisja Rządząca i Plebiscytowa, od lutego 1921 r. i Berlińskie Biuro Węglowe (Com-mision pour la Repartition du Charbon de Haute Silesie), które utworzone zostało na mocy układu, podpisanego w Spaa dnia 16. VII 1920 r.; biuro to, nie posiadające szerszej władzy, podlegało w zupełności paryskiej Komisji Odszkodowań i przestało działać z końcem roku 1920.

Europejska Komisja Węglowa, powołując do życia Ostrawską Komisję Węglową, początkowo pod nazwą podkomisji, uchwałą swoją z dnia 23 sierpnia 1919 r. orzekła:

„Stwarza się podkomisję, obejmującą przedstawicieli czterech mocarstw oraz Czechosłowacji, Niemiec i Polski, rezydującą stale w rejonach Katowic, Dąbrowy i Cieszyna, w celu podniesienia produkcji węglowej i nadzoru nad rozdziałem węgla“.

Zadanie powyższe dotyczyło przede wszystkim naturalnie Niemiec, Polski i Czechosłowacji, jako państw, zainteresowanych w ułożeniu kwestji węglowej po dokonanych przewrocie politycznym i zmianach granic państwowych. W gruncie rzeczy jednak cała działalność Komisji Ostrawskiej, we wszystkich jej etapach, miała charakter raczej poznawczo-teoretyczny i pośredniczący. Egzekutywy Komisja nie posiadała. Prace jej i zebrane materiały służyły następnie, jako materiał orjentacyjny, dla prac i decyzji paryskiej Komisji Odszkodowań w zakresie ustalania rozmiarów i techniki wzajemnych świadczeń węglowych między państwami zainteresowanymi. Jednak z tego właśnie powodu prace Komisji Ostrawskiej były nader ważne i miały na celu:

1-o. Określenie zużycia opału (węgla) w r. 1913 przez poszczególne państwa: Polskę, Austrię, Czechosłowację, Niemcy;

2 o. wpływanie na Polskę i Czechosłowację w kierunku wykonywania umów, zabezpieczających dostawę węgla dla Austrii;

3-o. określenie, na podstawie polecenia Komisji Odszkodowań, wysokości zobowiązań węglowych Polski i Czechosłowacji wobec Austrii, wypływających z art. 224. Traktatu Pokojowego w St. Germain, i wreszcie

4-o. opracowanie programu środków dla podniesienia ogólnej produkcji węgla w odnośnych rewirach węglowych oraz racjonalnego jego rozdziału między państwa zainteresowane.

Dokładne określenie zużycia węgla w poszczególnych państwach w roku 1913 było niezbędne dla ułożenia klucza podziałowego, przesądzającego w pewnym stopniu kwestję wysokości kontyngentów węglowych, mających być przyznanyimi poszczególnym państwom z rewirów węglowych zagranicznych. Dużą trudność stanowił w tej kwestji brak ściślej statystyki dla składowych terytorjów państw nowopowstałych, a specjalnie dla Polski — jeszcze fakt nieustalenia granic, zarówno na Zachodzie, jak i na Wschodzie. Na tym właśnie podkładzie rozgrywa się w początkach 1920 roku akcja rządu polskiego o zwiększenie początkowego przydziału węgla górnośląskiego, gdy wraz z objęciem Pomorza i rozszerzeniem się granic państwa na Wschodzie, pojemność rynku węglowego w Polsce poważnie wzrosła. Komisja Ostrawska powołana była wtedy do wydania opinii o postulatach polskich. Naogół Podkomisja uwzględniała motywy i zestawienia, przedstawiane ze strony Rządu polskiego, jakkolwiek wzgląd na zaopatrzenie potrzeb Francji i Belgii w węgiel niemiecki z Zagłębia Reńskiego pośrednio kolidował niekiedy z żądaniami polskimi.

W sprawie podniesienia produkcji kopalń i racjonalnego podziału węgla, Komisja w dniu 2 września 1919 r. powzięła następującą uchwałę:

„Zadaniem Komisji jest podnieść produkcję i regulować rozdział węgla w okręgach: górnośląskim, karwińskim i dąbrowskim. Te zadania porucza Komisji Europejska Komisja Węglowa. Dla należytego wypełnienia nałożonych obowiązków niezbędne jest, aby decyzje Komisji, dotyczące podnoszenia produkcji i regulowania rozdziału były przyjmowane, jako obowiązujące przez

rzędy tych państw, które bądź obecnie władają, bądź w przyszłości władac będą dotyczącymi zagłębiami węglowymi. W każdym bądź razie decyzje te powinny być uważane za obowiązujące przez cały czas istnienia Komisji, który nie powinien przekroczyć okresu jednego roku“.

W sprawie wpływania na podnoszenie się ogólnej produkcji węgla, inicjatywa Komisji Ostrawskiej nie wyszła poza granice obserwacji, zbierania materiałów orientacyjnych i pewnych wywiadów na temat stosunków robotniczych i technicznego stanu kopalń, dokonywanych zresztą sporadycznie.

Największą część uwagi poświęciła Komisja sprawie regulowania rozdziału węgla. Po otrzymaniu wstępnych oświadczeń przedstawicieli rządów: polskiego (z dnia 11 września 1919) i czechosłowackiego (z dnia 10 września 1919), zastrzegających dla odnośnych rządów prawo ostatecznego ratyfikowania zasad rozdziału, Komisja na posiedzeniu w dniu 11 września 1919 r., przyjęła projekt rozdziału, przedstawiony przez Przewodniczącego Komisji, pułk. Nutt'a, przedstawiciela Stanów Zjednoczonych w Komisji.

Projekt rozdziału opierał się na następujących zasadach ogólnych: podstawą do określenia udziału każdego państwa w repartycji węgla, wyprodukowanego w trzech zagłębieniach, były cyfry spożycia węgla w każdym państwie w roku 1913. Wszystkie trzy zagłębienia (Dąbrowa, Śląsk Górny, Karwina) miały być traktowane, jako jedna całość, z tem, że państwa produkujące węgiel, miały być zaopatrywane przede wszystkim ze swoich własnych zagłębi, zaś państwa nieprodukujące i niedobory państw produkujących — ze wszystkich trzech zagłębi, jako z całości. Uprawniony do partycypowania był każdy kraj, który zaopatrywał się w trzech wymienionych zagłębieniach w roku 1913 r. O ile produkcja danego zagłębia przeniosła 80% produkcji z r. 1913, to aż do dojścia do 90%, nadwyżka miała pozostawać do wolnej dyspozycji państwa produkującego; to samo, po osiągnięciu 90%, miało być z nadwyżką do 100%; wreszcie, po osiągnięciu całkowitej produkcji przedwojennej, cała nadwyżka miała być nadal oddawaną do wolnej dyspozycji państwa produkującego. W ten sposób Komisja spodziewała się pobudzić dążność do podnoszenia produkcji węgla.

Rząd Polski przedłożone zasady rozdziału zaakceptował pismem z dnia 20 września 1919 r., zastrzegając jedynie, że o ile w wyjątkowych wypadkach Komitet Wykonawczy Komisji władny będzie zmniejszać udziały krajów nieprodukcujących w granicach do 5% udziału, to jednak zmiany ponad 5% muszą być decydowane przez plenum Komisji. Zastrzeżenie to miało na celu ochronienie Polski przed zbyt znacznymi i niespodzianymi zmianami schematów i dyspozycji wysyłkowych, co mogłoby w wielu wypadkach odbić się ujemnie na zaopatrzeniu kraju w paliwo. Rząd Czechosłowacki ze swej strony wniósł cały szereg zastrzeżeń, poczem, po trwających blisko miesiąc pertraktacjach, Komisja ostateczny schemat rozdziału ustaliła.

*

*

*

Początkowo podstawą prawną korzystania Polski z węgla i koksów karwińskiego był układ polityczny polsko-czeski, zawarty w Polskiej Ostrawie w dniu 5 listopada 1918 r., między przedstawicielami Polskiej Rady Narodowej Księstwa Cieszyńskiego i „Zemskeho Narodniho Wyboru pro Slesko“ (An. Nr. 29 i Nr. 30). Układ ten, nie przesądzając ostatecznego rozgraniczenia terytorjalnego, wyznaczył linię demarkacyjną między polską a czeską częściami Śląska Cieszyńskiego, w następstwie czego Inspektorat Węglowy przy Radzie Narodowej w Cieszynie został upoważniony do dysponowania węglem z kopalń, jakie znajdowały się w polskiej części Śląska (Karwina, Poręba, Dąbrowa, Sucha Górna).

Zbrojne wystąpienie Czechów w styczniu 1919 r. i przekroczenie przez nich linii demarkacyjnej obaliło układ z dnia 5 listopada 1918, gdyż całość kopalń węglowych Zagłębia Ostrawsko-Karwińskiego znalazła się po stronie, zajętej przez Czechów. Wobec tego faktu, Rząd Polaki, celem zabezpieczenia niezbędnego przywozu karwińskiego węgla i koksów, zmuszony był nawiązać z Czechami pertraktacje, które doprowadziły w dniu 15 marca 1919 r. do zawarcia między obu rządami umowy, ustalającej rozmiar wysyłek węglowych do Polski; umowa miała obowiązywać od dnia 26 marca 1919 r. do chwili ostatecznego rozstrzygnięcia kwestji państwowej przynależno-

ści spornego zagłębia i została confirmowana przez Międzysojuszną Komisję Cieszyńską (An. Nr. 31).

Umowa przyznawała Polsce dwa kontyngenty: jeden w ilości 2000 ton węgla i 800 ton koksu dziennie dla ziem polskich na wschód od Wisły i drugi—1683 tony węgla dziennie dla spornej części Śląska Cieszyńskiego, znajdującej się aktualnie pod zwierzchnictwem polskim, a położonej na zachód od Wisły; wszystko to, jak głosi art. 4, „przy normalnej produkcji szybów“, wymienionych we wstępie umowy. Polska zobowiązana była do odbierania całej ilości własnymi pociągami, które miały być podstawiane wedle dyspozycji czeskich na poszczególne stacje naładunkowe. Regulowanie należności miało się odbywać w terminach dwutygodniowych. Umowa przewidywała jeszcze dostarczenie Polsce zaległości węglowych z okresu 3—23 lutego 1919.

Cieszyńska Komisja Międzysojusznicza wyznaczyła swego inżyniera nadzorcę, który przy pomocy urzędników polskich, po jednym przy każdym wysyłającym szybie, i jednego ogólnego polskiego „nadzorcy“, miał kontrolować wykonywanie przez Czechów umowy.

Czesi starali się jednak uchylić od rygoru ścisłego wykonywania zawartej umowy. Już podpisując umowę zastrzegli się, iż życzą sobie połowę należności za węgiel otrzymywać w postaci naftv. Przyczyną niedokładnego uskutecznienia dostaw był brak węgla, dotkliwie odczuwany w owym okresie w całej Europie, a więc także i w Czechosłowacji. Czesi własne potrzeby stawiali oczywiście na pierwszym planie, wstrzymując pod najrozmaitszymi pretekstami lub ograniczając wysyłki do Polski i do Austrii. Usiłując usprawiedliwić swoje postępowanie, wysuwali rozmaite momenty, a mianowicie: 1 o zarzucali Polsce niepodstawianie wagonów, 2-o kwestjonowali określenie „normalnej produkcji“, użyte w art. 1. umowy, 3-o zastrzegli się przeciw interwencji ze strony Ostrawskiej Komisji Węglowej, ilekroć interwenjowała na rzecz Polski, z racji, że jakoby umowa marcowa była dwustronnym paktem politycznym, nie podpadającym pod orzecznictwo wymienionej Komisji Ostrawskiej.

Zarzut pierwszy nie był uzasadniony: Polska zawsze dostarczała żadaną ilość wagonów, jakkolwiek można przypuszczać, iż

Czesi często żądali mniejszej ilości wagonów, niż można było naładować.

Zachodziły zresztą wypadki, iż Czesi polskie wagony skierowywali w zupełnie inną stronę.

Wobec stronniczego interpretowania przez Czechów użytego w umowie terminu „produkcji normalnej“, okazało się niezbędnym odwołanie się do Komisji Międzysojuszniczej w Cieszynie o arbitraż i obowiązującą wykładnię tego terminu. Polski kontroler węglowy w Cieszynie we wrześniu 1919 r. zwrócił się do Komisji z raportem o wzrastającym niedoborze w wysyłkach czeskich do Polski, wskutek czego Komisja Międzysojusznicza orzekła (21.X 1919), że umowa marcowa jest w tym względzie zupełnie jasną i że, o ile tylko Polska podstawią należytą ilość wagonów, a ogólna produkcja szybów wymienionych w umowie nie jest niższą od przyznanego Polsce kontyngentu, to Czesi obowiązani są dostarczać dziennie cały kontyngent, t. j. 3683 ton węgla i 800 ton koksu. Komisja dodała jeszcze, iż obstaje przy tym, aby Polska w przyszłości otrzymywała całą przepisaną w układzie marcowym ilość węgla i koksu i „zastrzega sobie energiczną akcję, jeśli stwierdzi, że Polska nie otrzymuje tego, co się jej należy“.

Mimo to, wysyłka węgla i koksu Karwińskiego stale niedomagała i częściowa poprawa nastąpiła dopiero od lutego 1920 r. Jednakże zaległości z roku 1919, a więc: niepokryta, wbrew art. 3 mu układu marcowego, zaległość z okresu 3—26 lutego 1919 r. i zaległości z okresu czerwiec—grudzień 1919 r., wynikłe z opisanej powyżej polityki czeskiej, wynosiły łącznie 212.349,9 ton węgla i 45.366,1 ton koksu, czyli około 25% ogólnej należności rocznej. A trzeba pamiętać, iż był to okres (do listopada 1919), gdy Polska nie korzystała jeszcze z węgla górnośląskiego, i przywóz Karwiński był jedyną pomocą zewnętrzną, mogącą zmniejszyć trudności opałowe Rzeczypospolitej; rozmiary tego przywozu podane są w osobnych tablicach (An. Nr. 53 i Nr. 54).

Dnia 28 lipca 1920 r. Konferencja Ambasadorów w Paryżu zdecydowała podział cieszyńskiego terytorjum plebiscytowego. Jak wiemy, decyzja wypadła w ten sposób, że całe prawie zagłębie węglowe Ostrawo-Karwińskie (z wyjątkiem kopalni „Silesia“) przy-

znane zostały Czechom. Art. VII odnośnego postanowienia nakazywał zawarcie konwencji polsko-czeskiej w sprawie dostaw węgla i koksu z przyznaných Czechom kopalń do Polski.

Już poprzednio podobny rygor nakładał Traktat Pokojowy w St. Germain z d. 10 września 1919 r.; art. 224 p. 2 Traktatu głosił: „Między Polską, Czechosłowacją i Austrią zostaną zawarte specjalne układy, co do dostawy nawzajem węgla i surowców“. Ogólnikowe brzmienie artykułu dawało pole do interpretacji, że dostawy mogą się odbywać w drodze kompensat. Na tem stanowisku stanęli od początku Czesi, chodziło im bowiem o otrzymanie ropy i przetworów naftowych wzamian za węgiel; jeszcze przy zawieraniu umowy z d. 13 marca 1919 r. zastrzegli się, iż połowa zapłaty za węgiel winna być uskuteczniiona naftą, następnie, we wszystkich swych oświadczeniach, składanych Ostrawskiej Komisji Węglowej, wysuwali stałe zasadę kompensat, jako podstawę do zawarcia umowy polsko-czeskiej.

Tymczasem Ostrawska Komisja Węglowa sprawy kompensat nie poruszała a w rezolucji swej z d. 16 czerwca 1919 r. wypowiedziała się tylko, że „pożądane jest, aby węgiel, produkowany w Austrii, Czechosłowacji i Polsce oraz w zagłębiach górnośląskim i cieszyńskim, był rozdzielany między wymieniane państwa w ten sposób, aby rozporządzalne ilości węgla dla konsumcji w każdym państwie znajdowały się mniejwięcej w jednakowym stosunku do konsumcji ich w roku 1913“.

Opierając się na tej rezolucji, Rząd polski był zdania, iż wymiana węglowa między Polską i Czechosłowacją winna się odbywać za gotówkę; jednocześnie znajdując, że dostawy węglowe dla Polski mają narazie dostateczną podstawę w umowie z d. 13 marca 1919 r., oświadczył rząd Ostrawskiej Komisji Węglowej, że zasada kompensat, której nie jest na przyszłość przeciwny, może być wprowadzona do umowy polsko-czeskiej dopiero po zdecydowaniu losów spornego zagłębia i wygaśnięciu tem samem umowy marcowej; do tego zaś czasu umowa z d. 13 marca 1919 r. winna być przestrzegana i ściśle wykonywana.

Po zapadłej w d. 28 lipca 1922 r. decyzji Konferencji Ambasadatorów w Paryżu i dokonanym podziale Śląska Cieszyńskiego, zo-

stała zawarta w Krakowie w d. 27 września 1920 r. nowa umowa polsko czeska w sprawie dostaw dla Polski węgla i koksu z Karwiny, wzamian za dostarczoną przez Polskę ropę (An. Kr. 55). Zawarcie umowy poprzedziły trwające od 20 września obrady przedstawicieli obu rządów, które ostatecznie doprowadziły do wyrównania początkowych poważnych przeciwieństw. Na mocy tej umowy Czechosłowacja zobowiązała się do zwolnienia na wywóz do Polski, dla regularnej wysyłki codziennej, 37,500 ton węgla gazowego i 15,000 ton koksu miesięcznie, Polska zaś — do wysyłki do Czechosłowacji 7,083 ton ropy naftowej miesięcznie oraz ewentualnie przetworów naftowych w ilości nie przekraczającej 1,250 ton miesięcznie; ceny za wszystkie wysyłane artykuły były oznaczone w umowie. Umowa weszła w życie z dniem jej podpisania (27 września 1920 r.) i miała obowiązywać do ostatniego dnia tego miesiąca, który następuje po decyzji Mocarstw w sprawie Górnego Śląska, jednak nie dłużej, niż na przeciąg jednego roku.

Warunki umowy wrześniowej nie zostały wykonane. Zestawienie cyfrowe przywozu karwińskiego węgla i koksu (An. N. 53, 54) wykazuje, jak dalece rzeczywistość odbiegła od postanowień umowy. Na to zjawisko składały się różne przyczyny; były to: 1 o utrudnienia ze strony rządu czesko-słowackiego, 2-o trudności przy zdobywaniu obcej waluty przez rząd polski, wreszcie 3-o trudności techniczno-transportowe, polegające głównie na przeciążeniu stacji i szlaków kolejowych na nowej granicy polsko czeskiej.

*

*

*

Sprawa zaopatrywania Polski w węgiel górnośląski przechodziła kilka faz, z których pierwszą stanowił okres: październik 1919 r. — styczeń 1920 r. Zasady określające normy i sposób wysyłek w tym okresie ustalone zostały w umowie gospodarczej polsko-niemieckiej, zawartej w Berlinie dnia 22 października 1919 r. Umowa przewidywała, że przy ogólnej wysyłce z Górnego Śląska kolejami szerokotorowymi do 45,000 ton węgla dziennie, Niemcy dostarczają Polsce 75,000 ton węgla miesięcznie, zaś w razie zwiększenia się wysyłek

ponad 45,000 ton — dostarczą Polsce jeszcze 20% efektywnej nadwyżki, aż do osiągnięcia ilości, jaką Polska w granicach aktualnych otrzymywała przeciętnie w latach 1911 — 1913. Te ilości miały być wysyłane do Polski taborem wagonowym niemieckim, od granicy zaś lokomotywami polskimi. Pozatem, na podstawie tejże umowy, Polska uzyskała prawo do wywiezienia własnym taborem (wagonami i lokomotywami) w ciągu listopada i grudnia 1919 r. ze zwalów kopalnianych po 25,000 ton węgla miesięcznie. Sortymenty oraz marki, które miały być dostarczone Polsce, winny były odpowiadać przeciętnym normom ogólnych wysylek ze Śląska.

Klauzula o odebraniu jednorazowego kontyngentu 50,000 ton węgla własnym taborem nie mogła być — niestety — wyzyskana z powodu znanych trudności transportowych. Kontyngenty miesięczne także nie były otrzymane w całości, gdyż Niemcy nie wykonali należycie przyjętych na siebie zobowiązań. Według obliczenia, ustalonego na konferencji delegatów rządu polskiego i niemieckiego w Berlinie w dniu 14 lutego 1921 r., deficyt w dostawach na niekorzyść Polski do końca stycznia 1920 r. wyniósł blisko 300,000 ton.

Wobec niewystarczającej dla Polski ilości węgla górnośląskiego, uzyskanej od Niemiec na zasadzie umowy październikowej, oraz nieregularnej dostawy, delegat polski w Europejskiej Komisji Węglowej nie ustawał w staraniach o przyznanie Polsce większego kontyngentu węgla z Górnego Śląska, mianowicie 350,000 ton miesięcznie, motywując tę normę potrzebami przemysłu polskiego i ogólnym wzrostem potrzeb opałowych w Polsce w związku ze zbliżającym się przejmowaniem przyznanych jej na mocy Traktatu Wersalskiego dzielnic Pomorza. Na skutek tych starań Najwyższa Rada Ekonomiczna w listopadzie 1919 wyznaczyła Polsce prowizorycznie kontyngent miesięczny 250,000 ton węgla górnośląskiego, o czym zawiadomiła Ostrawską Komisję Węglową, dodając jednak zastrzeżenie, że realizacja tego przydziału będzie mogła się rozpocząć dopiero po wyznaczeniu i ukonstytuowaniu Komisji Rządzącej dla Górnego Śląska.

Komisja ta, pod nazwą: „Międzysojusznicza Komisja Rządząca i Plebiscytowa“, z siedzibą w Opolu, została utworzona w lutym 1920 r. i odtąd rozpoczyna się drugi okres historii przywozu górnośląskiego węgla i koksu do Polski.

Techniczną stroną wysyłek węgla w tym okresie zajmuje się Komisja Opolska, rozrachunki za dostarczony węgiel prowadzi Państwowy Urząd Węglowy z „Reichs Credit und Controlstelle“ w Berlinie. Od 1 lutego 1920 r. dla zabezpieczenia regularności dostaw, P. U. W. otwiera w Katowicach swoją ekspozyturę na Górnym Śląsku, której zadaniem jest:

- 1) Utrzymanie stałego kontaktu z Komisją Międzysojuszniczą w Opolu.
- 2) Nadzór nad wysyłką węgla do Polski i natychmiastowe interwenjowanie z odnośnych czynników w razie jej zmniejszenia.
- 3) Nadzór za stanem rachunku Państwowego Urzędu Węglowego w „Reichs Credit und Controlstelle“ w Berlinie.
- 4) Informowanie P. U. W. w Warszawie o wszystkich zarządzeniach Komisji Opolskiej w dziedzinie gospodarki węglowej.

Ponieważ węgiel z kopalń Górnego Śląska był wysyłany do Polski pod ogólnym adresem P.U.W., przeto na stacjach pogranicznych zostały utworzone osobne biura dla dalszego ekspedjowania węgla do poszczególnych odbiorców, według wskazówek Państwowego Urzędu Węglowego.

Jakkolwiek z chwilą powstania Komisji Opolskiej umowa polsko-niemiecka z d. 22 października 1919 r. przestała obowiązywać, Ministerstwo Przemysłu i Handlu przedsięwzięło kroki celem rewindykacji zaległości węglowej z poprzedniego okresu i w kwietniu 1920 r. uzyskało zezwolenie Komisji Odszkodowań na odebranie własnym taborem kolejowym jednorazowo, w ciągu 10-ciu dni, po 10,000 ton węgla z Górnego Śląska. Niestety otrzymana w tej formie możliwość częściowego zrekompensowania zaległości nie była zrealizowana, z powodu trudności transportowych, jakie powstały w miesiącu maju, w związku z sytuacją na froncie wschodnim.

Starania polskich delegatów w Paryżu i Ostrawie Morawskiej o powiększenie kontyngentu węgla górnośląskiego nie ustawały i nadal; w tej samej sprawie interwenjowali u prezesa Komisji Odszkodowań, p. Poincaré, polscy posłowie sejmowi (pp. Brun i Radziszewski) podczas swej bytności w Paryżu. W ostatecznym wyniku, Komisja Odszkodowań w maju 1920 r. zdecydowała podniesienie kontyngentu

górnos Śląskiego dla Polski do 450,000 ton miesięcznie, licząc od 1 czerwca 1920 r.; z tej ilości Polska miała prawo odbierania 350,000 ton wagonami niemieckimi, a 100,000 ton taborem własnym. Gdyby Polska nie mogła wywieźć całkowitych 100,000 ton własnym taborem, w takim razie pozostałość niewywieżona miała przejść do dyspozycji Komisji Odszkodowań. Dla odbierania zaś 350,000 ton wagonami niemieckimi Polska uzyskała prawo korzystania z kredytu wagonowego na Górnym Śląsku do wysokości 8,000 węglarek. Decyzja ta rozpoczyna trzecią fazę zaopatrzenia Polski w węgiel górnośląski.

Gdy w sierpniu 1920 r. nawała bolszewicka załała znaczną część ziem Rzeczypospolitej, a naprężona sytuacja bojowa wymagała zaabsorbowania całego rozporządzalnego taboru kolejowego dyslokacją wojsk i ewakuacją, wytworzył się taki stan rzeczy, iż Polska nie mogła wyzyskać całkowitego kontyngentu węgla górnośląskiego. Prócz tego, wobec niemożliwości utrzymania prawidłowego ruchu kolejowego, koleje polskie nie mogły zwrócić na czas wagonów, które przychodziły z węglem z Górnego Śląska i na tym tle powstał chwilowy dług wagonowy Polski wobec Śląska. Kwestję tę, nietrudną do wyjaśnienia i rozstrzygnięcia, Rząd niemiecki, w zamiarze stworzenia nowej przeszkody dla zaopatrywania Polski w węgiel górnośląski, połączył wtedy z wielce skomplikowaną ogólną kwestją rzekomego długu wagonowego Polski wobec Rzeszy, a Komisja Opol-ska, uwzględniając narazie pretensje niemieckie, uznała za uzasadnione ograniczenie dalszych wysyłek węgla do Polski aż do uregulowania sporu wagonowego. To też, począwszy od sierpnia 1920 r., wysyłka z Górnego Śląska została znacznie zredukowana i Polska znalazła się w wielce trudnym położeniu.

Rząd Polski, wobec takiej sytuacji, przedsięwziął ze swej strony wszelkie możliwe środki, zarówno do rozwikłania rozrachunku taborowego Polski z Niemcami, jak i do racjonalnego uregulowania obrotu wagonowego między Polską a Śląskiem. Sprawa repartycji taboru kolejowego Rzeszy, wypływająca z art. 371 Traktatu Wersalskiego, należała do kompetencji Komisji Międzynarodowej, utworzonej w Berlinie, pod przewodnictwem delegata Japonji, p. Tanaki Staraniem polskich uczestników tej Komisji została powołana w grudniu 1920 r. w Magdeburgu osobna mieszana komisja polsko-niemiecka

dla możliwie najszybszego wyjaśnienia kwestji rzekomego długu Polski i ukończenia rozrachunku taborowego między Polską a Rzeszą Niemiecką.

W sprawie ustalenia zasad obrotu wagonowego między Śląskiem i Polską, konsul polski w Opolu złożył we wrześniu 1920 r. kontrolerom kolejowym przy Komisji Rządzącej memorjał, zawierający propozycję regulowania wysyłek węglowych na zasadzie: „wagon za wagon“, z obliczeniami dziesięciodniowymi. W ten sposób Rząd Polski pragnął uniemożliwić przetrzymywanie przez Niemców wagonów, nadsyłanych z Polski, co w tym czasie było szeroko stosowane w charakterze represji. Była to propozycja tymczasowa, mająca zabezpieczyć Polskę przed całkowitym przerwaniem wysyłek górnośląskich aż do chwili rozstrzygnięcia sporu wagonowego. Jednocześnie delegat Rzeczypospolitej w paryskiej Komisji odszkodowań, wdrożył na zlecenie Rządu energiczne kroki w kierunku zasadniczego wyjaśnienia nieporozumienia wagonowego. Memorjał polski, złożony w tej sprawie w Paryżu w początkach listopada 1920 r. wykazywał bezzasadność twierdzeń niemieckich i pokrzywdzenie Polski i żądał restytuowania praw Polski do korzystania z kredytu wagonowego do rozmiarów 8.000 węglarek śląskich.

Komisja Odszkodowań 21 grudnia 1920 r. po stwierdzeniu stanu rzeczy na miejscu przez specjalnego delegata, wydała orzeczenie, akceptujące zaproponowaną zasadę „wagon za wagon“ dla wysyłek węglowych. Następnie, dnia 6 stycznia 1921 r., Komisja Odszkodowań poleciła Komisji Rządzącej w Opolu przywrócić Polsce jej prawo odbierania węgla taborem niemieckim w ilości 350,000 ton miesięcznie. Jakkolwiek nie obyło się jeszcze bez pewnych powikłań towarzyszących wykonaniu tego zarządzenia przez instancje wykonawcze Komisji Rządzącej, to jednak, od ostatnich dni lutego 1921 r., spór wagonowy należało uważać za zlikwidowany z korzyścią dla Polski i wysyłki węgla przybrały rozmiary normalne. Szczegółowe ilości węgla i koksów górnośląskiego, otrzymane przez Polskę, wykazane są w osobnych tablicach (An. № 56 i № 57), z których widać również, jakim wahaniom przywóz w rozmaitych miesiącach podlegał.

Do przedstawionego tu obrazu trudności prawnych, z jakimi spotykał się przywóz węgla zagranicznego, dodać jeszcze należy, że

sprawa komplikowała się także w znacznym stopniu trudnościami natury finansowej, powodowanymi przez stały spadek polskiej marki. W takich warunkach zaopatrzenie się dla wyplat za węgiel w walutę obcą, niemiecką i czeską, nie było rzeczą łatwą, a każda chociażby chwilowa trudność płatnicza Polski wywoływała ze strony dostawców węgla, zarówno górnośląskiego jak i karwińskiego, zmniejszenie wysyłek, ich nieregularności i nawet możliwość zupełnego ich przerwania.

V. Finanse Państwowej Gospodarki Węglowej.

Finansowanie operacji węglowych stanowiło jedno z głównych zadań Państwowego Urzędu Węglowego; otrzymywał on bowiem do swej dyspozycji wszystkie zasekwestrowany materiał opałowy, zarówno krajowego jak i zagranicznego pochodzenia, i wypłacał dostawcom (kopalnie krajowe i zagraniczne) przypadające im należności; następnie rozsyłał węgiel poszczególnym spozrywcom i ścigał od nich odnośne należności. Czynności obrachunkowo-finansowe były ześrodkowane w osobnym Wydziale Finansowym P. U. W., który miał funkcje następujące:

- 1) sprawdzał likwidacje przedstawiane przez dostawców węgla i uskuteczniał wypłaty za dostarczony węgiel;
- 2) pobierał awanse na przydzielony odbiorcom węgiel i koks, wystawiał faktury i dokonywał ostatecznych z odbiorcami rozrachunków;
- 3) wpłacał do Skarbu Państwa i instytucji samorządowych (np. Sejmik powiatowy Będziński) pobierane od odbiorców węgla sumy (podatki i inne opłaty);
- 4) wypłacał, według wskazówek Ministerstwa Przemysłu i Handlu, różnym instytucjom sumy, pobierane również od odbiorców węgla, a mające specjalne przeznaczenie, np. na aprowizację robotników górniczych, inwestycje na kopalniach i t. p.

Rozrachunki z kopalniami Zagłębia Dąbrowskiego były dokonywane w okresach dwutygodniowych, na 1-go i 15-go każdego miesiąca; za podstawę służyły likwidacje kopalń za dostarczony węgiel, sprawdzone i porównane z otrzymywanymi codziennie z kopalń raportami o wysyłkach węgla oraz sprawozdaniem Biura Ekspedycji w Sosnowcu: należność za węgiel otrzymywały kopalnie bezpośrednio od P. U. W. w dniach 7 i 22 każdego miesiąca. Rozrachunku z kopalniami Zagłębia Krakowskiego dokonywało początkowo Polskie Towarzystwo Handlowe pod kontrolą Krakowskiego Inspektoratu Węglowego, a następnie od listopada 1920 r. — bezpośrednio P. U. W.

Za węgiel i koks karwiński rozrachunki z odnośnymi kopalniami przeprowadzało również początkowo Polskie T-wo Handlowe; następnie, po zawarciu między Polską a Czechosłowacją w dn. 27 września 1920 r. wymiennej umowy węglowo-naftowej, czynności te przejął Państwowy Urząd Węglowy; ale i w pierwszym okresie, podczas finansowania przez Polskie T-wo Handlowe, zdarzały się wypadki, że Państwowy Urząd Węglowy musiał bezpośrednio wypłacać należność kopalniom na Śląsku Cieszyńskim, ponieważ Pol. T-wo Handlowe nie zawsze rozporządzało dostatecznym zapasem koron czeskich, co groziło wstrzymaniem wysyłki węgla.

Węgiel i koks górnośląski zaczęła Polska odbierać w październiku 1919 r. na zasadzie wymiennej umowy, zawartej w Berlinie 19 października 1919 r. Na zasadzie tej umowy, Niemcy winne były dostarczać Polsce węgiel i koks, Polska zaś Niemcom — produkty spożywcze. W Berlinie było otworzone w celu wzajemnych rozrachunków ogólne konto w „Reichscredit und Controllstelle“. Węgiel miał iść tylko na tereny b. Dzielnicy Pruskiej, jak również b. Dzielnica Pruska miała dostarczać wzamian produkty spożywcze. Cała rachunkowość ze strony Polski była skoncentrowana początkowo w Urzędzie Gospodarczym Ministerstwa b. Dzielnicy Pruskiej, następnie jednak, wskutek zwiększenia dostaw z Górnego Śląska, cały rozrachunek z Reichscredit und Controllstelle został, od 1-go marca 1920 r. przeniesiony do P. U. W. w Warszawie. W kwietniu 1920 r. były podjęte starania celem zlikwidowania pośrednictwa Reichscredit und Controllstelle i nawiązania bezpośrednich stosunków z właścicielami kopalń górnośląskich, lecz starania te spotkały się z oporem ze strony niemieckiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych, które twierdziło,

że umowa z 19 października 1919 r. nie jest przez Rząd Polski wymówioną i dostawcy górnośląscy nie mają prawa zawierać bezpośrednio umów z P. U. W. Pomimo protestu polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych, system nie był zmieniony i do końca istnienia P. U. W. wszystkie rozrachunki za węgiel i koks górnośląski były prowadzone przez Reichscredit und Controllstelle; za podstawę do obrachunku służyły faktury, składane tej instytucji do inkasa przez poszczególne koncerny kopalniane górnośląskie.

Wyплаты za importowany węgiel i koks musiały być dokonywane w walucie obcej: czeskiej i niemieckiej; nabycie jej, wobec spadku polskiej marki, przedstawiało poważne trudności i odbywało się za pośrednictwem Polskiej Krajowej Kasy Pożyczkowej, według kursów giełdowych.

Obrachunki z odbiorcami węgla P. U. W. skuteczniał, podobnie jak z dostawcami, w okresach półmiesięcznych; za podstawę służyły otrzymywane codzienne raporty o wysyłce węgla z kopalń (An. № 37 wzór F.), po sprawdzeniu ich z duplikatami listów przewozowych, co do numeru wagonu, tonażu, gatunku węgla, prawidłowości adresu i stacji docelowej i t. d.; niezwłocznie po upływie danego okresu, wystawiano dla odbiorców faktury: rachunki i specyfikacje, (według wzoru G. An. № 37). Z niektórymi odbiorcami rozrachunki przeprowadzane były bezpośrednio, z innymi — za pośrednictwem odnośnych związków i zrzeszeń np. Związku Włókienniczego w Łodzi, Związku Cukrowników w Warszawie i Poznaniu, P. U. Z. A. P. P. za opał domowy i t. d.

Za wyjątkiem instytucji rządowych, kolei i wojska, P. U. W. w zasadzie nie udzielał nikomu kredytu; każdy odbiorca, po otrzymaniu zawiadomienia o przyznanym mu przydziale (An. № 37 wzór B), obowiązany był na 10 dni przed rozpoczęciem okresu wysyłki wpłacić całą przypadającą za węgiel należność i dopiero wtedy wysyłka mogła być rozpoczęta. Państwowe instytucje korzystały początkowo z kredytu; ponieważ jednak koleje zalegały często na znaczne sumy z wypłatami za dostarczony im węgiel, co powodowało dla P. U. W. poważne trudności finansowe, Skarb Państwa zaczął następnie wydawać P. U. W. także awansy na dostawy kolejowe.

Pewne zadłużenie municypiów w P. U. W. powstało wskutek udzielanego im niekiedy, z konieczności, kredytu na węgiel, nie-

zbędny dla instytucji użyteczności publicznej (wodociągi, gazownie, elektrownie i t. p.); zgodnie z uchwałą Komitetu Ekonomicznego z dn. 16 kwietnia 1922, długi te zostaną ściągnięte do 1 lipca 1922 r. razem z doliczeniem procentów (8% rocznie) (An. N. 58).

Dzięki przyjętemu systemowi pobierania opłat za węgiel z góry, kapitał obrotowy P. U. W., udzielony ze skarbu Państwa, jako pożyczka zwrotna, mógł być stosunkowo nieznaczny i osiągnął zaledwie 65 milionów Mk.; był przytem udzielony ratami: pierwszą (500,000 Mk.) otrzymał P. U. W. d. 14 listopada 1918, ostatnią (14,726,583 Mk.) — d. 30 czerwca 1920 r. Cała suma 65 mil. wraz z należnymi procentami została w dn. 30 września 1922 r. zwrócona i przekazana do Centralnej Kasy Państwowej.

*
*
*

Przechodząc teraz do polityki Rządu w zakresie cen, zarówno tych, jakie były płacone kopalniom za dostarczony węgiel, jak i cen sprzedażnych, pobieranych od spożywców za otrzymywany przez nich z P. U. W. węgiel, zauważyć należy, że sprawa ta, mająca pierwszorzędne znaczenie dla całego życia gospodarczego kraju, wymagała dokładnego badania warunków tego życia, i racjonalnego uwzględnienia rozmaitych działających w nim czynników. Chodziło bowiem o wypośrodkowanie takich cen, z jednej strony dla kopalń, z drugiej dla spożywców, aby kopalnie mogły się rozwijać i produkcja ich wzrastać, a jednocześnie, żeby zbyt wygórowane sprzedażne ceny węgla nie stały się hamulcem w rozwoju przemysłu, kolejnictwa i t. d., nie były zbyt wielkim ciężarem dla masy ludności, potrzebującej możliwie taniego opału, wreszcie nie przyczyniały się do wzrostu ogólnej drożyzny.

Ceny, płacone za węgiel kopalniom, były stale dostosowywano do własnych kosztów produkcji. Dla dokładnego ich zbadania i możliwości wyprowadzenia ogólnych, odpowiadających rzeczywistości, wniosków, Ministerstwo Przemysłu i Handlu nie ograniczało się na materiałach i referatach, składanych przez zarządy kopalń, ale prowadziło jeszcze własną kontrolę kosztów produkcji na poszczególnych kopalniach przez swych inżynierów i buchalterów, delegowanych do obu zagłębi: Dąbrowskiego i Krakowskiego.

Zebrane tym sposobem materiały były rozpatrywane w osobnej komisji przy Departamencie Górniczo-Hutniczym, celem „ustalenia kosztów własnych produkcji węgla kamiennego i brunatnego i opracowania danych dla oznaczenia cen tych węgli“. Do zadań komisji należało:

- 1) Prowadzenie szczegółowych danych o wydatkach kopalń;
- 2) Oznaczenie, które z tych wydatków powinny być zaliczone do bieżących kosztów produkcji;
- 3) Badanie wzrostu lub zmniejszenia cen materiałów technicznych i robocizny;
- 4) Zestawienie cen, stosowanych w ubiegłych miesiącach z rzeczywistymi kosztami produkcji w tym samym okresie czasu.
- 5) Wypracowywanie projektu cen na najbliższy okres.

Początkowo były stosowane tylko dwie ceny, jedna — dla wszystkich kopalń Zagłębia Dąbrowskiego, druga — dla wszystkich kopalń Zagłębia Krakowskiego; zasada ta jednak okazała się nieracjonalna, albowiem nie wszystkie kopalnie danego zagłębia znajdują się w jednakowych warunkach przyrodzonych i technicznych, wskutek czego własne koszty produkcji na poszczególnych kopalniach znacznie się między sobą różnią. Celem sprawiedliwszego wyznaczania cen dla kopalń węgla kamiennego, podzielono kopalnie w Zagłębiu Dąbrowskiem, od stycznia 1920 r. na cztery, a następnie, od kwietnia tego roku, na trzy grupy, w zależności od ich własnych kosztów produkcji: Kopalnie Zagłębia Krakowskiego miały po 1 kwietnia 1920 r. płaconą sobie swą osobną cenę (w koronach), a od tego terminu zostały zrównane z kopalniami Dąbrowskimi i włączone do odnośnych grup, ustanowionych dla Zagłębia Dąbrowskiego. I-a grupa, produkująca najdrożej, reprezentowała 8% ogólnej produkcji i otrzymywała za swój węgiel najwyższą cenę; II a grupa, reprezentująca 27% ogólnej produkcji, miała własne koszty niższe od I-ej grupy i otrzymywała też niższą cenę za węgiel; większość kopalń stanowiła III a grupę z 65% ogólnej produkcji i przy stosunkowo niskich kosztach własnych, otrzymywała najniższą cenę za swój węgiel. Wobec zmieniających się warunków produkcji, samo dzielenie kopalń na grupy ulegało z biegiem czasu modyfikacji i poszczególne kopalnie były przesuwane z jednej gru-

py do drugiej; tak np. od czerwca 1921 r. I a grupa, z najdroższym węglem, przedstawiała 15% ogólnej produkcji; druga, średnia,—29% i trzecia, najtańsza i największa, — 56%. Również ulegał wahaniu wzajemny stosunek cen, płaconych rozmaitym grupom; jeżeli przyjmujemy za 100 najniższą cenę, mianowicie płaconą III ej największej grupie, to cena, płacona II-iej grupie wahała się od 103 do 109, a III-iej od 112 do 129. Przeciętna cena węgla kamiennego była wyznaczona dla każdej grupy oddzielnie; stąd, znając procentowy udział każdej grupy w ogólnej produkcji, wyprowadzano przeciętną cenę całego węgla krajowego; podobnie na zasadzie procentowego udziału w ogólnej ilości wydobytego węgla rozmaitych gatunków (sortymentów), wyprowadzono dla każdego z nich osobną cenę; takich sortymentów było trzy; 1) Gruby, kostka, orzech I i II (65%), 2) Orzech III i Pospółka (23%) i 3) Miał (12%). Dla ilustracji wzajemnego stosunku przeciętnych i poszczególnych cen podajemy dwa przykłady cen, płaconych kopalniom krajowym węgla kamiennego w okresach: od 1 października do 1 grudnia 1920 r. i od 1 czerwca do 1 sierpnia 1921 r.

GRUPY i OKRESY	Przeciętna cena dla całej produkcji krajowej	Przeciętna cena na dla każdej grupy	Szczegółowe ceny		
			Gruby kostka orzech I (65%)	Orzech I II (23%)	Orzech III i pospółka (12%)
			Mk. p.	Mk. p.	Mk. p.
A. Od 1/X do 1/XII 1920 r.					
I grupa (8% ogól. prod.)	650	770	820	710	620
II " (27% " ")		680	720	630	550
III " (65% " ")		620	660	580	500
B. Od 1/VI do 1/VIII 21 r.					
I grupa (15% ogól. prod.)	1.430	1.650	1.940	1.260	970
II " (29% " ")		1.474	1.710	1.110	860
III " (56% " ")		1.375	1.600	1.040	800

Kopalnie węgla brunatnego stanowiły osobną grupę i otrzymywały od P. U. W. wszystkie jednakową cenę za węgiel, który był dostarczany w jednym gatunku, jako węgiel niesortowany (pospółka).

Ceny dla kopalń wypracowywała wspomniana wyżej komisja przy Departamencie Górniczo-Hutniczym, po wszechstronnym rozpatrzeniu materiałów, zarówno zebranych przez delegatów Departamentu, jak i przedstawionych przez Radę Zjazdu Przemysłowców Górniczych, oraz przez poszczególne Zarządy kopalń. Zaprojektowane ceny były przedkładane Komitetowi Ekonomicznemu Ministrów i po uzyskaniu aprobaty, zatwierdzane przez Ministra Przemysłu i Handlu, a następnie ogłaszane przez P. U. W. w gazetach i komunikowane poszczególnym odbiorcom, jednocześnie z zawiadomieniem o przyznanym przydziale.

Przy określaniu wysokości cen, płaconych za węgiel kopalniom, trzymano się zasady, że ceny te winny pokrywać całkowicie bieżące własne koszty produkcji i dawać pewną nadwyżkę na amortyzację i oprocentowanie kapitału zakładowego. Wskutek stałego wzrostu cen robocizny oraz wszystkich materiałów pomocniczych, wzrastały koszty własne kopalń i zachodziła potrzeba częstej rewizji cen, płaconych kopalniom i częstego ich podnoszenia; w ciągu niespełna trzech lat (1918—1921) ceny te były przekalkulowywane 14 razy; zdarzało się przytym nieraz, że ceny, wyznaczone na pewien okres, okazywały się niedostateczne, wskutek nieprzewidzianego nagłego podrożenia robocizny lub materiałów i wynikało stąd niedobory dla kopalń trzeba było skompensować przez odpowiednie podniesienie ceny w następnym okresie.

W listopadzie 1918 r., za okupacji, kopalnie Dąbrowskie otrzymywały przeciętną cenę za dostarczony węgiel: 44 Mk. od tony węgla kamiennego i 23— brunatnego. Po ustąpieniu okupantów, zarządzeniem Komisarza Ludowego w Dąbrowie, z dn. 11 Listopada, wszystkie zarobki robotników kopalnianych, dniówkowe i akordowe, zostały podniesione o 100%, wskutek czego rząd polski zmuszony był niezwłocznie podnieść także cenę, płaconą kopalniom za węgiel kamienny, z 44 na 64 Mk. od tony, za węgiel brunatny — z 23 na 41 Mk. Po tej pierwszej zwwyżce, ceny pozostawały bez zmiany do 1 września 1919 r., kiedy je powtórnie podwyższono: dla węgla ka-

miennego do 83, a dla węgla brunatnego do 53 Mk. za tonnę; ceny te utrzymały się znów bez zmiany do 1 stycznia 1920 r.

W tym pierwszym okresie (do 1 stycznia 1920 r.) wszystkim kopalniom były płacone ceny jednakowe, niezależnie od różnicy w ich własnych kosztach, skalkulowane dla kopalni o średnim poziomie warunków eksploatacyjnych; jednocześnie, dla wyrównania ewentualnych strat kopalń, mających wyższe własne koszty produkcji, tworzony był specjalny „kapitał kompensacyjny“, przez pobieranie od spóżywców węgla dodatkowej opłaty: 4, 5 Mk. od tony węgla kamiennego i 4 Mk. (razem z opłatą na kapitał rezerwowo) od tony węgla brunatnego. Zarządzenie to okazało się w skutkach niecelowe, osłabiało bowiem dążność do obniżenia kosztów produkcji, zapewniając kopalniom do pewnego stopnia pokrycie niedoborów. Niezależnie od tych przyczyn, Sejmowa Komisja Opałowa, na posiedzeniu w dniu 17 listopada 1919 r., zwróciła na tę okoliczność uwagę, podnosząc wątpliwość co do celowości systemu i wyraziła pogląd, że kapitał kompensacyjny w każdym razie użyty być może tylko na pokrycie strat, wynikających z warunków obiektywnych i niezależnych od administracyjnej i technicznej sprawności przedsiębiorstwa. Wyrażając ten pogląd, Komisja Opałowa miała na celu: „zbliżenie polityki cen Ministerstwa Przemysłu i Handlu do naturalnego kształtowania się tych cen w czasie wolnej konjunktury, gdy o wysokości cen decyduje średni poziom kosztów produkcji i kopalnie o trudniejszych warunkach pracy muszą tym usilniej dostosowywać swoją gospodarkę do przeciętnego poziomu“.

Uwzględniając opinię Sejmowej Komisji, oraz biorąc pod uwagę wielki i nagły spadek polskiej waluty (w listopadzie 1919 r. na giełdzie w Zurychu płacono za 100 mk. p. — 8,2 franka szwajcarskiego, w styczniu 1920 r. tylko 4,3 franka), który stawiał kopalnie w trudne położenie finansowe i wymagał znacznych odliczeń na amortyzację, dla umożliwienia zakupu za granicą nowych maszyn i artykułów technicznych, Ministerstwo Przemysłu i Handlu musiało zastosować politykę cen węgla do zmienionych warunków. Zasady tej polityki są jasno wyrażone we wnioskach przedstawianych przez Ministra Przemysłu i Handlu Komitetowi Ekonomicznemu Ministrów i zaprobowanych na posiedzeniu Komitetu w dniu 30 grudnia 1919 r. (An. Nr. 59). W dniu 1 stycznia 1920 r. przeciętna cena za węgiel,

płacona kopalniom krajowym została podniesiona z 83 na 113 mk. i następnie była stale, w krótkich odstępach czasu podnoszona tak, że w ostatnich dwóch miesiącach istnienia sekwestru (sierpień i wrzesień 1921 r.) wynosiła już 2.120 mk. za tonnę.

Ceny płacone przez P. U. W. kopalniom w ciągu 1920 r. i 1921 nie tylko pokrywały ich bezpośrednie własne koszty produkcji, ale dawały jeszcze, zbliżoną do warunków czasów przedwojennych, nadwyżkę na amortyzację i oprocentowanie kapitału zakładowego, ja kto widać z poniższego zestawienia:

	1920 r.	1921 r. (trzy kwartały)
Przeciętna cena płacona kopalniom (za jedną tonnę węgla . . . . .)	370 = 100%	1.500 = 100%
Własne koszty produkcji	315 = 85%	1.200 = 80%
Pozostawało na amortyzację i oprocentowanie	55 = 15%	300 = 20%

Jak i w jakich odstępach czasu były zmieniane, a raczej podwyższane, ceny przeciętne, płacone przez P. U. W. krajowym kopalniom za węgiel kamienny i brunatny, uwidacznia poniższa tablica.

Płacono kopalniom na tonę węgla gotówką (oprócz dopłat aprowizacyjnych):

	Węgiel kamienny	Węgiel brunatny
1) w listopadzie 1918 (przy okupacji)	44 mk.	23 mk.
2) od 11 listopada 1918 r. do 1 września 1919 r.	64 „	41 „
3) od 1 września 1919 r. do 1 stycznia 1920	83 „	53 „
4) od stycznia 1920 do 1 kwietnia 1920	113 „	63 „
5) od 1 kwietnia 1920 do 1 czerwca 1920	225 „	140 „
6) od 1 czerwca 1920 do 1 sierpnia 1920	335 „	185 „

	Węgiel kamienny	Węgiel brunatny
7) od 1 sierpnia 1920 do 1 września 1920	385	185 „ ¹⁾
8) od 1 września 1920 do 1 października 1920	435	255 „
9) od 1 października 1920 do 1 grudnia 1920	650	380 „
10) od 1 grudnia 1920 do 1 stycznia 1921	829	480 „
11) od 1 stycznia 1921 do 1 lutego 1921	1160	700 „ ²⁾
12) od 1 lutego 1921 do 1 czerwca 1921	1300	760 „
13) od 1 czerwca 1921 do 1 sierpnia 1921	1400	Wolny
14) od 1 sierpnia 1921 do 1 września 1921	2120	„ ³⁾ han-
15) od 1 września 1921 do 1 października 1921	2120	„ del.

Ceny płacone przez P. U. W. dostawcom za węgiel i koks zagraniczny, zależały od cen ustanowionych w Czechosłowacji i w Niem-

1) W cenie 385 mk. znajduje się jednorazowa dopłata kopalniom po 50 mk. od tonny z rezerwowego kapitału, jako odszkodowanie za magazynowanie węgla (sypanie na „hałdę”), wskutek braku wagonów podczas inwazji bolszewickiej.

2) W cenie 1160 i 700 mk. znajdują się także jednorazowe dopłaty — z rezerwowego kapitału, wydane kopalniom węgla kamiennego po 300 mk. od tonny, a kopalniom węgla brunatnego po 200 mk., jako kompensata niedostatecznie uwzględnionego w cenach poprzednich miesięcy podniesienia własnych kosztów produkcji, w następstwie nowej zbiorowej umowy z robotnikami z października 1920 r.

3) W cenie 2120 mk. znajduje się jednorazowa dopłata z rezerwowego kapitału w wysokości 360 mk. od tonny, jako wyrównanie niedostatecznie uwzględnionych strat, jakie poniosły kopalnie wskutek wzrostu własnych kosztów w następstwie nowej zbiorowej umowy z robotnikami w czerwcu 1921 r.; cena zaś na sierpień była skalkulowana 1760 mk. za tonnę.

czech; wyrażone zaś w polskich markach ulegały znacznym wahaniom w zależności od kursu polskiej waluty; przy wielkim jej spadku, cena importowanego paliwa wzrastała niepomniernie. Za węgiel górnośląski P. U. W., ponad cenę krajową, ustanowioną dla Niemiec, musiał płacić jeszcze wprowadzoną przez rząd niemiecki premję wywozową, która wynosiła od 55 do 100 mk. niem. za tonnę.

*

*

*

Ceny sprzedażne t. j. pobierane przez P. U. W. od spożywców, były ustalane w zależności od sortymentu i ciepłikowej wartości dostarczanego opału. W sprzedaży rozróżniano cztery sortymenty węgla kamiennego: 1) Gruby i kostka (52% ogólnej produkcji), 2) Orzech I i II (13%), 3) Orzech III i Pospółka (23%), 4) Miał (12%); ceny ich były ustosunkowane tak, że przyjmując cenę grubego i kostki za 100, ceny sprzedażne następnych trzech gatunków wyrażały się cyframi: 95, 65, 50. Pod względem wartości ciepłikowej rozróżniano pięć rodzajów paliwa rozmaitego pochodzenia: 1) węgiel Karwiński, posiadający najwyższą wartość ciepłikową; spożywca płacił też za niego najwyższą cenę 2) węgiel Górnośląski; 3) Dąbrowski z głębokich kopalń; 4) Krakowski oraz pochodzący z odkrywek Zagłębia Dąbrowskiego, wreszcie 5) węgiel brunatny, mający najniższą ciepłikową wartość i najniższą przy sprzedaży cenę. Wzajemny stosunek cen, płaconych przez spożywcę za wymienione rodzaje opału, wyrażał się następującymi cyframi (współczynnikami jakościowymi): węgiel brunatny 3,0, węgiel Krakowski i z odkrywek dąbrowskich — 4,5, węgiel Dąbrowski — 5,5, węgiel Górnośląski — 6,5 i Karwiński — 8,0.

Początkowo istniały pewne nieznaczące różnice w cenach, pobieranych za węgiel od spożywców w rozmaitych dzielnicach; uchwałą Komitetu Ekonomicznego Ministrów z dnia 2 czerwca 1920 r. różnice od 15 sierpnia 1920 r. zostały wyrównane. Zgodnie z uchwałą tegoż Komitetu z dn. 9 czerwca 1920 r., wprowadzono na miesiąc lipiec pewne zróżniczkowanie cen sprzedażnych, w zależności od odbiorcy i przeznaczenia węgla; najwyższą cenę płacił przemysł pracujący na eksport. Od 1 sierpnia 1920 r. za węgiel przeznaczony do opału domowego ustanowiono niższe ceny; ulga ta była stosowana

do końca sekwestru i wynosiła od 16% do 38% przeciętnej ceny, płaconej przez innych odbiorców.

Cena, jaką płacili spożywca materiału opałowego (cena sprzedażna), składała się z dwóch części: ceny zakupu, t. j. ceny, płaconej przez P. U. W. krajowym kopalniom oraz dostawcom węgla zagranicznego, i z rozmaitych opłat dodatkowych, pobieranych od węgla, podlegającego sekwestrowi, tj. wysyłanego kolejami żelaznymi i drogami wodnymi. Opłaty te były następujące:

1) Podatek skarbowy — był początkowo pobierany tylko od węgla dąbrowskiego, kamiennego i brunatnego, a następnie, na zasadzie uchwały Komitetu Ekonomicznego Ministrów z dnia 30 grudnia 1920 r., został w tych samych normach i na tych samych zasadach rozciągnięty i na Zagłębie Krakowskie. Podatek ten stanowił 20% od wartości dostarczonego odbiorcy węgla, uważając za wartość cenę, płaconą kopalni w gotówce, łącznie z dopłatą aprowizacyjną, która z natury swej wchodziła również do kosztów produkcji węgla. Podatek skarbowy wzrastał równoległe z podnoszeniem się wartości węgla; w r. 1919 stanowił 9 Mk. od jednej tony węgla kamiennego i 5 Mk. od węgla brunatnego; we wrześniu 1920 r. doszedł do 70 mk. od węgla kamiennego, a w maju 1921 r., ostatnim miesiącu sekwestru dla węgla brunatnego, do 312 Mk; podatek ten był przez P. U. W. przelewany do Państwowej Kasy Centralnej.

2) Dopłaty aprowizacyjne były przeznaczone dla kopalń, jako wyrównanie ponoszonych przez nie strat z tytułu aprowizacji robotników, lub też na pokrycie strat, jakie ponosiło Ministerstwo Aproprowizacji, przejąwszy całkowiciena siebie, od marca 1920 r., dostarczanie kopalniom, po cenach ulgowych, artykułów żywnościowych i odzieżowych.

Dopłata aprowizacyjna była pobierana tylko od węgla krajowego; o jej charakterze i wysokości będzie szczegółowa mowa w następnym rozdziale.

3) Opłata na utrzymanie Państwowego Urzędu Węglowego była pobierana od wszystkich rodzajów opału, zarówno krajowego jak i zagranicznego; ze wzrostem ogólnej drożyzny musiała także wzrastać. Początkowo wynosiła 1 mk. od tonny, następnie została podniesiona; od 1 kwietnia 1920 — do 2 mk., od 1 października

1920 r. — do 5 mk., od 1 lutego 1921 r. — do 10 mk. i od 1 czerwca 1921 r. — do 20 mk.

4) Opłata na Sejmik Będziński była pobierana tylko od węgla dąbrowskiego (kamiennego i brunatnego) w wysokości początkowo 1 mk., a od 1 października 1920 r. — 5 mk. od tonny.

5) Rozmaite opłaty, przeznaczone dla kopalń na rozmaite cele, połączone z ich prowadzeniem, a także na pokrycie nieprzewidzianych wydatków i ewentualnych strat państwowej operacji węglowej, a mianowicie:

a) na kapitał kompensacyjny, dla wyrównania strat kopalniom, mającym wyższe niż przeciętne własne koszty produkcji; opłata ta w wysokości 4,5 Mk. (węgiel brunatny) od tonny pobierana była od 1 września 1919 r. do 1 stycznia 1920 i tylko od węgla dąbrowskiego;

b) na kapitał przemjowania kopalń, z którego były wydawane premje za zwiększoną produkcję; opłata ta była pobierana od 1 kwietnia 1920 r. do 1 sierpnia 1920 r. tylko od węgla dąbrowskiego: kamiennego w wysokości od 25 do 50 Mk., brunatnego — od 12 do 30 Mk. od tonny;

c) na kapitał inwestycyjny (nowe instalacje techniczne, budowa domów robotniczych i t. p.); opłata ta była pobierana od 1 sierpnia 1920 r. do 1 sierpnia 1921 r. od węgla krajowego obu zagłębi, w pierwszym miesiącu w wysokości 40 Mk. od tonny kamiennego i 25 Mk. — brunatnego węgla; od września została podniesiona do 80 względnie 75 Mk., a od 1 lutego 1921 r. do 130 Mk. (węgiel kamienny) i 76 Mk. (węgiel brunatny). O użyciu kapitałów: kompensacyjnego, przeznaczonego na premje i inwestycyjnego będzie mowa w następującym rozdziale;

d) na kapitał rezerwowy do rozporządzenia Ministerstwa Przemysłu i Handlu; kapitał ten był przeznaczony na wyrównanie kopalniom wstecz strat z poprzednich okresów (np. wskutek nieprzewidzianego podniesienia płac robotniczych), na pokrywanie ewentualnych strat P. U. W., wynikających z kalkulacji ceny, która to kalkulacja z natury rzeczy nie mogła być zupełnie ścisłą i nie była w stanie przewidzieć np. nagłości spadku polskiej marki, podniesienia ceny węgla zagranicznego i t. d. Opłata była pobierana tylko od węgla krajowego przez cały czas istnienia sekwestru,

jednak w różnej wysokości, w rozmaitych okresach zależnie od potrzeb i do stycznia 1921 r. nie przekroczyła 38 Mk. od tonny, w lutym 1921 r. została podniesiona do 135, a na ostatni miesiąc sekwestru (wrzesień 1921 r.) była oznaczona w wysokości 451 Mk., na wypadek, gdyby okazały się jakie straty dla skarbu przy ostatecznym regulowaniu rachunków, podczas likwidacji państwowej gospodarki węglowej.

Jakimi absolutnymi cyframi wyrażały się dodatkowe opłaty, pobierane od spożywców węgla krajowego i jakim zmianom podlegały w rozmaitych okresach istnienia sekwestru, — wykazują dwa poniższe zestawienia, jedno dotyczące węgla kamiennego, drugie — brunatnego. Podane w zestawieniach cyfry do 1 stycznia 1920 r. dotyczą tylko węgla dąbrowskiego, gdyż od węgla krakowskiego w tym okresie dodatkowych opłat nie pobierano; cyfry zaś po 1 stycznia 1920 r., kiedy opłaty zostały rozciągnięte i na Zagłębie Krakowskie, odnoszą się do węgla krajowego wogóle tj. do węgla obu zagłębi. (patrz tabele na str. 85 i 86).

Z wymienionych tutaj, opłaty pobierane od spożywców na aprowizację pracowników kopalnianych, na kapitał kompensacyjny, na premjowanie i na kapitał inwestycyjny, przechodziły w ten lub inny sposób całkowicie na rzecz kopalń; stanowiło to poważny dodatek do cen, płaconych kopalniom gotówką za dostarczony przez nie węgiel. W r. 1920, przy przeciętnej cenie gotówkowej 370 Mk. za tonnę, płaconej kopalniom węgla kamiennego, dodatek powyższy, przeciętnie za cały rok, wyniósł 165 Mk., czyli 44%; w r. 1921 (9 miesięcy) przeciętna cena gotówkowa dla kopalń była 1500, dodatek zaś—920 Mk. od tonny, czyli 61%, Pamiętać jeszcze należy, że ponadto znaczna część opłat, pobieranych od spożywców na kapitał rezerwowy, przechodziła również do kopalń, jako zwrot ponoszonych przez nie, a nie uwzględnionych dostatecznie strat z poprzednich okresów kalkulacyjnych. Jeżeli zaś uwzględnimy wszystkie pobierane od konsumentów opału dodatkowe opłaty, ponad cenę płaconą kopalniom w gotówce, zarówno te, które następnie szły na rzecz kopalń, jak i pobieranie na rzecz Skarbu Państwa, Sejmiku Będzińskiego i Państwowego Urzędu Węglowego, to okaże się, że za rok 1920 ogólna suma dodatkowych opłat stanowiła na tonnie węgla kamiennego 285 Mk. (przy przeciętnej cenie

płatonej kopalniom 370 Mk.), to jest około 80%, a za 9 mies. 1921 suma ta podniosła się do 1540 Mk. i przewyższyła przeciętną, płaconą kopalniom cenę 1500 Mk.; w ostatnim miesiącu istnienia sekwestru (wrzesień 1921 r.), wskutek wysokiego odliczenia na aprowizację (1400 Mk.) i na kapitał rezerwowy (451 Mk.), ogólna suma dodatkowych opłat dosięga 2.580 Mk., przy cenie gotówkowej, płaconej kopalniom 2.120 Mk.

Niezależnie od rozpatrzonych tu opłat dodatkowych, spożywcy węgla kamiennego i brunatnego z Zagłębia Dąbrowskiego, na terenie b. Kongresówki, opłacali jeszcze od 1 kwietnia 1919 r., konsumpcyjny podatek komunalny na rzecz gminy, w której dany transport węgla był zużyty. Podatek ten, w wysokości 10% sumy rachunku za węgiel, pobierał P. U. W. i następnie przekazywał odnośnym gminom; nie wchodził on jednak do kalkulacji cen, ustanawianych dla kopalń i dla spożywców.

Kalkulacja cen sprzedażnych, pobieranych od spożywcy, była przeprowadzana tak, aby ceny te pokrywały bez strat i zysków wszystkie koszty, a więc cenę zakupu, płaconą kopalniom krajowym, lub dostawcom węgla i koksu zagranicznego, oraz wszystkie obciążające węgiel opłaty dodatkowe. Początkowo ceny sprzedażne węgla krajowego i zagranicznego kalkulowano oddzielnie; dla pierwszego cenę sprzedażną przeciętną określano, dodając do ceny przeciętnej, płaconej kopalniom, sumę dodatkowych opłat; z tak wyznaczonej ceny przeciętnej, wyprowadzano ceny sprzedażne poszczególnych sortymentów (grubego i kostki, orzecha I i II, orzecha III i pospółki, miału); tak samo postępowano przy wyznaczaniu cen przywozowego węgla i koksu: do cen zakupu dodawano jedyną, obciążającą je opłatę, mianowicie—na utrzymanie P. U. W.

W miarę jednak jak spadała marka polska, cena węgla zagranicznego wzrastała niepomniernie w porównaniu do ceny węgla krajowego, kalkulowanej oddzielnie, i stawała się niedostępną do spożywców. Aby uprzystępnąć nabywanie węgla zagranicznego, dotychczasową metodę kalkulacji cen sprzedażnych trzeba było zmienić i od 1 sierpnia 1920 r. zaczęto ceny kalkulować łącznie dla węgla krajowego i zagranicznego, przerzucając na pierwszy część kosztów zakupu drugiego, więc podnosząc odpowiednio ceny sprzedażne węgla krajowego i obniżając jednocześnie ceny zagranicznego; tym spo-

A. Węgiel kamienny

Okresy czasu	Cena płacona kopaltom		Opłaty dodatkowe od 1 tonny węgla						Razem Wszystkie Opłaty			
	Mk.	Mk.	Aprowi- zacyjne	Kapitał kóm- pensu- cyjny	Kapitał daw- nie- premi- jny	Kapitał inwe- stycyj- ny	Kapitał rezer- wowy	Podat- ek skor- bowy		Podatek od sejnik P.U.W.	Na utrzy- manie P.U.W.	Mk.
1) od 1/XI 1918 do 1/X 1919	64	—	—	—	—	—	—	9	1	1	11	
2) od 1/X 1919 do 1/I 1920	83	—	4,5	—	—	—	1,5	9	1	1	17	
3) od 1/I 1920 do 1/IV 1920	113	20	—	—	—	—	25	10	1	1	57	
4) od 1/IV 1920 do 1/VI 1920	225	37,5	—	—	25	—	22,5	52	1	2	140	
5) od 1/VI 1920 do 1/VIII 1920	335	100	—	—	50	—	25	87	1	2	265	
6) od 1/VIII 1920 do 1/X 1920	385	150	—	—	—	40	10	97	1	2	300	
7) od 1/X 1920 do 1/X 1920	435	180	—	—	—	80	29	123	1	2	415	
8) od 8/X 1920 do 1/XII 1920	650	200	—	—	—	80	20	170	5	5	480	
9) od 1/XII 1920 do 1/I 1921	829	400	—	—	—	80	35	246	5	5	771	
10) od 1/I 1921 do 1/II 1921	1.160	500	—	—	—	80	38	272	5	5	900	
11) od 1/II 1921 do 1/VI 1921	1.300	800	—	—	—	130	135	420	5	10	1.500	
12) od 1/VI 1921 do 1/VIII 1921	1.430	750	—	—	—	130	145	440	5	20	1.490	
13) od 1/VIII 1921 do 1/X 1921	2.120	800	—	—	—	—	103	512	5	20	1.440	
14) od 1/X 1921 do 1/X 1921	2.120	1400	—	—	—	—	451	704	5	20	2.580	

B. Węgiel brunatny

Okresy czasu	Cena płacona kopalniom gotówką	Opłaty dodatkowe od 1 tonny węgla								Razem wszystkie opłaty	
		Aprowizacyjne	Kapitał komisyjny	Kapitał na wydatki	Kapitał inwestycyjny	Kapitał rezerwowowy	Podatek leśny	Podatek na sejmik	Na utrzymanie p. U. W.		
	Mk.	Mk.	Mk.	Mk.	Mk.	Mk.	Mk.	Mk.	Mk.	Mk.	
1) od 11/XI 1918 do 1/IX 1919	41	—	—	—	—	—	—	5	1	1	7
2) od 1/IX 1919 do 1/1 1920	53	—	—	—	—	4	—	5	1	1	11
3) od 1/1 1920 do 1/IV 1920	63	15	—	—	—	18	—	7	1	1	42
4) od 1/IV 1920 do 1/VI 1920	140	37	—	16	—	14	—	35	1	2	105
5) od 1/VI 1920 do 1/VIII 1920	185	100	—	30	—	25	—	57	1	2	215
6) od 1/VIII 1920 do 1/IX 1920	185	150	—	—	25	10	—	67	1	2	255
7) od 1/IX 1920 do 1/X 1920	255	183	—	—	75	20	—	87	1	2	365
8) od 8/X 1920 do 1/XII 1920	380	200	—	—	70	14	—	116	5	5	410
9) od 1/XII 1920 do 1/1 1921	480	400	—	—	75	24	—	176	5	5	685
10) od 1/1 1921 do 1/II 1921	700	500	—	—	75	15	—	200	5	5	800
11) od 1/II 1921 do 1/VI 1921	760	800	—	—	76	87	—	312	5	10	1.290

(od 1 czerwca 1921 r. wprowadzono już wolny handel węglem brunatnym).

sobem, od dn. 1 sierpnia 1920 r. węgiel krajowy, oprócz wszystkich podanych wyżej opłat dodatkowych, był obciążany jeszcze stale pewną kwotą, pobieraną od spożywców w cenie sprzedażnej, celem zredukowania kształtującej się z byt wysoko ceny węgla zagranicznego. Tak np. na sierpień 1920 r. sprzedażna cena węgla kamiennego krajowego, obliczona oddzielnie razem z dodatkowymi opłatami, wynosiła 635 mk., tymczasem podniesiono ją przeciętnie do 910 mk. (Dąbrowski—980 mk., Krakowski—800 mk., opałowy—700 mk.), aby obniżyć przeciętną cenę węgla zagranicznego z 1400 mk., jak to wypadło z bezpośredniej oddzielnej kalkulacji, do 1200 mk.. Sam mechanizm takiej łącznej kalkulacji wyjaśnia aneks Nr. 60., zawierający obliczenie sprzedażnych cen wszystkich rodzajów opału na czerwiec 1921 r.. Na zasadzie rzeczywistych cen zakupu węgla krajowego, górnośląskiego i karwińskiego, określano przedewszystkiem ogólną sumę wydatków i przeciętną cenę zakupu jednej tonny dla całej ilości węgla; cena ta powinna być również przeciętną ceną sprzedażną; następnie dla każdego rodzaju węgla (odnośnie do jego pochodzenia) ustalano przeciętną cenę sprzedażną w zależności od jego wartości cieplikowej i ostatecznie z takiej przeciętnej ceny wprowadzano już sprzedażne ceny poszczególnych sortymentów.

Z oliczenia np. na m. czerwiec 1921 r. wypadło (na tonnę):

	Przeciętna cena zakupu (razem z opłatami)	Przeciętna cena sprzedaży
Węgiel krajowy (500.000 ton.)	2920 mk.	{ Dąbrowski—3835 mk. Krakowski—3335 „
„ Górnośląski (400.000ton.)	5525 „	4.800 mk.
„ Karwiński (30.000 ton.)	7575 „	5.750 „
Wszystkie rodzaje węgla (930.000)	4190 mk.	4.210 mk.

Nadwyżka ceny sprzedażnej węgla nad ceną zakupu (4210 — 4190 = 20 mk. na tonie) pozwoliła jeszcze w danym wypadku obniżyć cenę koksu górnośląskiego 9180 mk. (cena zakupu) do 9,000 i karwińskiego z 14,850 do 14,000 mk.

Kierownicza zasada przy kalkulacji cen polegała na tem, jak było już wyżej zaznaczone, że państwowa operacja węglowa winna być pod względem finansowym samowystarczającą, t. j. nie dawać

Skarbowi Państwa żadnych zysków, ale też i nie narażać go na żadne straty; od zasady tej, ze względów ogólnopolitycznych, zrobiono wyjątek na okres od 1 lutego do 1 czerwca 1922 r.

W dniu 29 stycznia 1921 r. zapadła uchwała Rady Ministrów o niepodnoszeniu w miesiącu lutym przez Rząd cen na produkty, których sprzedaż należy do władz rządowych, a mianowicie: na zboże, mąkę, sól, węgiel, drzewo, naftę i spirytus (An. N. 61). Ceny sprzedażne węgla, wyznaczone na styczeń, zostały bez zmiany na luty, jakkolwiek cena zakupu znacznie wzrosła dla węgla krajowego, wskutek podrożenia robocizny i materiałów na kopalniach, dla węgla zagranicznego — w następstwie dalszego spadku polskiej marki. Na miesiąc marzec Minister Przemysłu i Handlu złożył do Rady Ministrów wniosek o podniesieniu cen sprzedażnych węgla i koksu do wysokości, równej rzeczywistym kosztom zakupu. Rada Ministrów na posiedzeniu z dnia 16 lutego „do wniosku się nie przychyliła“ (An. N. 62); to samo powtarzało się z podobnymi wnioskami Ministra Przemysłu i Handlu na kwiecień (An. N. 63) i maj (An. N. 64).

Niezależnie od powyższego Komitet Ekonomiczny Ministrów, na posiedzeniu z d. 19 stycznia 1922 postanowił, że Polska Krajowa Kasa Pożyczkowa będzie dostarczała Państwowemu Urzędowi Węglowemu, dla rozrachunku z dostawcami węgla i koksu górnośląskiego i karwińskiego zagraniczną walutę, licząc marki niemieckie po 9 mk. p. i korony czeskie po 7 mk. p.; straty zaś, które z tego powodu wynikną, będą zapisywane, jako zwrotna pożyczka, obciążająca P. U. W.; trwało to do 1 czerwca 1921 r. (An. N. 65).

Ceny sprzedażne na węgiel zostały podniesione dopiero od 1 czerwca; straty, jakie wynikły dla Skarbu Państwa w okresie od 1 lutego do 1 czerwca 1921, pochodziły z dwóch źródeł; odnośnie do węgla krajowego z powodu, że cena sprzedażna była niższa od ceny zakupu, t. j. od ceny płaconej kopalniom łącznie z dodatkowymi opłatami; odnośnie zaś do węgla importowanego — z powodu dalszego spadku polskiej marki poniżej zafiksowanej relacji (1 mk. niem. = 9 mk. p., 1 kor. cz. = 7 mk. p.). W preliminarzu budżetowym Ministerstwa Przemysłu i Handlu na r. 1921 straty te, t. j. „dopłaty do cen węgla“ były przewidziane w sumie 6,571,000,000 mk. pol. W rzeczywistości jednak okazały się mniejsze, około $4\frac{1}{2}$ miliardów mk. pol.

Szczegółowy ruch cen sprzedażnych rozmaitych rodzajów i sortymentów opału: węgla kamiennego (Dąbrowskiego i Krakowskiego), węgla brunatnego, brykietów, węgla i koksu (Karwińskiego i Górnośląskiego), za cały okres gospodarki państwowej—przedstawiony jest w załączonych tablicach (An. Nr.Nr. 66, 67, 68, 69, 70). Tu, dla zobrazowania ruchu, podajemy zestawienie zmian cen jednej tony węgla, brykietów i koksu w pewnych odstępach czasu.

RODZAJ OPAŁU	Ceny sprzedażne						
	Grudzien	Wrzesień	Styczeń	Czerwiec	Styczeń	Czerwiec	Wrzesień
	1918	1919	1920	1920	1921	1921	1921
	Mk. p.	Mk. p.	Mk. p.	Mk. p.	Mk. p.	Mk. p.	Mk. p.
1. Węgiel Dąbrowski (gruby z głębokich kopalń . . . . .)	85	113	191	670	2.320	3.270	7.100
2. Węgiel Krakowski (gruby)	—	—	191	670	2.000	2.800	6.400
3. Węgiel brunatny . .	48	64	105	400	1.400	—	—
4. Brykiety	—	—	—	—	2.945	5.710	—
5. Węgiel Karwiński .	90	97,5	330	1.350	3.000	4.500	{12.000 24.000
6. Węgiel Górnośląski	—	—	553	1.315	2.750	4.300	{11.500 22.000
7. Koks Karwiński . .	120	128	675	2.400	6.300	9.000	{24.000 40.000
8. Koks Górnośląski .	—	—	895	2.230	5.500	7.000	{16.200 27.000

W ostatnim miesiącu sekwestru (wrzesień 1921), ceny sprzedażne węgla i koksu importowanego były zmieniane dwa razy i od 16 IX znacznie podwyższone.

*

Obroty Państwowego Urzędu Węglowego obrazują załączone w końcowych aneksach tablice szczegółowe, w których, za poszczególne miesiące, pokazane są ilości zasekwestrowanych i dostarczonych odbior-

VI. Polityka rządowa w przemyśle węglowym.

W chwili ustąpienia okupantów (listopad 1918 r.) ogólny stan przemysłu węglowego, pod każdym względem był wysoce niepomysłny. Instalacje techniczne na kopalniach obu Zagłębi: Dąbrowskiego i Krakowskiego (wszelkie mechanizmy, wózki, kolejki, wiertarki i t. d.) były wskutek braku renowacji mocno zużyte, produkcja kopalń spadła, wydajność pracy się obniżyła; środki finansowe kopalń były wyczerpane, brakowało funduszków nie tylko na zakup niezbędnych maszyn i materiałów, ale nawet na konieczny remont i na kapitał obrotowy; wreszcie stosunki robotnicze w ciągu wojny uległy wielkiemu rozprzężeniu, porządek wewnętrzny na kopalniach zastał podważony, zapanował chaos, warunki pracy i płacy były nieuregulowane. Strajki stały się zjawiskiem powszednim: w ostatnim miesiącu okupacji, październiku, strajk w Zagłębiu Dąbrowskim trwał 23 dni.

Wobec grożącego niebezpieczeństwa katastrofy gospodarczej i tem samem politycznej, rychła i energiczna ingerencja do spraw przemysłu węglowego była pilnym, niecierpiącym zwłoki obowiązkiem Rządu. Akcja rządowa musiała przytem rozwijać się w dwóch kierunkach: aby podnieść wytwórczość węgla — trzeba było przyjść kopalniom z pomocą finansową dla wykonania niezbędnych w tym celu instalacji i renowacji technicznych, a jednocześnie, aby zapewnić ciągłość produkcji i uchronić ją od przerw i wstrząśnień — trzeba było ująć stosunki wewnętrzne (robotnicze) na kopalniach w pewne

określone ramy, na podstawie obowiązujących obie strony, pracodawców i pracowników, norm prawnych.

Sprawy te, niezmiernej wagi dla całego życia państwowego, komplikowały się jeszcze w silnym stopniu przez działanie takich czynników, jak: spadek polskiej marki, wzrost ogólny drożyzny, trudności aprowizacyjne, ekonomiczne i polityczne żądania robotników, i t. d.; nie mogły też być te sprawy wydzielone z całokształtu życia państwowego, lecz wymagały wszechstronnego, łącznego z innymi zadaniami Rządu, badania, a przy rozstrzygnięciu ich również trzeba się było kierować względami ogólnymi. Jednostronne bowiem, wyłącznie z punktu widzenia interesu przemysłu węglowego decydowanie takich kwestji, jak np. ceny węgla na rynku, płace robotników kopalnianych, rozmiary ich aprowizacji, mogło wywołać zamęt w ogólnych stosunkach gospodarczych i wpłynąć ujemnie na rozwój innych gałęzi budzącego się po wojnie przemysłu. W uznaniu tej łączności, Ministerstwo Przemysłu i Handlu, do kompetencji którego należą sprawy węglowe, działało zawsze w porozumieniu z innymi zainteresowanymi Ministerstwami, organizacjami społecznymi producentów i konsumentów węgla, oraz organizacjami robotniczymi. Na wspólnych, niejednokrotnie z inicjatywy Ministerstwa odbywanych naradach były rozpatrywane potrzeby przemysłu węglowego, łącznie z innymi ogólnopaństwowymi postulatami, i określane były wytyczne linje polityki rządowej. W niniejszym rozdziale postaramy się przedstawić w treściwym zarysie środki i zarządzenia, jakie w wyniku wspomnianych narad stosowało Ministerstwo Przemysłu i Handlu dla osiągnięcia dwóch wyżej wskazanych celów: wzmożenia krajowej produkcji węgla i uregulowania wewnętrznych stosunków na kopalniach.

Wobec zdewastowania kopalń w okresie wojny, ich potrzeby finansowe były bardzo wysokie; wyrażone zaś w polskich markach, wzrastały stale, równoległe ze spadkiem polskiej waluty; wszelkie bowiem maszyny i artykuły techniczne, niezbędne dla odbudowy, można było nabywać tylko zagranicą. Według obliczenia z początków 1920 doprowadzenie kopalń do normalnego stanu pod względem technicznym wymagało wydatku 20 milionów franków szwajcarskich, czyli przy ówczesnym kursie (1 fr. sz. = 33 mkp.) około 660 milionów mkp. Aby sumę taką mogły kopalnie uzyskać w ciągu sześciu miesięcy ze sprzedaży węgla, przy miesięcznej sprzedaży do 400.000 t.,

należałoby cenę rynkową podnieść o 280 mk. na tonnie, tj. o 170% przeciętnej ceny, jaką wtedy P. U. W. pobierał od spóżywców węgla (170 mk. za tonnę). Oczywiście taka znaczna podwyżka była z ogólnych względów nie możliwa; zresztą okazałaby się nawet niedostateczną, gdyż spadek marki polskiej trwał dalej dalej i w końcu r. 1920 relacja wynosiła już: 1 fr. szwajc. = 100 mkp.

Na jednej z międzyministerjalnych konferencji w sprawach węglowych, odbytej w M-stwie Przemysłu i Handlu w dniu 19-go gru-1919 r., były sformułowane w następujący sposób postulaty kopalń Zagłębia Dąbrowskiego, dotyczące nie tylko podniesienia cen, płaconych im za węgiel, ale także i pewnych zmian w ich ustroju finansowym i rachunkowości:

1) potrzebując przyływu nowych środków pieniężnych (na nowe inwestycje i powiększenie produkcji), a mając już wyczerpany kredyt w instytucjach bankowych, kopalnie chcą powiększyć swe kapitały zakładowe. Nie mogą jednak przytym skrzywdzić dawnych akcjonariuszów, którzy wpłacili ruble złote, i przyrównać ich prawa do praw nowych akcjonariuszów, którzy teraz wpłacać będą ruble czy też marki papierowe. Za konieczne więc uważają przeszacowanie swego majątku, czyli, wobec spadku waluty, automatyczne podniesienie cyfry dotychczasowego kapitału zakładowego, według relacji: 1 rb. dawny (złoty) = 10 markom polskim obecnym, papierowym. Uwzględniając dawny stosunek rubla do marki (1 rb. = 2 mk.), jest to pięciokrotne podniesienie wartości kopalń.

2) Zanim przeszacowanie majątku i podniesienie automatyczne cyfry kapitału zakładowego będzie uskutecznione, już teraz powinny być, zdaniem kopalń, pięciokrotnie również powiększone normy amortyzacji. Jest to konieczne, ze względu na znaczny wzrost cen nowych instalacji, które muszą być nabyte lub zbudowane, by zastąpić dotychczasowe, już się zużywające.

3) Dopóki kapitał akcyjny kopalń będzie jeszcze figurował w bilansach w cyfrze dotychczasowej, nie odpowiadającej rzeczywistej jego wartości, oprocentowanie jego, wobec spadku waluty winno być również pięciokrotnie powiększone; to znaczy, jeżeli dotychczas za normalny zysk było uważane 6% od dawnego kapitału akcyjnego, to teraz należy przyjąć 30%.

4) Procent od obligacji, wypuszczonych w rublach, winien być wypłacany nie według nominalnej wartości kuponu, ale uwzględniając, że wpłacony za obligację rubel był rublem złotym, procent należy płacić również w złocie, tj. przyjąć relację 1 rb. = 10 mkp. obecnym. Tę samą zasadę należy zastosować do obligacji, wypuszczonych w walucie zagranicznej (franki, guldeny), obliczonej wtedy według dawnego parytetu w stosunku do rubla; kopalnie sądzą, że procenty od takich obligacji winny być wypłacane w monecie zagranicznej, albo też markami lub rublami według obecnego kursu.

5) W sprawie aprowizacji robotników, kopalnie dopominają się, żeby, jak to już im było obiecanie, aprowizację całkowicie wzięło na siebie Ministerstwo.

6) Wysokość cen płaconych za węgiel przez Państwowy Urząd Węglowy powinna być, zdaniem kopalń, taka, żeby: a) zapewniała zwrot własnych kosztów wydobycia (bezpośrednich i pośrednich); b) dawała możliwość pięciokrotnej, w porównaniu z obecną, amortyzacji, c) gwarantowała 30% zysku na obecny kapitał zakładowy i d) pozwalała na opłacenie kuponów od obligacji zagranicznych — w walucie zagranicznej.

Spełnienie wszystkich powyższych postulatów kopalń nie było możliwe ze względów ogólnopaństwowych, wywołałoby bowiem niezmierne podniesienie ceny artykułu pierwszej potrzeby, jakim jest węgiel, i przyczyniłoby się do wzrostu ogólnej drożyzny; wszystkie te czynniki musiał Rząd mieć na uwadze, starając się możliwie uzgadniać sprzeczne interesy producentów i konsumentów węgla.

Pierwszą pomocą finansową dla kopalń ze strony Rządu było udzielanie pożyczek z funduszu na odbudowę przemysłu, utworzonego w ogólnej sumie 75 milionów mkp. w myśl uchwały sejmowej z dnia 28 maja 1919 r. Pożyczki były udzielane przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu, pod normalną ewikcją, na 6%. przy gwarancji utrzymania przedsiębiorstwa w ruchu i z warunkiem spłacenia pożyczki ratami w terminie przeważnie 20-miesięcznym. Z tego kredytu kopalnie skorzystały do końca 1919 r. do wysokości 20 milionów mk.

Pierwsza podwyżka cen, płaconych kopalniom za węgiel i pobieranych od spóżywców, wynosząca 20 mk. na tonnie węgla kamiennego i 18 mk. — brunatnego, w porównaniu z ceną ostatniego

okresu okupacji, była ustanowiona niezwłocznie po ustąpieniu okupantów; podatek skarbowy od węgla został jednak przytym utrzymany w dawnej przeciętnej normie 9 mk. od tonny kamiennego i 5 mk. — brunatnego węgla. Podwyżkę spowodowało „Zarządzenie wykonawcze” Komisarza Tymczasowego Rządu Ludowego na powiat Dąbrowsko-Będziński, D-ra Kunickickiego (An. Nr. 71), podnoszące o 100%, od d. 12 listopada 1918 r., wszystkie zarobki dniówkowe i akordowe „pracowników kopalnianych dawnego powiatu Będzińskiego”.

Te podniesione ceny węgla były utrzymane bez dalszych podwyżek do 1 września 1919 r.; spodziewać się bowiem można było, że po skończeniu działań wojennych, kapitały zagraniczne, przede wszystkim zaś francuskie, zainteresują się polskim przemysłem węglowym, tymbardziej, że większość kopalń obu zagłębi stanowi własność francuskich towarzystw akcyjnych. Gdy jednak nadzieja ta zawiodła i kapitał zagraniczny, wobec nieustalonych jeszcze w Polsce stosunków politycznych i społecznych, powstrzymał się od zaangażowania w polskich przedsiębiorstwach, francuskie zaś towarzystwa nie przyszły z wydatną pomocą pieniężną swym kopalniom, Rząd był zmuszony zmienić dotychczasową swoją politykę dostarczania spożywcom możliwie taniego paliwa i zastosować odpowiednie środki dla finansowego zasilenia kopalń. Środkami tymi były: 1) podniesienie cen, płaconych w gotówce kopalniom za węgiel do takiej wysokości, żeby nie tylko pokrywały własne koszty produkcji, ale jeszcze dawały znaczną nadwyżkę dla wzmoczonej amortyzacji i wzmoczonego oprocentowania kapitału zakładowego (wobec spadku polskiej waluty), 2) obciążanie węgla dodatkowymi opłatami, pobieranymi od spożywcy, dla utworzenia specjalnych kapitałów, przeznaczonych na rozmaite potrzeby kopalń i 3) zwalnianie węgla krajowego na eksport celem ułatwienia kopalniom zakupu zagranicą niezbędnych im dla odbudowy maszyn i artykułów technicznych.

Poczynając od września 1919 r. ceny, płacone kopalniom przez Państwowy Urząd Węglowy, były stale podnoszone w rozmaitych odstępach czasu, czasem nawet miesięcznych, w zależności od wzrostu własnych kosztów, wskutek podniesienia robocizny i materiałów. We wrześniu 1919 r. przeciętna cena dla kopalń była podniesiona z 64 na 83 mk. za tonę węgla kamiennego; stale wzrastając doszła w osta-

tnim miesiącu istnienia sekwestru (wrzesień 1921 r.) do 2120 mk. Jeżeli wyznaczone z góry na dany okres ceny okazywały się następnie w rzeczywistości niedostateczne (nieprzewidzianie podniesienie płac robotniczych, wzrost cen materiałów kopalnianych) — kopalnie otrzymywały od Rządu odpowiednie odszkodowanie wstecz za ubiegły okres z kapitału rezerwowego, który znajdował się w rozporządzeniu Ministerstwa Przemysłu i Handlu, a tworzył się z opłat dodatkowych, pobieranych w tym celu od spożywców węgla.

Oprócz kapitału rezerwowego, dodatkowe opłaty, pobierane w cenie sprzedażnej węgla, były przeznaczane na kapitały: kompensacyjny, dla wydawania premji i inwestycyjny.

Kapitał kompensacyjny, w okresie sekwestru, kiedy wszystkim kopalniom była płacona za węgiel jedna i taż sama cena, niezależnie od różnych na poszczególnych kopalniach warunków eksploatacyjnych i różnych kosztów własnych, miał na celu wyrównywanie ewentualnych strat, jakie przy takim systemie mogły ponosić kopalnie o wyższych, niż przeciętne, kosztach własnych. Następnie jednak, kiedy od 1 stycznia 1920 r. kopalnie zostały podzielone na 4, a potem na 3 grupy, w zależności od przyrodzonych warunków eksploatacyjnych, jak to: grubość pokładów węgla, większy lub mniejszy przyływ wody i t. p. i dla każdej z grup były ustanawiane osobne ceny za węgiel, odpowiadające własnym kosztom — kapitał kompensacyjny stracił swą rację bytu i dalsze jego tworzenie zostało zaniechane, zgodnie z opinią Sejmowej Komisji Opalowej, wyrażoną w protokole z d. 17 listopada 1919 r. Kapitał kompensacyjny powstał z dodatkowej opłaty, pobieranej od spożywców węgla kamiennego i brunatnego Zagłębia Dąbrowskiego od 1 września 1919 r. do 1 stycznia 1920 r., w wysokości 4, 5 i 4 mk. od tonny i wyniósł w ogólnej sumie 6.389,031 mk.; suma ta została całkowicie, według odpowiedniego klucza, wypłacona kopalniom Zagłębia Dąbrowskiego.

Kapitał na wypłatę kopalniom węgla kamiennego i brunatnego obu Zagłębi premji za zwiększoną ponad normę wysyłkę kolejami żelaznymi i wodą, był tworzony drogą pobierania od spożywców w okresie czasu od 1 kwietnia do 1 sierpnia 1920 r., dodatkowej opłaty w wysokości, początkowo 25-ciu. a następnie 50 ciu. mk. od tonny węgla kamiennego i 16 względnie 30 mk. od tonny węgla bru-

natnego; w ogólnej sumie wyniósł 62 553,210 mk. Zasady premjowania były ustalone, jak następuje:

1) normy wysyłek określa osobna komisja rządowa dla każdego poszczególnego przedsiębiorstwa kopalnianego, lub oddzielnej kopalni, po zbadaniu warunków dotychczasowej ich działalności, oraz widoków na rozwój w najbliższej przyszłości;

2) premje wypłaca się za nadwyżkę wywozu węgla kolejami żelaznymi i wodą ponad oznaczoną normę;

3) nowopowstające kopalnie, które w r. 1919 węgla nie wysyłały, mogą być uprawnione do otrzymania premji za cały swój wywóz kolejami żelaznymi;

4) premje oblicza się dwa razy do roku, na zasadzie zestawienia wysyłek za ubiegłe półrocze z wyznaczoną normą, i wypłaca się je kopalniom w terminie miesięcznym po przedstawieniu rachunków, popartych odpowiednimi dowodami;

5) wysokość premji określa się na 50 marek od tonny zwiększonej wysyłki dla węgla kamiennego i 30 mk.—dla węgla brunatnego.

Po systemie premjowania zwiększonej produkcji M-stwo Przemysłu i Handlu nie spodziewało się poważnych wyników, wprowadziło go jednak na skutek wyraźnej uchwały Sejmowej Komisji Opałowej z d. 25 października 1919 r.; obawiało się przytem, że premjowanie może na niektórych kopalniach wywołać, w pewnym stopniu, rabunkową gospodarkę, w celu osiągnięcia doraźnych zysków, z krzywdą dla przyszłości. W piśmie z d. 12 grudnia 1919 r. do Komisji Opałowej, Sekcja Górniczo-Hutnicza zaznaczyła, że kopalnie w obecnych warunkach nie hamują swego wydobycia, gdyż zmniejszenie jego podwyższa nieproporcjonalnie własne koszty, co przecież nie leży w interesie kopalń; samo jednak premjowanie nie podniesie produkcji, o ile aprowizacja robotników będzie niedostateczna, o ile będzie brak wagonów i o ile kopalnie nie dostaną dewiz na zakup zagranicą maszyn i artykułów technicznych. Dążąc do racjonalnego podniesienia zdolności wytwórczej kopalń krajowych, M-stwo Przemysłu i Handlu sądziło, że przedewszystkiem zadaniem Rządu w okresie przejściowym winno być ułatwienie kopalniom nabywania instalacji technicznych, czuwanie nad sprawnością aprowizacji za-głębi węglowych i wpływanie na korzystny układ stosunków robotniczych.

Rzeczywistość potwierdziła przewidywania Ministerstwa: premjowanie nie wpłynęło na podniesienie produkcji; z ustanowionych premji skorzystała tylko nieznaczna część kopalń, przeważnie kopalnie małe, t. zw. „odkrywki“, i na zasadzie obowiązujących przepisów z całego zebranego na ten cel kapitał mogła być wydana, jako premja, zaledwie suma 3,664.811 mk.

Kapitał inwestycyjny tworzony był z opłaty dodatkowej, pobieranej od spożywców węgla krajowego przez Państwowy Urząd Węglowy, w okresie od 1 sierpnia 1920 r. do 1 sierpnia 1921 r., w wysokości początkowo (w ciągu sierpnia) 40 mk., następnie 80 mk., a od 1 lutego 1921 r. 130 mk. od tonny węgla kamiennego i 25 mk., względnie 75 i 76 mk. od tonny węgla brunatnego. Ustanawiając kapitał inwestycyjny, M-stwo Przemysłu i Handlu miało na celu popieranie inicjatywy prywatnej w kierunku rozbudowy kopalń, w szerokim znaczeniu tego wyrazu, i tem samem zwiększenia ich wydajności. Z kapitału tego zwracano kopalniom część kosztów, poniesionych przy robotach, związanych z rozszerzeniem przedsiębiorstw i powiększaniem wytwórczości oraz wydawano na te roboty zaliczki. Stosowane przytem przez Ministerstwo zasady i normy były następujące:

1) z wydatków na: instalacje maszynowe, pompy, kotły, urządzenia wyciągowe, podsadzkowe i przewozowe, bicie szybów, nowych podstawowych przecznic przewozowych, podszybi, budowę komór maszynowych, stajni, składów materiałów wybuchowych oraz innych robót, zakwalifikowanych przez M-stwo Przemysłu i Handlu jako inwestycyjne — zwracano 40% rzeczywistych kosztów;

2) z wydatków na budowę nowych domów mieszkalnych robotniczych i urzędniczych, szkół, ochronek, domów ludowych, łaźni, wodociągów i kanalizacji — zwracano 60% wydatków efektywnych;

3) suma wydana kopalni z tego tytułu nie mogła przekroczyć sumy, pobranej w danym okresie czasu przez Państwowy Urząd Węglowy na kapitał inwestycyjny od węgla, wysłanego z tej kopalni. (An. NN. 72 i 73).

Projekty robót inwestycyjnych i stan ich wykonania były kontrolowane przez miejscowe Urzędy Górnicze i na zasadzie otrzymanych od tych Urzędów sprawozdań, M-stwo Przemysłu i Handlu wyznaczało kopalniom odpowiednie wypłaty.

Utworzenie kapitału inwestycyjnego było koniecznością; same kopalnie, bez udzielonej im pomocy, w ówczesnych swych warunkach finansowych nie były w stanie ponosić tak znacznych wydatków; przyciągnięcie zaś kapitałów postronnych było wątpliwe, wobec niepewności należytego ich oprocentowania. Kapitał inwestycyjny umożliwił wykonanie poważnych, a niezbędnych robót, budowli i różnych instalacji, dając gwarancję, że znaczna część wydatków będzie pokryta kopalniom ze sprzedaży wydobytego węgla w krótkim stosunkowo terminie, do 1 sierpnia 1921 r. Jak dodatnie wyniki dała ta akcja, świadczą o tem wymownie następujące cyfry: w ciągu roku, od 1 sierpnia 1920 r. do 1 sierpnia 1921 r., t. j. do chwili zamknięcia kapitału inwestycyjnego, kopalnie zaprojektowały budowę domów mieszkalnych na sumę 700,000,000 mk., rozpoczęły budowę na 300,000,000 mk, na inne inwestycje wydatkowały 1,310 milj., ogólna zaś suma pobranego kapitału inwestycyjnego wynosiła 541.060,796 mk.; wypłacono z niej kopalniom 439.830 900 mk,

Ogólny brak węgla w Europie sprawiał, że węgiel był bardzo pożądanym objektem kompensacyjnym w handlu zamiennym. Uwzględniając niski kurs polskiej waluty, który uniemożliwiał kopalniom zakupy zagraniczne za gotówkę. Minister Przemysłu i Handlu w porozumieniu z Ministrem Skarbu i zgodnie z opinią Sejmowej Komisji Opałowej, uwolnił na przeciąg 6 miesięcy (od 1 marca 1920 r. do 1 września 1920 r.) pewien ściśle określony dla każdej kopalni kontyngent węgla na wywóz zagranicę w zamian za maszyny i urządzenia techniczne. Kontyngenty te nie przekazywały w górę sumie 3% całego wydobycia i wywóz ich nie mógł dać się odczuć na rynku wewnętrznym; kontyngenty wysyłane zostały głównie do Austrii. W ten sposób kopalnie uzyskały możliwość nabycia brakujących maszyn i części zapasowych oraz niezbędnych materiałów biegowych, na sumę około 530 milionów mk., co w znacznym stopniu zaspokoiło najbardziej palące potrzeby i przyczyniło się do polepszenia stanu technicznego kopalń i pewnego powiększenia produkcji. Po upływie oznaczonego terminu, t. j. po 1-ym września 1920 r., dalsze zwalnianie węgla na wywóz miało miejsce tylko w wyjątkowych wypadkach, po rozpatrzeniu każdego poszczególnego wypadku w osobnej, wyznaczonej w tym celu przy M-stwie Przemysłu i Handlu, komisji.

*

*

*

Niezależnie od przytoczonych tu zarządzeń natury finansowej Rząd ingerował jeszcze w kilku innych sprawach, dotyczących przemysłu węglowego.

Wskutek nieuregulowanych jeszcze należycie warunków handlu wewnętrznego i zagranicznego, a także spraw transportowych, kopalnie węgla napotykały poważne trudności przy zaopatrywaniu się w materiały pomocnicze, niezbędne dla eksploatacji, a przedewszystkiem w najważniejsze z nich: drzewo i materiały wybuchowe. Chcąc pod tym względem przyjść z pomocą kopalniom, M-stwo Przemysłu i Handlu zorganizowało przy Departamencie Górniczo-Hutniczym osobny Wydział Zaopatrywania Kopalń, który pośredniczył i ułatwiał nabywanie strzeliwa, drzewa, pasów i t. d. Wydział ten, w porozumieniu z Ministerstwem Skarbu, zwalniał od cła maszyny i materiały biegowe, sprowadzane z zagranicy, a w porozumieniu z Ministerstwem Kolei Żelaznych, czynił ułatwienia transportowe. W połowie 1921 r. Wydział przeprowadził zasadę, iż przewóz kolejami drzewa kopalnianego oraz wszelkich innych materiałów technicznych dla kopalń należy do trzeciej kolejności (jak węgiel) i odbywa się bez listów przewozowych. Szczególnie trudna do załatwienia była sprawa materiałów wybuchowych. Kopalnie krajowe naogół zaopatrywały się w te materiały w Niemczech; wyroby krajowe (miedziankit i miedzianomit) nie odpowiadały wymogom intensywnej produkcji oraz narażały poważnie bezpieczeństwo pracujących; nadmiar psuły się przy magazynowaniu, nierzadko wywołując wybuchy. Import strzeliwa z Niemiec napotykał wielkie utrudnienia ze strony władz niemieckich. Rząd zmuszony był czynić rozległe starania zagranicą: w Austrii, w Szwecji, w Węglowej Komisji Ostrawskiej, aby zapewnić dowóz strzeliwa, co wreszcie w 1921 r. zostało w znacznej mierze unormowane.

Brak wagonów (węglarek) wpływał ujemnie na produkcję kopalń krajowych; brak ten jeszcze silniej dawał się odczuwać z powodu obowiązku Polski zabierania własnymi wagonami części kontyngentu węglowego, przyznanego Polsce z Górnego Śląska przez Komisję Międzysojuszniczą w Opolu. Wobec takiego stanu rzeczy, Rząd

zamówił w Ameryce 4.000 wagonów 30-tonnowych; ponieważ jednak na wielu starych kopalniach przesuwalnie i wagi nie były przystosowane do tak długich wagonów, Departament Górniczo-Hutniczy wydelegował specjalną komisję dla dokładnego zbadania tej kwestji na miejscu w obu Zagłębiach. Badania komisji dały pomyślne wyniki: część amerykańskich węglarek dała się użyć na niektórych kopalniach, część skierowano do małych kopalń, t. zw. „odkrywek“, które, nie posiadając sortowni, mogły z nich z łatwością korzystać, wreszcie pewną liczbę wysłano na Górny Śląsk dla zabierania przyznanego Polsce kontyngentu.

Ministerstwo Przemysłu i Handlu uważało za swe zadanie popieranie inicjatywy prywatnej w kierunku zakładania nowych kopalń. Nowopowstające kopalnie, po zbadaniu ich warunków eksploatacyjnych i po przedstawieniu projektu robót inwestycyjnych, otrzymywały znaczne ulgi. Rząd zwalniał całość lub część produkcji dla przedsiębiorstw przemysłu naftowego, włókienniczego lub innych, biorących udział w finansowaniu kopalni. Zwalniano pewne kontyngenty na wywóz do Austrii, Węgier, Rumunji, wzamian za maszyny. Przyznawano wreszcie tym kopalniom na pewne okresy czasu, wyższe (do 50%) ceny za węgiel, celem finansowego ich zasilenia. Pomimo jednak ofiarowanych ulg i gwarancji, kapitały nowe angażowały się do przemysłu węglowego tylko w bardzo słabym stopniu; z wyjątkiem kilku małych kopalń, przeważnie „odkrywek“, żadne nowe przedsiębiorstwa o szerszym zakresie nie powstały. Szczególnie opornie zachowywał i zachowuje się wielki kapitał zagraniczny, przede wszystkim brany w tym wypadku w rachubę, ze względu na znaczne niezbędne w przemyśle górniczym nakłady; przyczyną jest brak zaufania i obawa ryzyka, wobec nieunormowanych stosunków społecznych w Polsce.

Przychodząc prywatnym przedsiębiorstwom z wszelką możliwą pomocą, Rząd musiał również posiadać prawo ingerencji i egzekutywy dla przeprowadzenia w tych przedsiębiorstwach swych zarządzeń, zmierzających do podniesienia ich wytwórczości. Tymczasem obowiązujące ustawy górnicze ograniczały ingerencję w zakresie produkcji jedynie do czuwania, aby kopalnie prowadziły roboty górnicze zgodnie z ustanowionymi dla ich bezpieczeństwa przepisami. Co zaś do samej produkcji, a mianowicie—co do wymaganego minimum,

to ustawa górnicza rosyjska (art. 391) żądała jedynie, aby właściciel nadania wydobył rocznie 30 sążni sześciennych pożytecznego ciała kopalnego lub otaczających je skał płonnych, a ustawa austriacka stawiała tylko rygor, aby nadania były eksploatowane minimalnie przez 8 godzin dziennie z dostateczną załogą. Niedostateczność tych wymagań została uzupełniona przez ustawę sejmową z dnia 14 lipca 1920 r., która rozszerzyła pełnomocnictwa Ministra Przemysłu i Handlu i nadała mu prawa (art. 1 p. b.) do wydawania rozporządzeń, mających na celu zwiększenie produkcji w kopalniach węgla kamiennego i brunatnego za pomocą: a) przymusu eksploatacji leżących odłogiem nadań górnicznych, b) zezwolenia na przystąpienie do eksploatacji nadania jeszcze przed ostatecznym ustaleniem sumy odszkodowania za zajęta pod eksploatację górniczną powierzchnię, c) wprowadzenie na kopalniach trzeciej zmiany robót (zwykle pracują dwie zmiany robotników po 8 godzin każda) i t. p. Pełnomocstwa te były nadane Ministrowi na przeciąg jednego roku; następnie, z małymi zmianami, zostały przedłużone do 31 Grudnia 1921 r. i wreszcie do 1 marca 1922 r. (An. N. N. 100 i 109).

W końcu zaznaczyć tu trzeba, że Rząd, jako właściciel jednej czynnej kopalni węgla (Brzeszcze) i znacznych terenów węglowych w Małopolsce, zajmujących obszar około 1000 km.², dążył stale do rozwinięcia własnych przedsięwzięć, aby zdobyć sobie poważny głos w przemyśle węglowym i tym sposobem mieć możliwość regulowania gospodarki węglowej w kraju. Na kopalni „Brzeszcze“ były wykonane pewne inwestycje dla podniesienia produkcji oraz prowadzone roboty przy pogłębianiu szybu, na terenach małopolskich przystąpiono do założenia nowej kopalni w Spytkowicach, zbudowano tu odnogę kolejową, postawiono domy mieszkalne, zaczęto pogłębiać szyby. Brak jednak odpowiednich środków pieniężnych stał na przeszkodzie zrealizowaniu w całej pełni i w pożądanym tempie wszystkich zamierzeń Ministerstwa Przemysłu i Handlu.

Czynnikiem niezmiernej wagi, od którego zależały rozmiary produkcji węgla, ceny jego, wreszcie spokój wewnętrzny na kopalniach — była aprowizacja robotników. Niedomagania aprowizacyjne,

jako to: nieregularność lub braki w dostawie, stanowiły przyczynę większości strajków; wynikające stąd rozgoryczenie wyzyskiwała agitacja stronnictw wywrotowych, szerząc i podtrzymując anarchję w stosunkach robotniczych.

Centralne zaopatrywanie robotników w górnictwie powstało jeszcze za czasów okupacji: władze okupacyjne nałożyły na zarządy kopalń obowiązek prowiantowania robotników, co też zarządy wykonywały przy pewnej pomocy ze strony władz administracyjno-wojskowych, ze względu zaś na doniosłe znaczenie produkcji węglowej dla celów wojennych, zaopatrzenie robotników kopalnianych było utrzymywane w okresie okupacji na poziomie wyższym, niż robotników w innych gałęziach przemysłu i ludności miejskiej wogóle, Apropowizacja górnicza była uprzywilejowana i prawo do niej nabrało w oczach robotników kopalnianych znaczenia nienaruszalnego dogmatu ekonomicznego.

Po ustąpieniu okupantów w listopadzie 1918 r. komisarz na powiat Dąbrowsko-Będziński Tymczasowego Rządu Ludowego Republiki Polskiej wydał niezwłocznie „Zarządzenie Wykonawcze“ (An. Nr. 71.), króre, podnosząc wszystkie zarobki robotników kopalnianych o 100%, jednocześnie określiło drobiazgowo normy żywnościowe dla robotników i członków ich rodzin i utrzymało nadal bez zmiany, ustalone jeszcze w dniu 1 Lutego 1918 r. ceny, po jakich zarządy kopalń winny były dostarczać pracownikom żywność w wysokości wyżej wspomnianych norm. Powstało przytem pytanie, kto weźmie na siebie cały ciężar aprowizacji robotników i kto będzie ponosił straty, wynikające z różnicy między cenami zakupu żywności a pobieranymi za żywność od robotników?

Rada Zjazdu Przemysłowców Górniczych od początku dopominała się, aby Rząd przyjął na siebie całkowicie aprowizację robotników, tłumacząc, że zajmowanie się aprowizacją odciąża personel administracyjny kopalń od prac, bezpośrednio związanych z produkcją, wpływa ujemnie na ich rozwój, w dodatku powoduje nieustane starcia z robotnikami, co znowu rujnuje nadwątloną już dyscyplinę w stosunkach robotników do zarządu kopalni. Argumenty Rady Zjazdu nabierały tem większej siły, że wskutek utrzymania sekwestru ziemiopłodów, a także węgla, została tem samem zniesiona swoboda

kopalni w wyszukiwaniu źródeł żywności oraz odebrana im możliwość kompensowania węglem dostaw żywnościowych.

W ostatecznym wyniku, Rząd wziął na siebie dostawę artykułów żywnościowych dla kopalni; artykuły te były dostarczane przez Ministerstwo Aprowizacji (Państwowy Urząd Zakupu Artykułów Pierwszej Potrzeby — P. U. Z. A. P. P.) do składów własnych w zagłębiach, skąd poszczególne kopalnie otrzymywały je w odpowiednich ilościach, na zasadzie przedstawianych list swych pracowników i członków ich rodzin. Podziałem zaś żywności między robotników zajmowały się administracje kopalni swoim kosztem, używając do tych funkcji wykonawczo-repartycyjnych pońocy przedstawicieli robotników, aby w ten sposób łagodzić możliwe nieporozumienia,

Co się tyczy strat na aprowizacji, czyli kosztów zaopatrywania robotników, to Rząd przyjął je również na siebie; straty te były zwyczajne i nadzwyczajne: pierwsze pochodziły stąd, że ceny płacone Ministerstwu Aprowizacji przez zarządy kopalni za żywność (ceny kontygentowe Ministerstwa), były znacznie wyższe od cen ulgowych, pobieranych od robotników; straty nadzwyczajne powstawały w tych wypadkach, kiedy Ministerstwo nie dostarczyło odpowiedniej ilości artykułów żywnościowych i zarządy kopalni, ewentualnie sami robotnicy, byli zmuszeni nabywać je dla siebie z wolnej ręki na rynku. Kopalnie przedstawiały co miesiąc, początkowo do Ministerstwa Aprowizacji, a następnie od lipca 1919 r. do Ministerstwa Przemysłu i Handlu, rachunki kosztów aprowizacji, czyli poniesionych z tego tytułu strat; rachunki były sprawdzane w osobnym „Wydziale Ulg Aprowizacyjnych” przy Ministerstwie Przemysłu i Handlu, poczem odnośne odszkodowania były wypłacane kopalniom; w niektórych razach były jeszcze (od 1 lipca 1919 r.) wypłacane kopalniom zaliczki na cele aprowizacji. Na pokrycie tych wydatków w preliminarzu budżetowym Ministerstwa Aprowizacji na okres od 1 lipca 1919 do 31 grudnia 1920 r. był wyznaczony osobny fundusz, w wysokości 85 000.000 mkp. „na koszty aprowizacji robotników w kopalniach węgla”.

Taki system trwał do marca 1920 r., kiedy została wprowadzona t. zw. „ulgową” aprowizacja kopalni węgla. Od powyższego terminu, Ministerstwo Aprowizacji liczyło już kopalniom za dostarczoną żywność ceny ulgowe, t. j. te same, jakie zarządy kopalni pobierały od

robotników; straty zaś, ponoszone przy tym systemie przez Ministerstwo Apropowizacji, były mu zwracane przez Ministerstwo Skarbu z funduszu „aprowizacyjnego“, który się tworzył z dodatkowych opłat, ściąganych na ten cel przez Państwowy Urząd Węglowy od spóżywców w cenie sprzedażnej węgla. Opłaty te były ustanowione o d1 stycznia 1920 r. i Państwowy Urząd Węglowy przelewał je całkowicie do Centralnej Kasy Państwowej do rozporządzenia Ministerstwa Skarbu, dla rozrachunku z Ministerstwem Apropowizacji. Oczywiście, równolegle ze wzrostem ogólnej drożyzny i podnoszeniem się cen na artykuły spożywcze wzrastały także i koszty aprowizacji, a więc musiały być także podwyższone opłaty dodatkowe, pobierane od konsumentów węgla na fundusz aprowizacyjny. Według zestawień Rady Zjazdu Przemysłowców Górniczych, w początku 1919 r. (An. Nr. 74.), dopłata miesięczna do aprowizacji na Kopalniach Zagłębia Dąbrowskiego wynosiła 1.237.000 mkp. czyli przy wysyłce około 350.000 tonn — do 4 mkp. na tonnie; według obliczenia teje Rady za cały 1919 r. dopłata aprowizacyjna stanowiła już 15 mk. na tonnie; opłata dodatkowa na fundusz aprowizacyjny, pobierana od spóżywcy, była ustanowiona na styczeń 1920 r. w wysokości 20 mkp. od tonny węgla kamiennego i 15 mkp. od tonny węgla brunatnego; stopniowo musiała być podwyższana i w ostatnich miesiącach istnienia sekwestru dosięgła cyfr: 800 mk. w sierpniu i 1400 mk. we wrześniu 1921 r. od tonny węgla kamiennego oraz 500 i 800 mk. od tonny węgla brunatnego.

*

*

*

Kwestja robotnicza wymagała ze strony Rządu stałej bacznej uwagi i ingerencji, aby nie dopuścić w przemyśle węglowym do konfliktów, któreby mogły zagrozić poważnie rozwojowi całego życia gospodarczego.

W następstwie wielkiej wojny, stosunki między kapitałem a pracą uległy zasadniczym zmianom, a jednocześnie aspiracje klasy robotniczej, ekonomiczne i społeczne, wzrosły niepomierne, przekraczając nieraz granice możliwych w danej chwili, ze względu na całość kształt życia państwowego, reform. W Polsce sytuacja komplikowała się, poza działającymi wszędzie czynnikami ogólnej socjalnej natury,

jeszcze przez czynniki polityczne, związane z odzyskaniem niepodległego bytu państwowego. Ustąpienie zaborców i okupantów, pierwsze rozporządzenia nowopowstałego Rządu Polskiego, dekret Naczelnika Państwa z dnia 23 listopada 1918 r. o 8-mio godzinnym dniu pracy, przykłady i wpływy, idące od zrewolucjonizowanych sąsiadów wschodnich i zachodnich, hasło socjalizacji kopalń i t. p. — wszystko to wprowadziło umysły robotnicze w stan wysokiego podniecenia, które szczególnie dawało się odczuwać w takich wielkich skupieniach i ośrodkach przemysłowych, jak Zagłębia węglowe: Dąbrowskie i Krakowskie. Chaos, jaki wytworzył się i zapanował w stosunkach wewnętrznych na kopalniach węgla w pierwszym okresie, od listopada 1918 r., potęgowały w wysokim stopniu: z jednej strony — brak należytej organizacji i karności w szeregach robotniczych, wewnętrzne ich walki partyjne, oraz przenikające do nich często z zewnątrz wpływy agitacji komunistycznej, z drugiej — niejednorodność warunków pracy i płacy w dwóch okupacjach i na poszczególnych kopalniach, wreszcie braki aprowizacyjne, które, przy niedostatecznej sprawności nowozbudowanego aparatu, wywoływały częste i w niektórych razach słuszne objawy niezadowolenia ze strony robotników. Usuwanie wymienionych braków mogło odbywać się tylko stopniowo i wymagało ze strony Rządu konsekwentnego przeprowadzania następujących zasad: zadośćuczynienie słusznym żądaniom robotniczym, ekonomicznego i społecznego charakteru, a jednocześnie utrzymanie niezbędnych dla bezpieczeństwa i wydajności pracy na kopalniach dyscypliny oraz racjonalnego podziału kompetencji między zarządem kopalni a przedstawicielstwem robotników.

Pierwsze zarządzenia „Tymczasowego Rządu Ludowego Republiki Polskiej“ nie przyczyniły się jednak do uspokojenia umysłów i do unormowania wewnętrznych stosunków na kopalniach. Były to: dwa zarządzenia, wydane w listopadzie 1918 r. przez Pełnomocnego Komisarza Tymczasowego Rządu na powiat Dąbrowsko-Będziński, w sprawach: podniesienia zarobków i ustalenia norm żywnościowych dla pracowników kopalnianych (An. №№ 71, 75) i wydany przez tegoż Komisarza w dniu 13 stycznia 1919 r. okólnik do zarządów kopalń „do wiadomości i zastosowania“ (An. № 76). Okólnik ten, wywołany „szeregiem żądań, przedłożonych przez Rady Delegatów Robotniczych, jakoteż Komitety Kopalniane“, ogarniał całokształt sto-

sunków wewnętrznych na kopalniach, zawierał więc przepisy o zaopatrywaniu przez zarządy kopalń robotników w artykuły spożywcze i inne, o udzielaniu robotnikom pomocy lekarskiej, o stosunku przedstawicieli robotników do zarządów kopalń, o strajkach, ustalał szczegółowe godziny pracy i odnośne płace i t. d.

Rada Zjazdu Przemysłowców Górniczych w Królestwie Polskim w memorjale, złożonym Radzie Ministrów w dniu 15 lutego 1919 r. (An. № 77), poddała surowej krytyce zarządzenia, wydane przez Komisarza Tymczasowego Rządu Ludowego, wykazała zgubne następstwa ich realizowania i prosiła o jaknajrychlejsze ich uchylenie, jako niemających żadnych podstaw prawnych; jednocześnie w swym memorjale Rada Zjazdu Przemysłowców Górniczych wskazywała na potrzebę wyznaczenia na Zagłębie Dąbrowskie osobnego Komisarza, „któryby załatwiał wszelkie sprawy robotnicze, rozciągnął opiekę i dozór nad radami i komitetami robotniczymi i określił racjonalnie ich atrybucje, dopóki nie zostaną one ujęte w odnośną ustawę“.

Jak wielkie było rozluźnienie dyscypliny na kopalniach i jaki zapanował zamęt w pojęciach o wzajemnym stosunku zarządów kopalń i robotników w pierwszym okresie, który trwał, można powiedzieć, do połowy 1919 r.—świadczą żądania, stawiane zarządom przez oddzielne grupy robotników i ich przedstawicielstwa: Radę Delegatów Robotniczych Zagłębia Dąbrowskiego i Komitety Kopalniane (An. №№ 78—83). Instytucje te istniały już za czasów okupacji i były uznane przez Rząd Polski; wskutek niedostatecznie jasnego określenia w rozporządzeniu Ministra Pracy (An. № 84) kompetencji Komitetów Kopalnianych, przywłaszczały one sobie niejednokrotnie prawo ingerowania w sprawy zarządów kopalń, wysuwając żądania decydowania o personelu urzędniczym i technicznym, o technicznych warunkach i organizacji pracy i t. d. Robotnicy postulaty swe nierazko popierali siłą fizyczną, dopuszczając się karygodnych wykroczeń i gwałtów na osobach dyrektorów i urzędników kopalnianych. T. zw. Izby Zborne na kopalniach stały się miejscem codziennych wieców politycznych, odbywanych najczęściej przy zmianach załóg kopalnianych i skracających znacznie zredukowany już przez dekret Rządu do ośmiu godzin czas pracy. Na wiecach omawiano, obok ogólnych zagadnień politycznych, także szczegóły technicznej gospodarki poszczególnych kopalń, wysuwając w tych dziedzinach różne postulaty

i organizując egzekutywę dla wprowadzenia tych uchwał w życie. Okazało się nieodzownym ustanowienie na niektórych kopalniach czasowych kierowników wojskowych, a na cały okręg przemysłowy — jednego przedstawiciela władzy państwowej, zaopatrzonego w szerokie pełnomocnictwa i odpowiednie egzekutywy, czuwającego nad jednolitością wydawanych przez miejscowe organa rozporządzeń. Taktowne postępowanie mianowanego „Nadzwyczajnego Komisarza na powiat Będziński“, zarówno w stosunku do przemysłowców, jak i robotników, oraz zarządzone przez niego środki dla ukrócenia agitacji wyrotowej przyczyniły się w znacznym stopniu do uspokojenia umysłów.

Czynnikiem, który oddziałał dodatnio na uregulowanie stosunków wewnętrznych na kopalniach obu zagłębi, było wprowadzenie umów zbiorowych między zarządami kopalń a organizacjami zawodowymi robotników.

Istniały dwie takie organizacje: „Związek Robotników Przemysłu Górniczego w Polsce“, pozostający pod wpływem P.P.S. i „Związek Górników Zjednoczenia Zawodowego Polskiego“, mający łączność z Narodową Partją Robotniczą (N.P.R.). Związki te uwikłane były w zaciętą między sobą walkę polityczną; na tle wzajemnej licytacji hasel i żądań liczba zwolenników każdego z nich ulegała ciągłym zmianom. Naogół atoli znaczną przewagę w zagłębiach Dąbrowy i Krakowa miał kierunek socjalistyczny, skupiający się w klasowym Związku Zawodowym Robotników Przemysłu Górniczego. Związek ten wytrwale walczył o uzyskanie wyłączności reprezentowania górniczych mas robotniczych, prowadząc w tym kierunku, zwłaszcza od wiosny 1920 r., zdecydowaną kampanję. Doprowadziło to do gorszących walk politycznych i zaogniło na czas pewien stosunki robotnicze, zwłaszcza w Zagłębiu Dąbrowskim. Tendencje monopolistyczne związku socjalistycznego nie uzyskały jednak powodzenia; Polski Związek Zawodowy Górników wyszedł z tej walki obronną ręką. Ten ostatni związek przez dłuższy czas nie wykazywał znaczniejszych wpływów, dopiero od jesieni 1920 r., wspomagany przez wyrobionych organizacyjnie polskich robotników górnośląskich, połączył się ze Związkiem Górniczym tamtejszego Zjednoczenia Zawodowego Polskiego i obecnie stopniowo rozszerza swe wpływy.

Obok socjalistów i narodowców wspomnieć należy o komunistach. Komuniści zawodowej organizacji w górnictwie dłuższy czas zupełnie nie posiadali, wykazując mimo to wiele energii w dążności do opanowania umysłów robotniczych. Obecnie, jakkolwiek bez większego powodzenia, także komuniści czynią wysiłki w celu stworzenia własnej, częściowo konspiracyjnej organizacji zawodowej i utrwalenia swoich wpływów na kopalniach. W akcji swej mają oni z reguły na widoku przede wszystkim interesy polityczne. Zakres ich wpływów jest na ogół szczupły i raczej odbija się tylko pośrednio na taktyce związków pozostałych, wpływając na ich radykalizowanie się.

Nie można jednak zapoznawać roli robotniczych organizacji zawodowych. Oddały one (prócz komunistów) znaczne usługi przy uspakajaniu nastrojów robotniczych z jesieni i zimy 1918 r., ujmując rozagitowane rzesze w karby organizacyjne. Zwłaszcza zaś doniosłą rolę odegrały związki przy ujednostajnieniu systemów płac robotniczych w górnictwie, które po okresie okupacji przedstawiały dziedzinę, pełną chaosu i dowolności, w następstwie współistnienia dwóch walut—koronowej i markowej—na dwóch częściach zagłębia dąbrowskiego, różnych warunków aprowizacyjnych, korzystniejszych w b. okupacji austriackiej, wreszcie różnych zasad ustalania płac. Poza tym nie tylko płace kształtowały się tak różnicie: całość warunków ekonomiczno-socjalnych robotnika w poszczególnych kopalniach układała się zupełnie dowolnie. Kwestje mieszkań, pomocy lekarskiej, ochronek i szkół, rozmiarów i jakości świadczeń aprowizacyjnych, terminów rewizji lokalnych cenników pracy, kwestje kompetencji mężów zaufania i inne—były rozstrzygane różnie na poszczególnych kopalniach, zależnie od lokalnych warunków i ustosunkowania sił. Wobec tego, zarówno przemysłowcy jak robotnicy, zdawali sobie sprawę z potrzeby uzgodnienia swoich programów i ustalenia jednolitego, o ile można, sposobu postępowania. To też koncepcja umów zbiorowych, poczynając od późnej wiosny 1919 r., zwolna, ale stale, zyskiwała sobie zwolenników, zwłaszcza wśród rzesz robotniczych, a przede wszystkim w związkach zawodowych, które stały się tych umów głównymi promotorami.

Rząd, pragnąc oparcia stosunków między przedsiębiorcami i pracownikami na jasnych, określonych, obustronnie dobrowolnie przyję-

tych zasadach, oraz pragnąc mieć ściśle podstawy do obliczania swoich zobowiązań, które w zakresie aprowizacji robotniczej przyjął na siebie, od początku popierał inicjatywę związków w kierunku umów zbiorowych. Jakoż po pewnych trudnościach początkowych, przy bezpośredniej interwencji Rządu, pierwsza zbiorowa umowa cennikowa w górnictwie została zawarta w Zagłębiu Dąbrowskim dnia 25 sierpnia 1919 r. Była ona właściwie zawarta między Rządem i robotnikami, ponieważ bezpośrednie pertraktacje między przemysłowcami i robotnikami do rezultatów nie doprowadziły. Nieco wcześniej zawarta była pierwsza umowa zbiorowa w górnictwie w Zagłębiu Krakowskim, gdzie już bezpośrednie pertraktacje przemysłowców z robotnikami doprowadziły do porozumienia; następne umowy, także wyłącznie dla kopalń Zagłębia Krakowskiego, były zawarte we wrześniu 1919 r. i czerwcu 1920 r.

W umowie z 25 sierpnia 1919 r., która później stała się poniekąd umową ramową w górnictwie, obok kwestji płacy sformułowane zostały rozmaite rygory dodatkowe, jak np. kwestja urlopów, mieszkań, narzędzi pracy, opieki lekarskiej, wreszcie prawo związków zawodowych do reprezentowania ogólnych interesów robotniczych oraz prawa mężów zaufania do reprezentowania interesów robotniczych na kopalniach, z tem, że kompetencje mężów zaufania będą określone w przyszłości bądź przez ustawę, bądź przez rozporządzenie Rządu, przy czem opracowanie tych kompetencji miało się odbyć przy współudziale związków zawodowych przemysłowców i robotników. Robotnicy gwarantowali w tej umowie podniesienie wydajności pracy o 25%; umowa w tym wypadku obowiązywać miała do 31 grudnia 1919 r., a więc cztery miesiące. Gdyby rygor o podniesieniu wydajności nie był dotrzymany, w takim razie umowa miała być poddana rewizji przed 15 października tegoż roku; przetrwała jednak do 1-go kwietnia 1920 r.

Płaca zasadnicza została ustalona jednolicie dla całego zagłębia jako minimalna dniówka gwarantowana, w wysokości różnej dla różnych kategorii robotników. Utrzymano też dodatek socjalny (rodzinny) oraz premję za regularne uczęszczanie do pracy.

Zawarcie umowy towarzyszyły poważne trudności. Nienajmniejszą z nich było współzawodnictwo dwóch związków robotniczych, które starały się przelicytować w stawianiu żądań, celem zdobycia

większych wpływów na rzesze robotnicze. Współzawodnictwo o wpływy przy zawieraniu dalszych umów zbiorowych doprowadziło nawet do wyraźnego starcia między związkiem socjalistycznym i narodowym, kiedy wiosną 1920 roku w czasie układów o nową umowę, pierwszy z nich zażądał od przedstawicieli przemysłowców i Rządu zupełnego wykluczenia Polskiego Związku Zawodowego Górników od udziału w pertraktacjach. Rząd, stojąc na stanowisku niemieszania się do wewnętrznych nieporozumień między związkami, uznawał jednak stale obie organizacje za równorzędne i ostatecznie druga zbiorowa umowa z dnia 12 kwietnia 1920 r., została też zawarta równolegle z obu związkami; umowa ta dotyczyła również jak pierwsza, tylko kopalń Zagłębia Dąbrowskiego; dla Krakowskiego Zagłębia obowiązywały osobne umowy.

Umowy zbiorowe napotykały pewne trudności także w stanowisku przemysłowców węglowych, którzy początkowo z nieufnością przyjmowali tę koncepcję regulowania stosunków pracy i kapitału — to też w Zagłębiu Dąbrowskim pierwsze dwie umowy z sierpnia 1919 r. i kwietnia 1920 r., dokonywały się właściwie w ten sposób, iż Rząd zmuszony był układ z robotnikami zawierać sam, narzucając w następstwie rezultaty przemysłowcom. Rząd czynił to jednak zawsze dopiero po wyczerpaniu wszystkich możliwych sposobów pośrednictwa i tylko pod naciskiem konieczności uniknięcia przewlekłych przerw w wydobywaniu węgla i mogących stąd powstać poważnych powikłań życia gospodarczego. Dopiero trzecia umowa zbiorowa z dnia 12 października 1920 r. i czwarta z dnia 4 czerwca 1921 roku, zostały zawarte bezpośrednio między przemysłowcami a związkami robotniczymi i rozciągnęły się na oba Zagłębia.

Umowy były zawierane na pewien okres czasu, zwykle półroczny, ale i podczas swego trwania podlegały rewizjom; tak np. rewizja umowy z kwietnia 1920 r. doprowadziła do podwyżki zarobków robotniczych o 50% od 1 sierpnia; rewizja umowy z października 1922 dała robotnikom podwyżkę zarobków o 125% od 1 stycznia 1922 r. itd. Przy rewizjach umów, obie strony zwracały się niekiedy o arbitraż do Rządu.

Fakt przyjęcia się w górnictwie systemu zbiorowych umów cenikowych, co dziś uważać już należy za rzecz definitywnie przez ży-

cie utrwaloną, uznać wypada za duży krok w kierunku uporządkowania stosunków pracy w górnictwie. Przez umowy te w stosunki robotnicze wszedł moment stabilizacji, ciągłość pracy uzyskiwała poważną gwarancję. Jakkolwiek niejednokrotnie później Zagłębie nawiedzane było jeszcze przez strajki, to jednak ich zwalczanie było znacznie łatwiejsze, albowiem punkty umowy dość ściśle określały wzajemne prawa i obowiązki, i dla związków zawodowych coraz bardziej stawało się kwestją ambicji dotrzymanie podpisywanych zobowiązań.

System płac robotniczych, stosowany podczas sekwestru węgla, nie sprzyjał ani podniesieniu wydajności pracy robotników, ani utrwaleniu ciągłości pracy na kopalniach; przeciwnie utrzymywał on pośrednio wydajność na niskim poziomie, nie pobudzając dostatecznie robotnika do zwiększania swych wysiłków, a strajki czynił mniej uciążliwymi i niejako ułatwiał ich powstawanie, zabezpieczając robotnikom pewne pobory nawet w okresie strajkowania. — System płac polegał na tem, że większą część swego wynagrodzenia robotnik pobierał w formie świadczeń w naturze (aprowizacja żywnościowa i odzieżowa, mieszkanie, opał i t. p.), a tylko mniejszą część w gotówce: w dodatku wypłatę gotówkową stanowiły przeważnie płace dniówkowe, których minimalna wysokość była gwarantowana, zależnie od charakteru pracy (górnik, wozak, maszynista i t. d.) a nie od jej wydajności; płace zaś akordowe, w ścisłym znaczeniu tego wyrazu, miały bardzo ograniczone zastosowanie. — Świadczenia w naturze robotnik otrzymywał dla siebie i swej rodziny w rozmiarach z góry oznaczonych i normowanych odpowiednio do liczebności rodziny, niezależnie od tego, jaka była wydajność jego pracy, a nawet, czy wogóle do pracy uczęszczał, w istocie więc z samego tylko tytułu, że był robotnikiem danej kopalni. — Według szczegółowych obliczeń za r. 1921 (An. № 85), świadczenia w naturze dla przeciętnego robotnika kopalnianego, obciążonego rodziną z 3-ch osób, wynosiły 56,3% całkowitego jego zarobku; specjalnie zaś dla górnika, pobierającego większą zapłatę dniówkową lub akordową, a znajdującego się w tych samych warunkach rodzinnych, stosunek był nieco inny; świadczenia wynosiły tylko 45,6% całkowitego zarobku, ale i w tym wypadku, pozostałość zarobku, otrzymywaną w gotówce (54,4%), stanowiła przeważnie płaca gwarantowana.

Zanim zostały wprowadzone umowy zbiorowe, wysokość płac robotniczych była różna na różnych kopalniach; płace składały się jednak wszędzie z płacy zasadniczej i rozmaitego rodzaju dodatków i podwyżek drożyznianych, wojennych, socjalnych i t. p. — Umowa zbiorowa z dnia 25 sierpnia 1921 r., podnosząc płacę zasadniczą (dniówkę gwarantowaną), utrzymywała w mocy tylko dwa dodatki: premję za regularne uczęszczanie do roboty i dodatek socjalny (rodzinny), zależny od liczby dzieci w rodzinie robotnika. — Przy następnych rewizjach umów i zawieraniu nowych, podnoszone były normy, ale sam skład płacy robotniczej pozostał bez zmiany.

Oprócz wadliwego systemu płac, na wydajność pracy robotnika ujemnie wpływały jeszcze rozmaite inne przyczyny, jakto: ogólny zły stan środków technicznych na kopalniach, silnie zdewastowanych w okresie wojny i okupacji, niedostateczne niekiedy odżywianie, wreszcie momenty natury psychicznej; rozpolitykowanie i zdenerwowanie robotnika, zużywanie czasu pracy na rozmaite narady, wyraźne dążenie do konserwowania swych sił, jako jedyne go swego kapitału, a także daleko posunięte oszczędzanie ubrania i obuwia, otrzymywanych przez robotników w określonych z góry normach, niezależnie od produktywności jego wysiłków w pracy. W pewnych wypadkach ujawniła się rozmyślna tendencja do zmniejszenia wydajności; tak np. górnicy zażądali zmiany obłożenia robót przy wydobywaniu węgla, a mianowicie tam, gdzie pracowało 2-ch górników i 3-ch ładowaczy, wymagali dodania jeszcze trzeciego górnika i na niektórych kopalniach zmianę tę wprowadzili samowolnie, co oczywiście pociągnęło za sobą zmniejszenie wydobywania węgla na jednego górnika.

Zniżka wydajności pracy robotnika na kopalniach węgla była zjawiskiem powszechnym dla wszystkich zagłębi Europy. — W Zagłębiu Dąbrowskim, wydajność węgla na jedną dniówkę robotniczą, wyrażała się, w absolutnych cyfrach i w %-wym stosunku do wydajności przedwojennej, jak następuje:

Przed wojną	1,07 tonn	100%
Rok 1915	0,60	58%
Rok 1916	0,90	87%
Rok 1917	0,73	71%
Rok 1918	0,73	71%
Listopad i grudzień 1918	0,42	41%

Rok 1919	0,53	„	52%
Rok 1920	0,53	„	52%
Rok 1921	0,53	„	52%

Najgorszy był okres przejściowy, — po ustąpieniu okupantów; miesiące listopad i grudzień 1918 r. Następnie wydajność zaczęła się podnosić ale nie przekroczyła dotychczas 52% przedwojennej; zaznaczyć tu jednak wypada, że dzięki zwiększeniu się pilności w uczęszczaniu do roboty, nawet przy niezmienionej wydajności na jedną dniówkę, podniosła się ogólna roczna wydajność pracy na jednego robotnika: w r. 1919 stanowiła — 149 tonn, w r. 1920 — 155 i 1921 — 160 tonn.

W następstwie obniżenia wydajności pracy konieczne było, dla podtrzymania produkcji węglowej, zwiększenie liczby robotników; przed wojną pracowało na kopalniach Zagłębia Dąbrowskiego około 21.000 robotników, Zagłębia Krakowskiego — około 7.000; dziś (r. 1921) pracuje w pierwszym do 40.000, w drugim do 13.000, razem do 53.000 robotników, oprócz kopalni Silesia, na Śląsku Cieszyńskim, zatrudniającej przeszło 1.000 ludzi. — Braku robotników kopalnie na ogół nie odczuwały; przeszkodą do zwiększenia załóg była tylko niedostateczna liczba domów mieszkalnych przy kopalniach. Nawet w najgroźniejszych momentach wojny na wschodzie, mobilizacja wojskowa, dzięki współdziałaniu Ministerstwa Przemysłu i Handlu, nie uszczupliła poważnie szeregów robotników kopalnianych i produkcja węgla mogła być utrzymana na należyłym poziomie.

Ciągłość pracy na kopalniach, w okresie sekwestru węgla, była niejednokrotnie przerywana przez rozmaitego rodzaju strajki; jedne z nich były lokalne, drugie obejmowały całe zagłębia; wybuchały na tle żądań ekonomicznych, aprowizacyjnych lub politycznych, trwały od jednego dnia do kilku tygodni; jedne z nich były „dzikie“ t. j. wybuchały bez wiedzy lub nawet wbrew dyrekcji związków zawodowych, inne — ogłaszały same związki, wreszcie były także strajki „włoskie“ (obstrukcyjne) i strajki czysto demonstracyjne.

Największą liczbę strajków, przeważnie lokalnych i krótkotrwałych, wywoływały przerwy i opóźnienia w dostawach aprowizacyjnych. — Strajki te były zwykle „dzikie“, i związki zawodowe dążyły zawsze do ich umiejscowienia; strajki takie zyskiwały jednak wśród robotników uznanie, ponieważ nieraz przyspieszały dostawę żywności.

Dla zapobieżenia tym strajkom, Ministerstwo Przemysłu i Handlu, ze swej strony, zwracało stale uwagę Ministerstwa Apropowizacji na konieczność terminowego i całkowitego dostarczania żywności dla Zagłębi węglowych.

Falę strajkową podsyciała stale agitacja wywrotowa (komunistyczna), wyzyskując dla swych celów wszelkie niezadowolenie robotników i chcąc tym sposobem wywoływać i podtrzymywać niepokoje na kopalniach. — Do strajków, spowodowanych przez komunistów, należał strajk z maja 1921 r. mający za powód zarządzone przez władze skarbowe potrącenia z zarobków robotników na rzecz podatku dochodowego; trwał on blisko dwa tygodnie i skończył się przegrana robotników.

Związki zawodowe uciekały się do strajków wogóle rzadko, przeważnie, kiedy chodziło o wywarcie nacisku celem uzyskania od przemysłowców zgody na wystawione przez związki żądania, przy pertraktacjach o zmianach warunków płacy i pracy w nowych umowach zbiorowych. Takimi były strajki w Zagłębiu Dąbrowskiem w sierpniu 1919 i marcu 1920 r.; objęły one wszystkie kopalnie i trwały: pierwszy około trzech i drugi około dwóch tygodni. Strajk w marcu 1920 r. miał jeszcze na celu zmusić przemysłowców do wykluczenia Związku Górników Zjednoczenia Zawodowego Polskiego od rokowań w sprawie nowej umowy; dzięki interwencji Rządu, strajk został zażegnany bez przyznania klasowemu związkowi (socjalistycznemu) monopolu na przedstawicielstwo klasy robotniczej w Zagłębiach.

Strajki na tle politycznym miały przeważnie charakter demonstracyjny, trwały krótko i wybuchały z rozmaitych powodów, np. w marcu 1920 r. — jako protest przeciw wprowadzeniu zarządu wojskowego w elektrowni warszawskiej, w lutym 1921 r. — z powodu militaryzacji kolei żelaznych. Strajki polityczne nie przybierały większych rozmiarów, tymbardziej, że w tym wypadku robotnicy nie mogli rościć pretensji do zapłaty za czas bezrobocia. Również nie przybrały większych rozmiarów zainicjonowane na niektórych kopalniach Zagłębia Dąbrowskiego „strajki włoskie“. Wreszcie nadmienić wypada, że w Zagłębiu Dąbrowskim wybuchały lokalne strajki w okresie robót polnych, kiedy strajkujący mogli sobie znaleźć przy tych

robotach doraźną pracę, nawet lepiej płatną, korzystając jednocześnie ze świadczeń w naturze na kopalni.

Kwestja domów mieszkalnych ma doniosłe znaczenie, nietylko ze względu na możliwość podniesienia produkcji, przez zwiększenie liczby robotników i wprowadzenie trzeciej zmiany, ale również odgrywa poważną rolę w sprawie unormowania wogóle stosunków robotniczych. Umowy zbiorowe nakładają na zarządy kopalń obowiązek dostarczania robotnikom mieszkań w naturze, albo też wypłacania im określonej kwoty na komorne. Kopalnie dotychczas jeszcze nie posiadają należytej ilości własnych domów mieszkalnych; Ministerstwo Przemysłu i Handlu przyszło kopalniom z pomocą, wydając zasiłki i zaliczki na ten cel z kapitału inwestycyjnego i gwarantując kopalniom zwrot 60% rzeczywistych wydatków, poniesionych na budowę domów mieszkalnych.

Co się zaś tyczy innych higieniczno-kulturalnych potrzeb robotników, to na większych kopalniach nie są one zaniedbane; kopalnie utrzymują własnym kosztem szpitale, łaźnie, ochronki, szkoły, domy ludowe i t. p.; robotnicy zakładają konsumy, stowarzyszenia spożywcze, kluby towarzyskie, a zarządy kopalń przychodzą im z pomocą; gorzej przedstawia się ta sprawa w kopalniach małych (odkrywkach) i na kopalniach węgla brunatnego.

Wogóle można zaznaczyć, że dzięki zarządzeniom polityki rządowej, oraz postępowi organizacji zawodowej pośród robotników, początkowy okres wrzenia już minął; następuje uspokojenie umysłów i stosunki wewnętrzne na kopalniach wchodzą stopniowo w ramy normalnej współpracy zarządów kopalń i robotników.

VII. Przejście do wolnego handlu węglem i ogólny bilans państwowej gospodarki węglowej.

Już na początku 1921 roku sfery przemysłowo-handlowe zwróciły się do Rządu z wnioskiem o wprowadzenie wolnego obrotu węglem. Ministerstwo Przemysłu i Handlu otrzymało kilka memorjałów (od Izb Przemysłowo-Handlowych we Lwowie, Poznaniu i Brodach i innych instytucji społecznych), w których wypowiadano zdanie, że zniesienie sekwestru wpłynie niezwłocznie na zwiększenie ilości węgla i obniżenie cen.

Na posiedzeniu Rady Rozdzielczej Węglowej w dniu 31 marca 1921 r. p. Dyrektor Departamentu Górniczo-Hutniczego zakomunikował treść tych memorjałów i oświadczył zebranim, że tendencją Ministerstwa Przemysłu i Handlu jest zbliżenie konsumentów i producentów węgla i jako pierwszy krok w tym kierunku wydane zostało w d. 18 marca 1921 r. rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu o wolnym handlu węglem, przewożonym drogą wodną (An. N r 86). Wprowadzenie jednak całkowitego wolnego handlu Ministerstwo uważało w danej chwili jeszcze za przedwczesne, szczególnie wobec niezdecydowania sprawy górnośląskiej.* Jednocześnie Ministerstwo poleciło swym stałym zagranicznym przedstawicielom zbadać gospodarkę węglową w innych państwach delegowało w tym celu zagranicę osobną komisję; z przedstawi-

nych referatów okazało się, że nigdzie reglamentacja obrotu węgla nie została jeszcze całkowicie zniesiona.

Rada Rozdzielcza Węgłowa na posiedzeniu w dniu 28 kwietnia 1921 r. zasadniczo wypowiedziała się za wprowadzeniem wolnego handlu; sądziła jednak, że nastąpić to może dopiero po rozstrzygnięciu kwestji górnośląskiej; uważała zarazem, że po kilkuletnim sekwestrze nagle wprowadzenie wolnego handlu mogłoby spowodować zamęt w życiu gospodarczym i że niezbędny jest pewien okres przejściowy, aby zarówno producenci, jak i konsumenci węgla, mogli należycie do takiej zmiany się przystosować. Wreszcie Rada Rozdzielcza wskazywała na potrzebę uprzedniego wysłuchania miarodajnych czynników przemysłowych i handlowych, zanim będzie powzięta ostateczna decyzja.

Sfery sejmowe, a także Rada Ministrów (na posiedzeniu z dnia 19 kwietnia 1921 r.) przy rozpatrywaniu kwestji wolnego handlu artykułami spożywczymi, wypowiedziały się za wprowadzeniem wolnego handlu również środkami opałowymi. Wobec tego Minister Przemysłu i Handlu, zmierzając do stopniowego zmniejszenia ingerencji rządowej w dziedzinie opałowej, wydał w dniu 10 maja 1921 r. rozporządzenie, zwalniające od 1 czerwca tegoż roku od sekwestru węgiel brunatny i brykiety węglowe (An. N. r 87); zwolnienie zaś węgla kamiennego Departament Górniczo-Hutniczy i Państwowy Urząd Węglowy uzależniały od rozstrzygnięcia kwestji górnośląskiej.

W d. 14 maja Ministerstwo Przemysłu i Handlu zwróciło się do Izb Przemysłowo Handlowych w Poznaniu, Krakowie i Lwowie, do Centralnego Związku Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów, a także do Rady Zjazdu Przemysłowców Górniczych z prośbą o wypowiedzenie się w sprawie zniesienia sekwestru węgla krajowego, dodając przytem, że import węgla i koks z zagranicy oraz eksport węgla zagranicę pozostałyby na razie nadal w rękach Rządu (An. N r 88).

Zapytane instytucje wypowiedziały się wszystkie za wprowadzeniem wolnego handlu nie tylko węglem krajowym, lecz i węglem importowanym, jak również jednogłośnie uznały, że wprowadzenie w życie wolnego handlu może być dokonane dopiero w trzy miesiące od chwili ogłoszenia odnośnego rozporządzenia, ażeby w mię-

dzyczasie sfery zainteresowane mogły się przygotować do tej zmiany (An. N-r 89, 90, 91).

Dnia 14 maja 1921 r. Minister Przemysłu i Handlu zgłosił na Radę Ministrów wniosek w sprawie wprowadzenia wolnego handlu węglem krajowym z dniem 1 października 1921 r. (An. N-r 92); Rada Ministrów wniosek ten przekazała Komitetowi Ekonomicznemu Ministrów, który go w d. 2 lipca 1921 r. zaaprobował. Wobec tego d. 13 lipca 1921 r. zostało wydane rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu w porozumieniu z Ministrami Skarbu i Kolei Żelaznych „o wprowadzeniu wolnego handlu węglem kamiennym, węglem brunatnym, brykietami węglowymi i koksem.“ (An. N-r 93).

Rozporządzenie powyższe zapowiedziało jednocześnie (§ 2) wydanie dalszych specjalnych zarządzeń, mających na celu określenie sposobu zabezpieczenia dostaw opału dla kolei, instytucji użyteczności publicznej oraz uregulowanie importu i eksportu węgla i kolejności wysyłek węgla. Pierwsze z tych specjalnych zarządzeń, dotyczące zaopatrywania w węgiel kolei żelaznych zostało wydane 25 sierpnia (An. N-r 94). Następnie wobec żądań Ministerstwa Spraw Wojskowych i innych Ministerstw okazało się jeszcze niezbędne wydanie rozporządzenia z dn. 31 października 1921 roku w sprawie zaopatrywania w węgiel instytucji użyteczności publicznej i władz wojskowych (An. N-r 95); rozporządzeniem zaś z dnia 29 sierpnia 1921 r. została uregulowana sprawa importu i eksportu węgla i koksu (An. N-r 96).

Celem regulowania przesyłek węgla i koksu, krajowego i zagranicznego, kolejami państwowymi, rozporządzeniem Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 10 września 1921 r., wydanym w porozumieniu z Ministrem Kolei Żelaznych, został powołany przy Ministerstwie Przemysłu i Handlu Komitet Węglowy (An. N-r 97); Państwowy zaś Urząd Węglowy z d. 1 października 1921 r. przeszedł w stan likwidacji.

Ze względu na to, że nadzwyczajne pełnomocnictwa, udzielone Ministrowi Przemysłu i Handlu w sprawach opałowych ustawą sejmową z dnia 14 lipca 1920 r., wygasaly z d. 14 lipca 1921 r., Ministerstwo złożyło do Sejmu wniosek o przedłużenie mocy wspomnianej ustawy do 1 sierpnia 1922 r. Po rozpatrzeniu wniosku w Komisji Opałowej i wprowadzeniu pewnych zmian w dawnym

tekście, Sejm w d. 1 lipca 1921 r. uchwalił nową ustawę, przedłużającą pełnomocnictwa Ministra do dnia 31 grudnia 1921 r. (An. N-r 98, 98, 100).

*

*

*

Rozporządzenie z d. 10 września 1921 r. (An. N-r 97) określało dokładnie kompetencje Komitetu Węglowego; do obowiązków jego należało:

- a) perjodyczne układanie programu kolejowych wysyłek węgla i koksu, tak krajowego jak i zagranicznego, i ustalanie dziennych norm naładunku dla oddzielnych kopalń i pogranicznych punktów;
- b) ustanawianie kolejności wysyłek węgla i koksu dla oddzielnych grup konsumentów na podstawie deklaracji, składanych przez producentów i konsumentów tych materiałów, ze szczególniejszym uwzględnieniem potrzeb kolei żelaznych oraz instytucji użyteczności publicznej;
- c) stały dozór nad wykonywaniem zarządzonych planów tak przez wytwórcę i nadawcę, jak i przez kolej żelazną oraz opracowywanie sprawozdań ze spełnienia tych planów;
- d) prowadzenie statystyki wysyłek i konsumpcji węgla i koksu w Polsce.

Zarządzeniem Komitetu Węglowego nie podlegał węgiel i koks, przewożony z kopalń i fabryk kolejami prywatnymi, furmankami, automobilami, drogą wodną lub bocznicami kolejowymi, nie korzystającymi z taboru Polskich Kolei Państwowych.

Skład Komitetu Węglowego był następujący: 1) Prezes Komitetu, mianowany przez Ministra Przemysłu i Handlu, 2) przedstawiciel Ministerstwa Kolei Żelaznych i przedstawiciel Ministerstwa Przemysłu i Handlu, 3) 5 ciu przedstawicieli Rady Zjazdu Przemysłowców Górniczych z zastrzeżeniem, żeby jeden z nich był przedstawicielem mniejszych kopalń węgla kamiennego (odkrywek), a jeden—przedstawicielem kopalń węgla brunatnego, 4) przedstawiciele, po jednym od:

- a) przemysłu hutniczego,
- b) „ „ włókienniczego,

- c) przemysłu cukrowniczego,
- d) „ metalowego,
- e) Centralnego Związku Polskiego Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów,
- f) Centralnego Towarzystwa Rolniczego,
- g) Magistratu m. st. Warszawy,
- h) Związku Miast Polskich,
- i) Izby Przemysłowo-Handlowej m. Lwowa,
- j) „ „ „ m. Krakowa,
- k) „ „ „ m. Poznania,
- l) Polskiego Związku Gazowniczego,
- m) Związku Elektrowni Polskich.

W posiedzeniach Komitetu mogły brać udział, z głosem doradczym, inne osoby, zaproszone przez Prezesa.

Pierwsze posiedzenie Komitetu Węglowego odbyło się 26-go września 1921 r. i na nim został przedstawiony do zatwierdzenia regulamin działalności Komitetu, wypracowany przez Biuro Komitetu.

Decyzja Rządu o wprowadzeniu wolnego handlu węglem od 1-go października 1921 r. była powzięta przez Rząd w przeświadczeniu, że w tym momencie kwestja górnośląska będzie rozstrzygnięta. Przewidywania te jednak zawiodły. Sytuacja do tego czasu się nie zmieniła, a ilości węgla, dostarczanego z Górnego Śląska, pozostały te same. Również nie nastąpiło jeszcze należyte porozumienie pomiędzy konsumentami i producentami. Związek producentów węgla kamiennego, jaki się niezwłocznie wytworzył, obejmując 75% wydobywania zagłębi krajowych, znajdował się jeszcze na dzień 1 października w okresie organizacyjnym. Wobec znacznie wyższej ceny węgla górnośląskiego od krajowego, kopalnie krajowe zostały zarzucone zamówieniami, przewyższającymi kilkakrotnie ich zdolność wysyłkową.

W obawie chaosu, jaki mógł powstać w takich warunkach, jak również w celu zabezpieczenia dostaw dla uprzywilejowanych odbiorców, okazało się konieczne na pewien czas przejściowy rozszerzyć kompetencje Komitetu Węglowego, określone rozporządzeniem z d. 10 września i wprowadzić pewną reglamentację wysokości wysyłek z kopalń dla poszczególnych odbiorców. Okolicz-

ność ta została uwzględniona w regulaminie Komitetu i zaprojektowany regulamin został całkowicie przez Komitet przyjęty (An. Nr. 101). W myśl powyższego wydane zostały przez Ministra Przemysłu i Handlu, po porozumieniu z Ministrami Skarbu i Kolei Żelaznych, dwa dodatkowe rozporządzenia z d. 22 i 31-go października, uzupełniające poprzednie rozporządzenia z d. 13 lipca 1921 r. o wolnym handlu węglem i z d. 10 września o utworzeniu Komitetu Węglowego (An. Nr. 102, 103).

System pracy Biura Komitetu Węglowego, stosownie do regulaminu, był ustanowiony jak następuje:

Kopalnie krajowe przed 15-ym każdego miesiąca miały komunikować do Biura Komitetu Węglowego: a) ogólną przypuszczalną wysyłkę węgla w następnym miesiącu podług sortymentów i b) wykaz odbiorców, dla których węgiel ma być wysłany. Biuro Komitetu Węglowego, na zasadzie danych o faktycznym zapotrzebowaniu, jakie były w jego rozporządzeniu, określało wysokość wysyłki w tonnach dla poszczególnych odbiorców. Projekt takich wysyłek Biuro przedstawiało na posiedzenia Komitetu, poczym zatwierdzone normy wysyłek dla poszczególnych odbiorców były komunikowane odnośnym kopalniom. Wszelkie zmiany w zatwierdzonym planie oraz dodatkowe normy, o ile by się okazały konieczne, miały być zatwierdzane przez prezesa Komitetu i przedstawiane następnie Komitetowi na najbliższym posiedzeniu.

Podział pomiędzy kopalnie kontyngentu kolejowego, w wysokości 205,000 tonn miesięcznie, na przeciąg trzech miesięcy, został uskuteczony przez Radę Zjazdu Przemysłowców Górniczych.

Na zakup węgla górnośląskiego z polskiego kontyngentu (425,000 tonn miesięcznie) wydawane były przez Biuro Komitetu Węglowego specjalne pozwolenia, ważne w ciągu miesiąca, na który zostały wydane. Sam podział kontyngentu między odbiorców był dokonywany przez specjalną komisję, wyznaczoną przez Departament Górniczo-Hutniczy, a przyjęte dla podziału zasady były referowane na posiedzeniach Komitetu Węglowego.

Zawarte przez odbiorców, na zasadzie wydanych pozwoleń, tranzakcje z koncernami górnośląskimi winny były być zakomunikowane Delegatowi M-stwa Przemysłu i Handlu w Katowicach, ze

wskazaniem ilości i koncernu. Delegat trzy razy miesięcznie zgłaszał wykaz transakcji do Komisji Międzysojuszniczej w Opolu, która dysponowała wysyłki na poczet polskiego kontyngentu.

Dla prowadzenia kontroli nad wykonaniem planu wysyłek został utrzymany w mocy dawny, stosowany przez P. U. W., system listów przewozowych, jedynie uprawniających do wysyłek węgla, koksu i brykietów; listy te wydawał Komitet Węglowy.

Kopalnie krajowe sporządzały raporty o wysyłce węgla według dawnych wzorów P. U. W. i takowe wraz z duplikatami listów przewozowych nadsyłały do Ekspozytury Komitetu Węglowego w Sosnowcu. W Ekspozyturze raporty sprawdzane były z duplikatami i odsyłane do Biura Komitetu Węglowego w Warszawie; raporty służyły za podstawę do kontroli i statystyki.

Posiadacze pozwoleń na zakup węgla górnośląskiego winni byli zawiadamiać Biuro Komitetu Węglowego, pod jakimi adresami węgiel będzie z kopalń wysyłany; Biuro zaś komunikowało te adresy ekspozyturom swym na pogranicznych punktach, zezwalając na przepuszczanie wskazanych ilości. Ekspozytury na pogranicznych punktach nadsyłały do Biura Komitetu codzienne raporty o przebiegu węgla, które służyły za podstawę do kontroli i statystyki.

Schemat organizacji Komitetu Węglowego i jego agend przedstawiony jest na osobnej tablicy (An. N r 104).

Już w początkach listopada 1921 r. Centralny Związek Polskiego Przemysłu, Handlu, Górnictwa i Finansów w memorjale swym z dnia 7 listopada tegoż roku, zaznaczając, że istnienie Komitetu Węglowego jest najzupełniej zbyteczne wobec wprowadzenia wolnego handlu węglem, zwrócił się do Ministra Przemysłu i Handlu z prośbą o możliwie szybkie skasowanie Komitetu Węglowego oraz uchylenie rozporządzenia z d. 31 października 1921 r. (An. N-r 95) w sprawie uprzywilejowania pewnych kategorii odbiorców węgla (An. N r 105).

z drugiej strony niektóre Ministerstwa zażądały, by wspomniane rozporządzenie zostało rozszerzone, tak np. Ministerstwo Zdrowia Publicznego zwróciło się do Ministerstwa Przemysłu i Handlu z wnioskiem, aby w interesie zdrowotności szpitale zaliczone były do instytucji użyteczności publicznej. Wobec tak sprzecznych zdań,

Ministerstwo Przemysłu i Handlu zwołało w d. 17 listopada 1921 r. konferencję w celu wysłuchania opinii sfer, zainteresowanych w sprawie reglamentacji obrotu węgla. Po przeprowadzeniu dyskusji wyjaśniło się, że większość jest za zniesieniem reglamentacji w obrocie węgla krajowego i utrzymaniem jej w stosunku do węgla górnośląskiego. (An. N-r 106.) Opierając się na powyższej opinii, będącej wyrazem zmienionej już sytuacji opalowej kraju, M-stwo Przemysłu i Handlu zdecydowało się znieść całkowicie reglamentację obrotu węgla krajowego, a co za tem idzie, skasować listy przewozowe Komitetu Węglowego od 1 stycznia 1922 r. W wykonaniu tej decyzji było wydane, w porozumieniu z Ministrem Kolei Żelaznych, odnośne rozporządzenia Ministra Przemysłu i Handlu z d. 30 grudnia 1921 r. (An. N-r 107) i czynności Komitetu Węglowego zostały zredukowane do reglamentacji obrotu węgla importowanego i prowadzenia statystyki; ostatnie posiedzenie Komitetu Węglowego odbyło się d. 23 stycznia 1922 r.

Aby czynności Komitetu Węglowego miały podstawy prawne po 1 stycznia 1922 r., Minister Przemysłu i Handlu wystąpił do Rady Ministrów, a następnie do Sejmu z wnioskiem o przedłużenie ustawy z d. 14 lipca 1920 r., przedłużonej już do 1 stycznia 1922 r. jeszcze na trzy miesiące, tj. do 1 marca 1922 r. Sejm na posiedzeniu w d. 17 grudnia wniosek ten zatwierdził i odnośną ustawę uchwalił (An. N-r 108, 109).

Wobec wygaśnięcia powyższej ustawy z d. 1 marca 1922 r., przeszedł w tym dniu w stan likwidacji i Komitet Węglowy, wskutek czego upadła także reglamentacja węgla górnośląskiego. Ze względu jednak na nierozstrzygnięcie sprawy górnośląskiej i istnienie Komisji Międzysojusznicej w Opolu, okazało się koniecznym dalsze wykonywanie formalności, związanych z dysponowaniem wysyłek przez Komisję, na poczet polskiego kontyngentu. Ponieważ pełnomocnictwa Ministra Przemysłu i Handlu straciły swą moc z d. 1 marca 1922 r., meldowanie w Komisji Międzysojusznicej w Opolu transakcji, zawartych przez odbiorców Państwa Polskiego z koncernami górnośląskimi, zostało przekazane, po porozumieniu z Ministerstwem Spraw Zagranicznych, Konsulatowi Generalnemu w Opolu, z pozostawieniem w Katowicach specjalnego przedstawicielstwa Konsulatu do spraw węglowych (dawna Delega-

tura M-stwa Przemysłu i Handlu w Katowicach). Po omówieniu sprawy na wspólnej konferencji z przedstawicielami koncernów górnośląskich w Warszawie, został ustalony od 1 kwietnia 1922 r. następujący porządek przy otrzymywaniu węgla górnośląskiego. Wszyscy, mający zamiar nabycia węgla górnośląskiego na poczet polskiego kontygentu, mogą zawierać tranzakcje bezpośrednio z koncernami; koncerny zaś w oznaczonym terminie winny zgłaszać spis zawartych tranzakcji do przedstawiciela Konsulatu w Katowicach, który melduje tranzakcje w Komisji Międzysojusznicej w Opolu, a ta ostatnia dysponuje wysyłką. Jest to już ostatnia pozostałość z dawnej reglamentacji obrotu węgla.

*

*

*

Rzućmy teraz spojrzenie wstecz i postarajmy się zbilansować wyniki, jakie dała trzyletnia państwowa gospodarka węglowa; wyniki te dotyczą następujących dziedzin: zaopatrywania kraju w materiały opałowe, wytwórczości krajowych kopalń węgla i przywozu węgla zagranicznego, wreszcie uregulowania stosunków wewnętrznych na kopalniach.

Oczywiście niepodobna dać konkretnej odpowiedzi na pytanie, jak byłyby wyglądały zagadnienia opałowe w Polsce, gdyby system sekwestru węgla i daleko sięgającej ingerencji Rządu ustąpił miejsca wolności gospodarczo-handlowej wcześniej, lub wogóle zaraz po przewrocie w listopadzie 1918 r. Można jednak z wielkim prawdopodobieństwem twierdzić, że ani w dziedzinie produkcji węgla, wymagającej jednolitego programu i w wielu wypadkach także pewnego przymusu i rządowej pomocy, ani zwłaszcza w dziedzinie rozdziału i zaopatrzenia spożywców, swobodna inicjatywa społeczna w okresie przejściowym, jakim były lata 1918 — 1921, nie byłaby w stanie uchronić Państwa i ludności od najpoważniejszych wstrząśnień gospodarczych oraz powikłań w mechanizmie życia ekonomiczno-socjalnego kraju. W warunkach, jakie istniały, ingerencja Rządu, tj. sekwestr węgla i reglamentacja obrotu, były koniecznością państwową; niezbędnem też było rozszerzenie pełnomocnictw Ministra Przemysłu i Handlu do regulowania spraw opalo-

wych (Ustawa Sejmowa z d. 19 lipca 1920 r.). Przy stałym deficycie węglowym i nieunormowanych stosunkach transportowych, tylko interwencja Rządu, jako czynnika porządkującego wymianę, mogła nie dopuścić do nadmiernej wyżki cen, do wytworzenia się łańcuszkowego handlu węglem i wogóle zapobiedz powstaniu ogólnego chaosu w przemyśle krajowym.

Zaopatrzenie kraju w materiał opałowy, możliwie równomierne i racjonalne, zależało od takich momentów, jak rozporządzalne ilości tych materiałów, podział ich między spożywców, ceny ich i środki transportowe; wszystkie te momenty przedstawiały poważne trudności, które należało stopniowo pokonywać, aby osiągnąć możliwie pomyślny stan ogólnej aprowizacji węglowej.

Rozporządzalne ilości węgla były stale niewystarczające dla pokrycia wszystkich potrzeb rynku wewnętrznego; po zaspokojeniu koniecznych wymagań kolei i wojska, deficyt węgla dla przemysłu i opału domowego wynosił, w rozmaitych miesiącach, od 30 do 70% ogólnie zgłoszonych zapotrzebowań. W takich warunkach celowy, racjonalny podział tych niedostatecznych ilości nabierał szczególnego znaczenia i stawał się zagadnieniem pierwszorzędnej wagi którego rozstrzygnięcie wymagało ścisłego współdziałania Rządu i sfer zainteresowanych.

Plan rozdziału musiał wynikać z uzgodnienia rozbieżnych lub sprzecznych interesów spożywców, co osiągały sesje Rady Rozdzielczej, oraz musiał być poparty sankcjami rządowymi, które wykonywał Państwowy Urząd Węglowy. Praktycznie rozdział opierał się na kilku zasadach generalnych: interesy wojska i kolei stawiane były zawsze na miejscu naczelnym, jako konieczności państwowe; pośrednicy handlowi węglowi byli stale wyłączani, gdyż zasadą było dostarczanie węgla bezpośrednio od producenta do spożywcy. Zrozumiały wyjątek stanowiło zaopatrywanie ludności w opał domowy, wykonywane za pośrednictwem gmin miejskich. Pierwszeństwo w zaopatrywaniu miały gałęzie przemysłu, wytwarzające artykuły spożywcze, oraz pracujące na wywóz i dla obrony Państwa. Co do rozdziału detalicznego, to starano się naogół o to, aby zaopatrzenie było możliwie równomierne; zakłady, już będące w ruchu, miały pierwszeństwo przed mającymi się uruchomić.

Jeśli powstawał nieprzewidziany deficyt, wypływający bądź z chwilowego zastoju w produkcji, bądź z niesprawności transportu, to zdążano z reguły do zaspakajania istniejących potrzeb według stopnia ich ważności państwowej oraz ogólnospołecznej.

Rzecz oczywista, że te wszystkie zasady, (razem wzięte, nie były w stanie zmienić istoty sytuacji, jaką stanowił niedobór węgla i mogły ją tylko w pewnym stopniu łagodzić drogą racjonalnego podziału tych ilości, jakie co miesiąc produkcja i transport konkretnie stawiały do dyspozycji instancji rozdzielczych. W tym celu prowadzona była dokładna statystyka produkcji ewidencja zapotrzebowań, dokonywana kontrola spożycia i zarządzane środki dla przestrzegania możliwej oszczędności w zużyciu węgla. Pomimo to wszystko, niedomagania i braki przejściowe były nieuniknione: fabryki i miasta, a nawet koleje i wojsko, stałe były pod grozą, że chwilowa przerwa w dostawach spowoduje kryzys. Wszyscy konsumenci węgla, pracując bez rezerw węglowych, byli zawsze w niebezpieczeństwie jutra. W ostatecznym jednak wyniku, trzeba to przyznać, Rząd nie dopuścił do powstania spekulacji węglowej, której sprzyjała naturalna konjunktura, a organy rządowe, Ministerstwo Przemysłu i Handlu i Państwowy Urząd Węglowy, panowały nad sytuacją o tyle, by móżdż w momentach istotnie groźnych przyjść z doraźną pomocą. Sytuacja węglowa, jakkolwiek nigdy prawie nie przestawała graniczyć z krytyczną, a zawsze była głodową, nie stała się nigdy katastrofalną. Nawet w najcięższych momentach, kiedy potrzeby wojska i ruchu kolejowego doprowadzały do uprawniania władz kolejowych i wojskowych do rekwizycji węgla „na osiach“, a niższe instancje przedłużały niekiedy rekwizycję ponad prawo i ponad potrzebę, nawet wtedy ingerencja M stwa Przemysłu i Handlu ratowała sytuację i chroniła przed szerszym rozwojem przesilenia.

Ustalanie cen zakupu i sprzedaży węgla, tj. cen, płaconych przy sekwestrze kopalniom i pobieranych od spożywców, przedstawiało zadanie niezmiernie drażliwe i trudne do rozstrzygnięcia. Z jednej bowiem strony finansowe potrzeby kopalń wymagały wielkich nakładów pieniężnych, a wolne kapitały rynkowe, wobec ogólnej sytuacji na rynku pieniężnym, poszukiwały lokat rentownych, z drugiej zaś strony Rząd celowo unikał znacznego podno

szczenia sprzedażnych cen opału, aby tym sposobem nie wywoływać wzrostu ogólnej drożyzny.

Akcja rządowa w tym ostatnim kierunku, jakkolwiek miała tak zdecydowane momenty, jak utrzymanie cen węgla na stałym poziomie w miesiącach styczeń—maj 1921 r., powodzenia naogół nie osiągnęła. Konieczność stworzenia należytego impulsu dla wielkiego kapitału prywatnego w kierunku inwencji w górnictwie, potrzeba należytego oprocentowania kapitału górniczego, wymagania polityki amortyzacyjnej, zmuszały do przystosowywania cen węgla w obrocie do spadku wartości waluty polskiej oraz do wzrastającego natężenia potrzeb finansowych kopalń. To też ruch cen węgla w obrocie państwowym miał stały kierunek zwykły aż do ostatnich dni gospodarki sekwestrowej; przeciętna cena, płacona kopalniom, podniosła się z 64 mk. z listopada 1918 r. do 2,120 mk. za tonnę we wrześniu 1921 r., przeciętna cena sprzedażna, płacona przez spożywcę — z 75 do 4700 mk. Departament Górniczo Hutniczy Ministerstwa Przemysłu i Handlu stale prowadził obliczenia składników kosztów własnych produkcji i od nich uzależniał ceny, wyznaczane dla kopalń i dla spożywców. W ten sposób, czyniąc zadość koniecznościom ekonomicznym, Rząd jednocześnie nie dopuścił w ostatecznym wyniku do nadmiernego wzrostu cen na rynku wewnętrznym, co łatwo mogło nastąpić przy ogólnym braku węgla i nieistnieniu jakiegokolwiek konkurencji wewnętrznej i zewnętrznej. Ceny węgla podniosły się w okresie państwowej gospodarki w mniejszym stopniu, niż ceny innych artykułów pierwszej potrzeby. Zaznaczyć tu także wypada, że sfery przemysłowe węglowe, ujmując w swoje ręce inicjatywę po zniesieniu reglamentacji, utrzymały w mocy zasady, którymi kierował się Rząd w kwestjach cen węgla. Ceny te w wolnym obrocie wzrosły wprawdzie absolutnie zaraz po zniesieniu sekwestru, atoli nie ujawniły takiej tendencji zwykłej, jaką mógł wywołać, przy braku interwencji, stan niedoboru węglowego. Wzrost cen był zresztą w dużym stopniu wytłómaczony wzrostem robocizny, która po zniesieniu świadczeń aprowizacyjnych podniosła się w umowie z października 1921-go roku prawie czterokrotnie.

Ó wzroście produkcji węglowej w Zagłębiach krajowych i o skuteczności prowadzonej pod tym względem polityki rządowej, świadczą poniższe cyfry:

Wydobyto węgla kamiennego (w tonnach):

	w r. 1919	w r. 1920	w r. 1921
w Zagłębiu Dąbrowskiem	4,608,000	4,873,000	5,752,000
„ „ Krakowskiem	1,350,000	1,385,000	1,673,000
R a z e m	5,958,000	6,258,000	7.425,000

Produkcja, pozostając w tych latach niższą od przedwojennej z r. 1913, kiedy wydobyto w Zagłębiu Dąbrowskiem — 6.833.000 i w Krakowskiem — 1.971.000 t.: wzrasta jednak stale i w r. 1922 dosięga już przedwojennej, a nawet ją w poszczególnych miesiącach przekracza (pomimo skrócenia tygodniowego okresu pracy z 60-ciu do 46 godzin). Zaznaczyć przytem wypada, że r. 1913 był wyjątkowy, szczególnie dla Zagłębia Dąbrowskiego: produkcja w tym roku podniosła się do poziomu, na którym bez odpowiedniego rozszerzenia terenów eksploatacyjnych, utrzymać się nie mogła i już pierwsze przedwojenne miesiące 1914 r. przyniosły pewien spadek produkcji.

Wzrost produkcji w okresie państwowej gospodarki przypisać należy wspólnym wysiłkom Rządu i przemysłowców węglowych, skierowanym do poprawy finansowego i technicznego stanu kopalń. Pomoc rządowa, zasiłki, wypłacane z kapitału inwestycyjnego, utworzonego przy Ministerstwie Przemysłu i Handlu, dały kopalniom możliwość należytego zaopatrzenia się w maszyny, rozmaite instalacje, materiały bieżące i t. p., oraz intensywnej budowy domów mieszkalnych, celem zwiększenia liczby robotników. Dzięki tym wszystkim zarządzeniom, zdolność wytwórcza kopalń mogła znacznie się podnieść w porównaniu ze stanem, w jakim się znajdowała w chwili ustąpienia okupantów. Programem Rządu była systematyczna organiczna odbudowa produkcji, z zachowaniem wszelkich zasad racjonalnej gospodarki. Mimo najcięższe wymagania, jakie przed Państwem stawiła wojna na Wschodzie i inne wypadki ogólnego znaczenia, Rząd nie odstępował od swego programu i po-

lityka jego nie uchyliła się nigdy w stronę doraźnego zwiększenia produkcji kopalń z krzywdą dla ich przyszłości, jak to miało miejsce za rządów okupantów. Można też stwierdzić, że kopalnie węgla wychodzą z okresu gospodarki sekwestrowej, zaopatrzone w środki techniczne i środki finansowe, zdolne do dalszego rozwoju, i należy się spodziewać, że produkcja węgla w Państwie Polskiem w najbliższej przyszłości przekroczy na stałe normy przedwojenne.

Jeżeli w dziedzinie produkcji krajowej zostały osiągnięte pomyslnie rezultaty, to jednak zagadnienie importu do Polski węgla zagranicznego nie znalazło jeszcze w ubiegłym okresie zadawalniającego rozwiązania. Na przeszkodzie stały tu powody ogólnej natury międzypaństwowej, jak to: nieunormowane dotychczas stosunki polityczne i powszechny w Europie brak węgla. Nie ulega wątpliwości, że przyłączenie do Polski części Górnego Śląska po prawi nasz bilans węglowy, dziś ciągle wykazujący znaczny deficyt; także wolno mieć nadzieję, że stopniowa odbudowa życia gospodarczego Europy, przynosząc ożywienie i wmożenia powszechnej produkcji węglowej, złagodzi dzisiejszy kryzys opałowy w Europie. Z importem węgla ściśle związana jest kwestja walutowa. W miarę postępu uprzemysłowienia kraju, będzie wzrastała pojemność wewnętrznego rynku polskiego i dla jego nasycenia będą potrzebne coraz większe ilości węgla i koksu z Górnego Śląska i z Czechosłowacji, za które wypłata odbywa się w walutach obcych. Wahania polskiej waluty mogą silnie zmienić ceny dowożonego węgla i wpływać nader ujemnie na kształtowanie się rynku węglowego w Polsce. Ostateczne uregulowanie warunków importu węgla i tem samym stosunków na rynku wewnętrznym będzie mogło nasąpić dopiero po ustaleniu polskiej waluty.

Poważnym rezultatem gospodarki państwowej jest uregulowanie stosunków wewnętrznych na kopalniach. Oczywiście, i tutaj także ostateczne wyniki, przynoszące znaczne uspokojenie umysłów i uregulowanie wzajemnych stosunków pracy i kapitału, nie były wyłączną zasługą Rządu; potrzebne było współdziałanie i przemysłowców i robotników. Jednak polityka Rządu, dążąca do wprowadzenia umów zbiorowych w górnictwie, jako czynnika, stabilizującego w dużym stopniu te stosunki, poparła skutecznie odnośną inicjatywę związków zawodowych i przyczyniła się do utrwa-

lenia tej zasady w przemyśle górnictwym. Dziś stosunek do kapitału, normowany umowami zbiorowymi, jest w znacznym stopniu uporządkowany; a jeśli dodać do tego fakt zniesienia, w związku z likwidacją państwowego obrotu ziemiołodami, świadczeń aprowizacyjnych, które, mimo ich znaczenia w warunkach spadku produkcji rolnej i powszechnej drożyzny, miały zawsze pewien raczej hamujący wpływ na wydajność osobistą pracy, to należy stwierdzić, że stosunki robotnicze z okresu gospodarki państwowej wychodzą w formie znacznego uzdrowienia i ustalenia.

Pewne rezultaty przyniosła wreszcie gospodarka państwowa także w sprawie określenia pojemności węglowej rynku wewnętrznego w Polsce oraz w dziedzinie nawiązywania się nowych zewnętrznych stosunków w handlu węglem. Wytracone z przedwojennych norm życie gospodarcze Polski odbudowuje się obecnie nie tylko literalnie — w dziedzinie zniszczeń wojennych, ale także i w szerszym znaczeniu — zasadniczego ustalenia nowej struktury ekonomicznej, jaką przynieść musiało zjednoczenie i niepodległość. Zrastające się w całość dawne zabory zrywają lub zerwały już dawne stosunki handlowo-wymienne i nawiązują nowe; odbudowa gospodarcza jest zatem w Polsce także i tworzeniem rzeczy nowych.

Ujmując w swoje ręce regulację gospodarki węglowej, Rząd stanął przed nowym zagadnieniem, które komplikowało się w wysokim stopniu przez różnice gospodarczo-handlowe, jakie istniały między trzema dawnymi zaborami. Pojemność ogólnego rynku powstałego z trzech dawnych, oddzielnych, nie była dostatecznie znana; naogół można było tylko wiedzieć, że potrzeby całego rynku przewyższają zdolność produkcyjną kopalń krajowych oraz kontyngenty importowe; jeśli jednak chodziło o linje i kierunki cyrkulacji węgla, o nawiązywanie się nowych stosunków odbiorczych, to pod tym względem określonych danych i dostatecznych wskazówek nie było.

Prace statystyczne i obliczenia, dokonane przez Państwowy Urząd Węglowy, znacznie wyjaśniły tę ostatnią kwestję; dały one np. możność wykreślenia pewnych szlaków, po których z najmniejszym zaabsorbowaniem taboru kolejowego w czasie i przestrzeni, mogą się odbywać przebiegi transportów węgla.

Pozatem spożycie węgla w całym państwie zostało w znacznym stopniu zbadane i uporządkowane. Zestawienia cyfrowe i graficzne Państwowego Urzędu Węglowego pozwalają już teraz orientować się mniej więcej dokładnie w potrzebach opałowych rozmaitych instytucji (kolei, miast, samorządów i t. p.), rozmaitych gałęzi przemysłu, a nawet poszczególnych przedsiębiorstw i dają jednocześnie obraz rozmiarów spożycia węgla w rozmaitych częściach kraju i na różne cele. Wogóle prace Państwowego Urzędu Węglowego, zarówno statystyczne, jak i dotyczące techniki zużycia opału, zawierają ceny na przyszłość materiału dla regulowania całej gospodarki węglowej w Państwie.

Streszczenie
„Państwowej Gospodarki Węglowej
w Polsce 1918 — 1921 r.”

(w językach: francuskim, angielskim i niemieckim).

Wydawnictwo Państwowe Wydawnictwa Naukowe
Warszawa 1978

Streszczenie

Państwowej Gospodarki Węglowej
w Polsce 1918 — 1921 r.

(w językach: francuskim, angielskim i niemieckim)

L'abréviation du contenu du livre s. t. „Le service d'administration d'Etat de la division du charbon en Pologne en 1919 — 1921“

Chapitre I. La situation de la Pologne au point de vue d'approvisionnement en charbon à la fin du 1918.

Le système, appliqué aux mines de charbon par les autorités, qui ont occupé pendant la guerre les territoires polonais, était caractérisé par la tendance à exploiter sur-le-champs la capacité productive des mines, ce qui entraînait que leurs conditions techniques et financières s'empiraient constamment. On renonçait à la rénovation des machines et des installations et à la suite la production baissait de 6.800.000 t. en 1913 à 5.200.000 t. en 1916, à 4.900.000 t. en 1917 et même à 4.500.000 en 1918.

A côté du manque d'entretien technique des mines leur production fut influencée de même par les conditions sociales. L'état d'esprit des ouvriers faisait accroître le chaos, existant dans l'exploitation. Le changement politique en automne du 1918 se refléta sur l'état d'esprit de la masse ouvrière, en la poussant vers la lutte sociale et économique au moyen de grèves et souvent de terreur.

De même les conditions de transport par les chemins de fer étaient défavorables et empêchaient la distribution régulière des réserves disponibles du charbon dans les lieux de consommation. Le manque du parc de chemin de fer, qui fut emporté par les russes et les allemands, devenait encore plus sensible à cause de notre guerre défensive en Orient.

L'importation du charbon en Pologne, qui était seulement possible de la Haute Silésie et du bassin de Karwina, rencontrait de nombreuses difficultés, partiellement politiques, partiellement basées sur les questions monétaires ou causées par le manque des moyens de transport.

Ainsi, en 1918 la Pologne était menacée par une pénurie de charbon, qui pouvait être suivie de plus graves complications économiques et politiques. Il devint alors inévitablement nécessaire d'introduire la réglementation du commerce de charbon et l'ingérence de l'Etat dans la reconstruction des mines de charbon.

Chapitre II. La réglementation du commerce de combustibles.

Les autorités des occupants ont exercé la réglementation du commerce de charbon au moyen de leurs organes spéciaux. Dans la zone d'occupation allemande ces fonctions ont été confiées à la „Centrale Orientale de Charbon“ à Varsovie et dans la zone autrichienne à l'Office Militaire de Mines à Dąbrowa.

Après la chute des occupants, les autorités polonaises ont maintenu le séquestre et la réglementation du commerce de charbon. Des organes exécutifs furent au commencement „La Centrale Etat de Charbon à Varsovie“ et le „Bureau de Vente“ à Sosnowiec pour l'ancien Royaume du Congrès, l'Inspectorat de Charbon à Cracovie pour la Galicie et l'Office Provincial de Charbon à Poznanie. Le Ministère du Commerce et de l'Industrie tendait constamment à uniformiser le système de réglementation dans tout l'Etat. Le résultat de cette tendance fut la création en 1919 du Conseil de Distribution du Charbon et de l'Office d'Etat de Charbon pour toute la Républi-

que, résidants à Varsovie. Au mois de Juillet du 1920 sur la motion de la Commission de Combustibles la Diète vota une loi, qui a attribué au Ministre du Commerce et de l'Industrie le plein pouvoir de régler toutes les questions, concernant les combustibles; grâce à ce pouvoir vers la fin du 1920 tout l'Etat fut embrassé par un système uniforme du séquestre et de la réglementation du commerce de charbon. Le côté technique de ce système de réglementation se présentait comme il suit: le Conseil de Distribution de charbon fixait chaque mois le plan de distribution, qui devait être ratifié par le Ministre du Commerce et de l'Industrie. L'Office de Charbon exécutait et finançait l'expédition du charbon en servant d'intermédiaire entre les mines et les consommateurs. L'Office de Charbon exerçait aussi le contrôle de la demande et des besoins effectifs des consommateurs des combustibles.

Chapitre III. La distribution du charbon et le contrôle de la consommation.

Le rapport, qui existait entre les demandes de combustibles, déclarées par les consommateurs et les livraisons effectuées, nous prouve expressément quelles difficultés rencontrait le problème d'une distribution rationnelle des quantités disponibles du charbon, particulièrement au commencement de la période de réglementation:

les livraisons firent

1919	1920	1921
41%	47%	57%

du total des quantités demandées.

Ces chiffres représentant une moyenne, le-dit rapport devenait souvent encore plus défavorable à cause des nécessités de la guerre défensive et plus d'une fois il était tombé jusqu'à 5%, par exemple par rapport à l'industrie.

L'Office de Charbon étudiait la dimension des besoins des consommateurs au moyen d'enquêtes, de conférences et de contrôle.

En 1919 fut convoquée une Commission Interministérielle dont la tâche était d'étudier l'administration de combustibles des Ministères

des Chemins de Fer, et de la Guerre et d'autres agences de l'Etat et ses études ont contribué à une amélioration sensible de l'administration de combustibles de ces agences.

Les consommateurs du charbon furent divisés en 35 catégories, qui constituaient 8 groupes. — Les premières places étaient occupées par l'armée et les chemins de fer, tandis que l'exportation était placée au dernier rang. — L'ordre d'expéditions fut réglée d'après la nécessité publique et pour l'Etat de la consommation et fut changée conformément à ces besoins. — Les quantités du charbon attribuées à des groupes divers étaient à l'intérieur de ces groupes distribuées entre les divers unités économiques par des organes spéciaux (par exemple, le Ministère des Chemins de Fer distribuait le charbon entre ses agences, la Section Industrielle du Ministère du Commerce et de l'Industrie — entre les fabriques etc.). — Une Section spéciale de l'Office de Charbon, la Section du Contrôle de Combustibles, contrôlait l'utilité de la consommation des combustibles et avait pour tâche d'accoutumer les consommateurs à une économie rationnelle.

Chapitre IV. L'importation du charbon de l'étranger.

La Pologne était toujours forcée à recourir à l'importation du charbon de l'étranger. — Après le rétablissement de l'indépendance politique à cause d'élargissement de ses frontières et d'une prompt reconstruction de sa vie économique la Pologne a aussitôt ressenti le besoin d'importer le charbon, qu'elle faisait venir du bassin de Karvina et de la Haute Silésie. — L'importation du charbon de ces pays recontraît de nombreuses difficultés, causées par des questions d'ordre politique et financière de même que par le manque des moyens de transports.

La question de l'échange du charbon en Europe était soumise à la compétence du Conseil Suprême Economique et depuis 1920 à la Commission des Réparations. — Les questions, concernant plus étroitement l'Europe Centrale, consistaient la compétence de la Commission de Charbon à Ostrava, et depuis le février du 1920 — du

Bureau de Charbon pour l'Europe Centrale qui était une agence de la Commission des Réparations.

Le principe, qui servait de base pour l'échange du charbon entre la Pologne, l'Allemagne (la Haute Silésie) et la Bohême (qui occupait le bassin de Karvina depuis le mois de janvier du 1920), était la participation de ces pays et de l'Autriche à la production de trois bassins carbonifères dans une proportion, qui résultait de la comparaison de quantités du charbon, consommées par chacun de ces pays avant la guerre (en 1913). — L'importation du charbon du bassin de Karvina était basée sur les conventions bohême-polonaises suivantes: sur la convention politique du 5.XI.1918, sur la convention suivante (conclue après l'invasion des Bohémiens) du 15.III.1919 et sur celle du 27.IX.1920, cette dernière étant conclue après la décision du Conseil des Ambassadeurs concernant la division de la Silésie de Techen.

L'importation du charbon de la Haute Silésie était basée sur la convention économique polono-allemande du 22.XI.1919 (octobre 1919—janvier 1922), sur la décision du Conseil Suprême Economique, attribuant à la Pologne un contingent mensuel de 250.000 t. du charbon de Haute Silésie (février 1920 — juin 1920) et sur la décision de la Commission des Réparations, qui a augmenté ce contingent jusqu'à 450.000 t. (depuis le mois de juin 1920).

Une expédition régulière du charbon de la Haute Silésie fut interrompue plusieurs fois pendant 1920 par un malentendu, ainsi dite la dispute de wagons, décidée à la fin de l'année en faveur de la Pologne.

Chapitre V. Les finances du service de charbon.

Le financement du service de charbon était une de plus importantes tâches de l'Office de Charbon et était exercé par sa Section Financière.

Les comptes de créance des fournisseurs et des destinataires furent réglés toutes les deux semaines en vertu de factures et de

rapports, concernant l'expédition. — Quelques unes de groupes de destinataires réglèrent leurs créances par l'intermédiaire de leurs associations.

La détermination des prix du charbon était basée sur deux principes: les prix, payés aux producteurs, étaient conformes aux prix de revient effectifs du charbon,—les prix, payés par les destinataires, couvrait les frais d'achat du charbon plus les frais d'administration et de subventions attribuées par l'Etat aux mines de charbon en faveur de leurs ouvriers et pour l'augmentation de la production.

Sous l'influence des besoins de crédit des mines, de la baisse de la valeur monétaire et de l'augmentation des impôts et des contributions, grévants le charbon, les prix de ce dernier subissaient une lente, mais une constante hausse. — Les prix différaient selon les prix de revient dans de groupes différents de mines et selon le sortiment du charbon. — La détermination des prix, payés aux producteurs et des ceux payés par les destinataires, était soumise à une Commission Spéciale, constituée auprès de la Section des Mines et des Usines au Ministère du Commerce et de l'Industrie.

Au commencement de la réglementation du charbon, les prix de la houille importée de l'étranger étaient calculés séparément en égard des différences de la valeur monétaire. — Depuis le mois d'août du 1920 on les calculait conjointement avec les prix du charbon indigène afin d'abaisser les prix de la houille importée. — En suite de ce système le prix de vente du charbon indigène augmenta d'une certaine contribution additionnelle.

Chapitre VI. Le traitement des mines de charbon par le Gouvernement Polonais.

Ayant pour but la reconstruction de l'industrie houillère après le désastre, causé par la guerre, les efforts du Gouvernement se développaient dans deux directions: d'une part ils tendait d'augmenter l'extraction au moyen des subventions aux besoins financiers des mines pour leur renovation, d'autre part ils tâchaient à soutenir la continuité de la production en influençant les conditions du travail et les salaires des mineurs.

Le problème de subventions financières aux besoins des entreprises houillères, présentait de nombreuses difficultés et fut encore compliqué par la nécessité d'éviter une hausse excessive des prix du charbon. — Le Gouvernement tâchait à résoudre ce problème au moyen d'un calcul convenable des prix d'achat du charbon et créant des fonds spéciaux destinés à encourager le développement des houillères. — Au commencement (1919) les mines de charbon ont participé aux crédits généraux, accordés par l'Etat pour subventionner la reconstruction de l'industrie. — Plus tard il fut créé un fond spécial au moyen de contributions spéciales, ajoutées aux prix de vente du charbon; ce fond a reçu le nom de „fond des compensations“ et était destiné à rembourser des pertes aux mines, dont le prix de revient du charbon était plus élevé. — Encore plus tard, après la liquidation du système de compensation, le Gouvernement, procédant de la même façon, créa le fond des investitions, destiné à restituer aux mines les frais de construction des cités ouvrières et des nouvelles installations techniques.

A ce titre les mines ont reçu près de 440.000.000 m.

En même temps il fut créé au Ministère du Commerce et de l'Industrie une Section spéciale dite d'approvisionnement technique des mines. — Elle fut appelée à faciliter l'achat à l'étranger des matières explosives et d'autres matériaux nécessaires pour la marche des mines. — En outre le Gouvernement facilitait aussi la création des mines nouvelles.

Une autre cause de soucis du Gouvernement était la question ouvrière qui envisageait les problèmes de l'approvisionnement des mineurs et de leurs salaires. — La vente des produits agricoles étant réglementée, le Gouvernement se chargea lui-même d'approvisionnement des ouvriers mineurs. Il en résulta la nécessité des paiements des surplus qui furent englobés dans les prix de vente du charbon. La répartition des vivres était exécutée par l'administration de mines qui recourait à l'aide des organisations des ouvriers.

La baisse de la valeur du mark polonais entretenait au marché la hausse des divers articles de nécessité, ce qui faisait les ouvriers d'exiger l'augmentation de leurs salaires. — Ceux-ci ont été au commencement bien différents; pour les uniformiser, les ouvriers présentèrent la conception des accords collectifs. — Le Gouvernement

y voyait de certains avantages pour lui et à partir de la moitié du 1919 les accords collectifs dans l'industrie minière passent en habitude. — Ils ont considérablement contribué à la continuité de la production; les grèves devinrent plus rares et eurent principalement pour cause le manque des vivres.

Chapitre VII. La transition au commerce libre de charbon et le bilan général du service de charbon.

Depuis le commencement du 1921 les industriels se mirent à demander la restitution du commerce libre des combustibles. — Le Gouvernement de sa part appréciait de même les avantages du retour graduel à la liberté du commerce. Le 18 mars 1921 le Gouvernement restitua la liberté du commerce du charbon, transporté par voie d'eau. Le 10 mai 1921 on proclama la liberté du commerce de lignite et de briquettes.

Le 13 juillet 1921 fut publié le décret du Ministre du Commerce et de l'Industrie, d'accord avec le Ministre des Finances, proclamant la restitution à partir du 1 octobre 1921 du commerce libre de charbon et de cône.

Néanmoins vue la question de la Haute Silésie, qui n'était pas encore décidée, de même que la nécessité d'assurer l'approvisionnement en combustibles des institutions d'importance publique, le Gouvernement a créé le Comité de Charbon en lui réservant le droit de régler l'importation et l'exportation du charbon, les questions concernant la sécurité des livraisons du charbon aux chemins de fer et aux institutions publiques et enfin de déterminer la succession des expéditions du charbon. La vigueur de la loi, attribuant au Ministre du Commerce et de l'Industrie le plein pouvoir de régler les questions de combustibles, fut prolongée jusqu'au 1 mars 1922. Le décret du Ministre du Commerce et de l'Industrie du 30 décembre 1921 a aboli les lettres de transport du Comité de Charbon. La dernière séance de ce Comité a eu lieu le 23 janvier 1922.

Au moment de la restitution du commerce libre de charbon la production des bassins indigènes égalait à peu près la production d'avant guerre (1913) et au commencement du 1922 elle a bien de fois dépassé même cette dernière. — C'était là une preuve visible, que la situation d'approvisionnement de la Pologne en combustibles quoique n'étant pas encore tout à fait satisfaisante à cause de l'ajournement de la décision de l'attribution de la Haute Silésie à la Pologne, était néanmoins maîtrisée et promettait un développement favorable. En effet en 1922 il devint déjà possible d'exporter une certaine quantité du charbon.

Synopsis of the report on „The State control of coal in Poland in 1918 — 1921”.

Chapter I. The situation of Poland with regard to coal-supply in 1918.

The policy of the German and Austrian authorities (who formerly occupied the Polish territories) with regard to the coal industry was marked by a tendency to exploit the immediate productive capacity of the mines. The technical and financial situation of the mines in the Dąbrowa Basin was as a result of this policy, becoming worse and worse. No repairs or improvements were made, the production decreased from 6.800.000 t. in 1913 to 5.200.000 t. in 1914 while in 1917 the production fell to 4.900.000 t., in 1918 to 4.500.000 t. The conditions, affecting the coal production, were influenced not only by the technical destruction of the mines, but also by social upheaval. The attitude of the workmen increased the chaos in production. The political change in the autumn 1918 had its effect on the working masses, exciting them to struggle for their political and economical rights by means of strikes and often terror. The railway-transportation conditions were also unfavourable, rendering impossible the transportation of available coal stocks to different parts of the country.

The lack of rolling stocks, a large portion of which was taken away by the Russian and the German authorities, was still further increased as a result of the defensive war in the East. The importation of coal to Poland, which was possible only from Upper Silesia and from the Ostrau Karvin Basin in Czechoslovakia, met with many difficulties, partly of a political nature and partly caused by the lack of means of transportation as well as the exchange rate of the Polish mark.

In 1918 Poland was threatened by a serious coal shortage and in connection with this by great economical difficulties. Under these circumstances it was found necessary to regulate the distribution of coal in order to place in the hands of the Government a powerful influence in the reestablishment of the coal industry.

Chapter II. The regulations, governing the sale of fuel.

The German and Austrian authorities regulated this question by means of special bureaus. In the territory, occupied by the Germans these matters were handled by the „Easten Coal Office“ at Warsaw, while in the territory, occupied by the Austrian, the Military Mine Office at Dąbrowa had control. Upon the retirement of the occupying forces the Polish authorities continued the sequestration of coal and the regulation of its sale. The executive organs were at first: The „State Coal Office“ in Warsaw and the „Sale Office“ in Sosnowiec for the former Congress Poland; the „Coal Inspection“ in Cracow for Galicia and the „Provincial Coal Office“ in Posen. The policy of the Ministry of Industry and Commerce was to unify the regulations covering the sale of coal throughout the country. As a result of this there were created at Warsaw during 1919 the „Coal Distribution Council“ and the „State Coal Office“ for the entire State. The Diet, acting upon the recommendation of the „Fuel Commission“ passed in July 1920 on law, granting to the Ministry of Industry and Commerce full authority to regulate all fuel questions, and at the end of 1920 an uniform system of sequestration of coal and regulation of its sale was inaugurated covering the entire country.

Technically, this system was as follows: every month the „Coal Distribution Council“ arranged the plan of distribution which was confirmed by the Minister of Industry and Commerce. The „State Coal Office“ executed the shipments and financed all operations, intervening between the mines and the consumers. The Coal Office also controlled the quantities of coal, allotted to the consumers.

Chapter III. The distribution of coal and control of consumption.

The proportion of the quantities of coal asked by the consumers as compared with the quantities actually delivered, proves conclusively, that an equitable distribution of available coal stocks presented, especially at the time of the introduction of the new regulations, a very difficult problem. The deliveries in 1919 covered only 41%, in 1920—47% and in 1921—57% of the total demands, however on account of the requirements for the defensive war this proportion fell more than once to 5% for certain categories of consumers, for example the quantities, allotted to industrial establishments.

The Coal Office studied the fuel requirements by means of diverse inquiries, researches, consultations and control.

In order to determine the fuel distribution at the agencies of the Ministries of Railways, War etc, a special Commission was created and its investigations contributed considerably to improving the distribution in this direction.

The consumers of coal were divided into 35 categories forming 8 groups. Priority was given to the army and the railways, while export trade was last considered. — The distribution among the separate economic units of the quantities of coal allotted to each group was executed by the proper authorities; for example, the Ministry of Railways distributed the allotted coal among the different railways directions, while the Industrial Section of the Ministry of Industry and Commerce arranged the distribution among the manufacturers.

Furthermore a special Department of Fuel Control of the „State Coal Office“ was created to control the rationality of the fuel consumption and to introduce methods of economical consumption.

Chapter IV. The importation of coal from foreign countries.

Poland heretofore has always imported coal. After the recovery of her independence Poland was again obliged to import coal due to the rapid reconstruction of her economic life. — This was obtainable from the Ostrau-Karwin Basin and from Upper Silesia. — The importation of this coal met with many difficulties both financial and political, which were increased on account of lack of adequate means of transportation.

The problem of coal distribution in Europe was handled successively by the „Supreme Economical Council“ and from 1920 by the Reparations Commission. The coal questions concerning strictly Central Europe belonged to the competency of the „Coal Commission“ in Maehrish Ostrau and from February 1920 of the „Coal Office for Central Europe“ — an agency of the Reparations Commission.

In principle the coal exchange between Poland, Germany (Upper Silesia) and the Ostrau-Karwin district (in possession of Czechoslovakia since January 1919) was based on the participation of these Nations and also Austria, in the production of the three coal basins (Upper Silesia, Ostrau-Karwin and Dombrowa) in 1913.

The importation from Ostrau-Karwin was based successively on the following treaties between Poland and Czechoslovakia: the political Treaty of the 5-th November 1918, the Treaty of 15-th March 1919 and the Treaty of 27-th September 1920. This last was signed after the decision of the Council of Ambassadors, concerning the division of the Ostrau-Karwin district.

Imports from Upper Silesia were based on the economic treaty between Poland and Germany of 22-nd October 1919 (from October 1919 to January 1920), on the decision of the Supreme Economic Council concerning the allotment to Poland of a monthly contingent of 250.000 tons of coal from Upper Silesia (from February 1920 to June 1920) and on the decision of the Reparations Commission increasing this contingent to 450.000 tons (from June 1920).

The regular delivery of Upper-Silesian coal was interfered with during 1920 by so-called „Car dispute“, which was decided in Poland's favour at the end of 1920.

Chapter V. The finances of the state coal management.

The financing of the sale of coal was one of the most important problems of the „State Coal Office“, handled by its Financial Department.

The accounts with the coal mines and with the consumers were adjusted every fortnight on the basis of invoices and of reports covering shipments. — Several groups of receivers settled their accounts with the Coal Office through the intermediation of their associations.

The determination of the coal prices was based on the principle that, firstly, the prices paid to producers should cover the actual costs of production and, secondly, the prices paid by consumers, should cover the purchase price plus the cost of administration and the subventions granted by the Government to the mines for the purpose of increasing production and subventions for the miners (food).

The coal prices increased slowly but constantly resulting from the fall of exchange and from the financial needs of the coal mines, as well as from the increase of taxes assessed on coal. The prices differed depending upon the costs of production at different groups of mines and upon the quality of coal. — The coal prices for the producers and consumers were fixed by a special Commission of the Mining Department of the Ministry of Industry and Commerce.

The prices of imported coal were at first calculated separately from the prices of polish coal on account of the different exchange rates of the German and Czechoslovakian currency. Since August 1920 the prices were calculated together with the prices of polish coal with the view of reducing the cost of imported coal. The last calculation was based on the system of supplementary payments, added to the prices of polish coal.

Chapter VI. The state policy with regard to coal mining.

The activity of the Government aiming at the rehabilitation of internal production was in two directions: first, to increase coal pro-

duction by means of financial assistance for technical reconstruction and, second, to maintain production by improving working conditions and the wages of the workmen.

The problem of financial aid to the mining industry was very difficult and became still more complicated on account of the necessity for avoiding an excessive increase of coal prices.

The Government proceeded to the solution of this problem by means of a just calculation of the prices paid to the producers and also by way of special funds, designed to encourage the development of the coal mines.

At the beginning (in 1919) the mines enjoyed the general credits granted for the reconstruction of industry. Later, by means of special taxes, which were added to the sale prices, the Government secured the funds destined to subsidize the mines, operating at higher cost of production. — Then after the liquidation of this system the Government, acting in the same way, appropriated funds to cover the expences incurred by the mines in the construction of houses for workmen and also for technical improvements. In this manner the mines received from these funds about 440.000.000 mk.

A special Department in the Ministry of Industry and Commerce was created to facilitate the mines in making purchases of explosives, technical materials etc. from abroad.— The Government also granted assistance in the opening of new mines.

Furthermore the Government took special care of labour question by means of supplying aprovisation and also in regulating wages. — In connection with the sequestration of agricultural products the Government assumed the responsibility for supplying the approvisation for the workmen. — This necessitated some additional payments to the mine owners, which were compensated for in the calculation of the selling prices.

Approvisation was allotted to the workmen by the mine administrations, in conjunction with the workmen associations.

In connection with the fall of exchange and the constant increases in the market prices of various commodities the workmen requested that their wages be increased. The wages at first differed

considerably. Having intention of making these uniform, the workmen proposed to base them on a collective arrangement. The Government also saw the advantage of settling the matter in this way. Thus, since the middle of 1919, the collective contracts with the workmen in the mining industry have been effective. This contributed to a large degree in maintaining production. Strikes, for example, occurred less frequently and the strikes, which actually occurred, have been caused by failure to supply approvisionnement.

Chapter VII. The transition to free trade in coal sale and the general balance of the State management.

Early in 1921 the industry requested the reestablishment of free trade in coal sale. The Government also appreciated the advantages to be derived from gradual return to free trade. On 18-th March 1921 the Government introduced free trade in coal transported by water. — On 10-th May 1921 free trade in lignite and coal briquets was inaugurated. On 13-th July 1921 an announcement was made by the Minister of Industry and Commerce, acting in conjunction with the Ministers of Treasury and of Railways, introducing free trade in pit coal from the 1-st October 1921.

At the same time, as the Upper Silesian question was still undecided and in view of the necessity for protecting the public requirements, the Government formed the „Coal Committee“ to control the import and export of coal, also the procurement and supply of coal for railways and public utilities, as well as the determination of priority of shipments.

At the same time the authority of the Minister of Industry and Commerce under the Act to regulate fuel questions was extended to the 1-st of March 1922. — Then, on the 30-th of December 1921 the Minister of Industry and Commerce abolished the bills of lading formerly issued by the Coal Committee. The last meeting of this Committee was held on the 23-th of January 1922.

At the time free trade was introduced, the internal coal production had practically reached its prewar level. — Since the beginning of 1922 the production often surpassed prewar production. This proves, that the situation of Poland with regard to its coal supply, though it could not yet be regarded as quite satisfactory, especially on account of the delay in the attribution of Upper Silesia, had tremendous progress and gave promise for the future. — In reality Poland in 1922 was even able to export certain quantities of coal.

Inhaltsabkürzung des Aufsatzes „Staatskohlenwirtschaft“ in Polen im Jahre 1918 — 1921.

Abschnitt I. Die Lage der Kohlenversorgung in Polen am Ende des Jahres 1918.

Das System der okkupierenden Mächte hinsichtlich der Kohlengruben wies die Tendenz zur Ausbeutung ihrer Produktionsfähigkeit aus. — Infolge dessen hat sich die technische und finanzielle Lage der Gruben im Dąbrowa-Becken fortwährend verschlimmert. — Jede Erneuerung wurde aufgegeben, die Produktion sank von 6.800.000 T. im Jahre 1913 auf 5.200.000 T. im Jahre 1916, auf 4.900.000 T. im Jahre 1917 und sogar auf 4.500.000 T. im Jahre 1918.

Nebst der technischen Vernichtung der Gruben haben auch die sozialen Verhältnisse die Lage der Kohlenproduktion beeinflusst. — Der Zustand der Arbeitergemüter hat den Chaos, der in der Produktion herrschte, noch erhöht. — Der politische Umsturz im Herbst vom 1918 prägte sich auf der Stimmung der Arbeitermasse aus, indem er sie zu einem Kampf für ihre sozialen, politischen und oekonomischen Rechte vermittelst Streik und oftmals von Terror bewegte.

Die Eisenbahntransport-Verhältnisse waren ebenfalls ungünstig und sie erschwerten die Ablieferung der zur Verfügung stehenden Kohlenvorräte zu den Verbrauchstellen. — Der Mangel an Eisenbahnbetriebs-Material, welches von den Russen und den Deutschen mit-

genommen wurde, erhöhte sich noch infolge der Bedürfnisse des Verteidigungskrieges im Osten.

Die Einfuhr von Kohlen nach Polen, die damals nur aus Oberschlesien und aus Karwina-Becken möglich war, begegnete viele Hindernisse, die teils politischer Art, teils von den Transport- und Valutaverhältnissen abhängig waren.

Im Jahre 1918 war Polen mit Kohlennot und in Zusammenhang damit mit politischen und oekonomischen Verwickelungen bedroht. — Die Einführung einer staatlichen Reglamentierung des Kohlenumsatzes und einer energischen Staatsingerenz in Beziehung auf den Wiederaufbau des Kohlenbergbaues wurde notwendig.

Abschnitt II. Die Reglamentierung des Brennstoffverkehrs.

Während der Okkupation hatten die Okkupantenbehörden ihre Reglamentierungspolitik mit Hilfe von ihren Kohlenorgane ausgeführt. — In dem deutschen Okkupationsgebiete wurden diese Angelegenheiten durch die Kohlenzentrale Ost in Warschau, in der österreichischen Okkupationszone bei dem Militärbergamt in Dąbrowa erledigt. — Nach dem Zusammenbruch der okkupierenden Mächte haben die polnischen Behörden die Reglamentierung des Kohlenverkehrs fortgesetzt. — Die Exekutivorgane waren am Anfang: die Staatskohlenzentrale in Warschau und die Verkaufsstelle in Sosnowiec — für das ehemalige Kongresspolen, der Kohleninspektorat in Krakau — für Galizien und das Provinzial-Kohlenamt in Posen. — Das Ministerium für Handel und Gewerbe hatte nach der Vereinigung der Kohlenwirtschaft im ganzen Staate gestrebt und infolge dessen wurden im Jahre 1919 der Kohlenverteilungsrat und das Staatskohlenamt in Warschau gebildet. Im Jahre 1920 hat der Landtag auf den Antrag der Heizungskommission hin ein Gesetz beschlossen, welches dem Minister für Handel und Gewerbe die Vollmacht die Heizungsangelegenheiten zu regulieren gab, und am Ende des Jahres wurde schon das ganze Staat mit einem einheitlichen System von Kohlenbeschlagnahme und Kohlenumsatzregulierung umfasst. — Technisch stellte sich die Staatskohlenwirtschaft in folgender Weise dar: der Kohlenverteilungsrat setzte jeden

Monat den Verteilungsplan fest, welcher nachher der Minister für Handel und Gewerbe bestätigte. — Das Staatskohlenamt vermittelte zwischen den Gruben und den Empfängern indem es den Kohlenverkehr finanzierte. — Das Staatskohlenamt kontrollierte auch die Zahlen des Kohlenbedarfs.

Abschnitt III. Die Kohlenverteilung und die Kohlenverbrauchskontrolle.

Das Verhältnis zwischen den Kohlenquantitäten, die von den Verbrauchern als notwendig angemeldet waren, und zwischen den ausgeführten Kohlenlieferungen stellt uns deutlich die Schwierigkeiten dar, welchen das Problem einer rationellen Verteilung der verfügbaren Kohlenmengen begegnete. — Die Lieferungen machten aus:

im Jahre 1919	im Jahre 1920	Im Jahre 1921
41%	47%	57%

des gesamten Bedarfs, in Rücksicht aber auf die Kriegsbedürfnisse wurde dieses Verhältnis oftmals noch niedriger, z. B. in Bezug auf die Kohlenmengen, die an die Industrieanstalten geliefert wurden, bis 5%.

Das Staatskohlenamt forschte über die Höhe des Kohlenbedarfs mittels Nachfragen, Erhebungen, Beratungen und Kontrolle nach.

Um die Brennstoffenwirtschaft in den Agenturen des Eisenbahnministeriums, des Kriegsministeriums u. s. w. zu untersuchen, wurde eine spezielle interministerielle Kommission berufen, deren Nachforschungen zu einer bedeutenden Besserung dieser Angelegenheiten beitrugen.

Die Kohlenkonsumenten wurden in 35 Kategorien, die 8 Gruppen bildeten, geteilt: die ersten Stellen nahmen die Armee und die Eisenbahnen ein, die letzte die Ausfuhr. — Die Reihenfolge der Kohlensendungen, die man mit Rücksicht auf die Wichtigkeit des Verbrauchs vom staatlichen und sozialen Gesichtspunkte normierte, wurde auch dem entsprechend festgesetzt. — Das zuerkannte Kohlenkontingent wurde innerhalb jeder Gruppe unter die einzelnen wirtschaftlichen Einheiten von betreffenden Behörden verteilt (z. B. das Eisenbahnministerium verteilte die Kohlen unter die Eisenbahndirektionen, die Industriesektion des Ministeriums für Handel und Gewerbe unter die Fabriken). — Bei dem Staatskohlenamt in Warschau wurde

auch eine Brennstoffkontrollabteilung gebildet, die zum Kontrollieren der Zweckmässigkeit des Brennstoffenverbrauchs und zum Gewöhnen der Konsumenten zur Sparsamkeit berufen war.

Abschnitt IV. Die Einfuhr der ausländischen Kohlen.

Polen hat immer Kohlen importiert. — Nachdem es seine Unabhängigkeit wiedergewonnen hatte, musste es ebenfalls infolge der Erweiterung seiner Grenzen und zwecks schneller Wiederherstellung seines Wirtschaftslebens Kohlen importieren, die es aus Karwina-Becken und aus Oberschlesien kommen liess. — Die Einfuhr der Karwinaer und Oberschlesischen Kohlen begegnete viele ernste Schwierigkeiten, die von den politischen, finanziellen und Transport-Angelegenheiten hervorgerufen waren. — Das Problem des Kohlen-austausches im allgemeinen war in Europa der Kompetenz des Allerhöchsten Oekonomierats und später (vom J. 1920 ab) der Reparationskommission unterworfen. — Die Kohlenangelegenheiten, die enger das Mitteleuropa betrafen, waren der Zuständigkeit der Ostrauer Kohlenkommission und vom Februar 1920 derjenigen des Kohlenbureaus für Mitteleuropa, das eine Ajentur der Reparationskommission war, untergestellt.—Der Kohlenaustausch zwischen Polen, Deutschland (Oberschlesien) und der Tschecho-Slowakei (Karwina-Becken, das vom Januar 1919 ab von der Tschecho-Slowakei besetzt wurde), fusste prinzipiell auf der Grundlage des Anteils dieser Staaten und Oesterreichs in der Produktion aller drei Kohlenbecken, indem man diesen Anteil in solchem Verhältnis festsetzte, welches aus der Zusammenstellung der Verbrauchsnormen dieser Ländern vor dem Kriege (im Jahre 1913) entstand.

Die Kohleneinfuhr aus Karwina-Becken war auf folgenden tschecho-polnischen Abkommen basiert: auf dem politischen Vertrag vom 5.XI.1918, auf dem nächsten (nach der tschechischen Invasion) vom 15.III.1919 und auf demjenigen vom 27.IX.1920.—Dieser letzte wurde schon nach der Entscheidung des Ambassadorsrats, betreffend die Teilung des Teschenschlesiens, geschlossen.

Die Einfuhr der oberschlesischen Kohlen war auf folgenden Grundlagen gestützt: auf dem deutsch-polnischen wirtschaftlichen Abkommen vom 22.XI.1919 (in der Periode vom Oktober 1919—Januar 1920), auf der Entscheidung des Allerhöchsten Oekonomierates, die Polen einen monatlichem Kohlenkontingent von 250.000 T. aus Oberschlesien zuerkannte (vom Februar 1920 bis Juni 1920)—und auf der Entscheidung der Reparationskommission, die die Erhöhung dieses Kontingents auf 450.000 T. betraf (vom Juni 1920).

Eine reglemässige Lieferung der oberschlesischen Kohlen wurde während des J. 1920 mehrmals durch den sogenannten Wagenkonflikt unterbrochen, der am Ende des Jahres zu Polens Gunsten entschieden wurde.

Abschnitt V. Die Finanzen der staatlichen Kohlenwirtschaft.

Eine der schwierigsten Aufgaben des Staatskohlenamtes war das Finanzieren des Kohlenumsatzes, das durch seine Finanzabteilung erfolgte. — Die Abrechnungen mit den Lieferanten und den Empfängern wurden jede zwei Wochen auf Grundlage von Faktura und Expeditionsberichte gemacht. — Einige von den Empfängergruppen verrechneten ihre Einkäufe mit dem Kohlenamte durch die Vermittlung ihrer Verbände.

Die Kohlenpreisfestsetzung fusste auf der Grundlage, dass die Kaufpreise, d. h. die Preise, die das Kohlenamt den Produzenten zahlte, Herstellungskosten decken sollten, während die Verkaufspreise dem Kaufpreise zuzüglich der Verwaltungskosten und der Kosten der Staatsleistungen zu Gunsten der Grubenarbeitern und der Produktionentwicklung gleichkamen.

Unter dem Einfluss des Valutasturzes sowie der finanziellen Bedürfnisse der Gruben und der Erhöhung der öffentlichen Abgaben, welche die Kohlen belasteten, stiegen die Kohlenpreise allmählig.—Die Preise waren verschieden, je nach den Herstellungskosten der einzelnen Grubengruppen und den Kohlensortimenten. — Die Kauf und Verkaufspreise wurden von einer speziellen Kommission bei der Berg und—Hüttensektion des Ministeriums für Handel und Gewerbe festgesetzt.

Die Preise der importierten Kohlen wurden am Anfang in Rücksicht auf den Kursunterschied besonders berechnet. — Vom August 1920 ab wurden sie mit den Preisen der einheimischen Kohlen zusammenkalkuliert mit der Absicht die Preise der ausländischen Kohlen herabzusetzen. — Dieses System wurde durch Festsetzung gewisser Zuschläge, die zu den Kohlenverkaufspreisen zugesetzt waren, zum Ausdruck gebracht.

Abschnitt VI. Die Politik der Regierung in Beziehung zu den Kohlengruben.

Die Tätigkeit der Regierung, die die Wiederherstellung des einheimischen Kohlenbergbaues nach den Kriegszerstörungen zu erreichen suchte, hat sich in zwei Richtungen entwickelt: einerseits zielte sie auf die Erhöhung der Produktion mittelst der finanziellen Hilfe, die den Kohlengruben geleistet wurde, andererseits suchte sie die Unterbrechungen in der Produktion durch Beeinflussung der Arbeiterverhältnisse hintan zu halten.

Die Aufgabe, den Kohlengruben finanzielle Hilfe zu leisten, war mit vielen Schwierigkeiten verbunden und wurde noch dadurch kompliziert, dass man eine überflüssige Erhöhung der Kohlenpreise vermeiden musste. — Die Regierung suchte dieses Problem mittelst einer entsprechenden Kalkulation der Kaufpreise und mit Hilfe von speziellen Fonds, die zur Unterstützung der Entwicklung des Kohlenbergbaues bestimmt waren, zu lösen. — Am Anfang (im J. 1919) haben die Gruben die allgemeinen, vom Staate gewährten Kredite benutzt, die zum Wiederaufbau der Industrie bestimmt waren. — Später mit Hilfe spezieller Zuschläge, die zu den Verkaufspreisen zugerechnet wurden, hat die Regierung ein Kompensationskapital gebildet, von dem Zusatzzahlungen an diejenige Gruben, welche höhere Selbstkosten aufwiesen, geleistet wurden. — Noch später, nach dem das Kompensationssystem liquidiert worden war, hat die Regierung, auf dieselbe Weise handelnd, das Investitionskapital gegründet, der zur teilweisen Zurückerstattung der Kosten, welche die Gruben beim Bau von Arbeiterhäuser und bei Einführung neuer technischen Einrichtungen

hatten, bestimmt war. — Von diesem Kapital wurde den Gruben ungefähr 440.000.000 p. Mark überwiesen.

Es ist weiter bei dem Ministerium für Handel und Gewerbe eine Grubenversorgungsabteilung gegründet worden, welche den Gruben den Ankauf von Sprengstoffen, Betriebsmaterialien u. s. w. im Ausland erleichterte. — Die Arbeiterangelegenheiten haben der Regierung viele Sorgen verursacht. Die Schwierigkeiten bestanden in der Lebensmittelversorgung und der Besoldung der Arbeiter. — In Verbindung mit der Beschlagnahme von Bodenerzeugnissen hat die Regierung die Nahrungsmittelversorgung der Grubenarbeitern übernommen.

Es ist daher die Notwendigkeit von gewissen Zusatzzahlungen entstanden, die durch eine entsprechende Berechnung der Verkaufspreisen kompensiert wurden. — Die Verteilung der Lebensmittel nahmen die Grubenverwaltungen im Einvernehmen mit den Arbeiterorganisationen vor.

In Verbindung mit dem Valutafallen und mit der Steigerung der Marktpreise vieler Artikel verlangten ständig die Arbeiter eine Erhöhung ihrer Löhne. — Die Lohnsätze waren am Anfang sehr verschieden. — In der Absicht die Lohnungsverhältnisse zu vereinfachen, haben die Arbeiter die Konzeption einer kollektiven Vereinbarung angeboten. — Die Regierung hat gewisse Vorteile solcher Regulierung der Lohnangelegenheiten wahrgenommen, und von der Mitte des Jahres 1919 ab, traten im Bergwesen die kollektiven Vereinbarungen in Gebrauch. — Sie haben die Sicherstellung der Produktionsfortdauer gefördert, die Streike sind seltener geworden und auch diese entstanden hauptsächlich auf Grund des Lebensmittelmangels.

Abschnitt VII. Der Uebergang zum freien Kohlenumsatz und die allgemeine Bilanz der staatlichen Kohlenwirtschaft.

Schon vom Anfang des Jahres 1921 ab haben die industriellen Kreise die Wiederherstellung vom freien Brennstoffumsatz verlangt. Die Regierung hat die Vorteile einer allmählichen Rückkehr zum freien

Verkehr begutachtet und schon am 18 März 1921 den freien Verkauf von Kohlen, die auf dem Wasserwege transportiert wurden, eingeführt. Am 10 Mai 1921 wurde die Freiheit des Braunkohlen und Brikkettverkehrs wiederhergestellt.

Den 13 Juli 1921 wurde die Verordnung des Ministers für Handel und Gewerbe im Einvernehmen mit dem Finanzminister bekannt gemacht, die vom 1 Oktober 1921 ab den Freihandel mit Steinkohlen und Koks einführt.

Da die oberschlesische Frage noch immer unentschieden blieb und daher die Befriedigung der Staatsbedürfnisse an Kohlen sichergestellt werden musste, hat die Regierung gleichzeitig das Kohlenkomitee gegründet; das Letzte hatte in seinen Händen die Kohlenausfuhr und Kohleneinfuhrangelegenheiten, die Sicherstellung der Kohlenlieferungen an die Eisenbahnen und an die gemeinnützigen Anstalten sowie die Festsetzung der Reihenfolge von Kohlenexpeditionen behalten. Die ausserordentliche Vollmacht, den Brennstoffverkehr zu regulieren, die dem Minister für Handel und Gewerbe vom Parlament gegeben worden war, wurde bis zum 1 März 1922 verlängert. Die Verordnung des Ministers für Handel und Gewerbe vom 30 XII. 1921 hat die Frachtbriefe des Kohlenkomitees aufgehoben, dessen letzte Sitzung am 23 Januar 1922 stattfand.

Zur Zeit der Wiederherstellung des freien Kohlenverkehrs kam die Produktion der einheimischen Kohlenbecken der Produktion vor dem Kriege (1913) annähernd gleich und am Anfang des Jahres 1922 hat sie dieselbe des öfteren überschritten. Das war wohl ein sichtbarer Beweis, dass die Lage Polens in der Hinsicht auf die Kohlenversorgung, obwohl sie wegen Vertagung der Entscheidung der oberschlesischen Frage noch nicht ganz günstig genannt sein konnte, doch schon beherrscht war und eine günstige Entwicklung versprach. In der Tat ist im Jahre 1922 die Ausfuhr gewisser Kohlenmengen aus Polen schon möglich geworden.

Цейовий розпорядок Генерал-Губернаторства Воєнського Завідування з д. 1 січня 1917 р. № 52.

Розпорядження, dotyczące wewnątrz węgla.

Нижельшому постає ухваляється взыскані вугіля, выданы в границах Генерал-Губернаторства Воєнського з копалин вугля кам'яного і бурого і з так званих odkrywk, jako też вугілі до

Анексы до Роздіалу II.

Цейовий розпорядок воєнського Завідування (Reglamentacja Obrotu Materjałami

Opałowymi).

Вугілі навіди до... Роздіалу Вугіля...
Węgiel należy do...
Цейовий розпорядок воєнського Завідування (Reglamentacja Obrotu Materjałami Opałowymi).

Ан. №№ 1 — 38.

Вугілі, сілери для...
Węgiel, сілери для...
Цейовий розпорядок воєнського Завідування (Reglamentacja Obrotu Materjałami Opałowymi).

Вытиснені...
Wytisnieni...
Цейовий розпорядок воєнського Завідування (Reglamentacja Obrotu Materjałami Opałowymi).

Annexy do Rozdziału II.

(Reglamentacja Obrótu Materiałami
Opakowymi).

Ar. № 1 — 38.

Anneks N-r 1.

Dziennik rozporządzeń Jenerał Gubernatorstwa Warszawskiego Zarządu Cywilnego z d. 1 sierpnia 1917 r. N-r 82.

Rozporządzenie, dotyczące sekwestru węgla.

§ 1.

Niniejszem zostaje zasekwestrowany wszystek węgiel, wydobyty w granicach Jenerał Gubernatorstwa Warszawskiego z kopalń węgla kamiennego i brunatnego i z tak zwanych odkrywek, jako też węgiel do Jenerał-Gubernatorstwa sprowadzony.

§ 2.

Całkowitą ilośćią węgla rozporządza Szef Administracji przy Jenerał-Gubernatorstwie Warszawskiem.

§ 3.

Węgiel należy dostarczyć do Urzędu Rozdziału Węgla przy Szefie Administracji po cenach przez Szefa Administracji ustanowionych. Urząd Rozdziału Węgla jest obowiązany sprzedawać węgiel po cenach przez Szefa Administracji ustanowionych.

§ 3.

Węgiel, służący dla własnych celów kopalni, zarówno jak i węgiel deputatowy, ulega zwolnieniu od sekwestru. Poza tem mogą kopalnie uzyskać zwolnienie na węgiel, przeznaczony na sprzedaż zbiorową; ilości te będą na wniosek kopalń przez Szefa Administracji co miesiąc ustanawiane.

§ 5.

Wykroczenia przeciwko postanowieniom niniejszym, zarówno jak skłanianie do wykroczeń lub świadome sprzyjanie takowym będą karane więzieniem do lat 5 lub grzywną do 100 000 marek oddzielnie lub łącznie. Węgiel, który zostanie ukryty, lub który będzie puszczoney w obieg wbrew zakazowi, będzie zabierany bez odszkodowania i niezależnie od tego, czyją własność stanowi; jeżeli

konfiskata nie jest już możliwa, podwyższa się karę jeszcze o wartość samego węgla.

Kompetentne są sądy wojskowe.

§ 6.

Rozporządzenie nabiera mocy obowiązującej dnia 1 lipca 1917 r. Szef Administracji wydaje przepisy, potrzebne do wykonania niniejszego rozporządzenia.

Warszawa, d. 11 lipca 1917 r.

Jenerał Gubernator

(—) von Beseler.

Annex N-r 2.

Dziennik Rozporządzeń z d. 25 stycznia 1918 r. N-r 103.

Rozporządzenie, dotyczące rozszerzenia sekwestru węgla na inne materiały opałowe.

Artykuł I.

Paragrafy 1 do 4 rozporządzenia z d. 11 lipca 1917 r., dotyczącego sekwestru węgla (Dz. Rozp. N-r 82, strona 269) otrzymują następujące brzmienie:

§ 1.

Niniejszym zostaje zasekwestrowany wszystek węgiel kamienny i brunatny, wydobyty w granicach Jenerał-Gubernatorstwa Warszawskiego, wszystek węgiel kamienny i brunatny oraz brykiety, sprowadzone do Jenerał-Gubernatorstwa, jako też wszystek sprowadzony i w polskich zakładach gazowych wyprodukowany koks. Wyjątek stanowi węgiel, służący dla ruchu kolei żelaznych wojskowych, jakoteż te z wymienionych materiałów opałowych, które przeznaczone są wyłącznie dla celów transportowych.

§ 2.

Wszystkimi, podlegającymi sekwestrowi materiałami opałowymi rozporządza Centrala Węglowa na Wschodzie (K. Z. O.) w porozumieniu z Szefem Administracji.

Materiały opałowe, zamówione w Centrali Węglowej na Wschodzie, mogą być użyte jedynie dla celów, podanych w zamówieniu.

Co do materiałów opałowych, nie zamówionych w Centrali Węglowej na Wschodzie, wyda Centrala specjalne przepisy. O ile to nie nastąpi, materiały te pozostają wolne.

§ 3.

Węgiel, wydobyty z polskich kopalń, należy oddać do dyspozycji wydziałowi sprzedaży węgla przy Szefie Administracji w Sosnowicach po cenie, ustanowionej przez Szefa Administracji. Wy-

dział sprzedaży węgla obowiązany jest sprzedawać węgiel po cenie ustanowionej przez Szefa Administracji.

§ 4.

Węgiel, służący do opędzania potrzeb polskich kopalń, jak również węgiel deputatowy nie jest objęty sekwestrem. Pozatym mogą kopalnie uzyskać przez Szefa Administracji zwolnienie od sekwestru węgla, przeznaczonego na sprzedaż zbiorową; ilości te będą na wniosek kopalń przez Szefa Administracji co miesiąc ustanawiane.

Artykuł II.

Niniejsze rozporządzenie nabiera natychmiast mocy obowiązującej.

Warszawa, d. 13 stycznia 1918 r.

Jenerał Gubernator

(—) von Beseler.

**TOWARZYSTWO PRZEMYSŁOWCÓW KRÓLESTWA POLSKIEGO
ZARZĄD DLA OKUPACJI AUSTRJACKO-WĘGIERSKIEJ
w POLSCE.**

Lublin, d. 23 sierpnia 1917 r.

Do C. i K. Jeneralnego Gubernatorstwa Wojskowego

w Lublinie.

Spółceństwo niejednokrotnie zabierało głos i zwracało uwagę na wysoce niezdrowe stosunki, panujące w dziedzinie zaopatrywania ludności okupacji w węgiel, i kładło nacisk na fatalne ze wszech miar skutki, jakie to za sobą dla ludności pociąga.

Znalazło to swój wyraz w memorjałach, złożonych przez Główny Komitet Ratunkowy w dniu 14 września 1916 r. i 21-go marca 1917 r. W podaniach tych wymieniona instytucja wskazywała na nakładanie na ludność haraczu pod postacią pobierania niepomierne wysokich, spekulacyjnych cen za węgiel, jak również na okoliczność, iż ilość dostarczonego węgla jest zupełnie, niewspółmiernie niska ze sprowadzonym do minimalnych granic zapotrzebowaniem. Wreszcie zwrócono uwagę, iż lwia część dostarczonego węgla idzie w ręce spekulantów.

Starania, przedsiębrane przez Główny Komitet Ratunkowy pozostały bez skutku; na złożone memorjały pomienionej instytucji nie udzielono nawet odpowiedzi.

Od tego czasu w sprawie tej, dla społeczeństwa tak doniosłej, nie zaszły żadne zmiany na lepsze — przeciwnie, stosunki, panujące w dziedzinie zaopatrywania ludności w węgiel, uległy widocznemu pogorszeniu i w obecnym stanie rzeczy grożą przy nadchodzącej zimie prawdziwą katastrofą. Okoliczność ta wkłada na instytucję, świadomą odpowiedzialności swej względem społeczeństwa, obowiązek za-

brania głosu w tej sprawie bez względu na to, czy istnieją szanse poprawy stosunków w tej dziedzinie.

Kierując się tymi motywami, Towarzystwo Przemysłowców, zainteresowane w pierwszej linii w sprawie dostawy węgla, porozumiewawszy się w tym względzie ze wszystkimi instytucjami kierowniczymi w okupacji, jak Głównym Komitetem Ratunkowym, Krajową Radą Gospodarczą, Radą Miejską w Lublinie, Związkiem Ziemiaków i Zrzeszeniem Właścicieli Lasów, widziało się zniewolone do wejścia bliżej w istotę sprawy; po zbadaniu jej całokształtu ma zaszczyt przedstawić C. i K. Jenerał - Gubernatorstwu Wojskowemu uwagi, co do istniejących stosunków i jednocześnie z tem przedłożyć wnioski, które zmierzały by do sanacji w sprawie rozdziału i zaopatrywania ludności okupacji w węgiel.

Ogólna ilość węgla rozdzielonego przez Jeneralne Gubernatorstwo Wojskowe między poszczególne powiaty na potrzeby ludności cywilnej w ciągu ostatnich 6-ciu miesięcy (od lutego do sierpnia r.b.) wynosi, licząc w okrągłych liczbach 54,5 tys. tonn.

Niżej zamieszczamy tablicę, obrazującą podział teoretyczny na poszczególne powiaty i miesiące:

	II	III	IV	V	VI	VII
1. Biłgoraj	—	—	—	—	—	—
2. Busk	200	410	120	110	560	40
3. Chełm	100	—	—	—	100	—
4. Dąbrowa	1500	1970	2000	1730	1900	2180
5. Hrubieszów	—	—	—	—	—	—
6. Janów	—	—	—	—	—	—
7. Jędrzejów	100	160	200	170	100	190
8. Kielce	400	1290	1640	1650	1390	2130
9. Końskie	30	30	395	420	230	635
10. Kozienice	—	—	10	30	15	30
11. Krasnystaw	10	—	10	—	—	40
12. Lubartów	—	20	—	—	130	15
13. Lublin	2500	1370	2040	1800	2000	2470
14. Miechów	700	115	100	1160	30	90
15. Noworadomsk	1000	260	470	730	940	1220
16. Olkusz	1000	1650	1300	1160	1300	1220
17. Opatów	200	1075	185	220	620	530

	II	III	IV	V	VI	VII
18. Opoczno	300	75	120	100	60	30
19. Pińczów	200	200	190	3350	—	350
20. Piotrków	2000	1150	1120	980	925	890
21. Puławy	200	130	110	150	260	400
22. Radom	500	950	500	500	350	690
23. Sandomierz	100	100	—	400	500	400
24. Tomaszów	—	—	—	—	—	—
25. Wierzbnik	—	—	—	—	—	110
26. Włoszczowa	100	120	60	110	310	350
27. Zamość	—	—	—	—	—	20
	11400	11505	10580	10580	11500	14000

Ilość jednak rzeczywiście dostarczonego węgla za czas od I/II do I/VIII wynosiła (w tonnach)

Luty	Marzec	Kwiecień	Maj	Czerwiec	Lipiec
6378	6919	11322	10205	14712	2321

Przyjąwszy ludność J. G. W. na okrągło 4 miliony i przeliczywszy przytoczoną ilość 54,5 tys. tonn — ilość węgla, przypadającego na jednego mieszkańca, w stosunku rocznym wyniesie około 0,027 tonny.

Cyfra ta jest tak znikomo małą w porównaniu do faktycznych potrzeb i tak niewpółmierną z ilością węgla, zużywaną w czasach przedwojennych, iż nie będziemy danych cyfr zestawiali; nie zatrzymujemy się również nad charakterystyką skutków, jakie pociąga za sobą istniejący stan rzeczy, ograniczymy się jedynie na porównaniu powyższych danych ze stosunkami, panującymi w Austrii w dobie obecnej.

Należałoby bowiem przypuszczać, że wobec istnienia poza koronem tych samych „konieczności wojennych“, t. j. konieczności możliwych ograniczeń na wszystkich polach, będą w Austrii panowały, jeżeli nie takie same, to przynajmniej podobne stosunki, jak jak w okupowanych przez Władze Austriackie części Polski.

Dla przeprowadzenia porównania zatrzymamy się na cyfrach, podawanych w ostatniej oficjalnej enuncjacji ministra robót publicznych, Homana, z dn. 15 b. m.

Przyjąwszy ludność Austrii w okrągłych cyfrach na 27 milionów i ilość węgla, cytowaną z powyższego źródła na zaspokojenie

potrzeb ludności Austrii faktycznie przeznaczoną (42 miliony tonn rocznie) — otrzymamy cyfrę około 1,5 tonn na mieszkańca w ciągu roku, co w stosunku do odnośnej liczby w okupacji austriackiej wyraża się stosunkiem 60 : 1. Wytłomaczenie różnicy tej zaiste monstrualnej i spotykanej chyba w statystyce, zestawiającej kraje o diametralnie odmiennych objawach gospodarczych, nie będzie łatwe. Może się nasuwać jedynie przypuszczenie, iż lwia część węgla w Austrii przeznaczoną jest wyłącznie na cele wojskowe, ludność zaś jest pod względem zaopatrzenia jej w węgiel traktowaną równomiernie z ludnością okupacji.

Kategoryczna odpowiedź na powyższe zapytanie wynika z dalszych dat, podanych do publicznej wiadomości przez ministra Homana. Tylko jedna z kategorii węgla, przeznaczona na potrzeby ludności cywilnej Austrii (Bevoelkerungs-kontingent), mianowicie węgiel dla opału w piecach (Hausbrand Kohle) dla prywatnego użytku podana jest w wysokości 7,5 miliona tonn, co przeliczywszy na mieszkańca, wyniesie około 0,28 tonn na głowę rocznie, wobec 0,027 tonn, przypadających na zaspokojenie potrzeb ludności okupacji; liczby te wyobrażają stosunek 10 : 1. Faktyczny jednak stan rzeczy przedstawia się jeszcze gorzej. Z ilości węgla, przeznaczonego teoretycznie na potrzeby ludności cywilnej okupacji, czerpią obficie władze okupacyjne na potrzeby tych zakładów przemysłowych, pracujących dla armji, które są uzależnione od poszczególnych dykasterji wojennych, nie zaś od intendentury. Z tego źródła są bowiem zaopatrywane naprzykład fabryki, wyrabiające paszę dla armji, co oczywiście nic wspólnego z zaspokajaniem potrzeb ludności niema. Taki stan rzeczy jest niezgodny z założeniem, na jakim stanęły Władze, wydzielając kontyngent dla ludności cywilnej, tem nie mniej jednak jest stosowany na szeroką skalę. Z zestawienia powyższych liczb, zaczerpniętych ze źródeł oficjalnych, a więc nieulegających wątpliwości, wynika niezbicie, iż *ludność okupacji na zaspokojenie wszystkich swych potrzeb (a więc przemysłu, rolnictwa i opału) otrzymuje znacznie mniej, niż $\frac{1}{10}$ część tego, co zużywa ludność Austrii na opędzenie jednej kategorii potrzeb ludności cywilnej, a mianowicie opału dla mieszkań prywatnych*, bowiem węgiel na opał wszelkich lokali publicznych w Austrii, jak: szpitali, szkół i t. d. nie jest wliczony do pomienionego kontyngentu.

Dla zobrazowania całokształtu sprawy węglowej w okupacji austriackiej należy również odpowiedzieć na pytanie, jaką część węgla—otrzymuje ludność jej z ilości wydobywanej w Polsce. Określając produkcję na 7560 tonn dziennie i biorąc pod uwagę 54,5 tys. tonn, dostarczanych w ciągu ostatniego półrocza, dochodzimy do wniosku, że ludność otrzymała około $\frac{1}{25}$ tej części. Część ta jest jednak faktycznie znacznie mniejszą, jeżeli uwzględnić dysponowanie węglem z kontyngentu ludności cywilnej na cele wojskowe, jak o tem wyżej była mowa. Nie zatrzymując się na tem miejscu nad sprawą, na jaki cel użyte jest pozostałe $\frac{24}{25}$ wydobyte w Polsce, co wynosi około 2,6 milionów tonn, zdanych oficjalnych, które w dalszym ciągu cytujemy z powyższego źródła, wynika, że z ogólnej ilości 7,5 milionów tonn, przeznaczonych na opał mieszkańców Austrii, 3,5 milionów jest przywożone z poza granic monarchji.

Towarzystwo Przemysłowców wstrzymuje się od wniosków, jakie z danych tych się narzucają, ograniczając się jedynie do zestawienia cyfr, tak bardzo wymownych, i skonstatowania, że pod względem zaopatrzenia w paliwo innego rodzaju, jak: drzewo, ropę i naftę, Królestwo stoi niezrównanie gorzej od Austrii. Ropa i nafta dochodzą do okupacji w znikomej ilości, która nie może być brana pod uwagę; procent zaś lasów (lasy w Królestwie Polskiem stanowią 18% powierzchni) jest znacznie mniejszy, niż w Austrii. Całe zaś połacie kraju, jak np. południowa część Kieleckiej gub. są zupełnie ogolone z lasów.

Co dotyczy możliwego zwiększenia ilości węgla, przeznaczonego dla ludności okupacji—ograniczmy się jedynie na podaniu faktu, iż zgodnie z zupełnie wiarogodnymi danymi, znajdującymi się w posiadaniu Tow. Przemysłowców, ilość węgla pośledniego gatunku, nie nadającego się na wywóz, a pochodzącego z t zw. odkrywek, dałaby się bardzo znacznie powiększyć przez uwzględnienie niektórych żądań odnośnych kategorii przemysłowców. W istniejącym stanie rzeczy, możliwość otrzymania tego węgla na potrzeby okupacji byłaby dla niej kwestją pierwszorzędnej doniosłości i niewątpliwie sprawa zaopatrzenia ludności w węgiel w znacznym stopniu mogłaby na tej drodze być rozwiązana.

Sprawy tej jednak na tem miejscu nie poruszamy bardziej wyczerpująco, zaznaczając jedynie, iż w żywotnych interesach ludności leżałoby pomyślnie jej załatwienie.

Jeżeli przypuścić, iż rzeczywiście jedynie t. zw. „konieczności wojenne“ są przyczyną zobrazowanego stanu rzeczy, to należałoby się spodziewać, iż podział minimalnej ilości, przeznaczony dla ludności węgla, uskuteczniany jest sprawiedliwie, idzie faktycznie na zaspokojenie najniezbędniejszych jej potrzeb i że ilość ta dostarczona jest po cenach przystępnych. Wiadomo bowiem powszechnie, iż kopalnie nasze za dostarczony węgiel otrzymują wynagrodzenie, nie pokrywające nawet własnych kosztów produkcji, nad czym jednak nie będziemy się zatrzymywali na tem miejscu.

Wydawałoby się dalej, iż wobec zmonopolizowania w rękach władz całego węgla, dostarczanego z jednego tylko źródła — sprawa rozdziału nie powinna nastęrczać trudności; z tych zaś samych względów przeciwdziałanie spekulacji i lichwie w handlu jest w danym wypadku nieźrównanie łatwiejsze, niż we wszelkich innych dziedzinach np. w handlu zbożem, gdzie wchodzi w grę znaczna liczba producentów. Im zaś mniejszą jest ilość faktycznie dostarczonego węgla w stosunku do rzeczywistego zapotrzebowania, tem większą wagę należałoby przypisać prawidłowemu rozdziałowi.

Z tych wszystkich względów społeczeństwo miałoby prawo oczekiwać, iż rozdział węgla i pobierane ceny są zgodne z jego interesami.

Dla wyświetlenia pierwszego z poruszonych pytań, t. j. sposobu rozdziału węgla, przytaczamy poniższą tablicę, przedstawiającą żądania węgla przez poszczególne powiaty (za wyjątkiem dwóch) na miesiąc bieżący.

P o w i a t:	Hausbrand Kohle	Lanwirtschafts kohle	Drusch kohle	Industrie kohle	MZ.	Razem
	Węgiel na opał	Węgiel na potrzeby rolnictwa	Węgiel dla młócarń	Węgiel na potrzeby przemysłu	Węgiel na potrzeby wojska	
	I	II	III	IV	V	VI
1. Chełm	200	—	100	60	—	360
2. Dąbrowa	500	60	—	3500	—	4060
3. Jędrzejów	100	—	—	225	—	325

	I	II	III	IV	V	VI
4. Krasnystaw	—	—	—	—	—	—
5. Kozienice	—	—	—	—	—	—
6. Biłgoraj	—	—	—	—	—	—
7. Piotrków	310	10	1500	715	—	2535
8. Busk	50	—	330	110	—	490
9. Janów	—	—	—	—	—	—
10. Puławy	210	—	—	80	—	290
11. Opatów	460	4000	—	390	—	4850
12. Pińczów	180	100	250	350	—	880
13. Zamość	245	—	75	20	—	340
14. Włoszczowa	75	555	—	15	—	645
15. Opoczno	185	—	100	60	—	345
16. Wierzbnik	—	—	50	20	—	70
17. Tomaszów	—	—	—	—	20	20
18. Lubartów	—	—	—	60	—	60
19. Radom	130	—	120	655	—	905
20. Końskie	1290	125	25	505	—	1945
21. Nowo-Radomsk	100	800	1295	1200	—	4025
22. Olkusz	15	460	30	5386	—	5890
23. Miechów	1500	385	385	266	300	2836
24. Kielce	800	260	—	7910	—	8970
25. Lublin	2455	—	—	4020	—	6475
	8805	6755	4890	25546	320	46316

Tablica ta daje pojęcie o samym sposobie dokonywanego podziału.

Zestawienie zapotrzebowań tych przynosi nam szereg niespodzianek, których logicznie niesposób wytłumaczyć. Ograniczymy się na zwróceniu uwagi na najbardziej rzucające się w oczy. Jeden z ogólnej liczby 27 powiatów, a mianowicie Kielecki, znacznie mniej uprzemysłowiony, niż cały szereg innych powiatów okupacji — zażądał na bieżący miesiąc prawie tyleż (8,97 tys. tonn), ile wynosił kontygent przeciętnie w okupacji (dokładnie 9,08 tys. tonn), powiat zaś opatowski, który, o ile nam wiadomo, większych zakładów tego typu, jak cukrownie — nie posiada — zażądał tylko na cele przemysłowo-rolnicze 4 tys. tonn, znacznie więcej, niż wszystkie inne

powiaty razem wzięte na ten cel żądań zgłosiły. Innych przykładów nie mniej rażących nie będziemy przytaczali.

W tych warunkach zrozumiałym staje się opłakany stan miast pod względem zaopatrzenia w węgiel. O ile nam wiadomo, zarówno miasto Lublin, jak i inne większe miasta okupacji nie otrzymały w bieżącym miesiącu ani jednego wagonu.

Zdumiewające wyniki te dadzą się wytłomaczyć jedynie okolicznością, iż odnośne władze powiatowe nie orientują się zupełnie w najogólniejszych nawet zarysach o faktycznym zapotrzebowaniu powiatu z jednej, a możliwym zaspokojeniem żądań z drugiej strony, bezkrytycznie zestawiają wykazy, na podstawie których władze centralne uskuteczniają ostateczną repartycję przy kilkakrotnym zmniejszeniu podanych ilości.

Należy jeszcze zaznaczyć, iż w repartycji tej jedynie część dochodzi do rąk odbiorcy, gdyż Urząd Górniczy, jak już wzmiankowano, wysyła zazwyczaj ilości mniejsze jeszcze, niż to przewiduje podział.

Jasne jest, iż nie może być mowy, aby na podstawie tych materiałów Władze Jeneralnego Gubernatorstwa były w stanie przy najlepszych w tym względzie chęciach uskutecznić racjonalny i celowy podział. Wynik repartycji uskutecznionej tą drogą musi być wypadkowy i niewątpliwie nie będzie on w najmniejszej mierze odpowiadał żywotnym potrzebom społeczeństwa.

Wyniki takiego systemu są jasne dla wszystkich, którzy choćby pośrednio stykają się ze sprawą węglową. Węgiel w drobnej zaledwie ilości dostaje się do rąk tych, którym jest faktycznie potrzebny, lwia zaś jego część idzie bądź w ręce spekulantów zawodowych, bądź też ludzi, którzy, otrzymawszy pozwolenie pod tym, czy innym pozorem na sprowadzenie pewnej ilości węgla, traktują je, jako poboczne źródło dochodu.

Tylko tą okolicznością można sobie wytłomaczyć, iż ceny rzeczywiście płacone przez konsumentów przy zakupach kilkakrotnie przewyższają oznaczone przez Władze normy, które, jak to aż zbyt dobrze wiadomo, w ogromnej ilości wypadków istnieją tylko na papierze. Pobieranie kilkakrotnie wyższych cen za węgiel, niż to przewiduje taksa, jest zjawiskiem tak powszechnym, iż przytaczanie przy

kładów uważamy za zbędne. Fakt ten należy bowiem uznać za ogólne prawidło, w którym, jakby dla potwierdzenia ogólnej zasady, istnieją pewne wyjątki.

W samym Lubliwie pod okiem Władz Centralnych powszechnie wiadomo, iż węgiel po cenach bardzo wysokich można nabyć w pewnej fabryce, która otrzymała go w nadmiernej ilości pod pretekstem obstalunków rządowych, lub, że można go dostać u pewnego kupca, który sprowadza węgiel wagonami z innych miejscowości. Sama możliwość sprowadzania tego towaru z jednej miejscowości do drugiej przez prywatnych spekulantów, co przy istniejącym stanie rzeczy winno być niedopuszczalne, dostatecznie świadczy o panujących stosunkach.

Nie poruszamy na tem miejscu zupełnie kwestji wysokości sum, jakie za węgiel przepłaca społeczeństwo, jeżeli uwzględnić różnicę między ceną, płaconą przez władze właścicielom kopalni, a oficjalnie określoną dla spożywców. Sumy te są niewątpliwie ogromne, należy jednakże przypuszczać, iż na równi z innymi poborami i podatkami zasilają one kasy Jeneralnego Gubernatorstwa i przyczyniają się do pokrycia budżetu okupacji Austriackiej. Sprawę tą poruszamy w specjalnym memorjale, traktującym o przemyśle górniczym.

Zatrzymamy się jedynie na próbie określenia wysokości sum, jakie społeczeństwo przepłaca przez niewłaściwy sposób rozdziału węgla, uwzględniając różnicę między cenami oficjalnie obowiązującymi, a faktycznie płaconymi przez społeczeństwo, te bowiem kwoty zasilają nie kasy Jeneralnego Gubernatorstwa, lecz kieszenie nielicznej grupy spekulantów. Niestety, cyfry wymykają się z pod jakichkolwiek ściślejszych obliczeń. Przyjąwszy jednak, iż konsument płaci cenę tylko dwa razy wyższą od normalnej, którą przyjmujemy w okrągłych cyfrach na 5 koron za cent. mtr., co nie jest zgodne z rzeczywistością, faktycznie bowiem, jak to powszechnie wiadomo, cena rynkowa wynosi znacznie więcej, to mimo znikomo małych ilości węgla dostarczanego, sumy, przepłacone przez ludność w jednym miesiącu czerwcu dosięgną kwoty około $1\frac{1}{2}$ (jeden i pół) miliona koron. Rzeczywiście cyfry te są parokrotnie wyższe.

Opisany stan rzeczy aż nadto wymownie świadczy o tem, iż system przyjęty przez władze nie odpowiada nawet w drobnym stop-

niu ich zamierzeniom, a wyniki gospodarki tej są bardzo dalekie od tych, jakich by w tak wyjątkowo ważnej sprawie spodziewać się należało. Jasne jest, iż w tym stanie rzeczy nie może być zupełnie mowy o przestrzeganiu tak niezbędnej oszczędności drogą przeznaczenia odpowiedniego gatunku węgla na poszczególne kategorie zużycia, na co został przez ministra Homana w ostatniej jego enuncjacji położony, zupełnie zresztą słusznie, tak duży nacisk,

Nie ulega również wątpliwości, iż kontrola zużycia węgla zgodnie z jego przeznaczeniem nie jest zupełnie prowadzoną. Po bliższym wejrzeniu w sam sposób rozdziału węgla, zdajemy sobie jasno sprawę z przyczyn, które tak fatalnie stan rzeczy warunkują. Urzędy powiatowe są obciążone taką masą najróżnorodniejszych zadań i obowiązków, iż przy najlepszych nawet chęciach nie są one w stanie zdać sobie należycie sprawy, ile i jakiej mianowicie kategorii węgla potrzeba jest dla danego waisztatu pracy, lub też prywatnej osoby, tymbardziej zaś nie orientują się zupełnie, która z tak licznych potrzeb winna być, biorąc sprawę z ogólnego punktu widzenia, najspieszniej zaspokojoną. Jest to tymbardziej zrozumiałe, jeżeli wziąć pod uwagę, iż referenci handlowi powiatów, na których barkach sprawa spoczywa, rekrutują się w przeważnej części z ludzi przyjezdnych, mało znających stosunki krajowe i że dla racjonalnego podziału gatunków węgla, potrzebne są pewne wiadomości techniczne.

Towarzystwo Przemysłowców starało się przedstawić w niniejszym memorjale możliwie obiektywnie na podstawie konkretnych danych istotny stan rzeczy, do czego wobec groźnego położenia omawianej sprawy i świadomości odpowiedzialności przed społeczeństwem, widziało się zniewolone.

Równocześnie Towarzystwo zastrzega się jaknajkategoryczniej, iż nie miało ono na myśli krytyki działalności poszczególnych dykasterji Jeneralnego Gubernatorstwa Wojskowego, przyczyny bowiem, jak to zostało wykazane należy wyszukiwać jedynie w przyjętym systemie, który nie jest w stanie sprostać zadaniu w tak ciężkich warunkach. Przeciwnie, uważamy za swój obowiązek podkreślić z całym naciskiem daleko posuniętą dobrą wolę, z jaką się spotkało Towarzystwo przy opracowywaniu tej sprawy, zwłaszcza ze strony Referatu Przemysłowego Komisarjatu Cywilnego. Wobec jednak osiągniętych po blisko dwuletnim okresie praktyki zobrazowanych powy-

zej rezultatów, byłoby złudzeniem mniemać, iż takie lub inne najdalej nawet posunięte w swej bezwzględności zarządzenia władz mogą sytuację poprawić, i należy jasno zdać sobie sprawę z tego, iż polepszenie położenia bez radykalnych i podstawowych zmian całego dotychczasowego systemu nie jest do pomyślenia.

Zmiana na lepsze będzie mogła mieć miejsce tylko wtedy, jeżeli, pozostawiając, jak to było dotychczas, monopol handlu w rękach władz, przelać prawo podziału węgla i kontroli w ręce jednego powołanego czynnika, a mianowicie społeczeństwa, które w ogromnej mierze zainteresowane jest w możliwie pomyślnym rozstrzygnięciu kwestji.

Towarzystwo Przemysłowców, jak również wymienione na wstępie instytucje, przemawiające w imieniu ludności okupacji, dają wyraz swemu przeświadczeniu, iż społeczeństwo ma niezaprzeczone prawo spodziewać się iż, usprawiedliwione żądania jego uzyskania wpływu na rozwiązanie doniosłej tej kwestji będą uwzględnione.

Takie załatwienie sprawy bowiem, nie czyniąc uszczerbku interesom władz, miałyby, zdaniem naszym, decydujące znaczenie dla kwestji tej nawet w tym wypadku, gdyby ilość dostarczonego na potrzeby ludności cywilnej węgla nie mogła być zwiększona.

Że takie rozwiązanie sprawy może doprowadzić do pożądaných wyników, najlepiej świadczy o tem fakt, iż władze rosyjskie, które naogół bardzo niechętnie zrzekały się swych prerogatyw, w 1915 r., kiedy dowóz węgla uległ znacznemu bardzo zmniejszeniu, przelały na Towarzystwo Przemysłowców Królestwa Polskiego prawo dysponowania całą ilością węgla, przychodzącego do Królestwa. Zasada ta była tak ściśle przestrzegana, iż nawet instytucje rządowe dla zaspokojenia własnych potrzeb były zmuszone zwracać się do Towarzystwa. Jak wiadomo, Towarzystwo Przemysłowców wywiązało się z powierzonego mu zadania ku zupełnemu zadowoleniu zarówno społeczeństwa, jak też i władz.

Załączony przy niniejszym projekt przewiduje takie właśnie załatwienie sprawy. Zgodnie z przedstawionym planem rozdział węgla zostałby przekazany nielicznemu ciału, które wskutek tego byłoby w stanie sprawniej funkcjonować, złożonemu z przedstawicieli wszystkich bezpośrednio zainteresowanych w tym czynników. Wprowadzenie projektu tego w życie może wywołać niezadowolenie jedynie

wśród nielicznej warstwy spekulantów, którym ustanie jedno z obfitych źródeł dochodu, nieznaczna zaś stosunkowo nadwyżka kosztów, jakie podział i kontrola za sobą pociąga, będzie niewątpliwie bardzo chętnie pokrywana przez konsumentów, którzy przy dzisiejszym stanie rzeczy, jak to było z dostateczną jasnością wykazane, przepłacają ogromne, nie dające się wprost obliczyć, sumy, wobec których dodatkowa opłata, nie przekraczająca drobnego odsetku sum tych, nie odegra żadnej roli.

Przedstawiając niniejsze uwagi, Towarzystwo Przemysłowców i instytucje, w imieniu których przemawia, zwracają się do Jeneralnego Gubernatorstwa Wojskowego z prośbą o:

1) poddanie podstawowej rewizji sprawy ilości węgla, dostarczanego dla ludności cywilnej, i wpłynięcie, aby ilość ta w większej mierze odpowiadała najnieodzowniejszym potrzebom społeczeństwa,

2) zarządzenie, aby przeznaczony dla ludności kontyngent węgla był w całości przeznaczony na pokrycie jej potrzeb,

3) możliwie spieszne wprowadzenie w życie załączonego projektu, dotyczącego udziału społeczeństwa przy podziale węgla.

Jednocześnie z tem Towarzystwo Przemysłowców uważa za swój obowiązek podać do wiadomości Jeneralnego Gubernatorstwa Wojskowego, iż szerokie koła ludności, widząc i oceniając krytyczne wyniki gospodarki węglowej, a nie zdając sobie w dostatecznej mierze sprawy z jej przyczyn, skłonne są przypisywać winę poszczególnym reprezentantom władzy, nie zaś z gruntu wadliwemu systemowi podziału. Racjonalne rozwiązanie tej tak palącej sprawy w jej całości usunęłoby niewątpliwie jeden z ważnych czynników niezadowolenia, panującego wśród ludności, tak boleśnie dotkniętej przez „rzeczywiste“ „konieczności wojenne“, usunięcie których w dzisiejszych warunkach jest rzeczywiście niemożliwe.

Towarzystwo Przemysłowców Kr. Polskiego
Zarząd dla Okupacji Austrjacko-Węgierskiej.

T. Laśkiewicz (m. p.)

Antoni Olszewski (m. p.)

W załączeniu u

Projekt Ustawy Komisji Podziału Węgla

przy J. G. W.

Annex № 4.

Regulamin Komisji Podziału Węgla przy C. i K. Jener. Guber. Wojsk.

§ 1.

Celem Komisji Głównej, powołanej do życia przez Komitet Techniczny, jest:

1) podział węgla, przeznaczonego przez Władze Okupacyjne na potrzeby ludności (opałowe, przemysłowe, rolnicze) w Polsce.

2) ogólna kontrola i nadzór nad sposobem zużycia dostarczonego węgla.

Komisja Główna działa w porozumieniu z Komitetem Technicznym i zdaje sprawozdanie ze sposobu rozdziału węgla.

§ 2.

Komisja Główna składa się:

1) z przewodniczącego, mianowanego przez Jener. Guber. Wojsk. na wniosek Prezydium Komitetu Technicznego.

2) z przedstawiciela Sekcji Gospodarczej J. G. W.

3) z przedstawiciela Referatu Przemysłowego J. G. W.

4) z przedstawiciela Centrali Surowców

5) z przedstawiciela Referenta Apropowizacyjnego

6) z przedstawiciela Głównego Komitetu Ratunkowego

7) z przedstawiciela Tow. Przemysłowców Król. Polskiego

8) z przedstawiciela Krajowej Rady Gospodarczej

9) z przedstawicieli Rad Miejskich, wyznaczonych wspólnie przez miasta: Lublin, Kielce, Dąbrowa, Piotrków i Radom.

10) z przedstawiciela Związku Ziemian.

§ 3.

Dla każdego z członków Komisji Głównej są ustanowieni zastępcy. Zastępca przewodniczącego winien uzyskać zatwierdzenie Jener. Guber. Wojsk. W razie nieobecności któregośkolwiek z członków Komisji Głównej, przysługują zastępcy wszelkie prawa członka Komisji. Zastępcy przysługuje pozatym prawo przyjmowania udziału w posiedzeniach Komisji Głównej z głosem doradczym; zastępcy mo-

gą również być zapraszani do udziału we współpracy w czynnościach Komisji Głównej.

§ 4.

Uchwały Komisji Głównej zapadają większością głosów. Przewodniczący rozstrzyga w razie równości głosów.

§ 5.

Wydziałem Wykonawczym Komisji Głównej jest Towarzystwo Przemysłowców Królestwa Polskiego, które otrzymuje od Komisji Głównej ogólne dyrektywy i zdaje sprawozdanie z dokonanego podziału węgla na posiedzeniach Komisji.

§ 6.

Komisja Główna zbiera się raz na miesiąc w stałe oznaczonym terminie, pozatym przysługuje przewodniczącemu w każdym czasie zwołanie Komisji według swego uznania, lub też na wniosek Towarzystwa Przemysłowców.

§ 7.

Za podjęcie prac, związanych z podziałem i kontrolą nad dowozem węgla, otrzymuje Towarzystwo Przemysłowców wynagrodzenie w wysokości 20 hal. od centu metr. Opłata ta będzie od dnia 9 września r. b. doliczona do ceny pobieranej za węgiel przez J. G. W. i wpłacaną w całości do Kasy Towarzystwa Przemysłowców. Wysokość tej opłaty może podlegać rewizji co trzy miesiące z inicjatywy Komisji lub też Tow. Przemysłowców.

§ 8.

Komisji Głównej podziału węgla przysługuje prawo:

- 1) tworzenia w powiatach, w których zajdzie potrzeba podług uznania Komisji Głównej, Komisji Powiatowych z głosem doradczym.
- 2) powoływania agentów w poszczególnych ważniejszych punktach. Ajenci korzystają ze współdziałania i pomocy Władz.

§ 9.

Zadaniem Komisji Powiatowych jest:

- 1) sporządzanie szczegółowych wykazów miesięcznych o zapotrzebowaniu węgla przez dany powiat i projektu rozdziału pomiędzy poszczególnych konsumentów. Wykazy te przedkłada się Komisji Głównej.
- 2) Dozór i kontrola nad zużyciem węgla.

§ 10.

Komisja Powiatowa składa się:

- 1) z przedstawiciela referatu przemysłowego przy miejscowej Komendzie Powiatowej, jako przewodniczącego,
- 2) z przedstawiciela powiatowej filji Polskiej Centrali Zbożowej, ewentualnie Związku Ziemiaków,
- 3) z przedstawiciela przemysłu, mianowanego przez Komisję Główną,
- 4) z przedstawiciela miejscowej Rady Miejskiej, wzgl. Rady Gminnej.

§ 11.

Dla wszystkich członków Komisji Powiatowej ustanawia się zastępców; w razie nieobecności na posiedzeniu któregośkolwiek z członków Komisji Powiatowej, przysługują zastępcom wszelkie ich prawa. Zastępcom przysługuje poza tym prawo brania udziału w posiedzeniach Komisji Powiatowej z głosem doradczym, mogą być oni zapraszani do współpracy w jej czynnościach.

§ 12.

Komisja Główna podziału węgla wydaje ogólne instrukcje dla swego Wydziału Wykonawczego, dla Komisji Powiatowej i agentów.

§ 13.

Komisja Główna podziału węgla obowiązana jest przystąpić do wypełnienia zleconych jej zadań w terminie miesięcznym po załatwieniu niniejszego regulaminu.

§ 14.

W miarę rozwoju prac Komisji Głównej podziału węgla mogą jej być przekazane na tych samych podstawach również: drzewo opałowe i koks.

§ 15.

Komisji Głównej przysługuje prawo inicjatywy i opracowanie przepisów w sprawie możliwego powiększenia produkcji węgla.

Rozporządzenie z dnia 26-go lutego 1918 r., dotyczące sposobu zużycia węgla, koksu i cegiełek węglowych (brykietów).

Na podstawie § 7. rozporządzenia z dnia 4 lipca 1917 r., (Nr. 61 Dz. Rozp.) zarządza się dla obszarów Polski, pozostających pod austriacko węgierską administracją, co następuje:

Nabywanie węgla, koksu i cegiełek węglowych.

§ 1.

Węgiel, koks i cegiełki węglowe wolno wydawać, względnie nabywać w oznaczonych gminach tylko na podstawie osobnych wykazów (kart węglowych, asygnat węglowych).

Gminy, w których ten przepis będzie stosowany, oznaczone będą w każdym powiecie obwieszczeniem Komendanta powiatu.

§ 2.

Nikościu nie przysługuje prawo nabywania pewnej z góry oznaczonej ilości, gatunku lub sorty węgla na podstawie specjalnego wykazu (§ 1); płatne odstąpienie nabytego wedle § 1 węgla, koksu i cegiełek węglowych innej osobie jest wzbronione.

Karty węglowe i asygnaty na sprowadzanie wydawane będą z urzędu, są zatem publicznymi dokumentami, których przeniesienie na inną osobę jest zakazane,

Duplikaty za zagubione lub zniszczone wykazy z reguły nie będą wydawane.

Karty węglowe.

§ 3.

Karta węglowa jest ważna tylko dla jednego gospodarstwa domowego i zawiera odcinki, służące do poboru ilości węgla, przeznaczonych na poszczególne okresy czasu. Ilości, jakie będą wydawane na poszczególne odcinki, obwieści za każdym razem Komenda powiatowa,

(Wedle przeznaczenia węgla do gotowania lub opału, karty węglowe będą opiewać na pobór bądź to węgla kuchennego, bądź pokojowego).

§ 4.

Tylko te osoby mają prawo poboru kart węglowych, które w swem gospodarstwie domowym nie posiadają zapasu przenoszącego 200 kilogramów węgla kamiennego (koku lub cegiełek węglowych) czy też 5 m. sześć. drzewa opałowego.

Osoby, rozporządzające większymi zapasami, uzyskają prawo do poboru kart węglowych dopiero wtedy, gdy ich zapasy przy zużyciu każdorazowo dozwolonej ilości zmniejszą się do lub poniżej ilości wyżej wskazanej.

§ 5.

Każdy właściciel domu lub jego pełnomocnik winien w miejscu wskazanem obwieszczeniem Komendy Powiatowej i w czasie okresu przy tem ustanowionego złożyć deklarację, zawierającą zgodną z prawdą odpowiedź na pytanie, widoczne z załącznika A. Za członków gospodarstwa domowego będą przytem uważani także i podnajemcy, nie prowadzący osobnej kuchni i nie opalający swoich ubikacji oddzielnie. Inni podnajemcy tworzą osobne gospodarstwo domowe.

Każde próżno stojące mieszkanie winien właściciel lub rządca domu ogłosić natychmiast w miejscu wskazanem w 1 ustępie.

Załącznik A.

Powiat .....

Miejscowość .....

Ulica i numer domu .....

Ilość mieszkań	Jedna lub dwie ubik.	trzy lub więcej ubik. zamieszkałych przez:		Ile ubikacji służy równocześnie jako kuchnie	Uwaga
		dwie osoby	więcej niż dwie osoby		

(Właściwy format ma być 21 × 17 cm.)

§ 6.

Każde gospodarstwo domowe (§ 4), w którego kuchni stale przyrządza się jedzenie—i którego kuchnia posiada palenisko, urządzone na węgiel lub cegiełki węglowe, otrzyma jedną kartę węglową na pobór opału kuchennego.

§ 7.

Karty węglowe na pobór opału pokojowego wydawane będą dla każdego gospodarstwa domowego (§ 4) w następującej ilości:

1. dla jednej lub dwu ubikacji mieszkalnych—jedna karta opałowa;

2. dla trzech lub więcej ubikacji mieszkalnych:

a) o ile w nich mieszka nie więcej, jak dwóch domowników, jedna karta opałowa;

b) jeżeli więcej, jak dwóch domowników—dwie karty opałowe.

Jeśli w skład gospodarstwa domowego, nie wliczając służby, wchodzi więcej, niż sześć osób, może Komenda powiatowa w granicach niezbędnego zapotrzebowania zezwolić na wydanie kart opałowych dla większej ilości palenisk pokojowych.

Jeżeli ubikacja mieszkalna służy równocześnie za kuchnię, wydawać się będzie w miejsce karty opałowej, kartę kuchenną.

Przepisy dla pewnych zawodów i wyjątkowych wypadków.

§ 8.

1. Lekarze, notariusze, adwokaci i osoby, wykonywujące swój zawód w publicznym interesie, mogą otrzymywać, o ile do swych czynności muszą używać obok ubikacji mieszkalnych, także odrębnych ubikacji, odpowiednio do czasu używania tych ubikacji, uzupełniające karty opałowe. Przy całodziennym używaniu jednego lub dwóch, dających się ogrzać pokoi, można dodać jedną kartę opałową. W wypadkach jednak, gdy zawody te wykonuje się w oddzielnych lokalach, nie połączonych z własnym pomieszkaniem, nastąpi przydzielenie opału pokojowego, jak następuje:

a) jednej karty opałowej przy użyciu 1 ubikacji,

b) dwu kart opałowych przy użyciu więcej ubikacji.

2. Dla robotników, biorących robotę do domu, którzy, jako tacy się legitymują, następnie dla mniejszych z pomieszkaniem po-

łączonych ubikacji sklepowych, których opalenie jest niezbędne i konieczne, dodaną będzie ponad kartę opałową według § 7 jeszcze druga karta opałowa.

3. W wypadkach wyjątkowych (choroby, połogu), może Komenda powiatowa przemijająco zezwolić na wydanie jeszcze jednej karty opałowej. Zezwolenie to jednak może opiewać tylko na ograniczoną ilość tygodni, odpowiednio do przyczyny zapotrzebowania.

Asygnaty na sprowadzanie węgla.

§ 9.

Asygnaty mogą być wystawiane:

1. dla budynków, służących do zarządu prawnie uznanych stowarzyszeń religijnych, jako też dla klasztorów,

2. dla budynków powiatowych, gminnych lub innych publicznych korporacji,

3. dla zakładów naukowych, wychowawczych, leczniczych i innych publicznej opieki, nie stojących pod zarządem władzy okupacyjnej ani też Państwa Polskiego,

4. dla zakładów aprowizacyjnych, kuchni w przemysłach szynkarskich, kuchni wojennych i stowarzyszeniowych wszelkiego rodzaju, młynów, piekarni, jatek, masarni, mleczarni i t. p.), jak również dla zakładów kąpielowych i pralni,

5. dla innych przedsiębiorstw np. biur, zakładów kas chorych i t. p.

6. dla urzędzeń centralnych ogrzewania w budynkach prywatnych.

Wydawanie węgla, koksu i cegiełek węglowych.

§ 10.

Węgiel, koks i cegiełki węglowe wolno wydawać jedynie:

a) kupcom i przemysłowcom, uprawnionym do tego na podstawie ustaw przemysłowych,

b) spożywczym i innym stowarzyszeniom, konsumom i podobnego rodzaju korporacjom, stosownie do ich statutów,

c) gminnym składom opału.

Dla osób, które dopiero po wejściu tego rozporządzenia w życie, uzyskają uprawnienie do handlu węglem, koksem i cegiełkami

węglowemi, wymagane jest do wykonywania sprzedaży drobnej tych artykułów, oprócz świadectwa przemysłowego, jeszcze specjalne pozwolenie, którego udzieli Komenda powiatowa po wysłuchaniu wydziału aprowizacyjnego i które każdego czasu może być odebrane.

§ 11.

Wydawanie węgla, koksu i cegiełek węglowych odbywa się według rejonów, ustanowionych przez władzę. Uprawnieni do wydawania (§ 10) mogą węgiel, koks i cegiełki węglowe oddawać tylko osobom, należącym do ich rejonu.

Rejony wyznacza Komenda powiatowa, która może do tego upewnomocnić gminę, wydział aprowizacyjny lub komitet ratunkowy.

Dziennik ewidencyjny.

§ 12.

Posiadacze asygnat na sprowadzanie węgla (§ 9), jakoteż kupcy i przemysłowcy, uprawnieni do wydawania węgla, koksu i cegiełek węglowych (§ 10 ust. a) mają prowadzić dziennik według wzoru uwidocznionego w dodatku B. Strony dziennika muszą być bieżąco numerowane.

Handlujący i przemysłowcy są obowiązani codziennie w bieżącym porządku wciągać do dziennika każdy wydatek.

(Pierwsza strona).

Załącznik B.

D Z I E N N I K   E W I D E N C Y J N Y
materiałów opałowych.

Nazwisko i imię.....

Miejscowość..... ulica..... Nr.....

Powiat.....

(Druga strona).

P r z y c h ó d:

R o z c h ó d:

Nr. porz.	Data	Materiał opałowy	P u d y nie	P u d y miesię- cznie	Uwagi	Nr. porz.	Data	Nazw. od- biorcy	P u d y nie	P u d y miesię- cznie
-----------	------	------------------	----------------	-----------------------------	-------	-----------	------	---------------------	----------------	-----------------------------

N a d z ó r.

§ 13.

Komenda powiatowa dopilnowyduje przestrzegania tego rozporządzenia, jakoteż przepisów na jego podstawie wydanych przez organy nadzorcze. Organy nadzorcze mają prawo:

a) przeprowadzać kontrolę naocznie w pracowniach przemysłowych, magazynach zapasowych, mieszkaniach i we wszystkich przynależnych ubikacjach, w piwnicach i t. p.

b) wglądu w książki handlowe i dzienniki, odnoszące się do handlu węglem, koksem i cegiełkami węglowymi.

c) żądać informacji co do zapasów, co do cen, które zapłacono, żądano i zaofiarowano, jakoteż wszystkich danych niezbędnych dla oznaczenia ceny węgla, koksu i cegiełek węglowych.

Organy nadzorcze muszą mieć pisemne rozkazy władzy, jako legitymacje, i mogą do prywatnych mieszkań i tychże ubocznych ubikacji wchodzić tylko wtedy, jeśli w tym rozkazie upewnienie do tego jest wyraźnie zawarte.

Komenda powiatowa może upoważnić gminy, wydział aprowizacyjny lub komitet ratunkowy do sprawowania nadzoru i wysyłania organów nadzorczych.

Postanowienia karne i końcowe.

§ 14.

Przekroczenia tego rozporządzenia, lub przepisów na jego podstawie wydanych będą karane według § 9 rozp. z dnia 4-go lipca 1917 r. (Nr. 61 Dz. rozp.)

§ 15.

Przepisy tego rozporządzenia nie odnoszą się do wydawania i sprowadzania węgla, koksu i cegiełek węglowych:

1. dla władz, urzędów, lub instytucji władz okupacyjnych lub Państwa Polskiego.

2. dla zakładów, stojących pod zarządem władz okupacyjnych, lub Państwa Polskiego, w szczególności dla szpitali i innych zakładów opieki publicznej, następnie dla zakładów naukowych i wychowawczych.

3. dla przedsiębiorstw kolejowych i okrętowych, jako też fabrycznych, mających węgiel przydzielony z c. i k. zarządu wojskowego.

§ 16.

Niniejsze rozporządzenie wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

C. i K. Jenerał-Gubernator wojskowy

Lipośćak w. r.

Jenerał piechoty.

**Rozporządzenie cesarskie z d. 10 października 1914 r.,
upoważniające rząd do wydania z powodu nadzwyczaj-
nych stosunków, wywołanych stanem wojennym, po-
trzebnych zarządzeń w zakresie gospodarczym.**

Na mocy § 14 ustawy zasadniczej z d. 21 grudnia 1867, (dz. u. p. Nr. 141), zarządzam, co następuje:

Artykuł 1.

Upoważnia się rząd, aby celem poparcia życia gospodarczego, w szczególności rolnictwa, przemysłu, handlu i rzemiosł, dalej celem zaopatrzenia ludności w żywność, wydał potrzebne zarządzenia drogą rozporządzenia.

Do współdziałania przy wykonaniu odnośnych zarządzeń można także zobowiązać gminy.

Artykuł 2.

W wydać się mających rozporządzeniach można za przekroczenia ustanowić kary pieniężne do 5000 K., albo kary aresztu do sześciu miesięcy, o których orzekać mają władze administracyjne.

Artykuł 3.

Rozporządzenia, wydane na mocy niniejszego rozporządzenia cesarskiego, należy po nastaniu normalnych stosunków natychmiast uchylić.

Artykuł 4.

Niniejsze rozporządzenie cesarskie wchodzi w życie z dniem ogłoszenia. Wykonanie poleca się interesowanym Ministrom.

Wiedeń, d. 10 października 1914 r.

*Franciszek Józef,
Stuergkh, Hochenburger, Foerster, Trnka, Zen-
ker, Georgi, Heinold, Hussarek, Schuster, Engel,
Morawski.*

**Rozporządzenie całego Ministerstwa z d. 11 listopada
1914 r. w sprawie dostarczania węgla.**

Na zasadzie rozporządzenia cesarskiego z d. 10 października 1914 r., (Dz. u. p. N-r 274), zarządza się na czas trwania nadzwyczajnych stosunków, wywołanych stanem wojennym, co następuje:

§ 1.

Minister Robót Publicznych może wydać wszelkie potrzebne zarządzenia, celem utrzymania bez przeszkód ruchu w kopalniach węgla.

Jeżeli nagłego braku węgla nie można w ogólności pokryć w inny sposób, albo możnaby go pokryć tylko po niepomiernej wysokości cenach, może Minister Robót Publicznych zarządzić, aby celem zwiększenia eksploatacji węgla puszczono w ruch czasowo zatrzymane kopalnie, aby celem zwiększenia wydobycia i dostawy węgla wprowadzono szychty nadzwyczajne i potrzebne w tym celu roboty spełniano także w niedzielę; może on również zarządzić, aby w istniejących kopalniach utrzymywano ruch według planów, które uzyskały jego zatwierdzenie lub zostały przez niego przepisane.

Za pracę w szychtach nadzwyczajnych i niedzielnych należy robotników osobno wynagradzać.

§ 2.

Jeżeli zachodzą warunki, przewidziane w § 1, ust. 2, może Minister Robót Publicznych w razie grożącego braku węgla nałożyć na posiadaczy kopalń obowiązek dostarczania węgla ze swych przedsiębiorstw w pewnych oznaczonych ilościach i gatunkach w celu wskazanego interesem publicznym zaopatrzenia ludności lub celem zaspokojenia koniecznego zapotrzebowania publicznego.

Taki sam obowiązek można nałożyć na handlarzy węglem co do ich zapasów węgla krajowego.

Istniejące kontrakty nie zwalniają od obowiązku dostarczenia zażądane go węgla.

§ 3.

Za węgiel, przymusowo dostarczony według § 2, winien sąd w braku dobrowolnego porozumienia oznaczyć stosowne odszkodowanie po wysłuchaniu zaprzysiężonych rzeczoznawców w obecności osób, dla których zażądano węgla, i o ile możliwości posiadaczy przedsiębiorstw, zobowiązanych do dostawy.

Do orzekania właściwym jest sąd powiatowy, w którego okręgu znajduje się siedziba przedsiębiorstwa, zobowiązanego do dostawy. Orzeczenie można oprotestować w ciągu ośmiu dni w drodze rekursu. Nie odracza to jednak zobowiązania do dostawy. Od orzeczenia, wydanego w drugiej instancji, oprotestowanie jest niedopuszczalne.

Jeżeli nie przyjdzie do skutku porozumienie innego rodzaju, należy zapłacić należność w gotówce przed dostawą węgla, albo zabezpieczyć zapłatę, która ma być uiszczona w ciągu dni 14 od dnia dostawy.

W przypadkach szczególnie naglących, zwłaszcza celem usunięcia już powstałego albo bezpośrednio grożącego braku węgla, może Minister robót publicznych zarządzić wyjątkowo, że dostawa zażądanego węgla winna odbyć się nawet przed ustaleniem ceny za daniem zabezpieczenia, które należy równocześnie oznaczyć.

§ 4.

Urządzenia do składania i przechowywania węgla można, pod warunkami, podanymi w § 1 rozporządzenia cesarskiego z dnia 16 października 1914 r. Dz. u. p. N r 284, uznać za budowle uprzywilejowane i traktować je następnie według postanowień tego rozporządzenia.

§ 5.

1. Kto obowiązki, nałożone na niego na zasadzie §§ 1 i 2 narusza,

2. kto nie spełnia robót, zarządzonych na zasadzie § 1 lub innych od spełnienia takich robót wstrzymuje lub wstrzymać usiłuje,

3. kto wydobywanie lub dostawę węgla udaremnia lub na szwank naraża,

będzie karany grzywną aż do 5,000 koron, albo aresztem aż do 6-ciu miesięcy, o ile według ustaw obowiązujących odnośna czynność nie podlega karze surowszej.

Postępowanie z powodu przytoczonych w paragrafie niniejszym przekroczeń należy, o ile chodzi o posiadaczy kopalń i ich funkcjonariuszy, do władz górniczych, w pierwszej instancji do starostwa górniczego, zaś o ile chodzi o wszystkie inne osoby, do władz politycznych, w pierwszej instancji—do politycznej władzy państwowej.

Orzeczenia karne, wydane przez władze górnicze, należy wykonywać w drodze władz politycznych, a w razie potrzeby w drodze sądowej.

§ 6.

Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Stürgh, Hochenburger, Forster, Trnka, Zenker, Georgi, Heinold, Hussarek, Schuster, Engel, Morawski.

Rozporządzenie całego Ministerstwa z dnia 11 maja 1917 r. w sprawie ukształtowania organizacji zaopatrzenia w węgiel.

Na zasadzie rozporządzeń cesarskich z dnia 10 października 1914 (Dz. u. p. Nr. 274) i z dnia 24 marca 1917 (Dz. u. p. Nr. 131), rozporządza się na czas trwania nadzwyczajnych stosunków, wywołanych wojną, jak następuje:

§ 1.

Komisja zaopatrywania w węgiel w Ministerstwie robót publicznych działa jako organ pomocniczy tegoż Ministerstwa i winna wykonywać przypisane jej czynności w myśl wskazówek Ministra robót publicznych.

§ 2.

Obowiązkiem komisji zaopatrzenia w węgiel jest udzielanie rad i popieranie państwowych władz centralnych we wszystkich sprawach, dotyczących się zaopatrzenia w węgiel (koks, brykiety). Ma ona w szczególności spełniać następujące zadania:

1. udzielać rad Ministerstwu robót publicznych przy wykonywaniu powierzonych mu rozporządzeniem cesarskim z dnia 24 marca 1917. Dz. u. p. Nr. 131, uprawnień, w szczególności we wszystkich kwestjach, dotyczących się uregulowania zbytu i zużywania węgla (koks i brykietów);

2. wydawać opinię o podaniach:

a) o dostawę węgla (koks i brykietów) na podstawie istniejących umów lub przy korzystaniu z prawa przymusowej dostawy, przysługującego Ministrowi robót publicznych wedle obowiązujących w tym względzie postanowień ustawowych;

b) o uprzywilejowaną dostawę węgla (koks i brykietów),

3. oświadczać się co do porządku, w jakim mają iść konsumenci stosownie do nagłości zapotrzebowania, przy zabezpieczeniu dostawy węgla (koks i brykietów);

4. przedstawiać propozycje, mające służyć do osiągnięcia ulępszeń w zakresie zaopatrzenia w węgiel (koks i brykiety);

5. popierać Ministerstwo robót publicznych przy czuwaniu nad działalnością inspektorów zaopatrzenia w węgiel (§ 4).

§ 3.

Komisja zaopatrzenia w węgiel składa się:

- a) z przewodniczącego,
- b) z odpowiedniej ilości stałych członków,
- c) z zastępców, wysyłanych przez interesowane władze centralne.

W miarę potrzeby można w poszczególnych wypadkach kooptować do porad komisji każdorazowo także osoby, które nie są członkami komisji.

W komisji zaopatrzenia w węgiel przewodniczy Minister robót publicznych, albo osoby, którym on to powierzy. Członków Komisji ustanawia Minister robót publicznych, który zarządza także ich uwolnienie.

Przyjęcia mandatu członka komisji zaopatrzenia w węgiel nie wolno odmówić.

Członkowie komisji zaopatrzenia w węgiel wykonują swe czynności jako urząd honorowy. Winni oni przestrzegać jaknajściślej milczenia o urzędzeniach i stosunkach, o których się dowiedzą wskutek wykonywania swych uprawnień, oraz winni oni wstrzymać się od wszelkiego wykorzystania wiadomości, jakie w ten sposób do nich doszły. O ile nie są funkcjonariuszami państwowymi, należy ich do tego, jakoteż w szczególności do wypełniania ich obowiązków urzędowych, zobowiązać przysięgą.

Co do udzielania wyjaśnień, żądanych przez Ministerstwo robót publicznych, mają zastosowanie do członków komisji zaopatrzenia w węgiel przepisy rozporządzenia ministerjalnego z dnia 29 marca 1917 — Dz. u. p. Nr. 152.

§ 4.

Ministra robót publicznych upoważnia się do ustanowienia inspektoratów zaopatrzenia w węgiel dla uregulowania zaopatrzenia w węgiel (koks i brykiety), a to w siedzibie rewiowych urzędów górniczych, w których okręgach urzędowych są prowadzone kopalnie węgla, albo w innych odpowiednich miejscach, jakoteż do przeniesienia na tych inspektorów albo w razie potrzeby także na poszczególne ich

organa ze wszystkimi skutkami prawnymi tych uprawnień, które nadano mu rozporządzeniem cesarskim z dnia 24 marca 1917. Dz. u. p. Nr. 131, następnie rozporządzeniami ministerjalnymi z dnia 11 listopada 1914. Dz. u. p. Nr. 314 i z dnia 29 marca 1917 Dz. u. p. Nr. 152.

Miniser robót publicznych może powierzyć czynności inspektorów zaopatrzenia w węgiel także rewirowym urzędnikom górniczym.

§ 5.

Do obowiązków inspektorów zaopatrzenia w węgiel należy w szczególności:

1. wykonywać uprawnienia, przeniesione na nich przez Ministra robót publicznych w myśl § 4 tego rozporządzenia;
2. wykonywać zarządzenia, wydane przez Ministra robót publicznych dla uregulowania zaopatrzenia w węgiel (koks i brykiety);
3. przedstawiać propozycje Ministerstwa robót publicznych, zmierzające do możliwie jaknajwiększego podniesienia produkcji w kopalniach węgla ich urzędowych okręgów;
4. czuwać nad odpowiednim wykonaniem zarządzeń, wydanych przez Ministerstwo robót publicznych lub przez nich samych.
5. zbierać i zestawiać materiał statystyczny, odnoszący się do wydobywania, zbytu i stanu składów węgla (koks i brykietów), do wydajności poszczególnych przedsiębiorstw i rewirów górniczych oraz do obciążenia ich zleceniami dostawy, następnie do stosunków przewozowych i obrotu oraz do wszystkich innych okoliczności, pozostających w związku z zaopatrzeniem w węgiel (koks i brykiety);
6. zdawać sprawę Ministerstwu robót publicznych we wszystkich sprawach, odnoszących się do zaopatrzenia w węgiel (koks i brykiety).

§ 6.

Inspektorowie zaopatrzenia w węgiel podlegają bezpośrednio Ministerstwu robót publicznych. Ich czynności należy powierzać urzędnikom państwowym, którym należy dodać potrzebny personel pomocniczy.

Inspektorów zaopatrzenia w węgiel i ich personel pomocniczy ustanawia Minister robót publicznych; czynności kancelaryjne tych

inspektorów mają wykonywać w siedzibie rewiowych urzędów górniczych z reguły te ostatnie.

Szczegółowy zakres działania i sprawowanie czynności przez inspektorów zaopatrzenia w węgiel ustanowi Minister robót publicznych w drodze instrukcji.

§ 7.

Inspektorowie zaopatrzenia w węgiel mają wydawać wszystkie zarządzenia, potrzebne do tego, aby zapewnić wypełnienie obowiązków, włożonych na nich przez § 5 tego rozporządzenia.

Od zarządzeń inspektorów zaopatrzenia w węgiel niema odwołania do Ministerstwa robót publicznych; zastrzega się jednak zbadanie z urzędu wszystkich zarządzeń i wydania w razie potrzeby odpowiednich wskazówek.

§ 8.

Wszystkie władze i organa publicznych zakładów ruchu są obowiązane stosownie do swego zakresu działania współdziałać przy wykonywaniu zadań, przekazanych inspektorom zaopatrzenia w węgiel.

Minister robót publicznych może zarządzić utworzenie rad przybocznych dla popierania działalności inspektorów zaopatrzenia w węgiel w ich siedzibach urzędowych i ustanowić ich skład i ich zakres działania odpowiednio do wchodzących w grę stosunków.

Do członków takich rad przybocznych mają odpowiednio zastosowanie przepisy § 3., ustępów 4 do 7, tego rozporządzenia.

§ 9.

Legitymowanym inspektorom zaopatrzenia w węgiel i ich organom jest dozwolony wstęp do wszystkich zakładów wydobywania i przysparzania węgla, koksu i brykietów; winni oni jednak przy oglądaniu kopalni według możności unikać przeszkadzania ruchowi. Mają oni także prawo, o ile wymaga tego cel ich urzędu, wglądać do znajdujących się w kopalniach ksiąg, zapisków ruchu i zapisków kupaieckich. Posiadacze takich zakładów i ich funkcjonariusze są obowiązani bez wzbraniania się uczynić zadość żądaniu inspektorów zaopatrzenia w węgiel i ich organów co do pozwolenia na ten wgląd i udzielić im zgodnie z prawdą wszelkich wyjaśnień, potrzebnych do wykonywania ich zadań.

§ 10.

Przekroczenia przepisów tego rozporządzenia i wydanych na jego podstawie zarządzeń inspektorów zaopatrzenia w węgiel, jakoteż wszelkie współdziałanie przy udaremnieniu ustanowionych tam obowiązków, o ile nie należy za nie karać po myśli przepisów rozporządzenia cesarskiego z dnia 24 marca 1917 r., Dz. u. p. Nr. 131, albo też o ile nie podlegają czyny te w myśl istniejących ustaw surowszemu karaniu, będą karane w myśl rozporządzenia cesarskiego z dnia 10 października 1914, Dz. u. p. Nr. 274, grzywnami do 5000 Kor., albo aresztem do sześciu miesięcy.

Postępowanie z powodu tego rodzaju przekroczeń należy co do posiadaczy kopalń i ich funkcjonariuszów — do władz górniczych, w pierwszej instancji do starostwa górniczego, a co do wszystkich innych osób — do władz politycznych, w pierwszej instancji do politycznej władzy powiatowej.

Wykonanie karnych orzeczeń władz górniczych należy skutecznie przez władze polityczne, a w razie potrzeby w drodze sądowej.

§ 11.

Minister robót publicznych jest upoważniony uchylić w zupełności lub częściowo postanowienia niniejszego rozporządzenia.

§ 12.

Rozporządzenie to wchodzi w życie w dniu ogłoszenia.

*Clam Martinic, Georgi, Hussarek, Spitzmüller,
Hendel, Urban, Baernreither, Forster, Trnka, Bo-
brzyński, Schenk, Höfer.*

Obwieszczenie Ministra Robót Publicznych z dnia 11-go maja 1917, w sprawie instrukcji służbowej dla inspektorów zaopatrzenia w węgiel.

Wykonując § 6 rozporządzenia z dnia 11 maja 1917, Dz. u. p. Nr. 216, wydaje się co do zakresu działania i dla pełnienia czynności inspektorów zaopatrzenia w węgiel następującą instrukcję służbową:

§ 1.

Inspektorowie zaopatrzenia w węgiel podlegają bezpośrednio Ministerstwu robót publicznych i są obowiązani czynności, przeka-

zane im rozporządzeniem z dnia 11 maja 1917, Dz. u. p. Nr: 216 wykonywać w myśl wskazówek tego Ministerstwa.

§ 2.

W szczególności należą do inspektorów zaopatrzenia w węgiel następujące zadania.

1. wykonywanie uprawnień, przekazanych im przez Ministra robót publicznych w myśl § 4 rozporządzenia z dnia 11 maja 1917, Dz. u. p. Nr. 216;

2. zabezpieczenie wykonania zarządzeń, wydanych przez Ministra robót publicznych dla uregulowania zaopatrzenia w węgiel (koks i brykiety);

3. czuwanie nad dokładnym przeprowadzeniem zarządzeń, wydanych przez Ministra robót publicznych, albo przez nich samych, w szczególności kontrola należytego wykonywania urzędownie zażądanych lub uprzywilejowanych dostaw ilości węgla (koks i brykietów);

4. wykonywanie prawa zażądania, na zlecenie Ministra robót publicznych, po myśli rozporządzenia z dnia 11 listopada 1914, Dz. u. p. Nr. 314 i rozporządzenia cesarskiego z dnia 24 marca 1917, Dz. u. p. Nr. 131, dla przeprowadzenia wspomnianego w punkcie 5, rozdziału, ilości węgla (koks i brykietów), jakie mają zebrać od przedsiębiorstw swoich okręgów urzędowych;

5. rozdział ilości (węgla, koks i brykietów), jakie w myśl każdorazowych wskazówek Ministra robót publicznych mają dostawić przedsiębiorstwa okręgu inspektora zaopatrzenie w węgiel, a to według żądanych gatunków między poszczególne przedsiębiorstwa z uwzględnieniem ich produktywności;

6. przedstawianie propozycji Ministerstwa robót publicznych, zmierzających do możliwie jaknajwiększego podniesienia produkcji w kopalniach węgla ich urzędowych okręgów;

7. przeprowadzanie dochodzeń dla uregulowania obrotu węglem (koksem i brykietami) na zasadzie rozporządzenia z dnia 29 marca 1917, Dz. u. p. Nr. 152, a to w myśl każdorazowych zarządzeń Ministra robót publicznych;

8. badanie uzasadniania próśb o zatwierdzenie podwyżki sprzedanych cen węgla (koks i brykietów), przy uwzględnieniu kosztów ich uzyskania, jakoteż przedstawianie w tym względzie wniosków Ministerstwa robót publicznych;

9. zbieranie i gromadzenie dat oddzielnie według poszczególnych zakładów i przedsiębiorstw, tyjących się:

a) wydobywania, zbytu i stanu składów węgla (koks i brykietów)

b) produktywności przedsiębiorstw i ich obciążenia zleceniami co do dostawy węgla (koks i brykietów) oddzielnie według ilości dostawy, zażądanych urzędownie, następnie ilości uprzywilejowanych, i oddawanych na podstawie dowolnego zarządzenia przedsiębiorstw, z oznaczeniem nazwisk osób, uprawnionych do poboru;

c) liczby zamawianych dziennie przez kopalnie i dostawianych im wagonów kolejowych z podaniem osobno wagonów tutejszych, a osobno zagranicznych;

d) liczby zajętych w kopalni robotników, podanych osobno co do robotników kopalnianych, a osobno co do robotników pracujących na powierzchni ziemi;

e) wysokości kosztów ruchu, w szczególności kosztów wynagrodzenia za jeden centnar metryczny uzyskanego węgla (koks i brykietów).

Co do zbieranych w ten sposób dat należy założyć i prowadzić bieżące zapiski.

§ 3.

Inspektorowie zaopatrzenia w węgiel winni o wszystkich sprawach, tyjących się zaopatrzenia w węgiel (koks i brykiety) w ich okręgach urzędowych, uwiadamiać stale Ministerstwo robót publicznych.

Na zasadzie zestawionych przez nich dat (§ 2, punkt 9) winni oni składać codziennie sprawozdania express (według dołączonego formularza), odnoszące się każdym razem do poprzedniego dnia Ministerstwu robót publicznych sumarycznie dla wszystkich przedsiębiorstw, znajdujących się w ich okręgach, oddzielnie dla węgla, dla koks i dla brykietów, o ile wspomniane Ministerstwo nie wyda innych zarządzeń, i to co do następujących okoliczności.

a) co do stanu składów węgla (koks i brykietów);

b) co do wysokości dziennej produkcji węgla (koks i brykietów);

c) co do ilości węgla (koks i brykietów), oddawanego z produkcji na rzecz własnego użytku, dla miejscowej sprzedaży i jako deputaty funkcjonariuszom kopalnianym;

d) co do ilości zamówionych i dostarczonych wagonów kolejowych, podanej osobno co do wagonów tutejszych, a osobno co do wagonów zagranicznych;

e) co do ilości węgla (koks i brykietów), jakie należy dostawić z powodu urzędowego zapotrzebowania i konsumentom uprzywilejowanym (oddzielnie dla państwa tutejszego i dla zagranicy).

f) co do faktycznie odstawionych ilości węgla (koks i brykietów), podanych oddzielnie co do ilości dostawy urzędownie zażądanych, uprzywilejowanych i oddawanych na podstawie dowolnego zarządzenia przedsiębiorstw, i to osobno dla państwa tutejszego i zagranicy.

g) co do liczby zajętych w kopalni robotników, podanej oddzielnie co do robotników kopalnianych i oddzielnie co do robotników, pracujących na powierzchni ziemi.

h) co do szczególnych wydarzeń, mogących wpłynąć na produkcję węgla (koks i brykietów) w ich urzędowych okręgach, jako to: wypadki w kopalniach, strajki robotnicze, zastoje w dowozie środków żywności, przybytek lub ubytek robotników i t. d.

§ 4.

Inspektorowie zaopatrzenia w węgiel i ich personel pomocniczy winni postarać się o gruntowną znajomość tych stosunków w przydzielonych im okręgach, które dotyczą zakresu działania, przekazanego im przez § 5 rozporządzenia z dnia 11 maja 1921, Dz. U. p. Nr. 216 i przez § 2 niniejszej instrukcji.

Winni oni w szczególności być dokładnie poinformowani o stosunkach topograficznych i komunikacji, następnie o stosunkach produkcji, zbytu i stosunkach robotniczych, jakoteż o wszystkich wydarzeniach w przedsiębiorstwach, znajdujących się w ich okręgach, o ile pozostają one w związku z zaopatrzeniem w węgiel (koks i brykiety).

§ 5.

O przekroczenie przepisów rozporządzenia z dnia 11 maja 1917, Dz. u. u. Nr. 216 i wydanych na jego podstawie zarządzeń inspektorów zaopatrzenia w węgiel, jako też o wszelkim współdziałaniu w udaremnieniu ustanowionych tam obowiązków należy za każdym

każdym razem donosić bezzwłocznie właściwemu starostwu górnictwu dla wdrożenia postępowania karnego.

O przekroczeniach zarządzeń Ministra robót publicznych o wadliwym albo niedbałym wypełnianiu jego wskazówek, o nieprawidłowościach w wykonywaniu urzędownie zleconych albo uprzywilejowanych dostaw węgla (koks i brykietów) przez posiadaczy kopalni węgla (koks i zakładów brykietów) albo ze strony ich funkcjonariuszów winni inspektorowie zaopatrzenia w węgiel donosić także Ministerstwu robót publicznych.

§ 6.

Do prowadzenia czynności urzędowych przez inspektorów zaopatrzenia w węgiel, w szczególności do prowadzenia protokołu podawczego, do opracowywania spraw służbowych, do prowadzenia rozpraw, wygotowywania conceptów załatwienia, do doręczania wygotowań i do przechowywania aktów mają odpowiednie zastosowanie odnośne postanowienia instrukcji dla rewirowych urzędników górniczych, wydanej na zasadzie ustawy z dnia 21 lipca 1871, Dz. u. p. Nr. 77, o urządzeniu i zakresie działania władz górniczych.

Czynności pisarskie należy ograniczyć do miary niezbędnie potrzebnej. Sprawozdania do Ministerstwa robót publicznych należy sporządzać możliwie jaknajzwięźlejsze, bez ujmy dla ich gruntowności; jeżeli sprawa jest bardzo pilna, należy je składać telegraficznie albo telefonicznie. Sprawozdania dzienne, jakie należy w myśl § 3 niniejszej instrukcji przedkładać Ministerstwu robót publicznych, należy oddawać zakładowi pocztowemu, jako pośpieszne przesyłki pocztowe.

Co do obliczenia należytości podróży przy służbowych jazdach inspektorów zaopatrzenia w węgiel i ich organów—obowiązują ogólne przepisy o należytościach za jazdy, o ile nie zostaną wydane inne zarządzenia.

§

Inspektorowie zaopatrzenia w węgiel i ich organa są zaopatrzeni w karty legitymacyjne, którymi winni wykazać swój charakter urzędowy.

Trnka.

Dziennik Ustaw Rzeszy.

ROCZNIK 1917.

N-r 35.

(N-r 5725). *Obwieszczenie w sprawie regulacji obrotu węglem z dnia 24 lutego 1917 r.*

Na zasadzie § 3 prawa o upoważnieniu Rady Związkowej do przyjęcia środków gospodarczych i t. d. z dnia 4 sierpnia 1914 r. (Ustawa Dziennika Rzeszy S. 327) Rada Związkowa wydała następujące rozporządzenie:

§ 1.

Upoważnia się Kanclerza Rzeszy do sekwestrowania znajdujących się w Rzeszy Niemieckiej wytworów kopalni węgla kamiennego i brunatnego (brykietów i koksu), przeznaczonych zarówno dla potrzeb wewnętrznych Państwa, jak i dla wywozu zagranicę.

§ 2.

Kanclerz Rzeszy może wydać wykonawcze do § 1 rozporządzenia. W szczególności zaś może polecić wytwórcom i właścicielom oznaczonych w § 1 materiałów opałowych, odstąpić takowe osobom i miejscom przez niego wyznaczonym i przedsięwziąć odpowiednie w tym celu kroki. Może wymagać wszelkich wiadomości o zapasach, produkcji i zużyciu oznaczonych w § 1 materiałów opałowych.

§ 3.

Kanclerz Rzeszy może zarządzić, że uchylenie się od przepisów, wydanych na zasadzie § 2, pociąga za sobą karę więzienia do 1-go roku, oraz karę pieniężną do 10 tysięcy marek, lub jedną z tych kar. Niezależnie od kary, stanowiące obiekt przewinienia materiały opałowe mogą być skonfiskowane bez względu na to, czy należą do winnego, czy nie.

§ 4.

Gdy Kanclerz Rzeszy polecił wytwórcy lub właścicielowi materiałów opałowych odstąpić takowe trzeciej osobie, a ugoda co

do ceny sprzedażnej do skutku nie doszła, cenę za odebrany towar ustanawia ostatecznie Sąd polubowny. Skład Sądu polubownego i jego postępowanie reguluje Kanclerz. On może określić tymczasową wysokość ceny, jaką ma zapłacić odbiorca, jak również wysokość gwarancji ze strony odbiorcy. Wogóle Kanclerz reguluje warunki, na jakich odstąpienie materiałów winno nastąpić. On może postanowić, że wydane przez niego zarządzenia winny być wykonane bez względu na ustalenie ceny i sposobu wypłaty.

§ 5.

Sąd polubowny (§ 4) może w razie potrzeby będące w mocy kontrakty ze względu na rozporządzenie, wydane na zasadzie § 2, całkowicie lub częściowo rozwiązać lub zmienić.

§ 6.

Kanclerz Rzeszy może swe pełnomocnictwa, nadane mu niniejszym rozporządzeniem, jak również wszelkie dotyczące się obrotu oznaczonych w § 1 materiałów opałowych, całkowicie lub częściowo przekazać jednemu z podległych mu urzędów. On wydaje bliższe przepisy co do organizacji, zakresu działalności i sposobu postępowania.

§ 7.

Rozporządzenie niniejsze obowiązuje od dnia 26 lutego 1917 r. Kanclerz Rzeszy oznacza czas (utracenia mocy) wygaśnięcia niniejszej Ustawy.

Berlin, dnia 24 lutego 1917 r.

Zastępca Kanclerza Rzeszy

(—) *Dr, Helfferich.*

Dziennik Ustaw Rzeszy.

ROCZNIK 1917.

N-r 39.

(N-r 5786.) *Obwieszczenie z dnia 28 lutego 1917 r., w sprawie naznaczenia Komisarza Rzeszy dla podziału węgla.*]

Na zasadzie §§ 3 i 6 rozporządzenia Rady Związkowej o regulaminie obrotu węglem z dnia 24 lutego 1917 roku (Ustawa Dziennika Rzeszy S. 167/zarządzam:

§ 1.

Wykonywanie pełnomocnictw, nadanych Kanclerzowi Rzeszy z tytułu §§ 1, 2 i 4 rozporządzenia o regulowaniu obrotu węglem i wogóle materiałami opalowymi, wskazanymi w § 1 wspomnianego rozporządzenia, przekazuje się Komisarzowi Rzeszy dla podziału Węgla.

§ 2.

Nie ograniczając w niczym ogólnych praw Kanclerza Rzeszy, jest Komisarz Rzeszy w swoich postanowieniach samodzielnym. Powinien być jednakowoż w ścisłym kontakcie z Urzędem Wojennym i w tym celu zostaje do niego przydzielony.

§ 3.

Komisarz Rzeszy jest upoważniony w razie swej nieobecności wyznaczyć zastępcę, przekazując mu oznaczone w § 1: pełnomocnictwa. Dla załatwienia spraw bieżących może powołać potrzebne mu siły pomocnicze.

§ 4.

Siedzibą Komisarza Rzeszy jest Berlin. Dla pomocy w swej działalności może on w odpowiednich miejscach ustanowić biura podziału węgla o charakterze organów pomocniczych z przekazaniem im udzielonych mu pełnomocnictw.

§ 5.

Komisarzowi Rzeszy przydziela się Rada Przyboczna. Rada Przyboczna składa się z przedstawicieli: Min. Spraw Wewnętrznych

Marynarki, Rządów Krajowych, Przemysłu Węglowego, Handlu węglem oraz konsumentów węgla.

Członków powołuje Kanclerz Rzeszy.

Urząd swój sprawują oni honorowo.

Rada przyboczna ma prawo głosu tylko w sprawach zasadniczych. Porządek i organizację czynności ustanawia Kanclerz Rzeszy na wniosek Komisarza Rzeszy. Prezesem Rady jest Komisarz Rzeszy.

§ 6.

O ile Komisarz Rzeszy, zastępca, lub pozostali urzędnicy i siły pomocnicze nie są urzędnikami państwowymi, obowiązany do zachowania tajemnicy służbowej, winni być zobowiązani do sumiennego spełniania obowiązków, a przede wszystkim do zachowania tajemnicy służbowej.

§ 7.

W razie nie wykonania przepisów, wydanych przez Komisarza Rzeszy na zasadzie § 2 rozporządzenia o reglamentacji obrotu węglem, lub niedostarczenia we wskazanym terminie wymaganych przez Komisarza Rzeszy wiadomości, albo też świadomego dostarczenia niepełnych i nieprawdziwych — winni będą karani więzieniem do jednego roku i grzywną do 10 tysięcy marek, albo jedną z wymienionych kar.

Niezależnie od tej kary może być zarządzoną konfiskata materiałów opałowych, których przewinienie się dotyczy, niezależnie od tego, czy należą do winnego, lub nie.

§ 8.

Niniejsze rozporządzenie obowiązuje od 1 marca 1917 roku.

Berlin, dnia 28 lutego 1917 r.

Zastępca Kanclerza Rzeszy

(—) *Dr. Helfferich.*

Prezydent Ministrów Królestwa Polskiego.

Warszawa, dnia 2 listopada 1918 r.

Nr. 2809/18.

Na mocy uchwały Rady Ministrów Królestwa Polskiego z dn. 2 listopada 1918 r., upoważniamy p. Stanisława Świętochowskiego, Szefa Sekcji Górniczo-Hutniczej Ministerstwa Przemysłu i Handlu, do przedsiębrania bez porozumiewania się z władzami zwierzchnimi wszelkich uznanych przez niego za wskazane kroków i czynności, niezbędnych dla niezwłocznego przejęcia przez Rząd Polski administracji górniczej w b. okupacji austriackiej od Wojskowego Zarządu Górniczego w Dąbrowie Górniczej; do porozumiewania się w sprawach, w których uzna to za niezbędne z wszelkimi władzami polskimi, austro-węgierskimi i niemieckimi. Na mocy powyższego p. Świętochowski ma również prawo zawierać pilne umowy gospodarcze na chwilę bieżącą, wydawać wszelkie zlecenia, dotyczące dozoru nad kopalniami, zarządów przymusowych, zaopatrywania kopalń w żywność i materiały, podziału i wysyłki węgla, oraz wszelkich funkcji dotychczasowego Zarządu Górniczego Wojskowego.

Wzywamy władze polskie, zarówno cywilne, jak i wojskowe Królestwa Polskiego i Galicji do okazywania p. Świętochowskiemu wszelkiej pomocy.

Prezydent Ministrów:

(—) *Józef Świeżyński.*

Minister Przemysłu i Handlu:

(—) *Andrzej Wierzbicki.*

MINISTERSTWO PRZEMYSŁU I HANDLU
Warszawa, Zgoda N-r 10.

Dnia 11 listopada 1918 r.

Nr. Dz. gł. 2992/18

S. G. H. N-r 634.

W n i o s e k

Ministerstwa Przemysłu i Handlu w przedmiocie rozszerzenia upoważnienia, udzielonego uchwałą Rady Ministrów z d. 2.XI.1918 r. p. Stanisławowi Świętochowskiemu co do zarządu górnictwem w Państwie Polskim.

Rada Ministrów Państwa Polskiego na posiedzeniu w d. 11 listopada 1918 r. uchwalić zechce:

„Upoważnienie, udzielone p. Stanisławowi Świętochowskiemu na mocy uchwały Rady Ministrów z dnia 2 XI.1918 r. rozszerza się na cały teren Państwa Polskiego.“

Uchwała zapadła zgodnie z wnioskiem d. 11.XI.1918 r.

Za Prezydenta Ministrów

(—) *Wróblewski.*

Minister Przemysłu i Handlu

w z. ( ) *Henryk Strasburger.*

Szef Sekcji

(—) *St. Świętochowski.*

PREZYDENT MINISTRÓW KRÓLESTWA POLSKIEGO

Warszawa, d. 11 listopada 1918 r.

Na mocy uchwał Rady Ministrów Państwa Polskiego z dn. 2 i 11 listopada 1918 r. upoważniamy p. Stanisława Świętochowskiego, Szefa Sekcji Górniczo-Hutniczej Ministerstwa Przemysłu i Handlu, do przedsiębrania bez porozumienia się z władzami zwierzchnimi wszelkich, uznanych przez niego za wskazane, kroków i czynności, niezbędnych dla niezwłocznego przejścia przez Rząd Polski administracji górniczej w byłej okupacji austriackiej od Wojskowego Zarządu Górniczego w Dąbrowie Górniczej, oraz w b. okupacji niemieckiej i w t. zw. etapach od Szefa Zarządu Cywilnego, a także w Wielkim Księstwie Poznańskim, na Górnym Śląsku, w Galicji i w Księstwie Cieszyńskim od właściwych władz; do porozumiewania się w sprawach, w których uzna to za niezbędne z wszelkimi władzami polskimi, austro-węgierskimi i niemieckimi. Na mocy powyższego p. Świętochowski ma również prawo zawierać pilne umowy gospodarcze na chwilę bieżącą, wydawać wszelkie zlecenia, dotyczące dozoru nad kopalniami, zarządów przymusowych, zaopatrywania kopalń w żywność i materiały, podziału i wysyłki węgla oraz wszelkich funkcji dotychczasowych zarządów górniczych i instytucji z nimi związanych.

Wzywamy władze polskie, zarówno cywilne, jak i wojskowe, do okazywania p. Świętochowskiemu wszelkiej pomocy.

Za Prezydenta Ministrów
(—) *Wróblewski.*

Minister Przemysłu i Handlu
w z. (—) *Henryk Straszburger.*

Aneks Nr. 13.

U m o w a

pomiędzy Szefem Sekcji Górniczo-Hutniczej Ministerstwa Przem. i Handlu, działającym na zasadzie delegacji z dnia 11 listopada 1918 r., i przedstawicielami T-wa Przemysłowców Kr. P. w Warszawie, w osobach PP. Juljana Appa i Jerzego Paprockiego, upoważnionych przez plenipotencję Rady Towarzystwa z dn. 14.XI.18.

1.

Towarzystwo Przemysłowców Królestwa Polskiego w Warszawie obowiązuje się niezwłocznie po podpisaniu niniejszej umowy utworzyć i prowadzić Wydział Wykonawczy Rady Rozdzielczej Węglowej przy Ministerstwie Przemysłu i Handlu w celu dokonywania rozdziału całej produkcji węgla, zmonopolizowanego przez Państwo, oraz prowadzenia wszystkich związanych z tym czynności.

2.

Wydział Wykonawczy Rady Rozdzielczej prowadzi na swój rachunek Biuro Centralne w Warszawie, agendy w punktach, gdzie to uzna za stosowne, oraz utrzymuje przy Centrali Sprzedaży Węgla Węgla w Sosnowcu funkcjonariusza, który na mocy otrzymanych z Wydziału Wykonawczego R. R. zleceń, wyznacza Biuro Sprzedaży węgla oraz kopalnię, z której węgiel dla poszczególnych odbiorców ma być wysłany.

3.

Wydział Wykonawczy R. R. przyjmuje zapotrzebowania na węgiel od urzędu, dysponującego kontyngentem zewnętrznym, mającym wyjść poza granicę Królestwa Polskiego, od dyrekcji kolei, działających w Królestwie Polskiem, od instytucji rządowych, od poszczególnych zakładów przemysłowych i od magistratów, względnie urzędów aprowizacyjnych miejskich i powiatowych oraz prowadzi ich ewidencję.

4.

Wydział Wykonawczy R. R. sporządza szczegółowe listy rozdzielcze z zebranych zapotrzebowań na podstawie klucza opracowy-

wanego co dwa tygodnie przez Radę Rozdzielczą przy M-stwie Przemysłu i Handlu. Listy Rozdzielcze przedstawiane są do zaakceptowania w miarę możliwości Radzie Rozdzielczej, a bezwzględnie inspektorowi, wyznaczonemu przez Sekcję Górniczą M-stwa Przemysłu i Handlu.

5.

Wydział Wykonawczy R. R. prowadzi kontrolę węgla, wysyłanego przez Centralę Sprzedaży zarówno co do ilości, jak i gatunku.

6

Wydział Wykonawczy R. R. prowadzi kontrolę konsumpcji węgla.

7.

Wydział Wykonawczy R. R. czynności swe wykonywa pod nadzorem specjalnego inspektora rządowego, wyznaczonego przez Sekcję Górniczą i wskazówek Rady Rozdzielczej, wyznaczonej przez Rząd.

8.

Za prowadzone przez Wydział Wykonawczy R. R. czynności, związane z podziałem, kontrolą wysyłki i konsumpcji węgla, Towarzystwo Przemysłowców Królestwa Polskiego w Warszawie pobiera wynagrodzenie w wysokości 30 fen. od każdej tony wysyłanego węgla. Pobierane wynagrodzenie powyższe przeznaczają się na pokrycie kosztów, a więc pensje pracowników, koszty przejazdów, utrzymanie biura, koszty handlowe, gratyfikacji i t. d. O ile by suma tego wynagrodzenia była niższą od 40,000 marek miesięcznie, różnicę brakującą pokryje Sekcja Górnicza M-stwa Przemysłu i Handlu. Przewyżka wpłynie z wynagrodzeniu nad pomienionymi kosztami w połowie pozostaje w rozporządzeniu Tow. Przem., a w połowie przelewa się do Sekcji Górniczej. Przypadające T-wu Przem. z ilości wysłanego węgla wynagrodzenia, Towarzystwo otrzymuje miesięcznie nie później, każdego 15-następnego miesiąca od Centrali Sprzedaży.

9.

Towarzystwo Przemysłowców poddaje się przepisom tymczasowym o organizacji sprzedaży węgla, pozatym zarządzeniom wydawanym do tychże przepisów i wogóle wszelkim przepisom przez władze rządowe wydanym i tym, które w przyszłości wydane będą.

10,

Umowa niniejsza wchodzi w życie z dniem jej podpisania i obowiązuje strony za miesięcznym wypowiedzeniem przez jedną ze stron.

11.

Niniejsza umowa została spisana w dwóch egzemplarzach jedno-brzmiących. Oryginały przechowują się w Sekcji Górniczej M stwa Przemysłu i Handlu i w Towarzystwie Przemysłowców Królestwa Polskiego.

(—) *Stanisław Świętochowski*

(—) *J. Appel*

(—) *J. Paprocki*

Warszawa, dnia 15 listopada 1918 r.

PROTOKÓŁ

konferencji z dnia 21 listopada, w sprawie organizacji Biura Sprzedaży Węgla w Sosnowcu i unormowania cen na węgiel.

O b e c n i: pp. Jerzy Iwanowski, Minister Przemysłu i Handlu, St. Świętochowski, szef Sekcji Górniczej Ministerstwa Przemysłu i Handlu, St. Bukowiecki, W. Cybulski, K. Kosiński, inspektor Państwowej Centrali Węglowej, S. Baudouin de Cortenay (prowadził protokół), Brauman, przedstawiciel Ministerstwa Apropowizacji, Bielski, przedstawiciel Wydziału Wykonawczego Państwowej Centrali Węglowej, dr. Mińkowski, przedstawiciel Ministerstwa Skarbu, inż. Wolski, przedstawiciel Ministerstwa Komunikacji, T. Kociatkiewicz.

Posiedzenie otwarto o godz. 1 i 1/2 p. p.

Jako pierwsza została poddana pod obrady sprawa organizacji Biura Sprzedaży Węgla w Sosnowcu. Szef Sekcji Górniczej wyłuszczył, w jaki sposób na terenie Zagłębia w jego obydwóch okupacjach funkcjonował dotychczas aparat do sprzedaży i podziału węgla i jaka po usunięciu się stamtąd okupantów tymczasowa organizacja jest tam czynna; dla b. okupacji austriackiej odnośne czynności są skupione w rękach: 1) przedstawiciela Sekcji Górniczej, inż. Poźniaka (z prawem veto), 2) przedstawiciela Ministerstwa Apropowizacji, p. Kosińskiego i 3) przedstawiciela Rady Zjazdu Przemysłowców Górniczych, p. Srokowskiego; w b. okupacji niemieckiej rzeczonymi sprawami tymczasowo zarządzają czynniki wojskowe (p. Nowakowicz i Nowakowski).

Obecnie, jak wiadomo, Ministerstwo Przemysłu i Handlu już zawarło z prawem miesięcznego wypowiedzenia umowę z Towarzystwem Przemysłowców Królestwa Polskiego, na mocy której z ramienia rzeczonoego Towarzystwa rozpoczęła swe czynności specjalna instytucja do podziału węgla, akcję rządową i kontrolę nad podziałem i sprzedażą węgla ześrodkowuje inspektor rządowy w osobie inż. górniczego K. Kosińskiego, wreszcie, dla Centralnego Biura Sprzedaży na miej-

scu. Sekcja prowadziła rokowania z firmami „Borkowski“ i „Herman Meyer“; firmy owe miały utworzyć wspomniane biuro dla sprzedaży węgla i finansowania kopalń. Rzeczona umowa, już prawie zawarta, nie doszła jednak do skutku, ze względu na trudności finansowe dla owych firm; próby czynione dla pozyskania firm innych nie dały pożądaných wyników. Motywy, jakimi się powodowało Ministerstwo, chcąc przekazać rzeczony funkcje w ręce prywatnej firmy (z prawem zresztą miesięcznego wypowiedzenia kontraktu) były trojakię natury: 1) Ministerstwo stało na stanowisku, iż narazie nie należy specjalnie odstępować od zasad odnośnej organizacji, przyjętych przez okupantów, i możliwie uzgadniać jedynie różnicę między dwoma byłymi okupacjami; 2) że aparat prywatnego przedsiębiorstwa handlowego będzie więcej elastyczny, jak względnie ciężka maszyna biurokratyczna i 3) że w razie rządowego finansowania kopalni, skarb miałby znaczne trudności.

Obecnie więc pozostaje jedno wyjście, a mianowicie: Rząd winien ująć w swe ręce organizację ekspedycji i sprzedaży węgla, a więc i kredytowania kopalń. Przeto nad zagadnieniem, w jaki sposób można dojść do najracjonalniejszego rozwiązania omawianej kwestji, zastanowić się należy.

P. B r a u m a n wypowiada pogląd, że organizacja sprzedaży węgla najwięcej interesuje Ministerstwo Apropowizacji, gdyż największe zapotrzebowanie na węgiel będzie ze strony szerokich kół ludności, którymi przedewszystkiem interesuje się Ministerstwo, reprezentowane przez mówcę. Ponadto rzeczony Ministerstwo zawarło umowę z Ministerstwem Spraw Wojskowych, na mocy której Ministerstwo Apropowizacji załatwia wszelkie dostawy dla Ministerstwa Wojny. Następnie większe zapotrzebowania na węgiel mogą być zgłaszane jedynie ze strony Ministerstwa Komunikacji. Natomiast przemysł i handel na razie będzie słabo wegetował, wobec czego najmniej będzie zapotrzebowań z jego strony, a więc nie jest właściwe, by Ministerstwo Przemysłu i Handlu miało hegemonję w decyzjach, dotyczących sprzedaży węgla, gdyż ono właśnie jest, zdaniem mówcy, najmniej zainteresowane w pomienionej sprawie. Głos najważniejszy winnoby tu mieć raczej Ministerstwo Apropowizacji (zwłaszcza, że jest ono poniekąd upoważnione do odnośnych umów przez Ministerstwo Spraw Wojskowych). Jeżeli okaże się to niemożliwe, to w takim razie

winna działać instytucja kolegjalna, w której mieliby swój głos przedstawiciele poszczególnych zainteresowanych Ministerstw, a więc Komunikacji, Apropowizacji, Wojny oraz Przemysłu i Handlu; ale w każdym razie Ministerstwo Apropowizacji winno mieć tu najbardziej ważki głos, gdyż nawet z gałęzi przemysłu w najbliższym czasie będą uruchomione te właśnie, które są najściślej związane z działalnością Ministerstwa Apropowizacji, mianowicie: młyny, fabryki konserw przetworów owocowych i rzeźnie.

P. Świątchowski wyjaśnia, że w tym wypadku omawianą jest sprawa organizacji Biura Sprzedaży i ekspedycji węgla oraz sfinansowania kopalń, nie zaś organizacji, mającej na celu zasadniczy podział węgla według odpowiednich potrzeb (co do podziału węgla będzie wydany odnośny dekret Rządowy).

P. Kociatkiewicz stwierdza, że tu chodzi przedewszystkiem o możliwie niezwłoczne załatwienie sprzedaży i ekspedycji węgla i sfinansowanie kopalń, gdyż organizacje, które regulowały omawiane funkcje w b. okupacjach niemieckiej i austriackiej są obecnie, rzecz prosta, nieczynne. Jeżeli kopalnie nie otrzymają natychmiast sum, potrzebnych na wypłatę robotników, oraz jednocześnie ludność nie będzie w stanie zaopatrzyć się w węgiel, to skutkiem tego odbije się ten stan rzeczy ujemnie z jednej strony na nastrojach robotników i z drugiej strony—szerokich warstw ludności wogóle. Tymczasem taki ciężki aparat kolegjalny, o jaki chodzi p. przedstawicielowi Ministerstwa Apropowizacji, właśnie najmniej sprostą zadaniu.

P. Bukowiecki również wypowiada się przeciw kolegjalności, wysuwanej przez przedstawiciela Ministerstwa Apropowizacji, z tych samych motywów, co i poprzedni mówcy. Ponadto mówca zwraca uwagę, że nie chodzi tu o to, czy przemysł będzie mniej potrzebował węgla od innych kategorii konsumentów, jak twierdził p. Brauman ale o to, że górnictwo należy właśnie do kompetencji Ministerstwa Przemysłu i Handlu; ponadto p. Szef Sekcji dostał od Rządu dwukrotnie potwierdzoną przy zmianach gabinetu delegację do przedsięwzięcia kroków w omawianej sprawie.

P. Brauman wobec poczynionych wyjaśnień cofa swą propozycję.

P. Wolski komunikuje w związku ze sprawą ekspedycji węgla, iż cały tabor wagonów towarowych, jakim może rozporządzać Państwo Polskie, na terytorjum b. Królestwa Kongresowego nie przekracza 5000 — 6000 wagonów o pojemności 10 — 12 tonn.

P. Minister stwierdza, że w tej chwili takie lub inne rozstrzygnięcie omawianego zagadnienia jest przedewszystkiem zależne od Ministerstwa Skarbu i zwraca się wobec tego do przedstawiciela rzeczzonego Ministerstwa z pytaniem, w jakiej mierze jest ono w stanie zabezpieczyć odpowiednimi funduszami Biuro Sprzedaży Węgla.

Dr. Minkowski, jako przedstawiciel Ministerstwa Skarbu, konstatuje, iż z chwilą, gdy nie doszły do skutku kontrakty z firmami prywatnymi, pozostaje jako jedyne wyjście odpowiednie sfinansowanie pomienionego Biura przez Skarb, z tego względu Ministerstwo Skarbu chciałoby wiedzieć.

- 1) jak wysoki awans na powyższy cel asygnować należy i
- 2) co wypadłoby dać w najbliższych dniach dla usunięcia tych następstw, o których mówił p. Kociatkiewicz?

P. Cybulski komunikuje, że przed 1-szym grudnia kopalnie nie mogą utrzymać mniej, jak 7 milionów marek.

P. Świętochowski stwierdza, że awans ogólny, o który się pytał przedstawiciel skarbu, powinien wynosić 50 — 70 milionów marek na jedną b. niemiecką okupację; suma awansu, przeznaczonego na cel powyższy, równała się za czasów okupacyjnych około 20 milionów marek według słów dyrektora biura niemieckiego, Kirchofa.

P. Kosiński komunikuje, do jak oplakanego rezultatu doprowadził w Rosji monopol państwowy na węgiel; mianowicie, przyniósł on kopalniom 200 milionów rubli deficytu za krótkotrwały okres rewolucyjny przedbolszewicki. Taki wynik był nieunikniony, gdyż koleje nie wypłaciły na czas sum należnych za węgiel, ponieważ odnośna akcja nie była należycie scentralizowana. Projekt odnośnej organizacji omawianego biura sprzedaży winien przewidywać należycie scentralizowaną akcję. W każdym razie wszelkie zlecenia kredytowe winny być czynione w porozumieniu ze skarbem. Na najbliższe potrzeby kopalniom wypłacić należy 10 milionów marek.

P. Bukowiecki stawia pytanie, czy nie należałoby ponow-

nie przekazać odnośnej akcji organizacyjnej prywatnym przedsiębiorstwom; ponieważ odpowiednie porozumienia rozbijają się dotychczas o brak odpowiednich środków w rozporządzeniu firm zainteresowanych, więc Skarb mógłby tu odpowiednio się przyczynić przez udzielenie zainteresowanej firmie stosownego kredytu. Krok taki mógłby być wskazanym, gdyż prywatna instytucja działałaby prawdopodobnie o wiele elastyczniej od organizacji czysto rządowej.

Większość mówców, omawiających propozycję p. *Bukowieckiego* nie podzieliu jego zdania, stojąc na stanowisku, że przedewszystkim trudności natury finansowej powodowały kroki, które miały na celu przekazać biuro sprzedaży prywatnej inicjatywie; gdy te motywy siłą rzeczy odpadają, to samo państwo winno ująć w swe ręce omawianą organizację, tembardziej, że da to znaczny dochód (niemieckie biuro miało 50% zysku).

Następnie p. *Świętochowski* proponuje, by biuro owe dla *uniknięcia pewnego biurokratyzmu w funkcjonowaniu swego aparatu było zorganizowane na zasadach handlowych z fachowców, związanych z rządem umową kontraktową, a nie etatami—z odpowiednio wysokim wynagrodzeniem.*

Propozycja ta zyskuje ogólną aprobatę.

P. *Kosiński* zastrzega, że zadania biura są nie tylko ściśle ekspedycyjne, gdyż o ile sprawa repartycji węgla według przeznaczenia należy do Centrali Węglowej, to natomiast podział węgla pomiędzy kopalnie na miejscu może jedynie Biuro Sprzedaży, funkcjonujące w Sosnowcu, należycie uskutecznić.

Dr. *Minkowski* prosi o zakomunikowanie Ministerstwu Skarbu projektu urzędu ze stanowiska finansowego.

Następnie wynika krótka dyskusja, w której udział biorą: p.p. *Brauman*, *Bukowiecki*, *Kociatkiewicz*, *Minkowski* i *Świętochowski*, dotycząca szczegółów wzajemnego stosunku organizacji i urzędów, zainteresowanych w sprzedaży i podziale węgla.

Poczem Minister po zamknięciu dyskusji komunikuje, że w najbliższej przyszłości Ministerstwo opracuje projekt odnośnego dekretu.

II. Konferencja przechodzi do omawianego pytania, jak uregulować na czas najbliższy ceny węgla.

P. Inspektor Kosiński, referując odnośną kwestję, zaznacza, że w danej chwili nie ma on na celu propozycji, dotyczącej jakiegos̄ zasadniczego ustalenia najwłaściwszych cen na węgiel, a jedynie chodzi mu o to, by zebrani przychyłili się do jego stanowiska w sprawie usunięcia tych specjalnych anomalji, jakie na skutek zarządzeń władz okupacyjnych, co do cen węgla, powstały.

Anomalje te sprowadzają się do kilku kategorii, więc przede wszystkim węgiel z tak zwanych odkrywek jest na terenie niemieckiej okupacji o 25% droższy od węgla z wielkich kopalń, przeważnie lepszej kategorii, następnie te same gatunki węgla na różnych wielkich kopalniach nie są jednakowo oceniane; również usunąć należy pewien nieproporcjonalny stosunek w cenach węgla grubego i miału, mianowicie cena za miał stosunkowo zbyt mało odbiega od ceny węgla grubego; na koniec należy doprowadzić do pewnej wspólnej normy ceny węgla, pochodzącego z obydwu terenów okupacyjnych.

Wyjście z pomienionego stanu rzeczy może być następujące:

1) Ceny przeciętne na węgiel zgodnie z wypowiedzianem już przez referenta, winny być pozostawione w dotychczasowej wysokości, natomiast zbyt rażące anomalje będą skasowane przez odpowiednie podniesienie cen węgla grubego i odpowiednie zmniejszenie ceny węgla miałkiego. Dotychczas według gatunków węgla na okupacji niemieckiej oceniał się w następujący sposób, a mianowicie: przeciętne ceny sprzedażne węgla z większych kopalń b. okupacji niemieckiej franko wagon kopalnia za tonnę wynosiły:

gruby	kostka I	kostka II	Orzech I	Orzech II	Orzech III	miał	pospółka
60	60	60	59	57.50	55.50	36	45.50

Pozostawiając nadal przeciętną cenę za tonnę w wysokości 60 marek, wprowadzić należy następujące zmiany, które należy być ustosunkowane z wartością poszczególnych gatunków węgla. Przy takich zmianach odnośne ceny będą wyglądać w następujący sposób:

gruby	kostka I	kostka II	orzech I	orzech II	orzech III	miał	pospółka
65	65	65	60	55	50	30	45

2) Ceny na węgiel w okupacji austriackiej winny być zrównane z cenami odpowiednimi na okupacji niemieckiej; jednakże, ze względu na trudności walutowe na miejscu, wyrazić je należy w koronach; w ten sposób dotychczasowe ceny odnośnych gatunków

w koronach franko wagon kopalnia za tonnę wyraża się w następujących cyfrach:

gruby	kostka I	kostka II	orzec I	orzec II	orzec III	miat	pospółka
120	120	120	110	100	90	55	85

3) Ceny na węgiel z kopalń małych winny być w zupełności zrównane z cenami węgla, pochodzącego z kopalń wielkich.

4) Tak samo, rzecz prosta, ceny na węgiel z poszczególnych wielkich kopalń będą odpowiednio zrównane.

W związku z powyższą kwestją nasuwa się pytanie, podjęte przez p. Cybulskiego, jak rozstrzygnąć stosunek do małych kopalń, które w znacznym stopniu wywoziły węgiel furami i sprzedawały go dla potrzeb miejscowych. Większość zebranych doszła do wniosku, że sprawy tej oddzielnie rozstrzygać nie należy, a to ze względu, że *wszelki węgiel ładowany na wagony winien podlegać monopolowi państwowemu, zaś węgiel sprzedawany na miejscu, czy to pochodzący z wielkich kopalń czy też małych, czy wreszcie stanowiący część t. zw. deputatów, wydawanych robotnikom, przez monopol może być nie objętym.*

Następnie powstaje krótka dyskusja na temat, czy nie byłoby wskazane już obecnie podnieść ceny węgla wogóle, a to ze względu na podniesienie płac roboczych, powodujące znaczną podwyżkę kosztów własnych wydobycia węgla.

W wyniku zgromadzeni w większości godzą się ze stanowiskiem Ministra, iż takie ogólne podwyższenie powoduje natychmiast jeszcze większą podwyżkę płacy roboczej, należy więc dopóki można trzymać się jako ogólnej wytycznej przecięlnych cen dotychczasowych, z tymi poprawkami, rzecz prosta, które proponuje w swym referacie p. Kosiński.

Po wyjaśnieniu stanowiska zebranych w powyższej kwestji, pan Minister zamyka zebranie o godz. 3 m. 45 pp.

PREZYDENT MINISTRÓW KRÓLESTWA POLSKIEGO

Warszawa, dn. 23 listopada 1918 r.

Na mocy uchwały Rady Ministrów Państwa Polskiego z dnia 2/XI i 11/XI 1918 r. upoważniamy p. Stanisława Świętochowskiego, Szefa Sekcji Górniczo - Hutniczej Ministerstwa Przemysłu i Handlu do przedsięwzięcia bez porozumienia się z władzami zwierzchniemi wszelkich, uznanych przez niego za wskazane, kroków i czynności, niezbędnych dla niezwłocznego przejęcia przez Rząd Polski administracji górniczej w b. okupacji austriackiej od Wojskowego Zarządu Górniczego w Dąbrowie Górniczej, oraz b. okupacji niemieckiej i w tak zwanych etapach—od Szefa Zarządu Cywilnego, a także w Wielkiem Księstwie Poznańskiem, na Górnym Śląsku, w Galicji i w Księstwie Cieszyńskiem od właściwych władz; do porozumienia się w sprawach, w których uzna to za niezbędne, z wszelkimi władzami polskimi, austro-węgierskimi i niemieckimi.

Na mocy powyższego p. Świętochowski ma również prawo zawierać pilne umowy gospodarcze na chwilę bieżącą, wydawać wszelkie zlecenia, dotyczące dozoru nad kopalniami, zarządów przy-musowych, zaopatrywania kopalń w żywność i materiały, podziału i wysyłki węgla, oraz wszelkich funkcji dotychczasowych zarządów górniczych i instytucji z nimi związanych.

Wzywamy Władze polskie, zarówno cywilne jak i wojskowe do okazywania p. Świętochowskiemu wszelkiej pomocy.

Prezydent Ministrów
(—) *Moraczewski*

Minister Przemysłu i Handlu
(—) *J. Iwanowski.*

PREZYDJUM R A D Y M I N I S T R Ó W

Nr. 4187/18

Warszawa, dn. 30 grudnia 1918 r.

**W y c i ą g z protokołu 30-go posiedzenia Rady Mini-
strów Republiki Polskiej**

w dniu 27 grudnia 1918 r.

Punkt 5-ty. Przyjęto projekt dekretu o monopolu węglowym, wprowadzając doń następującą zmianę: do art. 2 dodaje się słowa „produkty, wymienione w art. 1, przeznaczone przez Min. Przemysłu i Handlu na potrzeby opałowe ludności, przekazane zostaną do podziału Ministerstwu Apropowizacji“, art. 5 słowa „Królestwa Polskiego“ zastępuje się słowami „zaboru rosyjskiego“.

Równocześnie przyjęto projekty dwóch rozporządzeń wykonawczych Ministra Przemysłu i Handlu do tego dekretu: 1) w sprawie przewozu węgla, koksu i brykietów i 2) w sprawie ustanowienia Rady Rozdzielczej Węglowej przy Min. Przemysłu i Handlu.

Za zgodność

(—) *Wróblewski.*

Projekt dekretu o sekwestrze węglowym.

Art 1. Kupno i sprzedaż węgla kamiennego, węgla brunatnego, koksu i brykietów, jak również import z poza terytorjum, określonego w art. 5, oraz eksport poza wymienione terytorjum, stanowią przedmiot monopolu państwowego.

Właściciele kopalń węgla i zakładów, produkujących koks i brykiety, całą swą produkcję, poza spożyciem własnym, obowiązani są oddać do dyspozycji rządu.

Art. 2. Zakup i sprzedaż produktów, wymienionych w art. 1, podział pomiędzy spóżywców, oraz oznaczanie cen na nie, należy do Ministerstwa Przemysłu i Handlu. Produkty, wymienione w art. 1, przeznaczone przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu na potrzeby opałowe ludności, przekazane zostaną do podziału Ministerstwu Apropowizacji.

Art. 3. Winni uchybienia przepisom niniejszego dekretu i przepisom wykonawczym do niego ulegają karze aresztu do 3-ch miesięcy ub grzywnie do wysokości 50.000 marek lub obu tym karom łącznie.

Art. 4. Wszelkie umowy i zobowiązania, sprzeczne z treścią niniejszego dekretu, ulegają rozwiązaniu.

Art. 5. Moc niniejszego dekretu rozciąga się na część Państwa Polskiego, stanowiącą terytorjum dawnego zaboru rosyjskiego.

Art. 6. Przepisy wykonawcze do niniejszego dekretu wyda Minister Przemysłu i Handlu.

Dan w Warszawie, w styczniu 1919 r.

Naczelnik Państwa

Prezydent Ministrów

Minister Przemysłu i Handlu

**Wyciąg z protokołu 30-go posiedzenia Rady Ministrów
Republiki Polskiej**

w dniu 27/XII 1918 r.

Przewóz wymienionych w artykule 1. produktów może być uskuteczniany jedynie tylko za imiennymi listami przewozowymi, wystawionymi przez odpowiednie organy Ministerstwa Przemysłu i Handlu.

Minister Przemysłu i Handlu mocen jest czynić od wymienionych w art. 1 i 2 zasad w wypadkach zasługujących na uwzględnienie wyjątki, jakie uzna za konieczne, względnie przekazywać wykonywanie monopolu sprzedaży upoważnionym przez siebie osobom i instytucjom.

**Wyciąg z protokołu 30-go posiedzenia Rady Ministrów
Republiki Polskiej**

w dniu 27/XII 1918 r.

Dla kierowania rozdziałem produktów, wymienionych w Art. 1 pomiędzy spożywców, oraz dla przedkładania Ministrowi Przemysłu Handlu wniosków, dotyczących zakupów, przewozu i sprzedaży tychże produktów, przy Ministerstwie Przemysłu i Handlu ustanawia się Radę Rozdzielczą Węglową, do której składu należą:

- 2 przedstawiciele Ministerstwa Przemysłu i Handlu,
  - 2 przedstawiciele Ministerstwa Komunikacji,
  - 2 przedstawiciele Ministerstwa Apropowizacji,
  - 1 przedstawiciel Ministerstwa Spraw Wojskowych,
  - 1 przedstawiciel Ministerstwa Spraw Wewnętrznych,
  - 1 przedstawiciel Ministerstwa Skarbu,
  - 1 przedstawiciel Magistratu m. st. Warszawy,
  - 1 przedstawiciel Magistratu m. Łodzi,
  - 2 rzeczoznawcy, powołani przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu.
- Przewodniczy Radzie przedstawiciel Ministerstwa Przemysłu i Handlu, przez Ministra do tego powołany.

N-r 17.

D. 29 listopada 1918 r.

**Dekret o sekwestrze surowców, półfabrykatów
i towarów.**

Art. 1. Wszystkie rozporządzenia b. władz okupacyjnych, dotyczące sekwestru surowców, półfabrykatów i wszelkich towarów, pozostają aż do dalszych zarządzeń w mocy, a to ze względu na wywołany rządami okupantów brak surowców na potrzeby ludności i przemysłu oraz w celu zapobieżenia wywozowi zapasów krajowych zagranicę.

Art. 2. Sprzedaż i wywóz zasekwestrowanych na mocy powyższych rozporządzeń towarów może się odbywać jedynie na podstawie pozwoleń. O miejscu i terminie, od którego rozpocznie się wydawanie pozwoleń nastąpi oddzielne rozporządzenie.

Dan w Warszawie, d. 23 listopada 1918 r.

Naczelnik Państwa

(—) *J. Piłsudski.*

Prezydent Ministrów

(—) *Moraczewski.*

N-r 10.

D. 31 stycznia 1919 r.

**Dekret w przedmiocie sekwestru surowców,
półfabrykatów i towarów.**

Minister Przemysłu i Handlu w porozumieniu z zainteresowanymi Ministrami mocen jest drogą rozporządzenia znosić obowiązujące w myśl dekretu z d. 23 listopada 1918 r. (Dziennik Praw, N-r 17, pozycja 44) sekwestry poszczególnych surowców, półfabrykatów i towarów, podlegających kompetencji Ministerstwa Przemysłu i Handlu.

Dan w Warszawie, d. 27 stycznia 1919 r.

Naczelnik Państwa

(—) *J. Piłsudski.*

Prezydent Ministrów

(—) *I. J. Paderewski.*

Minister Przemysłu i Handlu

(—) *Hącia.*

**Instrukcja dla wywiadowców Biura Reklamacyjnego
Państwowej Centrali Węglowej w Sosnowcu.**

Ponieważ z przyczyn natury ogólnej ilość rozporządzalnego węgla nie jest dostateczna dla zadowolenia wszystkich konsumentów, Rząd był zmuszonym ustanowić monopol na węgiel, wziąć sprzedaż węgla w swoje ręce i dawać węgiel konsumentom w miarę ich koniecznej potrzeby i tego znaczenia, jakie dany konsument przedstawia dla Państwa. I dlatego przedewszystkiem zadawalniane są te instytucje, których obsłużenie jest dla Państwa niezbędne, jak koleje, wojsko; następnie instytucje potrzeb ogólnych, jak tramwaje, elektro- nie, gazownie i t. p., potem przemysł, wreszcie odbiorcy prywatni. W związku z monopolem państwowym węgiel z kopalni nie może być łożowany inaczej, jak za frachtami, stemplowanymi przez Państwowe Biuro Sprzedaży z numerem B. S. i podpisem dyrektora. Wszelkie inne wagony, idące bez takich frachtów idą drogą nielegalną. Z powodu niedostatecznej ilości węgla dla prywatnych odbiorców wytworzył się proceder dostarczania węgla drogami nielegalnymi po cenach lichwiarskich. Węgiel ten, idący drogą nielegalną, uszczupla tę ilość węgla, która powinna być sprawiedliwie dzielona między odbiorców w miarę ich znaczenia, tuczy społecznych szkodników i dlatego spekulacja ta powinna być bezwzględnie zwalczona.

Węgiel nielegalnie spekulanci otrzymują najrozmaitszymi drogami; zbadane dotychczas są następujące:

1) za frachtami właściwymi t. j. ze stemplem B. S. i podpisem Dyrektora w następujących wypadkach:

a) otrzymywany przez spekulantów od niesumiennych odbiorców, którzy żądając węgla ponad właściwą potrzebę, część otrzymanego węgla sprzedają. Bywa i tak, że odbiorcy węgla wogóle jest niepotrzebny (fabryka nieczynna, lub chwilowo wstrzymana) i cały transport od-sprzedaje spekulantom. Dla ukrycia tej manipulacji węgiel bywa cza-sem przeekspedjowywany z miejsca przeznaczenia na inną stację.

b) węgiel zatrzymywany bywa, jakoby na potrzeby kolei, i sprze-dawany spekulantom.

2) za frachtami nieostemplowanymi, albo też za frachtami z fałszywym podpisem, przyczem ładowanie odbywa się nie ze stacji przeznaczonej do ładowania węgla, lecz wagony bywają podstawiane w innych miejscach i ładowane węglem nabytym detalicznie i dowiezionym furmankami. Węgiel taki może być kupiony albo z kopalni bezpośrednio albo też od górników, którzy otrzymują t. zw. deputat. Przy ładowaniu w krytych wagonach może być węgiel deklarowany jako inny towar, nie podlegający ograniczeniu i wtenczas fracht może być nieostemplowany. Oczywiście te manipulacje mogą być przeprowadzane tylko w porozumieniu z funkcjonariuszami kolejowymi.

Zaznaczyć należy, że kopalnie i odkrywki mają prawo sprzedaży detalicznej t. j. furmankami ludności miejscowej bez kontroli Biura Sprzedaży i na tem tle mogą się dziać najrozmaitsze nadużycia. Drobnymi partjami spekulanci otrzymują też węgiel na kolei z kradzieży, które w ostatnich czasach przyjęły zastraszający charakter i są popełniane przez całe zorganizowane bandy, możliwe jest i tu współdziałanie funkcjonariuszy kolejowych.

Dbając o to, by odbiorca Państwowej Centrali Węglowej otrzymywał węgiel w dobrym gatunku, należy zapobiegać nadużyciom popełnianym przez właścicieli kopalń, przeważnie odkrywek.

Nadużycia te są następujące:

1) Nie oczyszczają węgla od kamieni, świadomie zanieczyszczają ziemią i t. d.

2) Deklarują wyższy gatunek węgla, a mianowicie dają miął bez grubszych gatunków t. j. kostki II i orzecha I, jak pospółkę. Ładują drobniejszy pod spód, a na wierzchu grubszy i deklarują, jako grubszy.

3) Możliwą jest i odwrotna manipulacja t. j. po porozumieniu z odbiorcą: może deklarować jako niższy gatunek, dzieląc z nim różnicę ceny.

4) Deklarują wyższą wagę „na oko“, szczególnie na odkrywkach, gdzie wag wcale niema.

Zdarza się wreszcie, że właściciele kopalń trafiają do urzędników kolei i ci podstawiają im wagony w większej ilości, niż im się to należy.

Dla badania i wykrycia tych nadużyć, a także i innych najrozmaitszych kombinacji, które mogą być puszczane w ruch przez pomysłowych spekulantów przy Biurze Reklamacyjnym Węglowej Cen-

trali ustanawia się urząd wywiadowców, którzy nie zdradzając swego właściwego zajęcia, obracając się w sferach, stanowiących najwięcej podatny grunt dla spekulacji, a mianowicie pośredników handlowych, urzędników kolejowych (głównie z ekspedycji), górników, urzędników kopalnianych, z kantorów ekspedycyjnych i t. p. mogą badać sposoby działania spekulantów węglowych, miejsce ich działalności i t. d.

Obowiązkiem każdego wywiadowcy jest:

1) przedewszystkiem spełniać ściśle i sumiennie poszczególne polecenia swego starszego.

2) w czasie wolnym od wyżej oznaczonych poleceń należy:

a) zapoznawać się ze znanymi w danej miejscowości spekulantami i osobami, które z nimi mają stosunki.

b) śledzić handel frachtami ostemplowanymi a także sprzedających i kupujących węgiel w dużych, jak i małych ilościach.

c) nawiązywać stosunki z kolejarzami, szczególnie pracującymi w ekspedycji w celu dowiedzenia się o tych kolejarzach, którzy popełniają nadużycia;

d) obserwować, czy nie ładuje się węgla poza miejscowości do tego przeznaczone;

e) badać te punkty, gdzie są popełniane kradzieże, i jaki one mają charakter, czy zorganizowany, czy przyjmują w tem udział i kolejarze;

f) zawiązywać stosunki z górnikami i urzędnikami kopalnianymi w celu dowiedzenia się o nadużyciach przy ładowaniu węgla, ważeniu i deklarowaniu, o czem była mowa wyżej;

g) kontrolować na stacjach i w pociągach, czy frachty na węgiel są właściwie ostemplowane i czy niema węgla fałszywie deklarowanego;

h) zwracać uwagę na to, czy są dostateczne przyczyny, aby dany wagon był wstrzymywany na stacjach pomiędzy stacją wysyłającą i stacją odbierającą i jeżeli nie, badać, dlaczego wagony są przetrzymywane;

i) śledzić pozostawianie próżnych wagonów na stacjach, a także przeekspedjowywanie ładunków węglowych;

j) badać wyładowywanie węgla na stacjach, czy odbywa się ono na właściwej stacji i czy węgiel idzie we właściwe ręce.

Wymienione sfery działalności wywiadowców nie obejmują wszystkich tych dziedzin, gdzie przeniknięcie ich może być korzystne dla sprawy walki z nadużyciami w handlu węglem. Pozostawia się inicjatywie i bystrości wywiadowców badać wszystko, co ma związek z handlem węglem i pamiętać, że nadużycia mogą być popełniane, jak na najniższych tak i na najwyższych stanowiskach, i że obowiązkiem wywiadowcy jest niczemu nie wierzyć bez osobistego sprawdzenia i przekonania się.

W razie wykrycia nadużycia wywiadowca nie powinien nic przedsiębrać na własną rękę, a tylko zawiadomić osobiście (w ostateczności telefonicznie) swego starszego lub w razie jego nieobecności—wyznaczonego przez starszego urzędnika. W nagłych wypadkach, gdy zwłoka może zaszkodzić sprawie ujawnienia przestępstwa, należy zawezwać pomocy najbliższego posterunku straży kolejowej lub policji, lecz tylko w celu zatrzymania spekulanta, towaru lub stwierdzającego nadużycie dokumentu, protokół zaś należy sporządzać w obecności starszego lub ewentualnie urzędnika Biura.

Jeżeliby z powodu znacznej odległości, lub innych poważnych przyczyn obecność urzędnika Biura była niemożliwa, należy sporządzić protokół, przyczem konieczna jest obecność urzędnika policyjnego, żandarma lub funkcjonariusza Straży Kolejowej, oraz dwóch świadków, z których choć jeden urzędnik kolejowy (na kolei) stróż, rządca lub właściciel domu.

Pożądana jest bardzo obecność właściciela towaru.

Kwestjonowany węgiel należy zabezpieczyć, oddawszy go pod nadzór pewnych osób, które muszą dać piśmienne zaświadczenie, że węgiel pod swoją opiekę przyjmują. W protokole należy wymienić imiona i nazwiska świadków, ich adresy, istotę przestępstwa, ilość i gatunek węgla, datę i wogóle wszystkie okoliczności wyjaśniające sprawę. Protokół obowiązani są podpisać świadkowie oraz przedstawiciel władzy wykonawczej.

Po sporządzeniu protokołu niezwłocznie należy go skierować do Biura. Każdy z wywiadowców obowiązany jest osobiście, w ostateczności piśmiennie przedstawić starszym raport z całodziennego działania. Za wydatną działalność i pożyteczne wiadomości będą wyznaczone poza wynagrodzeniem odpowiednie premje.

15.III.19

P r o t o k ó ł

Komisji Międzyministerjalnej, powołanej przez p. Ministra Przemysłu i Handlu decyzją z dnia 3 lutego 1919 r. dla zaopiniowania o działalności Państwowej Centrali Węglowej.

W skład Komisji weszli: delegat M-stwa Przem. i Handlu, M. Łempicki, delegat M-stwa Skarbu, Czapla, delegat M-stwa Aprowizacji, Juroff.

Z Komisją współdziałali: ze strony Sekcji Górniczo-Hutniczej Górkiewicz, ze strony P. C. W. Kasiński.

Ministerstwo Kolei Żelaznych, pomimo zaproszenia, nie wydelegowało swego przedstawiciela z odpowiednimi kompetencjami, któryby stale z Komisją współdziałał, na skutek tego praca Komisji w wielu wypadkach była utrudniona.

Komisja Międzyministerjalna, wydelegowana do zaopiniowania o P. C. W. i P. B. S. po zaznajomieniu się z ich działalnością w Warszawie i Sosnowcu, przysłała do wniosków następujących:

1) Działalność P. C. W. jest bardzo utrudniona wobec braku dostatecznych podstaw prawnych, regulujących stosunek P. C. W. do producentów węgla (kopalń) i do spożywców.

2) Dla należytego szarmonizowania poszczególnych działów pracy, jakoteż dla nadania większej sprężystości i elastyczności w funkcjonowaniu, niezbędne jest połączenie wszystkich wydziałów w jedną organizację, na czele której stałby dyrektor z pełną władzą, odpowiedzialny za jej działalność wobec szefa Sekcji resp. ministra, a przed Węglową Radą Rozdzielczą za wykonanie podziału węgla.

2) Organizacja, obejmująca podział i sprzedaż węgla i nosząca nazwę „Państwowy Urząd Węglowy”, powinna mieć następujące wydziały:

- a) wydział zamówień,
- b) „ techniczny (kontrola spożycia i jakości węgla),
- c) „ buchalterji,
- d) „ sekretarjat,
- e) „ ekspedycji.

Na czele każdego z tych wydziałów winien stać naczelnik wydziału, odpowiedzialny za niego przed dyrektorem.

Wydział V—ekspedycji, siedzibę miałby w Zagłębiu (Dąbrowie lub Sosnowcu), wszystkie inne i siedziba główna instytucji—w Warszawie.

W razie gospodarczego przyłączenia innych Zagłębi węglowych powinny powstać analogiczne wydziały ekspedycji w odpowiednich punktach tych Zagłębi.

4) Wszystkie wydziały winny być prowadzone tylko, jako instytucje państwowe, przez urzędników państwowych, a zatem należy jaknajszybciej rozwiązać umowę z T-stwem Przemysłowców w Warszawie i firmą „S. Reicher“ w Sosnowcu.

5) Niedostatecznie sprawne działanie dotychczasowej organizacji spowodowane było w znacznej mierze przez złe funkcjonowanie kolei i telefonów w Zagłębiu.

Dla poprawienia obecnego stanu rzeczy niezbędne jest:

1) utworzenie jednej centrali telefonicznej, obsługującej całe Zagłębie,

2) objęcie wszystkich kolei, obsługujących Zagłębie przez jedną dyrekcję warszawską (obecnie odcinek linii Dęblińskiej: Strzemieszyce—Sosnowiec należy do dyrekcji Radomskiej),

3) wyznaczenie do Zagłębia pełnomocnego urzędnika Ministerstwa Kolei Żelaznych, któryby dysponował wszystkimi wagonami i parowozami w Zagłębiu i miał prawo kontroli nad wszystkimi urzędami kolejowymi w Zagłębiu. Urzędnik ten winien działać w ścisłym porozumieniu z Państwowym Urzędem Węglowym,

4) osiągnięcie lepszej sprawności służby kolejowej, gdyż obecny obieg wagonów jest zbyt powolny (do Warszawy 10—14 dni); pociągi na stacjach są przetrzymywane, co potęguje ich okradanie i t. d.,

5) powiększenie i polepszenie stanu taboru kolejowego, szczególnie parowozów.

Komisja Międzyministerjalna szczególnie znaczenie przypisuje poprawie stosunków kolejowych i telefonicznych, gdyż najlepsza organizacja podziału i sprzedaży węgla nie będzie w stanie należycie działać dotąd, dopóki te stosunki nie ulegną radykalnej zmianie.

Do powyższej opinii wspólnej Komisji dołącza się, jako annekсы, referaty poszczególnych członków, oraz osób współdziałających z Komisją.

PROJEKT

reorganizacji biur podziału i sprzedaży węgla.

Jak to wykazała czteromiesięczna praktyka, obecne instytucje podziału i sprzedaży węgla: Warszawska Centrala Węglowa i Sosnowickie Biuro Sprzedaży nie działają dostatecznie sprawnie i dokładnie. Spożywcy węgla odbierają go wogóle ze znacznym opóźnieniem często w nieodpowiednim dla nich gatunku; nie jest należycie przestrzegana kolejność w wykonywaniu zamówień; spekulacja węglowa nie została całkowicie usunięta; z drugiej strony, rachunkowość biur prowadzona jest ze znacznym opóźnieniem i nie daje w wymaganych terminach obrazu dokonywanych operacji, ani finansowej sytuacji; w biurach pracuje liczny personel i zdarza się, że jedna i ta sama robota wykonywana jest podwójnie: w Warszawskim i Sosnowickim biurze, a tymczasem zasadnicze prace idą w odwłokę. Taki chaotyczny stan rzeczy powodowany jest zarówno wadliwością wewnętrznego ustroju, jak i zewnętrznymi okolicznościami. Przy pospiesznym powstaniu instytucji podziału i sprzedaży węgla, w chwili ustąpienia okupantów, nie było czasu na obmyślenie szczegółowego planu organizacji i nie mogło być przeprowadzone ściśle rozgraniczenie kompetencji i funkcji poszczególnych organów. Do zewnętrznych okoliczności, wpływających ujemnie na działalność organizacji, należy przede wszystkim wadliwe funkcjonowanie dróg żelaznych, nieporządki na nich panujące, niedokładności w podstawianiu wagonów pod ładunki węgla i ich ekspedjowaniu, zbyt powolny tychże obrót, brak lokomotyw i t. d. Tylko przy jednoczesnym usunięciu tych niepomyślnych zewnętrznych czynników, oraz zreorganizowaniu wewnętrznym podziału i sprzedaży węgla, można będzie osiągnąć prawidłowe funkcjonowanie całego aparatu zaopatrywania kraju w materiały opałowe. Dążąc systematycznie i wytrwale do naprawy zewnętrznych stosunków, należy teraz niezwłocznie przeprowadzić we wewnętrzną reformę dotychczasowej organizacji. Forma ta powinna oprzeć się na racjonalnym podziale pracy i tym sposobem zapewnić

całej organizacji większą jednolitość i sprawność. Niżej podane są główne zasady zreformowania organizacji.

Od 1 kwietnia 1919 r. przy Ministerstwie Przemysłu i Handlu, na miejsce Warszawskiej Centrali Węglowej i Sosnowickiego Biura Sprzedaży, powstaje osobny „Państwowy Urząd Węglowy“. Zadaniem Urzędu jest regularne dostarczanie wszystkim spożywcom węgla kamiennego w ilościach, odpowiadających ich rzeczywistym potrzebom, po cenach z góry ustanawianych, odpowiednio do własnych kosztów kopalń i gatunku węgla.

Cała produkcja węgla podlega sekwestrowi i przechodzi pod rozporządzenie Państwowego Urzędu Węglowego. Z pod sekwestru wyłączony jest: a) węgiel zużywany na własne potrzeby kopalń i opał pod kotłami, na deputaty robotników i urzędników, b) węgiel nabywany na kopalniach przez okolicznych mieszkańców i wywożony z kopalń furmankami. Poza tem bezpośrednia sprzedaż węgla przez kopalnie nie jest dozwolona i wyłącznie Państw. Urzędowi Węglowemu przysługuje prawo wysyłania węgla drogami żelaznymi.

Na czele Urzędu Węglowego stoi Dyrektor,znaczony przez Ministra Przemysłu i Handlu i przed nim odpowiedzialny za działalność Urzędu. Urząd Węgl. składa się z następujących wydziałów: 1) Sekretarjat, 2) Wydział Zamówień, 3) Wydział Techniczny, 4) Wydział Ekspedycji i 5) Wydział Buchalterji. Na czele każdego z tych wydziałów stoi naczelnik wydziału, odpowiedzialny za niego przed dyrektorem.

1) Sekretarjat stanowi kancelarję Urzędu; prowadzi dziennik wchodzących papierów i przekazuje je odnośnym wydziałom; przez sekretarjat przechodzi również cała korespondencja wydziałów i jest zapisywana do odpowiedniego dziennika.

2) Wydział Zamówień przyjmuje zamówienia na węgiel od odbiorców wszystkich kategorii (instytucje rządowe, prywatne przedsiębiorstwa, komuny i t. d.), sprawdza za pomocą swych agentów uzasadnienie zamówionych ilości, modyfikuje je, ewentualnie redukuje, odpowiednio do produkcji kopalń i rozporządzalnych zapasów węgla, i ostatecznie układa program podziału węgla na najbliższy okres i przedstawia takowy, wraz z wszelkimi wyjaśnieniami, do zatwierdzenia Radzie Rozdzielczej. Zatwierdzony program podziału węgla Wydział Zamówień przekazuje do wykonania Wydziałowi Ekspedycji.

dycji i sam śledzi, w ciągu bieżącego okresu, za ścisłym jego wykonaniem na podstawie otrzymywanych codziennie wykazów ekspedycyjnych. W tym celu Wydział prowadzi kartoteki wszystkich odbiorców i odznacza codziennie na kartce każdego odbiorcy stopniowe wykonywanie jego zamówienia. Po upływie danego okresu, Wydział przygotowuje i przedstawia Radzie Rozdzielczej sprawozdanie z wykonania programu podziału węgla za ubiegły okres, wraz z wyjaśnieniem zmian, jakie musiały być w programie wprowadzone. Przy Wydziale Zamówień funkcjonuje Biuro statystyczne, które zestawia tablice i wykazy, dotyczące wydobycia, wysyłki i spożycia węgla.

3) Wydział techniczny, a) prowadzi kontrolę spożycia węgla t. j. sprawdza na miejscu rzeczywistą potrzebę zamówionych przez odbiorców ilości węgla i b) kontroluje, również na miejscu, rzeczywistą jakość dostarczonego spóżywcom węgla, bierze w tym celu odnośne próby węgla i dokonywa ich analiz kalorymetrycznych. Powyższe czynności wypełniają osobni technicy, wyznaczeni przez Państwowy Urząd Węglowy i rezydujących przeważnie w głównych centrach spożycia węgla. Ze względu na to, że całą produkcję kopalń zabiera Urząd Państwowy i poszczególne kopalnie nie konkurują już między sobą co do jakości węgla, kontrola gatunku dostarczanego przez nie węgla nabiera szczególnego znaczenia i staje się niezbędną. Do obowiązków wydziału technicznego należy jeszcze rozpatrywanie i sprawdzanie przedstawianych przez zarządy kopalń Państwowemu Urzędowi własnych kosztów wydobycia węgla. Na zasadzie tych kosztów oraz sprawdzonej jakości dostarczanego węgla, Wydział techniczny ustanawia dla każdej kopalni i dla każdego sortymentu ceny, jakie Urząd Państwowy płaci kopalniom; ceny te podlegają zatwierdzeniu Ministra Przemysłu i Handlu.

4) Wydział ekspedycji. Po otrzymaniu z Wydziału Zamówień zatwierdzonego przez Radę Rozdzielczą programu podziału węgla między odbiorcami na nadchodzący okres, Wydział ekspedycji dzieli zamówienia między poszczególnymi kopalniami, odpowiednio do ich produkcji, geograficznego położenia, gatunku węgla wymaganego przez odbiorcę i t. p. i śledzi za tem, aby dane kopalni zlecenie było wykonywane przez nią dokładnie, z zachowaniem wskazanej kolejności. W tym celu wydział prowadzi kartoteki dla wszyst-

kich kopalń i na zasadzie otrzymywanych codziennie z kopalń wysłanych wagonów węgla, również codziennie odznacza na odnośnej kartce stopniowe wykonywanie przez kopalnię danego jej zlecenia. Niezależnie od sprawdzania wykazów ekspedycyjnych, wydział za pomocą swych agentów kontroluje ekspedycję węgla na kopalniach oraz na stacjach zbornych i węzłowych, przez które przechodzą wagony z węglem. Celem tej kontroli jest sprawdzenie, czy wszystkie wagony posiadają legalne frachty i czy gatunek (sortyment) naładowanego węgla jest taki, jaki jest podany w liście przewozowym (frachcie). Jako reguła wszelkie zmiany w zatwierdzonym przez Radę Rozdzielczą programie podziału węgla, a także wszelkie nowe zamówienia odbiorców (np. wojska) powinny przechodzić przez wydział zamówień i dopiero następnie być komunikowane Wydziałowi ekspedycji do wykonania. W wyjątkowych jednak wypadkach, kiedy zachodzi rzeczywista, nagła potrzeba, Wydział ekspedycji władny jest wykonać otrzymane od odbiorcy bezpośrednio nowe zamówienie lub zmianę dawnego, ale o takim wypadku powinien niezwłocznie powiadomić Wydział zamówień. Wspólnie z przedstawicielami Dyrekcji kolejowych i Rady Zjazdu Przemysłowców Górniczych Wydział ekspedycji układa na każdy nadchodzący okres plan podziału między kopalniami podstawionych pod naładunek węgla wagonów i śledzi za ścisłym wykonywaniem tego planu przez miejscowe władze kolejowe. Wydział ekspedycji otrzymuje codziennie z każdej kopalni, w dwóch egzemplarzach; a) wykaz wysłanych wagonów węgla z oznaczeniem Nr. wagonu, wagi ładunku, sortymentu węgla, adresu i nazwy odbiorcy i b) duplikat listów przewozowych każdego wagonu. Jeden egzemplarz wykazu i listów przewozowych Wydział ekspedycji pozostawia u siebie, drugi — przekazuje Wydziałowi buchalterji. Na wykazie wysłanych wagonów każda kopalnia powinna jeszcze podać ogólną ilość wydobycia, spożycia i remantu węgla; o każdym wysłanym wagonie węgla kopalnia niezwłocznie awizuje odnośnego odbiorcę.

5) Wydział buchalterji prowadzi całą rachunkowość Państwowego Urzędu Węglowego, a więc reguluje i załatwia wszelkie rachunki Urzędu Węglowego, ze Skarbem Państwa, z kopalniami, odbiorcami, drogami żelaznymi i instytucjami finansowymi, przyjmującymi wpłaty odbiorców lub dokonywającymi na zleceniu Urzędu rozmaite wypłaty.

Dotychczasową wadą buchalterji, prowadzonej w Sosnowickim biurze, jest jej znaczne opóźnianie się; tymczasem jest rzeczą konieczną i zupełnie możliwą, żeby buchalterja była prowadzoną a jour z codziennymi zapisami. Trzeba tylko za jej punkt wyjścia, t. j. za dokument dla dziennika i ksiąg buchalteryjnych przyjąć otrzymywane codziennie z każdej kopalni: wykaz ekspedycyjny i listy przewozowe wysłanych wagonów. Dla każdego wagonu węgla należy tegoż dnia obliczyć wartość pieniężną, jaką on przedstawia dla odbiorcy, t. j. na sumę, jaką odbiorca za węgiel na miejscu odebrania go płaci i sumą tą w księgach buchalteryjnych odbiorcę obciążyć. Jednocześnie sumę powyższą należy rozbić na jej składowe części: 1) część ogólnej sumy, przypadającą kopalni, 2) część, stanowiącą podatek skarbowy, 3) część przypadającą drodze żelaznej za przewóz i 4) część, pobierana na koszty utrzymania Urzędu (1 mk. od tonny). Te cztery składowe części winny być niezwłocznie zapisane na dobro (credit) rachunków: 1) kopalni (dostawcy), 2) Skarbu, 3) frachtów, (drogi żelaznej) i 4) Państwowego Urzędu Węglowego. Wszystkie wypłaty odbiorców za węgiel są dokonywane na rzecz Państwowego Urzędu Węglowego i niezwłocznie po otrzymaniu awizacji od odnośnej instytucji finansowej, każda wpłata wpisywana jest na dobro rachunku odbiorcy (i na ciężar rachunku instytucji finansowej). Każda wypłata na rzecz kopalni za dostarczony węgiel, dokonywana przez Urząd Węglowy, zapisuje się natychmiast na ciężar odnośnej kopalni (i na dobro rachunku instytucji finansowej, za pośrednictwem której wypłata jest uskuteczniiona).

Buchalterja prowadzi: a) dziennik, b) książki pomocnicze i c) księgę główną. Książki pomocnicze prowadzone są: jedna — dla dostawców węgla, gdzie każda kopalnia ma swój osobny rachunek bieżący i druga — książka odbiorców węgla, w której każdy odbiorca ma także swój osobny rachunek. W Księdze Głównej prowadzone są następujące rachunki: 1) R k. dostawców (kopalń), na którym z jednej strony zapisywane są sumaryczne należności, przypadające kopalniom za każdodzienną wysyłkę węgla, a z drugiej — wypłacone im przez Urząd sumy, 2) R-k odbiorców, na którym zapisywane są z jednej strony przypadające od nich za węgiel sumaryczne należności, a z drugiej uskuteczniane przez nich na rzecz Urzędu wpłaty, 3) R-k Skarbu, na którym codziennie zapisywane są przypadające

na rzecz Skarbu sumy podatku Państwowego: 4 R-k frachtów, t. j. należności, przypadających drogom żelaznym za przewóz węgla: rachunek ten wywołany jest teraz teraz okolicznością, że drogi żelazne wymagają opłaty frachtu zgóry przy ekspedjowaniu wagonu i opłatę tą uskutecznia Urząd Państwowy; rachunek ten ustanie, kiedy fracht będzie opłacał sam odbiorca bezpośrednio przy odbiorze wagonu węgla; 5) R-k Utrzymania Urzędu i 6) R ki poszczególnych instytucji finansowych, przyjmujących wpłaty na rzecz Urzędu i uskuteczniających wypłaty na jego zlecenie. Oczywiście—ponadto prowadzoną jest księga Kasowa.

Przy stosowaniu podanych tu wskazówek, wszystkie rachunki z dostawcami i odbiorcami będą a jour i w każdej chwili można będzie mieć dokładny obraz finansowej sytuacji Urzędu i jego zadłużenia oraz przypadających mu od dłużników należności; jeżeli przy ostatecznym regulowaniu rachunków w określonych terminach (dwutygodniowych lub miesięcznych) okażą się pewne faktyczne odstępstwa od wyników codziennych zapisów, to odnośne poprawki w książkach buchalteryjnych zawsze można będzie przeprowadzić za pomocą odpowiednich pozycji dziennika.

*

*

*

Niezależnie od organizacji, która polega na dokładnym określeniu i rozgraniczeniu funkcji poszczególnych wydziałów Urzędu, a więc na racjonalnym podziale pracy pozostaje jeszcze do racjonalnego rozstrzygnięcia pytanie, gdzie ma rezydować Państwowy Urząd Węglowy i czy wszystkie jego wydziały winny i mogą być ześrodkowane w jednym miejscu? Do wyboru oczywiście są: Warszawa i Zagłębie Dąbrowskie. Za tem ostatniem przemawia bliskość Urzędu do kopalń i możność bezpośredniego na miejscu zarządzania ekspedycją węgla; przeciw-geograficzne położenie Zagłębia na krańcu państwa i oddalenie od głównych centów spożycia węgla i od władz centralnych państwowych, które mają siedzibę w Warszawie i z którymi Państwowy Urząd Węglowy musi mieć ciągłe stosunki. W Warszawie rezyduje Rada Rozdzielcza — instytucja nadzorcza i kontrolująca dla Urzędu Węglowego; w Warszawie na naradach międzymini-

sterjalnych decydują się sprawy ważniejsze, np. finansowej natury. To też dotychczas dyrektorowie Sosnowickiego biura sprzedaży węgla, znaczną, jeżeli nie przeważną część czasu, przebywali nie w Sosnowcu ale w Warszawie. Z drugiej jednak strony, umieszczenie całego Urzędu w Warszawie miałoby tę ważną niedogodność, że w tym wypadku ekspedycja węgla pozostawałaby bez należytej kontroli i wogóle komunikowanie się z kopalniami byłoby utrudnione.

Wobec powyższych motywów należy zatrzymać się na następującej kombinacji. Wydział ekspedycji umieszcza się w Zagłębiu (w Sosnowcu lub Dąbrowie), pozostałe Wydziały — w Warszawie. W Zagłębiu na miejscu załatwiane są wyłącznie tylko sprawy, połączone z ekspedycją węgla, a więc z wykonaniem zaleceń Warszawy; w Warszawie — wszystkie inne sprawy, więc podział węgla między spożywcami, cała rachunkowość i kwestja finansowa, a także umowy na dostawy węgla zagranicznym odbiorcom. W ten sposób były też zorganizowane prywatne biura handlu węglem w Zagłębiu i na miejscu miały tylko swych ekspedytorów, w Warszawie zaś swoje zarządy i tu dokonywane były wszelkie rozrachunki z odbiorcami i kopalniami, stąd wychodziły wszelkie zlecenia do ekspedytorów.

W miarę, jak będą przyłączone do Państwa Polskiego inne zagłębia węglowe (Galicyjskie, Cieszyńskie i Górnosląskie) i poddawane pod kompetencje Państwowego Urzędu Węglowego, w każdym z tych zagłębi powstawać będzie osobne biuro ekspedycyjne na miejscu, w najbliższym sąsiedztwie z kopalniami (np. w Trzebini dla kopalń galicyjskich).

Ogólne jednak zarządzanie podziałem i sprzedażą węgla ze wszystkich zagłębi pozostanie w Warszawie, jako w stolicy Państwa i ośrodku kierowniczym życia przemysłowego całego kraju, tu też w porozumieniu z innymi organami państwowymi i instytucjami społecznymi, mogą być uzgadniane kolidujące z sobą interesy producentów i konsumentów węgla, a także lokalne interesy oddzielnych zagłębi węglowych; stąd również winny być wydawane zlecenia poszczególnym ekspedycjom każdego zagłębia.

*

*

*

W końcu nadmienić wypada, że przy organizacji instytucji podziału i sprzedaży węgla należy usunąć istniejące dotychczas anomalje, mianowicie udział w nich T-wa Przemysłowców i prywatnej firmy Reicher i Co. w Sosnowcu; funkcje dotychczas spełniane przez Tow. Przemysłowców i firmę Reicher powinny być przejęte całkowicie przez Państwowy Urząd Węglowy, kontrakty z nimi rozwiązane i wszyscy funkcjonariusze, zatrudnieni w biurach Urzędu powinni bezpośrednio zależeć od Dyrektora.

(—) *M. Łempicki.*

**W sprawie reorganizacji Państwowej Centrali
Węglowej.**

Mam zaszczyt zawiadomić Pana Ministra, że:

1) zakomunikowałem p. Komisarzowi Kasińskiemu, inspektorowi Państwowej Centrali Węglowej, że 17-go b. m. przejmie od niego obowiązki następcze inż. górniczy Eugenjusz Górkiewicz. Kopję listu do p. Kasińskiego załączam.

2) T-wu Przemysłowców Królestwa Polskiego telefonicznie i piśmiennie 15 b. m. zostało zakomunikowane, że umowa z nimi co do Państwowej Centrali Węglowej rozwiązuje się.

3) Biuru Sprzedaży Węgla Państwowej Centrali Węglowej w Sosnowcu zleciłem rozwiązać umowę z firmą ekspedycyjną Reicher.

4) P. Edward Pełowski do 31-go b. m. będzie się zaznajamiał z całokształtem agend Państw. Centrali Węglowej, a od 1-go kwietnia r. b. rozpocznie swe czynności już jako dyrektor nad wszystkimi wydziałami Państwowej Centrali Węglowej

Szef Sekcji

St. Świętochowski

11 kwietnia 1919 r.

Mam zaszczyt zaproponować zmianę nazwy Państwowej Centrali Węglowej na Państwowy Urząd Węglowy, zgodnie z wnioskiem Komisji Ministerjalnej, powołanej przez Pana Ministra.

Szef Sekcji

(—) *Al. Świętochowski.*

Na powyższe zgadzam się

Minister Przemysłu i Handlu

Hącia

Państwowy Urząd Węglowy

(dawniej Państwowa Centrala Węgłowa)

podaje do wiadomości spóżywców b. Królestwa Kongresowego, ze począwszy od dn. 15 kwietnia r. b., aż do odwołania, węgiel kamienny, brunatny i koks winien być nadal zamawiany i będzie wyznaczany tylko na okresy miesięczne.

1. Zgłoszenia (zamówienia) na węgiel kamienny, brunatny i koks, w ilościach odpowiadających miesięcznemu spożyciu i w ładunkach wagonowych (co najmniej 10 tonn), na potrzeby Ministerstwa Spraw Wojskowych, dróg żelaznych, kolejek dojazdowych, żeglugi rzecznej, komunikacji lądowej, wszelkiego przemysłu (prywatnego i rządowego) rolnictwa (młocarnie i pługi parowe) przedsiębiorstw municypalnych (gazowni, elektrowni miejskich i okręgowych, tramwajów, wodociągów, rzeźni, zakładów kąpielowych i dezynfekcyjnych i t. p.), winny być kierowane do Państwowego Urzędu Węglowego (Warszawa, Jasna № 8); adres telegraficzny — Warszawa-Puw).

Zgłoszenia te, (na każdy z wyżej wymienionych materiałów opałowych oddzielnie), winny być uskuteczniane przez odpowiednie organy naczelne (administrujące) instytucji rządowych bezpośrednio, przez pozostałych spóżywców zaś bezpośrednio lub za pośrednictwem syndykatów, związków i zrzeszeń i winny być dostarczane do Państwowego Urzędu Węglowego na półtora miesiąca wcześniej od okresu, którego dotyczą, (t. j., zgłoszenia na Lipiec—najpóźniej 15-go Maja, zgłoszenia na Sierpień—najpóźniej 15-go Czerwca i t. d.).

2. Zgłoszenia (zamówienia) na węgiel kamienny, brunatny i koks, (na każdy z tych materiałów opałowych oddzielnie), w ilościach odpowiadających miesięcznemu spożyciu i w ładunkach wagonowych (co najmniej 10 tonn), na potrzeby opału domowego, jak również ogrzewania gmachów publicznych i prywatnych (prócz gmachów wojskowych), winny być dostarczane do Ministerstwa Aprowizacji na półtora miesiąca wcześniej od okresu, którego dotyczą, (t. j. na Lipiec — najpóźniej 15 Maja, na Sierpień — najpóźniej 15-go Czerwca i t. d.). — Zgłoszenia te winny być składane nie bezpośrednio

nio do Ministerstwa Apropowizacji, lecz w Warszawie, Łodzi, Częstochowie i miastach dawniej gubernjalnych — za pośrednictwem Magistratów tych miast, w pozostałych miejscowościach — za pośrednictwem powiatowych Referentów Apropowizacyjnych.

3. We wszystkich zgłoszeniach (zamówieniach), wskazanych w p. 1 i 2 winny winny być wymienione:

- a) zamawiający, względnie osoba lub instytucja (z wskazaniem dokładnego adresu pocztowego), odpowiedzialna za uregulowanie należności;
- b) odbiorca, t. j. osoba lub instytucja (z wskazaniem dokładnego adresu poczt.), na którą ma być wystawiony list przewozowy (fracht);
- c) stacja odbiorcza drogi żelaznej, a w razie dalszego przewozu kolejkami podjazdowymi lub drogami rzeczno—stacja przeładunkowa drogi żelaznej i osoba do przeekspedjowania i przeładunku upoważniona;
- d) ilość (w tonnach) i żądane gatunki węgla lub koksu;
- e) cele, do jakich żądane materiały opałowe mają być użyte.

UWAGA. Treść zamówień winna być ograniczona powyższymi danymi; wszelkie zaś zapytania, reklamacje i wyjaśnienia, dotyczące gatunków węgla, wpłat i t. p. winny być komunikowane oddzielnie w osobnych listach.

4. Ceny za tonnę franco wagon-kopalnia, tymczasowo aż do odwołania obowiązują następujące: węgiel gruby, kostka I, kostka II — 85 marek; orzech I — 80 marek; orzech II — 75 marek; orzech III — 70 marek; pospółka — 60 marek; miął — 40 marek; węgiel brunatny, niesortowany — 48 marek; węgiel gazowy z Zagłębia Karwińskiego—90 marek; koks lejarski z Zagłębia Karwińskiego—120 mk.

5. Należność za węgiel lub koks (według wymienionych wyżej cen), winna być wniesiona z góry, przed wysyłką zamówionych materiałów opałowych, tylko w walucie markowej, do Centrali Polskiej Krajowej Kasy Pożyczkowej w Warszawie lub do Banku Handlowego w Warszawie, na rachunek bieżący Państwowego Urzędu Węglowego, za węgiel kamienny i brunatny na rachunek A, za koks—na rachunek B.

Wpłaty należności winny być uiszczone najpóźniej na piętnaście dni przed rozpoczęciem wysyłki węgla danego okresu, (t. j. wpłaty na Lipiec — najpóźniej do 15-go Czerwca i t. d.).

Sumy wpłacane po 15-ym będą zwracane na koszt zamawiającego.

UWAGA: Zamówienie, dostarczone po upływie powyżej wskazanych terminów, lub zamówienia, wpłata na które zostanie wniesiona później, niż przewiduje termin określony w p. 5 niniejszego ogłoszenia, nie będą przez P. U. W. uwzględnione.

6. Zgłoszenia (zamówienia) wszystkich kategorii odbiorców, których miesięczne spożycie jest mniejsze od 10 tonn, będą załatwiane w Warszawie, Łodzi, Częstochowie i miastach dawniej gubernjalnych — przez Magistraty tych miast, w pozostałych miejscowościach przez powiatowych Referentów Aprowizacyjnych, dokąd też winny być kierowane.

Zgłaszane (zamawiane) ilości i gatunki węgla mogą być dostarczane tylko w miarę możności i zależnie od celów, do jakich mają być użyte. — Zamówienia uwzględnione przez Państwowy Urząd Węglowy na dany okres miesięczny i w okresie tym z jakichkolwiek powodów niezależnych od P. C. W., nie wykonane, tracą swą moc z ukończeniem danego okresu i podlegają automatycznemu zaanulowaniu. — Odbiorcy, których zgłoszenia z wyżej wskazanych powodów ulegną automatycznemu anulowaniu, winni je ponowić na najbliższy okres miesięczny z zachowaniem terminów, przewidzianych w p. 1 i 2 niniejszego ogłoszenia.

8. Nieprzyjmowanie ładunków węglowych przez odbiorcę, stosownie do postanowienia Rady Rozdzielczej Węglowej, jest niedopuszczalne, ze względu na zbyt długie przetrzymywanie w tych wypadkach taboru kolejowego i ze względu na ułatwianie tym sposobem spekulacji węglem. Odbiorca ma możliwość natomiast wszelkiej reklamacji i dochodzenia strat, poniesionych wskutek złego lub niezgodnie z rzeczywistością zadeklarowanego na liście przewozowym gatunku węgla, po urzędowym, protokularnym stwierdzeniu niezgodności (przez Władze kolejowe lub policyjne), lub też na zasadzie orzeczenia biegłych.

Uwaga 1. Ze względu na spóźnioną porę niniejszego ogłoszenia, terminy przyjmowania zgłoszeń (zamówień) na m-c Czerwiec r. b. zarówno kategorii 1-ej, jak i 2-ej, przedłużone zostają do dnia 1-go Maja r. b.; terminy wnoszenia opłat — do dnia 20 Maja r. b.

Uwaga 2. Biuro Sprzedaży P. C. W. w Sosnowcu z dniem 15 Kwietnia r. b. zostaje przeniesione i wcielone do

Państwowego Urzędu Węglowego w Warszawie. Od powyższego terminu należności za zamawiany węgiel należy wpłacać tylko na rachunek Państwowego Urzędu Węglowego (patr. p. 5), dokąd należy też kierować zapytania, reklamacje i wyjaśnienia, dotyczące wpłat, księgowania, i t. p. — Sumy wpłacone do 15-go Kwietnia r. b. na rachunek Biura Sprzedaży P. C. W. w Sosnowcu, zostaną przelane do Państwowego Urzędu Węglowego w Warszawie.

Warszawa, dnia 15 Kwietnia 1919 r.

Kraków, dn. 3 listopada 1918 r.

Do

Starostwa powiatowego

w.....

Polska Komisja Likwidacyjna w Krakowie poruciła podpisanemu Inspektorowi węglowemu prowadzenie interesów, dotyczących rozdziału i wysyłek węgla w Galicji.

W wykonaniu tego poruczonego Inspektorowi węglowemu zadania, zarządza tenże, co następuje.

1) Dotychczasowe zajęcie węgla w Galicji utrzymuje się nadal w mocy, a zatem węgiel ten z kopalni będzie, jak dotychczas, wysyłany tylko za wiedzą i zezwoleniem podpisanego Inspektora węglowego.

2) Ustanowione na kopalniach węgla organa kontrolne dotychczasowego c. k. Inspektoratu węglowego mają spełniać swe obowiązki w dotychczasowym zakresie działania nadal, a przede wszystkim mają te organa baczyć na to, by kopalnie wysyłały węgiel tylko według dyspozycji Inspektora węglowego.

3) We wszystkich sprawach, dotyczących unormowania cen węgla na kopalniach, należy zwracać się do Inspektora Węglowego. Ewentualnie konieczne unormowanie cen węgla na kopalniach nastąpi na podstawie uchwały specjalnej Komisji badania cen węgla, stworzyć się mającej przez Polską Komisję Likwidacyjną.

4) Wszelkie podania o przydział węgla mają być wnoszone do Inspektoratu węglowego w Krakowie, ul. Sławkowska L. 1.

5) Przydział węgla nastąpi na podstawie uchwały Komisji węglowej, powołanej do życia przez Polską Komisję Likwidacyjną. Komisja węglowa sprawować będzie swe czynności w Krakowie przy ul. Sławkowskiej L. 1.

O tem zawiadamia się wszystkich interesowanych i organa publiczne—te ostatnie z prośbą o udzielenie Inspektorowi węglowemu wszelkiego poparcia przy zaopatrzeniu Kraju w węgiel.

Inspektor węglowy

(—) *Okołowicz* m. p.

O B W I E S Z C Z E N I E.

Krajowy Narodni Wybor dla Śląska w Pol, Ostrawie i Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego w Cieszynie porozumiały się w sprawie tymczasowego uporządkowania wzajemnego stosunku w Cieszyńskim aż do ostatecznego rozstrzygnięcia ze strony kompetentnych rządów w Pradze i Warszawie.

Obie strony oświadczyły, że umową w żaden sposób nie przesądza się przyszłego losu Cieszyńskiego i że każda z nich trwa przy swych zasadniczych pretensjach.

Niema tedy powodu do zaniepokojenia obywateli tej czy owej narodowości.

Zwracamy się przeto do wszystkiego ludu ze stanowczą prośbą, by zapanował spokój i wstrzymał się od wszystkiego, coby mogło narazić na szwank porządek publiczny, tak potrzebny w interesie obu stron.

Każdy przeciwdziałający temu wyrządza szkodę interesom własnego narodu, wobec którego ponosić będzie odpowiedzialność.

Za Radę Narodową Ks. Cieszyńskiego

Reger. Dr. Kunicki, Bobek, Kiedron

Za Krajowy Narodni Wybor pro Slezsko

Dr. Witt, Dr. Pelz, Cingr, Nohel

Odpis protokołu

z posiedzenia reprezentantów „Zemskeho Narodniho Vyboru pro Slezsko“ w Polskiej Ostrawie i polskiej Rady narodowej Księstwa cieszyńskiego, w sprawie uregulowania wzajemnego stosunku w Ks. Cieszyńskiem:

Obecni:

I. Za Zemsky Narodni Vybor pro Slezsko:

- 1) Dr. Zygmunt Witt, adwokat w Mor. Ostrawie;
- 2) Dr. Ferdynand Pelz, notarjusz w Pol. Ostrawie;
- 3) Piotr Cingr, były poseł parl. w Mor. Ostrawie;
- 4) Jan Nohel, nauczyciel w Pol. Ostrawie.

II. Za Radę Narodową Księstwa Cieszyńskiego:

- 1) Tadeusz Reger, były poseł parl. w Cieszynie;
- 2) Dr. Ryszard Kunicki, lekarz we Frysztacie;
- 3) Prof. Paweł Bobek w Cieszynie.

Wyżej wymienieni delegaci zawierają imieniem swych pełnomocników następującą umowę:

1) Umowa niniejsza ma znaczenie prowizoryczne i niczem nie przesądza ostatecznego rozgraniczenia terytorjalnego, które pozostawia się całkowicie kompetentnym czynnikom, tj. rządowi polskiemu w Warszawie i rządowi czeskiemu w Pradze. Jedynie w celu utrzymania spokoju i porządku w czasie przejściowym, aby nie rozpraszać sił na wzajemne spory w kwestjach lokalnych i małościowych, wyznacza się zakres działalności obu wymienionych przedstawicielstw narodowych na Śląsku, tj. Narodniego Vyboru pro Slezsko na powiat Ostrawski (Morawski) i Rady Narodowej Księstwa Cieszyńskiego w Cieszynie na powiaty polityczne Bielski i Cieszyński.

2) We frysztackim powiecie politycznym ma w zasadzie pozostać stan obecny niezmieniony. Wszystkie urzędy w tym powiecie podlegają, o ile chodzi o gminy z czeskim zarządem, „Narodniemu Vyborowi pro Slezsko“, zaś inne gminy w tym powiecie

Radzie Narodowej Księstwa Cieszyńskiego. Mianowanie urzędników może się dokonać tylko za zgodą obu władz narodowych, co odnosi się do każdej zmiany w stanie urzędniczym. W powiecie frysztackim staranie o bezpieczeństwo w okręgach gmin z czeskim zarządem należy do Narodniego Wyboru, w okręgach innych gmin do Rady Narodowej Księstwa Cieszyńskiego.

Funkcja i działalność komisarjatu policyjnego w Mor. Ostrawie, który podlega Narodniemu Wyborowi, rozciąga się na cały dotychczasowy obwód. Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego ma jednak prawo wysłać do tego urzędu swojego męża zaufania.

3. Władze narodowe poręczają sobie wzajemnie w całym Księstwie Cieszyńskim pełną ochronę mniejszości narodowych, szczególnie pod względem oświatowym, szkolnym i narodowo-politycznym. Kwestje, dotyczące takich mniejszości, o ile rozchodzą się o narodowo polityczne i oświatowe, będą załatwione tylko za zgodą drugiej władzy narodowej.

4) W gminach, gdzie reprezentacja gminy jest innej narodowości, niż większość obywateli według ostatniego spisu, przybierze się męża zaufania tej narodowości do wspólnego decydowania.

5) Dozór nad koleją koszycko-bogumińską wykonuje Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego za pośrednictwem rady nadzorczej, do której dla obrony interesów czeskiego narodu ma prawo „Narodni Vybor pro Slezsko“ wysłać swoich reprezentantów i fachowców.

6) Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego obsadzi załogą wojskową dworce kolejowe w Cieszynie, Trzyńcu, Mostach i Boguminie. „Narodni Vybor pro Slezsko“ ma wszakże prawo utrzymania stosownej załogi na dworcu bogumińskim z osobnym oficerem. Liczba żołnierzy tej załogi nie może wszakże przenosić połowy żołnierzy załogi polskiej i może ona interwenjować na żądanie komendanta załogi polskiej.

7) Dworzec kolejowy w Boguminie, tak osobowy, jak towarowy i przetokowy, podpada pod władzę Rady Narodowej Księstwa Cieszyńskiego aż do ostatniej zwrotnicy w kierunku Gruszowa. Terytorjum, należące w myśl ustępu I tej umowy do władzy „Zemskiego Narodniego Vyboru pro Slezsko“ pozostaje przez to nienaruszone.

Kwestje, zawarte w punkcie 7 uzyskają moc obowiązującą dopiero po zastrzeżonem zatwierdzeniu przez plenum „Zemskiego Narodniego Wyboru pro Slezsko“.

8) Inne koleje będą podlegały zasadniczo tej władzy, na której terytorjum się znajdują, a mianowicie kolej międzymiastowa Cieszyn—Frydek do stacji Wojkowice—Bukowiec włącznie podlega władzy Rady Narodowej Księstwa Cieszyńskiego, kolej Kończyce—Sucha—Cieszyn do stacji Szonów włącznie—władzy „Zemskiego Narodniego Wyboru pro Slezsko“.

Kolej górnicza podlega w zupełności i cała władzy „Zemskiego Narodniego Wyboru pro Slezsko“ z warunkiem wolnego przewozu węgla i materiału górniczego dla kopalń, znajdujących się w okręgu działalności Rady Narodowej Księstwa Cieszyńskiego.

Koleje elektryczne:

Mor. Ostrawa-Karwina w zupełności podlega władzy „Zemskiego Narodniego Wyboru pro Slezsko“. To samo dotyczy części kolei elektrycznych: Polska Ostrawa—Michałkowice i Pol. Ostrawa—Gruszów włącznie. Reszta tych kolei, a mianowicie: linja Gruszów—Bogumin—Karwina—Frysztat i Orłowa—Kopaniny należy do zarządu Rady Narodowej Księstwa Cieszyńskiego w Cieszynie.

Kierownictwo transportami na kolejach, wchodzących w zakres działalności Rady Narodowej Księstwa Cieszyńskiego, przejmuje pod swój zarząd dyrekcja kolei w Krakowie.

9) Odnośnie do aprowizacji, to staranie się o nią należy zasadniczo do kompetencji władzy czeskiej w powiecie Ostrawskim, władzy polskiej w powiecie Bielskim i Cieszyńskim, a władz obu w powiecie Frysztackim w myśl ustępu II. We wszystkich tych powiatach utworzy się powiatowe rady gospodarcze, które będą się starały o wyżywienie w dotyczącym powiecie. W poszczególnych gminach założy się miejscowe Rady Gospodarcze, przyczem należy się postarać, by w nich były reprezentowane o ile możności wszystkie warstwy społeczeństwa.

Dla aprowizacji całego kraju ustanowi się ewentualnie dyrektorjum, do którego wyślą Czesi i Polacy po 7, zaś Niemcy 5 delegatów.

Krajowa Rada gospodarcza polska i czeska podlegają swoim władzom narodowym i wywierają swój wpływ tam, dokąd ich władza sięga według tej umowy.

W każdym razie obie te władze zobowiązują się postarać o potrzebne artykuły żywności dla aprowizacji górników, koksia-ry i hutników w rewirze ostr. karwińskim.

Władze dają swoje zezwolenia na wzajemne dotrzymanie umów co do dostarczania żywności.

10) W kwestji węglowej mają w zasadzie pozostać obecne zarządzenia. Rewir będzie nadal podlegał rewir. urzędowi górnictwu w Mor. Ostrawie, który podlega „Narodniemu Vyborowi pro Slezsko“. Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego ma jednak prawo wysłać do tego urzędu swojego męża zaufania, którego zgoda będzie potrzebna do wydania zarządzeń kopalniom, znajdującym się w tych gminach, które nie są pod zarządem czeskim. To samo odnosi się do inspektoratu węglowego w Mor. Ostrawie, który co do rozdziału węgla podlega dyrektorjum, przytoczonemu w ustępie 8-mym.

11) Kadry węglowe znosi się, wszakże jednak celem utrzymania porządku pozostawi się we wszystkich gminach rewiru załogi wojskowe. Załogi wojskowe będą obsadzone w gminach z czeskim wydziałem gminnym, przez komendę wojskową w Mor. Ostrawie, w innych gminach—przez Radę Narodową Księstwa Cieszyńskiego.

Załogi polskie podlegają komendzie wojskowej w Cieszynie, załogi czeskie—komendzie wojskowej w Mor. Ostrawie.

W razie potrzeby poczynienia kroków, dotyczących wspólnych kwestji wojskowych — porozumie się komenda wojskowa w Mor. Ostrawie z komendą w Cieszynie.

12) Wymienione w punktach 8, 9 i 10 wspólne postępowanie obu władz, zwłaszcza w kierunku transportu na kolejach i tramwajach elektrycznych, może być każdej chwili zmienione lub zniesione, jednakowoż tylko za wzajemnem porozumieniem.

13) Kwestje zarobkowe i wogóle społeczne, odnoszące się do całego rewiru, podlegają tak zwanej Komisji zażeń w Mor. Ostra-

wie, która w swoim obecnym składzie podlega „Narodniemu Wyborowi pro Slezsko“.

14) „Narodni Vybor pro Slezsko“ ustanowi przy Radzie Narodowej Księstwa Cieszyńskiego w Cieszynie swojego pełnomocnika, a to celem obrony interesów narodu czeskiego, zaś podobnie Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego ustanowi w tym celu pełnomocnika przy „Narodnim Wyborem pro Slezsko“ w Pol. Ostrawie.

W Polskiej Ostrawie, d. 5 listopada 1918 r.

Przeczytano i podpisano.

Protokół

z posiedzenia w sprawie rozdziału węgla i przeprowadzenia tegoż w ostrawsko - karwińskim zagłębiu węglowym dnia 5 listopada 1918 r.
o godz. 7 wiecz. w ratuszu w Polskiej Ostrawie.

Obecni:

- I. Za Radę Narodową Księstwa Cieszyńskiego w Cieszynie.
  - 1) prof. Paweł Bobek z Cieszyna;
  - 2) Tadeusz Reger, b. poseł do Rady Państwa w Cieszynie;
  - 3) Inż. Józef Kiedron, kierownik szybu w Dąbrowie.
- II. Za Sleski Zemski Narodni Vybor z Pol. Ostrawy:
  1. Dr. Zygmunt Witt, adwokat z Mor. Ostrawy;
  - 2) Dr. Ferdynand Pelz, notariusz z Pol. Ostrawy;
  - 3) Piotr Cingr, b. poseł do Rady Państwa z Mor. Ostr.
  - 4) Sekretarz Franciszek Onderka z Ostrawy Polskiej.
- III. Z dyrektorjum: Radca budowniczy inż. Schwarz, inż. Bronisław Buzek.
- V. Za konferencję Dyrektorów ostrawsko-karwińskiego zagłębia:
inż. Edward Sebel.
- VI. Za polską Komisję likwidacyjną w Krakowie:
Ignacy Zakrzewski,
Inż. Antoni Okołowicz.

Obecnym odczytano umowę zawartą między Radą Narodowa Ks Cieszyńskiego a Zemskim Narodnim Wyborem pro Slesko w sprawie węglowej, a mianowicie dotyczący tej kwestji ustęp, który co do rozdziału węgla brzmi następująco:

„To samo obowiązuje także odnośnie do Inspektoratu węglowego w Morawskiej Ostrawie, który pod względem rozdziału węgla podlega dyrektorjum, które jest podane w ustępie 9.

Dalej odczytano dotyczące postanowienia ustępu 9, a mianowicie:

Celem aprowizacji utworzy się Dyrektorjum, do którego wysyłają Czesi i Polacy po 7, Niemcy 5 delegatów“.

Następnie otwarto dyskusję nad tem, jak to ma się rozumieć, że Inspektorat węglowy podlega w sprawie rozdziału węgla Dyrektorjum.

Po dłuższej dyskusji zgodzono się jednomyślnie na to, że postanowienie to należy rozumieć, jak następuje:

Inspektorat zaopatrywania węglem w Morawskiej Ostrawie ma prawo dyspozycji węglem, wydobywanym w kopalniach na Morawach: na Śląsku w starostwie frydeckim i w gminach Pietwałd, Orłowa-Łazy i Sucha Dolna, starostwa frydeckiego, zaś węglem wydobytym w kopalniach w Porębie, Dąbrowie, Karwinie i Suchej Górnej dysponuje przydzielony do Inspektoratu węglowego mąż zaufania (właściwie zastępca) Rady Narodowej, p. inż. Buzek.

Dyrektorjum ma prawo zażądania węgla tylko jako środka kompensacyjnego za środki spożywcze, przyczem przyjmuje się jako rzecz zrozumiałą samo przez się, że temu Dyrektorjum podlegać będzie ten urząd, który Rada Narodowa przeznaczy do zaopatrywania całego rewiru.

Zapotrzebowanie dyrektorjum musi być pokryte w pierwszym rzędzie i to z całej ilości węgla, a węgiel dla celów kompensacyjnych rozdzieli się na kopalnie, które leżą w czeskim i polskim obszarze, według ilości produkcji w porozumieniu z Inspektoratem rądem węglowym, i zastępcą Rady Narodowej Ks. Cieszyńskiego.

Pozostały kontyngent węgla, wyprodukowany w gminach podlegających rządowi czeskiemu, rozdziela Inspektorat zaopatrzenia w węgiel według zleceń Narodowego Wyboru, resztę zaś kontyngentu węgla, który wydobywa się w Porębie, Dąbrowie, Karwinie i Suchej Górnej, rozdzieli mąż zaufania Rady Narodowej K. Cieszyńskiego. Jak długo nie będzie innych postanowień między dyrektorami obu rządów, dla rozdziału jest miarodajną ta zasada, że Rząd czeski ma przydzielić potrzebną ilość wagonów dla przedsiębiorstw na Morawach dla starostwa frydeckiego i dla kopalń w Pietwałdzie, Orłowej, Łazach i Suchej Dolnej, Polska zaś dla kopalń w Karwinie, Porębie, Dąbrowie i Suchej Górnej.

Dla kopalń w Porębie i Dąbrowie przydzielili strona polska wagony na kolei koszycko-bogumińskiej loco stacja Dąbrowa K. K. B.

Podobnie przydziela czeska strona wagony dla szybu „Habsburg“ w Pietwałdzie, przyczem obowiązuje zasada dla tranzytu tak na kolei „Montance“, jakoteż na kolei Kuńczyce wielkie (nad Ostrawicą) — Cieszyn.

Węgiel, który spotrzebowany zostanie z własnego obszaru własnym obszarze w przedsiębiorstwach ubocznych np. w hutach żelaznych, koksowniach i podobnych, musi zostać oddany obszarowi dostarczającemu w naturze.

Okołowicz, Zakrzewski, inż. Buzek, inż. Józef Kiedroń, Dr. Pelc, Dr. Witt, inż. Sebela, Zdenek i Schwarz.

Anneks N-r 31.

Umowa z 13 marca 1919 r., tycząca dostawy węgla dla Polski.

1) Z ilości węgla, wydobywanego codziennie z szybów Gabryela, Barbara, Hohenegger, Henryk, Głęбина, Jan, Franciszek i Franciszka w Karwinie, dostarczone zostanie Polsce 2000 tonn węgla i 800 tonn koksii codziennie. Następujące szyby dostarczą codziennie, a mianowicie:

szyb Gabryela	550 tonn węgla
„ Barbara	200 „
„ Hohenegger	150 „
„ Henryk	400 „
„ Głęбина	400 „
„ Jan	200 „
„ Franciszek i Franciszka .	100 „

Przy normalnej produkcji dostarczonem będzie 2000 tonn węgla dziennie.

2) Te same szyby zabezpieczą dostawę węgla dla przedsiębiorstw i miast na zachód od Wisły na terytorjum, zajętem na razie przez Polaków, w wysokości 1683 tonn dziennie.

3) Zabezpiecza się dalej dostawę zaległości za czas od 3 lutego do 26 lutego 1919 r. do wysokości 800 tonn dziennie.

4) Jeżeli produkcja okaże się niższą od należnej ilości, wówczas ilości należne będą stosunkowo zmniejszone.

5) Dostawa zaległości węgla będzie rozdzielona na przeciąg 3 miesięcy, licząc od dnia dzisiejszego.

6) Pociągi polskie będą przybywały po węgiel przeznaczony na wywóz do terytorjum polskiego, albo zajętego przez Polaków.

7) Zapłata za węgiel uskutecznią będzie w ciągu 2 tygodni.

8) Wyznaczy się inżyniera, który pozostawać będzie w stałym kontakcie z inspektorem zagłębia Morawskiej w Ostrawie, a którego zadaniem będzie kontrolowanie z ramienia Komisji w Cieszynie wykonanie niniejszego układu i udzielanie Inspektoratowi wszelkich potrzebnych wskazówek, tyczących się ilości węgla różnego rodzaju i to tak co się tyczy dostawy jak i jego przeznaczenia.

9) Ten nadzorczy inżynier będzie miał jako siłę pomocniczą jednego polskiego nadzorcę oraz jednego pomocnika dla każdego szybu, którzy będą mieszkali na dworcu w Karwinie i na dworcach przy szybach. Zadaniem ich będzie wyłącznie kontrola nad załadowaniem wagonów, zestawieniem pociągów i wysyłanie tychże w różne strony.

10) Każdego dnia inspektor zagłębia i polski kontrolujący inżynier zawiadamia telegraficznie Komisję w Cieszynie;

a) o całej produkcji ośmiu wyżej wymienionych szybów, tyczącej się drugiego dnia wstecz.

b) dla tego samego dnia o ilości węgla i koksu, wysłanej z Karwinie do Polski i do części Śląska, zajętej przez Polaków.

11) Rozumie się, iż inżynier polski i jego pomocnicy mają za wyłączne zadanie wykonywanie kontroli w imieniu Komisji, lecz nie mogą nikomu wydawać rozkazów.

Podpisy członków Komisji:

Podpułkownik Coulson, tymczasowy przewodniczący,

Podpułkownik Tissi, za Włochy,

Major Marchal, za Francję,

Mr. du Bois, za Amerykę,

Za Państwo Polskie: *J. Czaplinski*.

Za Państwo Czeskie: podpułkownik zaprotestuje, jeżeli połowa zapłaty za węgiel nie będzie uskuteczniła naftą.

Podpis: (—) *Sznajderek*.

**Rozporządzenie Międzynarodowej Komisji w Cieszynie
N-r 7, z d. 22 lutego 1920 r., w sprawie organizacji
urzędu rozdziału węgla na terenie plebiscytowym.**

1.

Wszystkie sprawy i zagadnienia, tyczące administracyjnego zarządu gospodarczego zużytkowania węgla kopalń, jakoteż produktów koksowych z koksowni, położonych na terenie zarządu Międzynarodowej Komisji w Cieszynie, podpadają z dniem dzisiejszym pod zakres działania władzy do tego utworzonej, której nazwa jest: „Urząd Rozdziału węgla dla terenu plebiscytowego w Cieszynie“.

2.

Urząd rozdziału węgla dla terenu plebiscytowego w Cieszynie, składa się z kontrolera, 2 inspektorów i potrzebnego personelu. Kontrolerem jest angielski komisarz Międzynarodowej Komisji w Cieszynie. Zadaniem obydwóch inspektorów jest współdziałanie przy administracji wydobywania i rozdziału węgla w myśl wskazówek kontrolera. Obydwaj inspektorowie funkcjonują jako doradcy kontrolera i podlegają jego bezpośrednim wskazówkom i jego kontroli.

3.

Urząd rozdziału węgla ma przedewszystkiem spełnić następujące zadania:

a) starać się o zaopatrzenie w węgiel i koks całego terenu plebiscytowego;

b) rozdzielić i przeprowadzić nadzór rozdziału produkcji węgla i koksu dla państw sąsiednich terenu plebiscytowego, t. j. Czechosłowacji i Polski. Rozdzielić i czuwać nad dostawami tych ilości węgla i koksu, które wychodzą z terenu plebiscytowego na podstawie międzynarodowych umów, ważnych w dniu 2 lutego 1920 r.

c) kontrolować zużycie węgla na samych kopalniach;

d) współdziałać w organizacji dostaw wagonów do kopalń i koksowni, a to przez wejście w kontakt z kolejowemi urzędami wago-

nowymi w Mor. Ostrawie, w Cieszynie i w Krakowie, przy równoczesnem uwzględnieniu urzędowych kolejowych przepisów, które dla tych władz są miarodajne;

e) zwalczać każde podbijanie cen i wszelkie niedomagania przy zaopatrywaniu w węgiel i koks, a to na podstawie istniejących ustawowych przepisów, pozostających nadal w mocy i mogących być w razie potrzeby zmienionymi przez Międzynarodową Komisję. Dotyczy to przedewszystkiem austriackiego rozporządzenia z dnia 24-go marca 1917 r. dz. p. p. L. 131 „O zaopatrzeniu ludności w artykuły pierwszej potrzeby“, jakoteż austriackiego rozporządzenia z dnia 1-go września 1917 dz. p. p. L. 369, tyczącego „uregulowania zużycia węgla, koksu i brykietów“;

f) zbierać i zestawiać materiał statystyczny, tyczący produkcji, wysyłki i zapasów węgla i koksu, wysokości produkcji kopalni, liczby i wydajności pracy robotników, obciążeń kopalń zamówieniami na dostawy, stosunków transportu i ruchu, a w końcu wszystkich spraw, które są związane z zaopatrzeniem w węgiel i koks;

g) wejść w kontakt ze wszystkimi dotyczącymi władzami państw sąsiednich, t. j. Polski i Czechosłowacji, które zainteresowane są w produkcji węgla i koksu na terenie plebiscytowym i starać się o wzajemne poparcie;

h) wszystkie pisma, które się tyczą międzynarodowych dostaw węgla i koksu, mają być skierowane do „Urzędu rozdziału węgla w Cieszynie“. By w dotychczasowym zarządzie kopalń umożliwić jednolitość pracy i zapobiedz opóźnieniom, należy przysyłać wszystkie pisma, tyczące dostaw węgla i koksu, które dotychczas adresowali interesanci do inspektoratu węglowego w Mor. Ostrawie, do „Cieszyńskiego Urzędu rozdziału węgla — oddział w Mor. Ostrawie“. Pisma podobnej treści, które dotychczas kierowano do inspektoratu węglowego w Cieszynie, ma się przysyłać do „Cieszyńskiego Urzędu rozdziału węgla—oddział w Cieszynie“.

Rozstrzyganie w sprawach przydziału węgla i koksu z terenu plebiscytowego przysługuje we wszystkich wypadkach wyłącznie tylko kontrolerowi Urzędu rozdziału węgla w Cieszynie.

4.

W celu praktycznego wykonania wyżej wyliczonych praw i obowiązków, urządzi się wymienione w § 1 „Główne biuro Urzędu roz-

działu węgla“ w Cieszynie w szkole realnej (plac klasztorny): polski oddział drzwi Nr. 83 i 84, czeski oddział drzwi Nr. 61 i 94.

W celu zabezpieczenia przeprowadzenia zarządzeń, wydanych kopalniom i koksowniom, jakoteż w celu nadzoru samych transportów, będą na kopalniach i kolejowych punktach węzłowych ustanowione przez Urząd rozdziału węgla w Cieszynie własne organa kontrolne, względnie będą przejęte do służby przy Urzędzie dla rozdziału węgla w Cieszynie, dotychczasowe organa kontrolne inspektoratu węglowego w Mor. Ostrawie i w Cieszynie, wykonujące swą służbę na kopalniach, leżących na terenie plebiscytowym.

Urzędnikom Urzędu rozdziału węgla na terenie plebiscytowym w Cieszynie, jakoteż wszystkim legitymującym się organom tej władzy dozwolony jest wstęp do wszystkich zakładów dla wydobywania, przeróbki i dostawy węgla, koksu i brykietów, jednak należy przy przedsięwzięciu oględzin unikać spowodowania zastoju ruchu. O ile sprawowanie urzędu tego wymaga, uprawnione są te osoby do wglądu w księgi kopalniane. Właściciele takich zakładów i ich funkcjonariusze są obowiązani na żądanie inspektorów węglowych i ich organów uczynić zadość żądaniu tychże, odnośnie do wglądu, i mają udzielać im wszystkich wyjaśnień, odpowiadających prawdzie, a potrzebnych w interesie wykonania ciężących na nich obowiązków.

5

Wszystkie władze i organa *publicznych zakładów przewoźnych*, jako też władze bezpieczeństwa publicznego na terenie plebiscytowym (czy to w służbie cywilnej, czy wojskowej) obowiązani są tak z zakresu ich działania, jako też na bezpośrednie żądaniaż urzędników i funkcjonariuszy Urzędu rozdziału węgla dla terenu plebiscytowego w Cieszynie, wymienionych w § 4 i 5, do współdziałania przy przeprowadzaniu żądań, ciężących w myśl § 3 na tej władzy.

6.

Urząd rozdziału węgla dla terenu plebiscytowego w Cieszynie jest zatem jedynie i wyłącznie uprawniony do wydawania wszystkich ustawowych zarządzeń, potrzebnych do spełnienia *żądań* postawionych w § 3 temu urzędowi, a to o tyle, o ile one nie są w sprzeczności

z ustawowemi przepisami dla terenu plebiscytowego. Do tych zarządzeń muszą się wszyscy interesowani zastosować.

7.

Przekroczenie przepisów niniejszego rozporządzenia, jako też każde współdziałanie, mające na celu unicestwienie wykonania wyszczególnionych w niem obowiązków, karane będą grzywnami pieniężnymi i aresztem w myśl ustawy austriackiej z dnia 24 lipca 1917 dz. pp. L. 307, o ile one już nie podlegają karze na podstawie przepisów austriackiego rozporządzenia z dnia 24 marca 1917 dz. p. p. L. 197, albo nie podlegają ostrzejszej karze w myśl obowiązujących ustaw.

O ile w myśl obowiązujących rozporządzeń i ustaw dopuszczalną jest ostrzejsza kara, to mogą wymienione w tym paragrafie przekroczenia być karane podług takich rozporządzeń i ustaw.

Przeciwko właścicielom kopalń i ich funkcjonariuszom, którzy dopuszczają się takiego przekroczenia na terenie plebiscytowym, wdrożone będzie postępowanie karno-sądowe.

Wykonanie wyroków następuje przez polityczne władze, a w razie potrzeby w drodze sądowej. Postępowanie, które obowiązywało dotychczas na terenie plebiscytowym, ma mieć dalej zastosowanie, wyjąwszy wypadki, dla których zmiana tegoż jest potrzebna. Zmiany takie dopuszczalne są jednak tylko za zezwoleniem Międzynarodowej Komisji.

8.

Urząd rozdziału węgla dla terenu plebiscytowego w Cieszynie podporządkowany jest jedynie Międzynarodowej Komisji w Cieszynie, która to Komisja baczyć będzie na odpowiednią działalność przy wykonywaniu przepisów § 1 do 7.

**MARSZAŁEK SEJMU USTAWODAWCZEGO RZECZY-
POSPOLITEJ POLSKIEJ.**

Warszawa, dn, 14 lipca 1919 r.

Na posiedzeniu z dnia 10 lipca 1919 r. po rozpatrzeniu sprawozdania Komisji Przemysłowo Handlowej powziął Sejm Ustawodawczy następującą uchwałę oraz rezolucję:

Wzywa się Rząd do wydania natychmiastowego rozporządzenia przedsiębiorstwom kopalń węgla do wprowadzenia 3-ej zmiany, tam zaś, gdzie jest to ze względów technicznych niemożliwe, rozpocząć w tym kierunku prace przygotowawcze. O ile zachodzi potrzeba specjalnej ustawy Rząd przedłoży projekt najdalej w przeciągu czterech tygodni.

R e z o l u c j e :

1. Wzywa się Rząd, by, mając na widoku wykorzystanie zaopatrzenia w węgiel Warszawy, Płocka, Włocławka i innych punktów drogą spławu przez Wisłę, przystąpił natychmiast do uruchomienia posiadanego taboru rzecznoego w celu przewozu węgla, zarówno przez Czarną Przemszę, jak i od punktu przeładunkowego w Krakowie, *oraz by przystąpił do budowy nowego taboru przewozowego i urządzeń przeładunkowych, do czego Ministerjam Skarbu natychmiast ma asygnować niezbędne środki pieniężne.*

2. Wzywa się Rząd, aby poczynił bezzwłoczne stosowne rozporządzenia celem uregulowania przewozu węgla na kolejach żelaznych, ewentualnie utworzył w Zagłębiu węglowem osobny urząd nadzorczy kolejowy, któryby czuwał nad należytym ruchem wagonów dla przewozu węgla oraz przedsięwziął zarządzenia w celu zapobieżenia kradzieżom węgla w drodze.

3. Wzywa się Rząd, by zreorganizował rozdział węgla i nadzór nad wykonaniem zarządzeń, wydawanych w tym kierunku, by śledził energicznie wszelkie nadużycia w tej mierze i odpowiednimi zarządzeniami i karami zapobiegał pokątnemu obrotowi węglem i rozwojowi paskarstwa oraz nie dopuszczał do pobierania paskarskich cen w drobnej sprzedaży węgla.

Wzywa się Rząd, aby do 4-ch tygodni przedłożył Sejmowi dokładne sprawozdanie o zarządzeniach, poczynionych dla wykonania powyższych rezolucji.

O tem mam zaszczyt zawiadomić Pana Prezydenta Ministrów przy dołączeniu odpisu sprawozdania Komisji Przemysłowo-Handlowej z oznajmieniem, iż odpisu niniejszego pisma udzielam równocześnie Panu Ministrowi Przemysłu i Handlu.

(—) *Trampczyński.*

Panu Ministrowi
Przemysłu i Handlu
w miejscu.

mam zaszczyt udzielić do wiadomości przy dołączeniu odpisu sprawozdania Komisji Przemysłowo-Handlowej.

(—) *Trampczyński.*

Nr. 2227/BP

MPH SGH
eksp. 8.XI.1919 r.
Nr. 5124.

Do

Pana E. Peplowskiego
Dyrektora Państwowego Urzędu Węglowego
w miejscu.

Na mocy rozporządzenia Ministerstwa Przemysłu i Handlu z dn. 13 września 1919 r. Nr. 810 B. P. Inspektorat Węglowy w Krakowie podlega bezpośrednio Sekcji Górniczo-Hutniczej Ministerstwa Przemysłu i Handlu. W rozwinięciu powyższego rozporządzenia Ministerstwo Przemysłu i Handlu porucza Panu niezwłocznie, w/g wskazówek Sekcji Górniczo-Hutniczej zarządzić i zastosować środki, niezbędne dla ujednostajnienia działalności Inspektoratu Węglowego w Krakowie z Państwowym Urzędem Węglowym w Warszawie.

Co się tyczy Śląska Cieszyńskiego i Wielkopolski, to nie naruszając w niczem atrybucji Rady Ludowej w Cieszynie i Prowincjonalnego Urzędu Węglowego w Poznaniu, Ministerstwo Przemysłu i Handlu poleca Panu wejść w bezpośredni bliższy stosunek z wymienionymi instytucjami, celem stopniowego wprowadzenia możliwej jednolitości w gospodarce węglowej na całym obszarze Państwa Polskiego,

O postępie pracy unifikacyjnej będzie Pan składał raporty Szefowi Sekcji Górniczo-Hutniczej.

Minister

(—) *Szczeniowski*

U S T A W A

z dnia 14 lipca 1920 r., w sprawie udzielenia Ministrowi Przemysłu i Handlu nadzwyczajnych pełnomocnictw do uregulowania spraw opałowych.

Art. 1. Ministrowi Przemysłu i Handlu nadaje się prawo do wydawania rozporządzeń, mających na celu:

a) kontrolę nad rozmiarami i kosztami produkcji węgla, koksu, brykietów i gazów ziemnych, a w szczególności dostarczanie Ministerstwu Przemysłu i Handlu sprawozdań o rozmiarach i kosztach produkcji tych materiałów;

b) zwiększenie produkcji w kopalniach węgla kamiennego i brunatnego za pomocą:

1) eksploatawania leżących odłogiem nadań górniczych ponad obowiązki, nakładane na właścicieli przez obecne ustawy górnicze, oraz zajmowania gruntów, niezbędnych dla eksploatacji górniczej, tak w granicach nadań górniczych, jak i poza nimi, bezpośrednio po zapadnięciu wymaganego przez ustawy górnicze postanowienia i dokonania opisu (obowiązująca na ziemiach b. zaboru rosyjskiego ustawa górnicza art. 499; obowiązująca na ziemiach b. zaboru austriackiego ogólna ustawa górnicza art. 101 i 102; obowiązująca na ziemiach b. zaboru pruskiego ogólna ustawa górnicza art. 141 — 144 łącznie);

2) wprowadzenia 3 cieży zmiany;

3) wykonania niezbędnych robót górniczych i koniecznych urządzeń instalacyjnych, których brak powstrzymuje wydobycie węgla;

4) świadczeń wzajemnych kopalń między sobą, które wpłyną na ogólny wzrost produkcji, bez zmniejszenia produkcji przedsiębiorstw, zobowiązanych do świadczeń;

c) kontrolę i dozór nad rozdziałem i spożyciem przez wszystkie kategorie odbiorców, nie wyłączając wojska i kolei żelaznych, zarówno węgla, jak i innych środków opałowych.

Art. 2. Ministrowi Przemysłu i Handlu służy prawo do ustalania norm spożycia i do rozdziału wszelkich materiałów opałowych dla wszystkich kategorii konsumentów, nie wyłączając wojska i kolei

żelaznych, prawo do sekwestru węgla, koksu i brykietów, do oznaczania cen za te materiały dla producentów i konsumentów, oraz wyłączne prawo w razie konieczności do odpłatnego rekwirowania ładunków węgla i innych środków opałowych, o ile te ostatnie wchodzi do obrotu drogą transportu kolejowego, automobilowego lub wodnego.

Przepis ten nie uchyla postanowień, zawartych w ustawie z dnia 28 lutego 1919 r. w przedmiocie zaopatrzenia ludności w drzewo budowlane i opałowe (Dz. Pr. Nr. 20 poz. 22).

Art. 3. Na Ministra Przemysłu i Handlu przechodzą następujące uprawnienia:

a) w zakresie przewozu z zagranicy maszyn i artykułów potrzebnych dla produkcji węgla, koksu, brykietów i gazów ziemnych — prawo uwalniania od cła, przysługujące Ministerstwu Skarbu w porozumieniu z Ministerstwem Przemysłu i Handlu na mocy art. 2-go „Rozporządzenia Ministrów Skarbu oraz Przemysłu i Handlu z dnia 20 marca 1920 r. w przedmiocie czasowego zawieszenia cła od niektórych towarów“, wydanego na podstawie uchwały Sejmu Ustawodawczego z dnia 1-go sierpnia 1919 r. (Dz. ust. Nr. 37, pcz. 214).

b) w zakresie czasu pracy w przedsiębiorstwach, wytwarzających węgiel, koks, brykiety i gazy ziemne — uprawnienie, przysługujące Radzie Ministrów na mocy art. 6 p. d.) ustawy z dnia 18-go grudnia 1919 r., o czasie pracy w przemyśle i handlu. (Dz. Ust. z 1920 r., Nr. 2, poz. 7).

Art. 4. Ministrowi Przemysłu i Handlu służy wyłącznie prawo dysponowania kredytami państwowymi, wyasygnowanymi na potrzeby przedsiębiorstw, wytwarzających węgiel, koks, brykiety i gazy ziemne.

Art. 5. Ministrowi Przemysłu i Handlu służy wyłączne prawo decyzji w dziedzinie umów i zobowiązań, co do dostawy węgla ze Śląska Górnego, Cieszyńskiego i z zagranicy w dziedzinie wysyłki węgla zagranicę, oraz wyłączne prawo do podziału węgla, przywożonego ze Śląska Górnego, Cieszyńskiego i z zagranicy, wyznaczania cen na niego i kontroli nad jego obrotem—zgodnie z art. 1 i 2 niniejszej ustawy.

Art. 6. Minister Przemysłu i Handlu wykonywa pełnomocnictwa, przyznane mu w art. 1 — 4 nie inaczej, jak drodze rozporządzeń, ogłaszanych w Monitorze Polskim z wymienieniem:

- a) kategorii osób fizycznych lub prawnych, do których stosuje się rozporządzenie;
- b) zakresu obowiązków, wkładanych przez rozporządzenie.

Art. 7. Uprawnienia, zawarte w art. 1 — 5 służą Ministrowi Przemysłu i Handlu na całym obszarze Rzeczypospolitej oraz Ziemi Wschodnich, zajętych przez wojsko polskie,

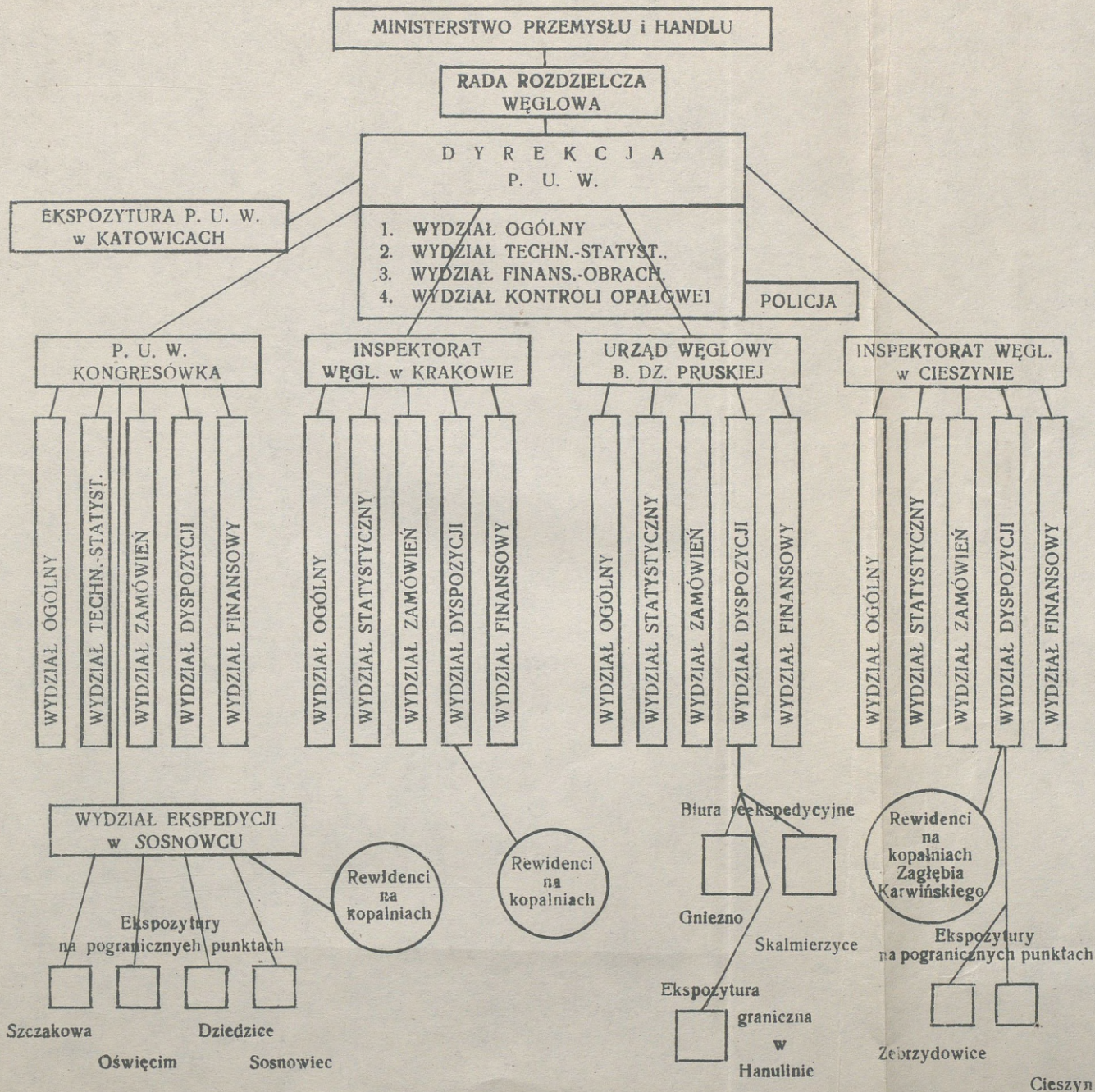
Art. 8. Winni niewykonania rozporządzeń Ministra Przemysłu i Handlu, wydanych na podstawie art. 1 — 6 niniejszej ustawy, podlegają z postanowienia tego Ministra karze grzywny do 300,000 marek i aresztu do 3 miesięcy łącznie lub jednej z tych kar. Wykonanie postanowień karnych Ministra Przemysłu i Handlu należy do organów Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Przepisy postępowania w tym zakresie ustali Minister Przemysłu i Handlu w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

Art. 9. Wykonanie niniejszej ustawy poleca się Ministrowi Przemysłu i Handlu.

Art. 10. Ustawa niniejsza obowiązuje w ciągu roku od dnia jej ogłoszenia.

Marszałek: *Trąpczyński*. Prezydent Ministrów:
Witos. Minister Przemysłu i Handlu: w. z. *Henryk*
Strasburger.

SZEMAT ORGANIZACJI PAŃSTW. URZĘDU WĘGLOWEGO.

**Obwieszczenie Ministrów Przemysłu i Handlu i Kolei
Żelaznych o przewozie drzewa opałowego.**

Wobec naglącej potrzeby wypuszczenia na rynek b. poważnych ilości drzewa opałowego, oraz pokonania ogromnych trudności jego przewozu i racjonalnego podziału — postanawiamy na zasadzie art. 4 Postanowienia Rady Ministrów z dnia 36 grudnia 1913 r. („Dz. Praw“ r. 1919, Nr. 8 poz. 86), co następuje:

1) Przewóz drzewa opałowego kolejami żelaznymi odbywa się wyłącznie na podstawie imiennych listów przewozowych, wydawanych odbiorcom drzewa opałowego przez Państwowy Urząd Węglowy.

2) Świadczenia przewozowe na otrzymanie wagonów pod drzewo opałowe, ważne tylko na dany miesiąc, będą wydawane na dany okres miesięczny według zgłoszeń na 1½ (półtora) miesiąca naprzód na podstawie planu rozdziału wagonów, dokonanego przez P. U. W. w porozumieniu z Radą Rozdzieleczą Węglową i Ministerstwem Kolei Żelaznych.

UWAGA: Na okres początkowy do dnia 1/I 1920 r. świadectwa przewozowe będą wydawane na podstawie prowizorycznego planu bez zachowania uprzedniego 1½ (półtora) miesięcznego terminu dla zgłoszeń.

3) Zapotrzebowania wagonów dla przewozu drzewa opałowego mają być załatwiane w następującej kolejności:

- a) Instytucje wojskowe i kolejowe;
  - b) Instytucje municypalne, szpitale, zakłady dobroczynne, szkoły i ochrony, instytucje rządowe;
  - c) Przemysł;
  - d) Instytucje prywatne i odbiorcy prywatni.
- 4) Odbiorcy i dostawcy drzewa opałowego, dla zapewnienia sobie prawidłowej dostawy wagonów, winni uprzednio (patrz punkt 3) złożyć P. U. W. następujące dane:

A) ze strony odbiorcy:

- a) wykaz swego miesięcznego zapotrzebowania;

- b) wypisy z poczynionych aktów kupna;
- B) ze strony dostawców:
  - a) wykazy posiadanego przez się gotowego do transportu drzewa opałowego na stacjach kolejowych i w lesie;
  - b) swe zapotrzebowanie na wagony, ze wskazaniem adresów odbiorców, gatunków drzewa, jego ceny i stacji naładunkowych;
  - c) swą dzienną zdolność transportu na stację naładunku na wagony.

5) Każdego miesiąca do dnia 5 włącznie odbiorcy drzewa opałowego winni przy żądniu nowego przydziału (patrz punkt 2) składać do P. U. W.

a) wykazy otrzymanych w poprzednim miesiącu ilości drzewa, opałowego z wyszczególnieniem Nr. listów przewozowych,

b) wykazy remanentu drzewa opałowego w swych składach,

6) Niezachowanie któregokolwiek z przepisów, obowiązujących odbiorcę, upoważnia P. U. W. do wykluczenia go z listy odbiorców na dany miesiąc.

7) P. U. W. po zestawieniu danych, otrzymanych od odbiorców i dostawców, wypracowuje miesięczny plan przewozu drzewa i rozdziału ilości wagonów, jaką przeznaczy Ministerstwo Kolei Żelaznych.

Plan ten dla uzgodnienia zaopatrzenia ludności w środki opałowe, winien być przed wykonaniem przedstawionym Radzie Rozdzielczej Węglowej.

Po rozważeniu planu przez Radę Rozdzielczą, w żadnym razie nie później, niż do dnia piątego każdego miesiąca, P. U. W. wydaje odbiorcom odpowiednio według planu ilości miesięczne listów przewozowych, oraz komunikuje Ministerstwu Kolei Żelaznych plan miesięcznego przewozu i wykaz wydanych listów przewozowych nie później, jak do dnia 10 każdego miesiąca poprzedzającego miesiąc, w którym mają być wykonane przewozy.

8) P. U. W. przysługuje prawo wprowadzania, po uprzednim porozumieniu się z Ministerstwem Kolei Żelaznych, zmian w pierwotnej dyspozycji miesięcznej, jeżeli okaże się brak wagonów na jednej stacji i nadmiar ich na drugiej.

9) Imienne listy przewozowe, z odpowiednimi na nich zaświadczeniami, z podpisem Kierownika Wydziału Drzewnego P. U. W. i pieczęcią P. U. W. mają być pisane w trzech egzemplarzach.

Z nich duplikat po naładowaniu wagonu otrzymuje dostawca, zaś oryginał i tryplikat idą razem z wagonem; po wykupieniu transportu na stacji przeznaczenia oryginał zatrzymuje kolej żelazna, triplikat zaś po odpowiednim ostemplowaniu zostaje przesłany przez stację odbiorcą do P. U. W. W ten sposób zaświadczone listy przewozowe są wyłącznym i dostatecznym dokumentem dla przewozu drzewa opałowego; wszelkie obecnie stosowane stemple i podpisy innych instytucji automatycznie odpadają po wprowadzeniu w życie powyższych zarządzeń.

10) P. U. W. dla dozoru nad wykonaniem powyższych przepisów ustanawia w porozumieniu z Ministerstwem Kolei Żelaznych punkty kontroli transportów drzewa opałowego.

11) Dostawcy drzewa opałowego dla umożliwienia kontroli nad prawidłowością przewozu i wykonania miesięcznego planu, winni przysyłać do P. U. W. piśmienne zawiadomienia w dzień naładowania wagonu.

12) Na pokrycie kosztów organizacji przewozu drzewa opałowego odbiorcy winni wpłacać do kasy P. U. W. po marek 10 od wagonu przy otrzymaniu świadectwa przewozowego.

13) Powyższe przepisy nie dotyczą wewnętrznego obrotu drzewem opałowym w granicach b. zaboru pruskiego i Galicji.

14) Termin wejścia w życie niniejszego rozporządzenia wyznaczamy za dni 10 po jego ogłoszeniu w „Monitorze Polskim“.

Zatwierdzamy:

Minister Przemysłu i Handlu:

(—) *I. Szczeniowski.*

Kierownik Ministerstwa Kolei Żelaznych:

(—) *J. Eberhardt.*

Warszawa, d. 29 listopada 1919 r.

Wzrost przeliczenia integrala objętości w 1910

Lp.	Nazwa	Wzrost		Przebieg		Wzrost	Przebieg
		1910	1911	1910	1911		
1	...	...	...	...	...	...	...
2	...	...	...	...	...	...	...
3	...	...	...	...	...	...	...
4	...	...	...	...	...	...	...
5	...	...	...	...	...	...	...
6	...	...	...	...	...	...	...
7	...	...	...	...	...	...	...
8	...	...	...	...	...	...	...
9	...	...	...	...	...	...	...
10	...	...	...	...	...	...	...
11	...	...	...	...	...	...	...
12	...	...	...	...	...	...	...
13	...	...	...	...	...	...	...
14	...	...	...	...	...	...	...
15	...	...	...	...	...	...	...
16	...	...	...	...	...	...	...
17	...	...	...	...	...	...	...
18	...	...	...	...	...	...	...
19	...	...	...	...	...	...	...
20	...	...	...	...	...	...	...
21	...	...	...	...	...	...	...
22	...	...	...	...	...	...	...
23	...	...	...	...	...	...	...
24	...	...	...	...	...	...	...
25	...	...	...	...	...	...	...
26	...	...	...	...	...	...	...
27	...	...	...	...	...	...	...
28	...	...	...	...	...	...	...
29	...	...	...	...	...	...	...
30	...	...	...	...	...	...	...
31	...	...	...	...	...	...	...
32	...	...	...	...	...	...	...
33	...	...	...	...	...	...	...
34	...	...	...	...	...	...	...
35	...	...	...	...	...	...	...
36	...	...	...	...	...	...	...
37	...	...	...	...	...	...	...
38	...	...	...	...	...	...	...
39	...	...	...	...	...	...	...
40	...	...	...	...	...	...	...
41	...	...	...	...	...	...	...
42	...	...	...	...	...	...	...
43	...	...	...	...	...	...	...
44	...	...	...	...	...	...	...
45	...	...	...	...	...	...	...
46	...	...	...	...	...	...	...
47	...	...	...	...	...	...	...
48	...	...	...	...	...	...	...
49	...	...	...	...	...	...	...
50	...	...	...	...	...	...	...
51	...	...	...	...	...	...	...
52	...	...	...	...	...	...	...

Annexy do Rozdziału III.
(Podział Węgla i Kontrola
Spożycia).

An. №№ 39 — 52.

Zapotrzebowanie i spożycie (wysyłka) węgla w poszczególnych dzielnicach przez poszczególne kategorie odbiorców w r. 1919.

KATEGORJE	STYCZEŃ			LUTY			MARZEC			KWIECIEŃ			M A J			CZERWIEC			KATEGORJE
	Zapotrzebowanie	Wysyłka	Wysyłka w procent. do zapotrzebow.	Zapotrzebowanie	Wysyłka	Wysyłka w procent. do zapotrzebow.	Zapotrzebowanie	Wysyłka	Wysyłka w procent. do zapotrzebow.	Zapotrzebowanie	Wysyłka	Wysyłka w procent. do zapotrzebow.	Zapotrzebowanie	Wysyłka	Wysyłka w procent. do zapotrzebow.	Zapotrzebowanie	Wysyłka	Wysyłka w procent. do zapotrzebow.	
KONGRESÓWKA																			KONGRESÓWKA
Wojsko	35.000	23.968,0	68	25.000	17.934,2	72	25.000	14.184,1	57	30.000	20.027,8	67	40.000	21.915,2	55	43.000	28.379,0	66	Wojsko
Koleje	72.600	66.799,3	92	73.350	64.555,1	88	75.410	70.026,1	93	87.350	70.951,2	81	94.565	85.108,8	91	123.290	76.042,3	62	Koleje
Żegluga	900	889,6	99	700	158,3	23	3.200	1.003,3	31	7.700	2.506,8	32	4.500	1.794,7	40	5.000	2.669,0	54	Żegluga
Przemysł	62.150	47.905,1	77	56.850	42.708,0	75	79.950	30.210,9	38	86.700	46.703,7	54	98.320	54.173,0	55	114.305	61.769,5	54	Przemysł
Municipypja	45.000	35.439,8	79	45.000	13.093,0	29	45.000	17.943,0	40	50.000	39.949,4	80	38.800	26.106,6	67	43.985	21.739,6	49	Municipypja
Opał	110.000	60.231,7	55	125.000	53.352,9	43	126.000	22.787,7	18	118.000	26.987,5	23	112.360	22.717,5	20	120.650	17.395,7	14	Opał
Rolnictwo	4.600	2.925,2	63	9.040	2.549,2	28	3.000	1.488,0	50	5.130	1.351,8	25	4.345	806,3	19	11.020	2.275,4	21	Rolnictwo
Razem.	330.250	289.159,7	72	334.940	194.350,7	58	357.560	157.643,6	44	384.880	208.478,2	54	392.890	212.622,1	54	461.250	210.270,5	45	Razem
MAŁOPOLSKA																			MAŁOPOLSKA
Wojsko	5.000	2.077,0	42	5.000	3.724,0	74	5.000	2.310,0	46	6.000	4.080,0	68	5.000	3.608,0	72	6.000	5.203,0	87	Wojsko
Koleje	91.000	64.000,0	7	82.000	47.230,0	57	92.000	51.237,8	56	90.000	67.677,0	75	90.000	78.718,7	87	104.260	108.412,0	104	Koleje
Żegluga	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Żegluga
Przemysł	76.465	34.091,0	45	71.490	25.086,0	35	75.413	29.145,0	38	74.155	30.768,0	41	71.185	23.295,0	33	74.705	21.626,3	29	Przemysł
Municipypja	22.100	13.336,0	60	19.400	6.412,0	33	19.900	9.148,0	46	21.000	12.170,9	58	19.850	12.518,3	63	23.000	10.024,7	48	Municipypja
Opał	95.000	29.407,8	31	97.200	26.032,0	27	96.000	28.712,0	30	92.000	24.047,0	26	80.000	18.625,0	23	85.000	14.356,4	17	Opał
Rolnictwo	3.200	400,0	12	4.200	382,4	9	5.000	420,0	8	5.000	1.352,8	26	5.000	639,9	12	5.000	940,0	18	Rolnictwo
Razem.	292.765	143.311,8	41	279.290	108.866,4	39	293.313	120.972,8	41	288.155	140.095,7	49	271.035	137.404,9	51	297.966	160.562,7	53	Razem
WIELKOPOLSKA																			WIELKOPOLSKA
Wojsko	7.500	75,0	1	7.500	732,0	97	7.400	747,0	9	6.000	1.248,0	20	6.000	1.552,0	25	6.000	1.491,0	25	Wojsko
Koleje	55.000	90,0	0,2	55.000	11.504,0	21	41.800	12.230,0	29	71.700	12.973,0	18	71.700	11.562,0	16	71.672	19.564,0	27	Koleje
Żegluga	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Żegluga
Przemysł	39.000	121,0	0,3	48.000	3.939,0	60	55.560	7.530,0	13	127.300	6.833,0	5	127.565	6.719,0	52	126.975	6.624,0	5	Przemysł
Municipypja	8.800	494,0	57	37.600	3.148,0	8	21.000	1.305,0	62	22.750	5.471,0	24	22.700	6.650,0	29	21.410	6.379,0	29	Municipypja
Opał	78.000	1.597,0	2	78.000	2.605,0	3	45.000	3.294,0	73	50.000	10.185,0	20	50.000	12.866,0	26	50.000	10.564,0	21	Opał
Rolnictwo	25.000	211,0	0,8	18.000	6.493,0	36	10.000	4.859,0	48	30.000	7.964,0	27	30.000	8.327,0	28	30.000	3.750,0	12	Rolnictwo
Razem.	213.300	2.588,0	12	244.100	28.421,0	12	180.850	29.965,0	16	307.750	44.674,0	14	307.965	47.676,0	15	306.087	48.373,0	16	Razem
ŚLĄSK CIESZYŃSKI																			ŚLĄSK CIESZYŃSKI
Wojsko	—	83,3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Wojsko
Koleje	—	4.417,2	—	—	10.000,0	—	—	2.724,0	—	—	4.162,6	—	—	3.965,8	—	—	2.798,0	—	Koleje
Żegluga	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Żegluga
Przemysł	—	39.307,5	—	—	12.238,5	—	—	25.600,5	—	—	48.876,6	—	—	34.187,9	—	—	34.081,6	—	Przemysł
Municipypja	—	2.347,1	—	—	2.167,0	—	—	2.169,0	—	—	3.983,3	—	—	3.685,0	—	—	2.776,2	—	Municipypja
Opał	—	2.773,2	—	—	2.693,0	—	—	2.070,5	—	—	2.436,8	—	—	1.345,0	—	—	1.095,0	—	Opał
Rolnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	35,0	—	Rolnictwo
Razem.	81.000	48.928,3	60	30.000	18.098,5	60	53.000	32.564,0	61	99.000	59.459,3	60	71.700	43.183,7	60	68.000	40.785,8	60	Razem
R A Z E M																			R A Z E M
Wojsko	—	26.203,3	—	—	22.390,2	—	—	17.241,1	—	—	25.355,8	—	—	27.075,2	—	—	35.073,0	—	Wojsko
Koleje	—	135.306,5	—	—	124.289,1	—	—	36.217,9	—	—	155.763,8	—	—	179.355,3	—	—	206.817,3	—	Koleje
Żegluga	—	889,6	—	—	158,3	—	—	1.003,3	—	—	2.506,8	—	—	1.794,7	—	—	2.669,0	—	Żegluga
Przemysł	—	121.425,6	—	—	83.971,5	—	—	92.486,4	—	—	133.181,3	—	—	118.374,9	—	—	124.101,4	—	Przemysł
Municipypja	—	51.616,9	—	—	24.820,0	—	—	30.565,0	—	—	61.574,6	—	—	48.959,9	—	—	40.919,5	—	Municipypja
Opał	—	94.009,7	—	—	84.682,9	—	—	56.854,2	—	—	63.656,3	—	—	55.553,5	—	—	43.411,4	—	Opał
Rolnictwo	—	3.536,2	—	—	9.424,6	—	—	6.767,5	—	—	10.668,6	—	—	9.773,2	—	—	7.000,4	—	Rolnictwo
Razem.	917.315	432.987,8	47	888.330	349.736,6	39	885.023	341.145,4	38	1.079.785	452.707,2	42	1.043.590	440.886,1	42	1.133.303	459.992,0	40	Razem

Zapotrzebowanie i spożycie (wysłka) węgla w poszczególnych dzielnicach przez poszczególne kategorie odbiorców w r. 1919.

KATEGORJE	LIPIEC			SIERPIEŃ			WRZESIEŃ			PAŹDZIERNIK			LISTOPAD			GRUDZIEŃ			CAŁY ROK 1919			KATEGORJE			
	Zapotrzebowanie	Wysłka	Wysłka w procent. do zapotrzeb.	Zapotrzebowanie	Wysłka	Wysłka w procent. do zapotrzeb.	Zapotrzebowanie	Wysłka	Wysłka w procent. do zapotrzeb.	Zapotrzebowanie	Wysłka	Wysłka w procent. do zapotrzeb.	Zapotrzebowanie	Wysłka	Wysłka w procent. do zapotrzeb.	Zapotrzebowanie	Wysłka	Wysłka w procent. do zapotrzeb.	Zapotrzebowanie	Wysłka	Wysłka w procent. do zapotrzeb.				
KONGRESÓWKA																						KONGRESÓW.			
Wojsko	50.000	32.978,8	66	30.000	17.098,4	57	30.000	17.861,7	60	30.000	18.597,5	62	32.000	23.960,9	75	50.000	32.593,6	65	400.000	269.489,2	67	400.000	269.489,2	67	Wojsko
Koleje	121.400	91.368,7	78	116.920	60.400,7	52	119.220	69.281,0	58	114.910	67.522,6	59	122.060	82.234,8	67	136.740	79.457,5	59	1.275.815	886.749,1	70	1.275.815	886.749,1	70	Koleje
Żegluga	4.500	4.271,0	95	4.545	4.186,5	93	6.595	5.095,4	77	6.710	3.918,5	58	4.345	2.393,4	56	970	193,9	20	49.665	29.080,4	60	49.665	29.080,4	60	Żegluga
Przemysł	113.685	84.472,5	59	190.895	43.990,7	23	216.210	81.966,2	39	208.900	41.115,8	20	182.880	82.127,5	45	174.330	58.500,7	33	1.620.05	677.644,6	42	1.620.05	677.644,6	42	Przemysł
Municipja	42.835	25.119,5	59	45,3,5	33.518,7	74	59.305	38.966,7	66	55.930	32.260,0	58	57.510	36.786,2	64	65.455	38.347,3	58	594.195	359.269,8	60	594.195	359.269,8	60	Municipja
Opał	127.000	25.135,7	1	140.000	6.353,8	4	137.000	34.165,4	25	150.000	27.700,3	18	182.000	43.799,3	24	200.000	40.650,6	20	1.648.010	381.278,1	23	1.648.010	381.278,1	23	Opał
Rolnictwo	19.615	6.248,1	32	27.530	5.320,6	19	20.000	10.958,6	54	20.000	9.115,2	45	30.000	6.914,3	23	20.000	3.402,4	17	174.280	53.355,6	31	174.280	53.355,6	31	Rolnictwo
Razem.	509.035	272.595,3	53	555.235	170.869,4	31	588.360	260.295,0	44	586.450	200.229,9	34	610.825	278.216,4	45	632.495	253.136,0	40	5.744.170	2656.866,8	46	5.744.170	2656.866,8	46	Razem
MAŁOPOLSKA																						MAŁOPOLSKA			
Wojsko	5.000	5.591,0	112	5.000	7.646,0	52	3.000	1.120,0	37	3.000	1.050,0	33	7.000	5.471,0	77	5.000	4.360,0	88	60.000	41.240,0	69	60.000	41.240,0	69	Wojsko
Koleje	104.260	98.663,0	95	104.260	75.027,0	72	102.500	89.274,9	87	110.000	104.358,0	95	110.000	109.388,0	99	110.000	127.647,0	116	1.190.280	1.021.633,4	86	1.190.280	1.021.633,4	86	Koleje
Żegluga	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	20,0	100	30	30,0	100	50	50,0	100	50	50,0	100	Żegluga
Przemysł	147.004	29.654,5	20	147.035	29.628,5	20	168.355	28.665,7	17	95.000	28.828,0	30	94.000	30.496,0	32	94.515	28.205,6	30	1.189.322	339.99,6	28	1.189.322	339.99,6	28	Przemysł
Municipja	21.000	15.419,6	73	22.000	12.299,0	56	21.540	13.456,0	62	18.450	13.039,0	16	20.390	13.420,0	66	18.150	14.195,8	77	247.089	145.439,3	59	247.089	145.439,3	59	Municipja
Opał	90.000	23.152,0	26	80.000	16.799,0	21	82.000	15.856,0	19	85.000	22.318,0	26	85.000	23.303,6	27	85.000	14.419,9	17	1.052.209	257.029,0	25	1.052.209	257.029,0	25	Opał
Rolnictwo	5.000	1.053,0	20	5.500	1.912,0	34	5.000	3.499,0	70	5.000	4.905,0	98	5.000	364,0	8	5.000	531,8	10	57.900	16.399,9	28	57.900	16.399,9	28	Rolnictwo
Razem.	372.264	173.543,1	47	373.795	138.311,5	38	382.394	151.871,6	40	316.450	174.498,0	55	321.410	182.462,6	57	317.995	189.390,1	59	3.796.832	1821.291,2	48	3.796.832	1821.291,2	48	Razem
WIELKOPOLSKA																						WIELKOPOL.			
Wojsko	6.000	1.724,0	28	6.000	1.551,0	25	6.000	2.550,0	42	6.000	1.307,0	22	6.000	2.441,5	40	7.300	—	34	77.700	17.975,4	23	77.700	17.975,4	23	Wojsko
Koleje	61.805	12.281,0	20	71.672	10.890,0	15	61.672	16.477,0	27	61.672	16.347,0	26	61.672	26.201,7	42	39.600	2.556,9	—	724.965	176.328,7	24	724.965	176.328,7	24	Koleje
Żegluga	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
Przemysł	106.235	13.074,0	12	143.995	10.735,0	7	142.140	19.503,0	14	142.005	24.836,0	17	142.005	12.970,9	92	12.000	15.964,1	133	1.320.870	128.852,0	10	1.320.870	128.852,0	10	Przemysł
Municipja	21.550	11.540,0	53	11.440	3.935,0	34	21.740	9.761,0	45	21.740	16.511,0	76	21.740	7.376,6	34	23.000	7.307,2	31	265.500	79.879,8	30	265.500	79.879,8	30	Municipja
Opał	5.000	15.305,0	31	50.000	10.582,0	21	50.000	15.847,0	32	50.000	17.800,0	36	50.000	18.110,6	36	75.000	14.190,0	19	676.000	132.945,6	20	676.000	132.945,6	20	Opał
Rolnictwo	15.000	9.014,0	60	30.000	7.776,0	26	30.000	5.170,0	17	34.000	6.802,0	23	30.000	11.770,9	45	30.000	14.190,3	47	308.000	89.327,2	19	308.000	89.327,2	19	Rolnictwo
Razem.	260.890	62.938,0	24	323.107	45.390,0	14	311.552	69.310,0	22	311.417	83.604,0	27	311.417	81.873,1	26	294.900	80.497,5	27	3.373.035	625.087,7	19	3.373.035	625.087,7	19	Razem
ŚLĄSK CIESZYŃSKI																						ŚLĄSK CIESZ.			
Wojsko	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	100	83,3	83	100	83,3	83	Wojsko
Koleje	—	3.953,6	—	—	3.841,0	—	—	3.952,0	—	—	3.435,0	—	—	4.174,6	—	—	3.767,1	—	69.800	42.191,1	60	69.800	42.191,1	60	Koleje
Żegluga	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Żegluga
Przemysł	—	41.053,7	—	—	36.600,9	—	—	38.231,6	—	—	35.352,6	—	—	41.646,5	—	—	39.274,7	—	709.000	426.452,6	60	709.000	426.452,6	60	Przemysł
Municipja	—	3.387,6	—	—	3.011,0	—	—	3.843,0	—	—	3.617,0	—	—	3.912,0	—	—	3.807,0	—	64.400	38.745,1	60	64.400	38.745,1	60	Municipja
Opał	—	1.333,0	—	—	1.686,0	—	—	2.974,0	—	—	2.654,0	—	—	3.719,0	—	—	3.840,0	—	47.500	28.619,5	60	47.500	28.619,5	60	Opał
Rolnictwo	—	142,0	—	—	140,9	—	—	90,0	—	—	127,0	—	—	130,0	—	—	130,2	—	1.200	795,1	66	1.200	795,1	66	Rolnictwo
Razem.	83.000	49.869,9	60	75.000	45.279,8	60	81.800	49.136,0	60	75.000	45.185,6	60	89.000	53.582,1	60	85.200	50.819,1	50	892.000	536.886,7	60	892.000	536.886,7	60	Razem
R A Z E M																						R A Z E M			
Wojsko	—	40.293,8	—	—	21.295,4	—	—	21.531,7	—	—	20.954,5	—	—	31.875,4	—	—	39.500,5	—	537.800	328.787,9	61	537.800	328.787,9	61	Wojsko
Koleje	—	209.266,3	—	—	150.077,7	—	—	178.984,9	—	—	191.662,6	—	—	221.999,1	—	—	237.161,7	—	3.242.860	2126.902,2	66	3.242.860	2126.902,2	66	Koleje
Żegluga	—	4.271,0	—	—	4.186,5	—	—	5.095,4	—	—	3.918,5	—	—	2.413,4	—	—	223,9	—	49.715	29.130,4	59	49.715	29.130,4	59	Żegluga
Przemysł	—	168.264,7	—	—	120.957,1	—	—	170.366,5	—	—	130.133,4	—	—	167.240,9	—	—	141.945,1	—	4.839.397	1572.448,8	33	4.839.397	1572.448,8	33	Przemysł
Municipja	—	55.466,7	—	—	52.763,7	—	—	66.068,7	—	—	65.427,0	—	—	61.494,8	—	—	63.657,3	—	1.171.175	623.354,1	53	1.171.175	623.354,1	53	Municipja
Opał	—	64.925,7	—	—	35.420,8	—	—	68.812,4	—	—	70.472,3	—	—	88.932,5	—	—	73.100,5	—	3.423.710	799.872,2	23	3.423.710	799.872,2	23	Opał
Rolnictwo	—	16.457,1	—	—	15.149,5	—	—	19.717,6	—	—	20.949,2	—	—	22.179,2	—	—	18.254,7	—	541.380	159.877,8	29	541.380	159.877,8	29	Rolnictwo
Razem.	1.224.889	559.948,3	46	1.317.137	399.850,7	30	1.364.106	530.607,2	39	1.289.317	503.517,5	40	1.332.652	596.133,3	52	1.330.590	573.843,7	43	13.806.037	5640.353,4	41	13.806.037	5640.353,4	41	Razem

Zapotrzebowanie, przydział i wysyłka węgla dla poszczególnych kategorii odbiorców w poszczególnych dzielnicach w r. 1920.

KATEGORJE	STYCZEŃ			LUTY			MARZEC			KWIECIEŃ			M A J			CZERWIEC			KATEGORJE
	Zapotrzebowanie	Przydział	Wysyłka	Zapotrzebowanie	Przydział	Wysyłka	Zapotrzebowanie	Przydział	Wysyłka	Zapotrzebowanie	Przydział	Wysyłka	Zapotrzebowanie	Przydział	Wysyłka	Zapotrzebowanie	Przydział	Wysyłka	
KONGRESÓWKA																			KONGRESÓWKA
Wojsko	13.515	10.000	12.779,1	20.000	12.000	8.950,4	18.125	10.000	10.242,0	19.307	10.000	10.084,9	22.140	8.000	10.020,9	20.000	10.000	10.443,1	Wojsko
Koleje	153.840	107.200	109.676,5	151.950	112.600	111.441,9	151.795	119.815	113.653,5	164.605	118.555	130.681,8	167.120	109.670	116.293,8	158.645	110.600	112.733,6	Koleje
Zegluga	2.280	500	103,3	3.170	500	416,9	416,9	7.125	4.500	3.078,2	5.350	3.253,3	6.200	6.280	5.752,7	8.135	9.000	8.432,2	Zegluga
Przemysł	152.615	52.000	72.452,1	156.755	50.000	73.752,6	181.670	58.000	65.428,1	174.110	68.000	92.396,8	177.330	76.000	95.952,5	212.100	99.000	129.394,1	Przemysł
Municipja	67.450	52.000	40.951,0	68.290	45.600	52.654,8	69.730	45.000	31.106,7	53.595	41.000	35.838,3	56.543	38.000	30.150,3	54.150	33.800	26.318,7	Municipja
Opał	200.000	41.000	32.699,2	200.000	34.000	30.974,3	150.000	25.000	20.077,3	100.000	25.000	17.530,7	100.000	22.000	26.061,8	150.000	20.000	26.815,5	Opał
Rolnictwo	20.000	6.000	2.825,2	15.000	4.000	2.392,6	10.000	4.000	1.780,6	10.000	6.000	6.278,7	10.000	5.000	4.108,9	40.000	8.000	8.307,8	Rolnictwo
Razem . .	609.700	268.700	271.486,4	615.165	258.700	280.583,5	588.445	266.345	245.366,4	526.967	273.355	296.064,5	539.413	261.950	288.340,9	647.330	290.400	322.445,0	Razem
MAŁOPOLSKA																			MAŁOPOLSKA
Wojsko	9.545	7.000	7.091,1	4.000	3.000	5.242,7	10.295	5.000	4.678,7	10.023	5.000	5.008,5	5.600	4.000	4.588,2	10.000	4.000	4.489,2	Wojsko
Koleje	167.000	120.000	134.946,5	150.000	125.000	109.978,8	170.000	140.000	128.306,4	170.000	125.000	128.265,0	170.000	115.000	116.982,0	170.000	107.000	87.911,8	Koleje
Zegluga	—	—	—	—	—	—	500	200	15,0	500	500	75,0	500	500	152,4	500	300	—	Zegluga
Przemysł	133.130	32.300	27.475,1	133.130	25.500	27.409,7	108.340	28.000	37.944,7	117.065	40.000	55.706,7	115.728	37.000	41.140,6	153.452	35.000	41.132,2	Przemysł
Municipja	20.370	14.000	15.591,6	20.370	14.600	17.882,0	20.500	14.500	11.327,6	25.300	16.500	20.530,5	20.810	15.000	8.477,9	19.290	12.400	8.421,8	Municipja
Opał	150.000	25.000	24.096,2	150.000	19.000	21.082,5	103.000	15.000	17.017,8	82.500	15.000	44.871,4	122.500	13.000	8.772,8	150.000	12.000	14.481,4	Opał
Rolnictwo	4.000	3.000	573,8	4.000	1.000	1.298,8	4.000	1.000	1.058,8	3.000	2.000	1.458,2	3.000	3.000	649,4	4.000	4.000	1.492,8	Rolnictwo
Razem . .	484.045	201.300	209.774,3	461.500	188.100	182.894,5	413.635	203.700	200.349,0	408.388	204.000	225.915,3	438.138	187.500	180.763,3	507.242	174.900	157.929,2	Razem
WIELKOPOLSKA																			WIELKOPOLSKA
Wojsko	5.200	5.000	4.546,3	5.000	5.000	6.039,5	14.000	10.000	6.460,4	11.000	10.000	1.032,5	10.000	8.000	6.463,9	10.000	6.000	5.447,6	Wojsko
Koleje	35.000	35.000	39.562,4	35.000	35.000	68.836,5	92.000	70.000	40.716,4	112.000	80.000	39.047,7	100.000	70.000	51.875,8	103.000	57.400	59.078,2	Koleje
Zegluga	—	—	—	—	—	—	7.000	7.000	239,5	13.000	10.000	996,4	15.000	10.000	1.458,5	45.000	10.000	2.357,8	Zegluga
Przemysł	122.200	28.000	36.705,6	122.200	31.500	33,97,5	214.800	46.000	29.648,5	202.650	44.000	19.909,4	216.900	38.000	39.240,0	233.900	75.000	87.375,0	Przemysł
Municipja	23.000	17.000	9.579,4	23.000	14.800	20.498,0	47.000	25.500	30.466,4	51.000	35.000	14.671,1	42.900	30.000	20.699,5	42.000	24.800	20.871,8	Municipja
Opał	80.000	15.000	13.013,4	80.000	12.000	17.300,0	58.000	15.000	15.019,1	60.000	15.000	11.432,3	30.000	13.000	40.500,0	30.000	10.000	18.185,2	Opał
Rolnictwo	30.000	20.000	11.662,9	30.000	10.000	49.795,9	43.000	16.000	41.294,4	90.000	25.000	19.385,4	60.000	20.000	32.433,5	60.000	18.000	30.000,0	Rolnictwo
Razem . .	295.400	120.000	115.070,0	295.200	108.300	169.397,4	476.300	190.000	163.844,7	538.650	219.000	106.511,8	473.900	189.000	162.695,2	490.900	201.200	223.315,6	Razem
ŚLĄSK CIESZYŃSKI																			ŚLĄSK CIESZYŃSKI
Wojsko	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Wojsko
Koleje	3.560	3.300	2.210,9	3.560	3.300	3.238,6	3.560	3.300	2.625,0	3.560	3.300	2.649,0	7.000	3.500	2.209,7	7.000	5.000	—	Koleje
Zegluga	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Zegluga
Przemysł	80.390	61.500	33.218,5	80.390	61.500	51.116,3	80.390	61.500	42.972,9	80.390	61.500	60.681,0	74.500	59.600	43.542,6	81.000	56.700	30.135,0	Przemysł
Municipja	3.500	2.500	2.036,1	3.500	2.500	2.102,5	3.500	2.500	2.822,9	3.500	2.500	2.789,3	5.000	4.500	3.169,8	5.000	4.500	583,0	Municipja
Opał	5.000	4.500	5.637,8	5.000	4.500	6.884,6	5.000	4.500	6.147,7	5.000	4.500	4.470,3	5.000	4.000	2.651,3	5.000	4.000	348,7	Opał
Rolnictwo	500	200	156,1	500	200	113,3	500	200	76,3	500	200	152,6	500	400	—	300	300	93,5	Rolnictwo
Razem . .	92.950	72.000	43.319,4	92.950	72.000	63.455,3	92.950	72.000	54.644,8	92.950	72.000	70.742,2	92.000	72.000	51.576,4	98.300	71.000	31.160,2	Razem
R A Z E M																			R A Z E M
Wojsko	28.260	22.000	24.416,5	29.000	20.000	20.232,6	42.920	25.000	21.381,1	39.330	25.000	16.125,9	37.740	20.000	21.073,0	40.400	20.000	20.379,9	Wojsko
Koleje	359.400	265.500	286.396,3	340.510	275.900	293.515,8	417.355	333.145	285.301,3	450.165	326.655	300.680,5	441.120	298.170	287.361,3	435.645	280.000	259.723,6	Koleje
Zegluga	2.280	500	103,3	3.170	500	416,9	14.625	11.700	3.332,7	18.800	15.500	4.344,7	21.780	16.780	7.363,6	23.935	19.500	10.790,0	Zegluga
Przemysł	488.335	173.800	169.851,3	492.475	168.500	186.186,1	585.200	193.500	175.994,2	574.215	213.500	228.693,9	584.454	210.600	219.899,7	680.452	265.700	288.036,3	Przemysł
Municipja	114.370	85.500	68.218,1	115.160	77.500	93.137,3	140.730	88.500	75.723,6	133.395	95.000	73.829,9	124.353	87.500	62.497,5	124.440	75.500	56.195,3	Municipja
Opał	435.000	85.500	75.446,6	435.000	69.500	76.241,4	313.000	59.500	58.261,9	247.500	59.500	48.304,7	257.500	52.000	47.988,9	335.000	46.500	59.830,8	Opał
Rolnictwo	54.500	29.200	15.218,0	49.500	15.200	53.600,6	57.500	21.200	41.210,1	103.500	33.200	27.274,9	73.500	28.400	37.191,8	104.300	30.300	39.894,1	Rolnictwo
Razem . .	1.482.095	662.000	639.650,1	1.464.815	627.100	723.330,7	1.571.330	732.545	664.204,9	1.566.955	768.355	699.233,8	1.543.451	713.450	683.375,8	1.743.772	737.500	734.850,0	Razem

Zapotrzebowanie, przydział i wysyłka węgla dla poszczególnych kategorii odbiorców, w poszczególnych dzielnicach w r. 1920.

KATEGORJE	LIPIEC			SIERPIEŃ			WRZESIEŃ			PAŹDZIERNIK			LISTOPAD			GRUDZIEŃ			R A Z E M			
	Zapotrzebowanie	Przydział	Wysyłka	Zapotrzebowanie	Przydział	Wysyłka	Zapotrzebowanie	Przydział	Wysyłka	Zapotrzebowanie	Przydział	Wysyłka	Zapotrzebowanie	Przydział	Wysyłka	Zapotrzebowanie	Przydział	Wysyłka	Zapotrzebowanie	Przydział	Wysyłka	
KONGRESÓWKA																						
Wojsko	20.000	11.000	11.240,0	20.000	11.000	11.465,9	30.000	16.000	17.558,0	30.000	22.000	15.110,2	31.000	22.000	21.171,9	41.000	15.000	13.293,7	285.087	157.000	152.360,1	
Koleje	148.545	113.800	121.386,5	168.575	118.800	53.298,6	134.850	83.700	86.386,7	140.900	105.800	56.877,4	131.700	113.500	88.777,3	131.435	98.500	113.876,5	1.803.960	1.317.370	1.215.084,1	
Żegluga	9.505	9.000	5.397,5	6.855	7.000	1.742,7	6.300	6.300	4.983,4	5.800	5.700	2.646,0	3.895	3.000	2.482,0	2.120	1.000	—	67.115	57.780	38.288,2	
Przemysł	239.835	141.000	157.758,4	12.415	137.000	41.567,4	235.110	166.500	123.582,6	214.825	167.000	66.995,5	215.425	150.300	66.582,7	211.825	95.000	80.209,7	2.295.015	1.259.800	1.066.072,5	
Municypja	55.635	42.500	46.821,9	62.315	48.000	10.816,5	64.910	45.000	28.804,4	61.160	51.000	28.618,9	67.440	45.000	35.259,9	70.300	42.000	43.224,9	755.518	528.900	410.566,3	
Opał	150.000	20.000	48.120,4	150.000	30.000	28.568,0	160.000	40.000	41.408,2	200.000	40.000	27.107,8	250.000	40.000	26.969,5	250.000	35.000	24.575,0	2.060.000	372.000	350.907,7	
Rolnictwo	40.000	10.000	10.801,0	30.000	10.000	1.850,0	20.000	10.000	14.407,9	20.000	15.000	10.327,4	20.000	12.000	5.376,6	15.000	8.000	3.096,5	250.000	98.000	71.553,2	
Razem	663.520	347.300	401.525,7	561.160	361.800	149.309,1	651.170	372.500	317.131,2	672.685	406.500	207.683,2	719.460	385.800	246.619,9	721.680	294.500	278.276,3	7.516.695	3.790.850	3.304.832,1	
MAŁOPOLSKA																						
Wojsko	10.000	5.000	4.431,8	10.000	5.000	18.840,8	15.000	8.000	7.420,4	15.000	9.000	7.409,1	18.500	9.000	9.473,4	20.000	8.500	7.994,6	137.963	72.500	86.668,5	
Koleje	220.000	110.000	112.263,0	220.000	110.000	72.698,8	200.000	95.000	68.371,0	200.000	105.000	66.296,9	156.000	100.000	85.105,0	156.000	95.000	101.055,3	2.149.000	1.347.000	1.212.090,5	
Żegluga	275	275	698,9	335	300	94,0	300	300	—	300	300	62,0	300	200	152,0	155	150	—	3.665	3.225	1.249,3	
Przemysł	134.075	55.175	49.567,8	148.675	55.175	34.566,8	142.180	55.700	35.429,2	186.105	59.200	26.529,0	155.280	58.000	39.404,8	197.350	32.000	32.361,9	1.724.510	513.050	448.668,5	
Municypja	19.590	15.000	13.619,0	19.290	18.000	10.910,8	22.000	18.000	11.235,2	19.000	18.000	10.603,1	20.250	18.000	12.760,8	23.100	16.000	16.113,5	249.870	190.000	157.493,8	
Opał	122.500	14.000	17.980,8	150.000	18.000	24.617,9	150.000	20.000	22.592,7	150.000	20.000	21.256,7	132.000	20.000	15.216,7	136.000	17.500	15.838,8	1.595.500	208.500	217.825,7	
Rolnictwo	8.000	5.000	3.204,5	6.000	6.000	2.877,7	9.000	6.000	2.004,9	8.000	6.000	2.268,5	6.000	5.000	1.455,8	6.000	3.000	708,7	65.000	45.000	19.051,9	
Razem	514.440	204.450	201.765,8	554.300	212.475	164.516,8	538.480	203.000	147.053,4	578.405	217.500	134.425,3	488.330	210.200	163.588,5	538.605	172.150	174.072,8	5.925.508	2.379.275	2.143.048,2	
WIELKOPOLSKA																						
Wojsko	10.000	4.000	5.145,0	10.000	4.000	4.652,0	15.000	6.000	6.781,1	15.000	9.000	4.809,1	24.500	9.000	5.304,5	13.000	6.000	10.785,2	142.200	82.000	67.467,1	
Koleje	120.000	68.500	119.041,9	100.000	79.500	82.684,4	102.000	74.500	27.133,0	105.500	89.500	15.017,0	95.000	84.000	32.453,9	155.000	80.000	82.509,7	1.151.500	823.400	658.013,9	
Żegluga	15.000	10.000	577,0	15.000	10.000	99,3	6.000	6.000	433,0	5.000	5.000	455,4	5.000	5.000	379,7	5.000	3.000	671,0	101.000	76.000	7.667,6	
Przemysł	233.900	80.000	69.339,8	295.200	80.000	29.617,1	222.650	79.000	42.703,9	142.000	59.000	21.357,2	128.200	53.400	28.254,4	136.300	65.000	38.541,7	2.270.900	678.900	476.621,1	
Municypja	42.000	27.000	9.485,9	50.000	30.500	2.473,0	40.000	31.500	10.930,6	50.000	31.500	9.153,9	44.000	25.000	7.958,1	30.000	21.800	11.937,8	484.000	315.400	168.725,5	
Opał	3.000	10.000	9.050,0	20.000	14.000	12.630,4	38.000	19.000	14.061,1	50.000	19.000	7.914,1	40.000	19.000	5.359,2	34.500	16.500	17.750,7	550.500	177.500	152.215,5	
Rolnictwo	60.000	20.000	18.107,5	50.000	20.000	17.835,6	40.000	20.000	23.363,6	50.000	30.000	14.726,5	50.000	36.000	3.852,7	28.500	20.000	17.911,2	591.500	255.000	280.369,2	
Razem	510.900	219.500	230.747,1	540.200	238.000	149.991,8	463.650	236.000	125.406,3	417.500	243.000	73.433,2	386.700	231.400	83.562,5	402.300	212.300	180.107,3	5.291.600	2.408.200	1.811.082,9	
ŚL. CIESZYŃSKI																						
Wojsko	—	—	—	200	200	—	200	200	101,8	200	200	—	1.000	1.000	767,0	5.000	—	787,8	6.600	2.100	1.656,6	
Koleje	4.000	3.500	3.024,3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	32.240	25.200	15.957,5	
Żegluga	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Przemysł	98.200	70.450	67.733,8	35.000	20.000	19.579,2	35.000	20.000	19.409,5	35.000	20.000	12.882,1	35.000	18.800	18.446,6	35.000	13.350	16.760,4	750.260	524.700	416.477,9	
Municypja	4.000	3.500	3.512,4	7.500	4.000	1.729,7	7.500	4.000	2.271,2	7.500	4.000	1.641,2	7.000	3.500	1.906,3	6.000	3.200	1.536,0	63.500	41.200	26.160,4	
Opał	5.000	4.500	3.836,6	8.000	4.000	1.772,2	8.000	4.000	3.551,9	8.000	4.000	2.941,5	8.000	4.000	4.204,6	8.000	3.500	2.375,5	75.000	50.500	44.825,7	
Rolnictwo	1.000	800	704,8	800	800	800,5	800	800	511,4	800	800	342,8	800	500	667,3	800	500	592,3	7.800	5.700	4.210,9	
Razem	112.200	82.750	78.811,9	51.500	29.000	23.881,6	51.500	29.000	25.845,8	51.500	29.000	17.807,6	51.800	27.600	25.991,8	54.800	21.050	22.052,0	935.400	649.400	509.289,0	
RAZEM																						
Wojsko	40.000	20.000	20.816,8	40.200	20.200	31.958,7	60.200	30.200	31.861,3	60.200	40.200	27.328,4	75.000	41.000	36.716,8	79.000	30.000	32.861,3	571.850	313.600	308.152,3	
Koleje	492.545	295.800	355.715,7	488.575	308.300	208.591,8	436.850	258.200	181.890,7	446.400	300.300	138.191,3	382.700	297.500	206.336,2	442.435	273.500	297.441,5	5.136.700	3.512.970	3.101.146,0	
Żegluga	24.780	19.275	6.673,4	22.190	17.300	1.936,0	12.600	12.600	5.416,4	11.100	11.000	3.163,4	9.195	8.200	3.013,7	7.275	4.150	671,0	171.780	137.005	47.205,1	
Przemysł	706.010	346.625	314.399,8	602.290	292.175	125.330,5	634.940	321.200	221.125,2	577.930	305.200	127.763,8	533.905	280.300	152.688,5	580.475	205.300	167.873,7	7.040.685	2.976.450	2.407.843,0	
Municypja	121.225	88.000	73.439,2	139.105	100.500	25.930,0	134.410	98.500	53.241,4	137.660	104.500	50.017,1	138.690	81.500	57.905,1	129.400	83.000	72.812,2	1.552.888	1.075.500	762.946,0	
Opał	307.500	48.500	78.987,8	328.000	66.000	67.588,5	356.000	83.000	81.613,9	408.000	83.000	59.220,1	430.000	83.000	51.750,0	428.500	72.500	60.540,0	4.281.000	808.500	765.774,6	
Rolnictwo	109.000	35.800	32.817,8	86.800	36.800	23.363,8	69.800	36.800	40.287,8	78.800	51.800	27.665,2	76.800	53.500	11.352,4	50.300	31.500	22.308,7	914.300	403.700	375.185,2	
Razem	1.801.060	854.000	912.850,5	1.707.160	841.275	487.699,3	1.704.800	840.500	615.436,7	1.720.090	896.000	433.349,3	1.646.290	855.000								

Zapotrzebowanie, przydział i wysyłka węgla dla poszczególnych kategorii odbiorców w poszczególnych dzielnicach w r. 1921.

KATEGORJE	STYCZEŃ			L U T Y			MARZEC			KWIECIEŃ			M A J			CZERWIEC			KATEGORJE
	Zapotrzebowanie	Przydział	Wysyłka	Zapotrzebowanie	Przydział	Wysyłka	Zapotrzebowanie	Przydział	Wysyłka	Zapotrzebowanie	Przydział	Wysyłka	Zapotrzebowanie	Przydział	Wysyłka	Zapotrzebowanie	Przydział	Wysyłka	
KONGRESÓWKA																			KONGRESÓWKA
Wojsko	40.000	15.210	15 032,9	40.000	14.020	13.227,6	40 000	14.480	14.342,0	40 000	14 380	14.337,5	40.000	13 830	8.521,7	40.000	17 800	17.772,0	Wojsko
Koleje	131.230	112.935	112.163,2	142.500	164.053	113.813,7	131.600	171.050	126.752,5	127 170	191 040	136.941,3	141.135	182.085	89 640,1	134.145	133 350	130.290,0	Koleje
Żegluga	1.065	565	310,0	3.000	310	16,5	5.515	2 850	2 100,4	6.080	3.870	3.853,8	7.690	4.275	1.458,0	7.270	4.000	3.793,9	Żegluga
Przemysł	223 365	103.770	100.473,0	201.500	109.540	98 706,0	220 970	141.990	132.715,7	216.615	147.180	144.419,3	266.560	71 395	50.839,9	274.505	125.055	110.771,6	Przemysł
Municipja	70.260	51 325	45 018,8	72.000	49.855	45.393,5	69.205	51.070	43 683,4	69.670	52 840	47 426,4	64.320	28 545	17.594,8	62.760	34.145	32.743,7	Municipja
Opał	250 000	44.821	43.912,5	250.000	43.915	38.019,6	250.000	35.179	29.725,9	200.000	28.635	28 304,4	150 000	24.995	7.427,1	150.000	28 974	31.268,2	Opał
Rolnictwo	8.000	3 000	2.966,2	15.000	2 980	1.442,8	12.000	6.750	6.747,3	8.000	5.500	5 584,0	6 000	2.945	509,7	28.000	3.745	3.738,0	Rolnictwo
Razem.	723.920	331.626	319 876,6	724.000	384.708	310.619,7	729.290	423.369	356.067,2	667.535	443.445	380.863,7	675.705	328.070	175.991,3	696.680	347.069	330.377,4	Razem
MAŁOPOLSKA																			MAŁOPOLSKA
Wojsko	20 000	10 000	8 803,5	20.000	10.000	9.895,2	23.000	8.130	8.253,3	18.000	7.000	6.984,1	30.000	6.950	4.300,6	30.000	10.000	9.414,3	Wojsko
Koleje	164 000	105.285	96 653,2	166 000	120.000	104 746,9	162.000	125.000	117.719,4	160.000	122.990	116.573,5	148.000	120.000	97.301,1	116.000	140.000	134 539,6	Koleje
Żegluga	455	155	147,0	355	110	65,0	355	335	332,7	420	360	297,1	500	335	317,0	600	431	275,5	Żegluga
Przemysł	139.175	50 343	43.746,8	169.800	61.575	45.346,9	166.160	64.280	57.469,6	167.090	71.270	63.404,4	168.705	67.367	42.445,8	158.490	87.325	84.378,6	Przemysł
Municipja	23.000	19.005	15.289,6	27.000	17.215	15.112,7	21.770	18.785	16.359,3	25 200	16.085	13.678,6	20.560	15.175	9.900,3	21 080	16 870	14.089,9	Municipja
Opał	14 000	22 833	22.656,3	160.000	22.623,7	21.259,6	127.830	21 312	18.293,1	117 640	19.064	18.651,4	96.970	15 894,9	14 483,1	94.150	21.339,1	21.248,8	Opał
Rolnictwo	5.000	1.130	1 051,5	5.000	1.200	1.155,7	3.500	1.424,6	1.119,7	4 000	2.000	1.992,4	4.000	1.545	1.363,3	4.200	1.005	921,5	Rolnictwo
Razem.	365.630	208.751	188 347,9	539.155	232.723,7	197.582,0	504.615	239.266	219 547,1	492.350	238 769	221.581,5	468.735	227.316,9	170.146,2	468.520	277 769,1	265.303,4	Razem
WIELKOPOLSKA																			WIELKOPOLSKA
Wojsko	12.000	9.500	9.122,6	18.000	9 800	9.453,8	12.000	11 000	10.900,0	12.000	8 900	8.853,0	15.000	3.600	3 522,7	12.000	6.000	5.155,6	Wojsko
Koleje	115.000	108.700	99.256,8	105 000	72 500	71.926,0	115.000	86.500	85 711,9	125.000	80.460	78.596,4	125 000	9.800	9.351,6	125.000	44.900	41.877,1	Koleje
Żegluga	15.000	1.200	890,1	12.000	700	611,8	1 000	2.300	2.255,5	10 000	3.350	3.005,2	15 000	2.400	2.381,5	15.000	1.500	1.004,5	Żegluga
Przemysł	91.700	38.115	37.391,3	83 600	35.325	34.647,9	88.600	42.415	40 997,0	94.050	58.330	57.354,3	138 015	27 695	26.890,2	158.520	42.310	41.287,6	Przemysł
Municipja	40 000	17.000	14 673,3	40 000	17.300	16.993,4	40.000	16.500	12.441,6	35 000	12.500	12.406,7	35.000	5.490	5.262,7	35.000	15 200	14.566,0	Municipja
Opał	35.000	19.300	18 919,3	31.800	15.200	15 026,1	30 500	13.800	11.826,3	30.940	13.400	12.980,5	29 450	4.230	4 021,9	28.100	13.000	12.213,9	Opał
Rolnictwo	25.000	20.000	18.604,3	25.400	18.750	18.681,8	24.000	16.000	15.459,5	25 940	22.000	21.697,6	20.000	4.500	4.497,2	18.800	13.000	12.465,3	Rolnictwo
Razem.	333.700	213.815	198.851,7	316.300	169.575	167.340,8	320.100	188.515	179.600,8	332.930	198.960	194.895,2	377.465	57.715	55.927,8	392.420	135 910	128.570,0	Razem
ŚLĄSK CIESZYŃSKI																			ŚLĄSK CIESZYŃSKI
Wojsko	3.000	200	160,4	3.000	500	166,8	500	400	704,9	500	300	250,0	300	300	121,5	400	400	313,5	Wojsko
Koleje	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Koleje
Żegluga	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Żegluga
Przemysł	35.000	31.280	27.990,4	35.000	30 580	26 578,9	39.000	24.150	22.864,8	39.000	23.050	22.461,0	25 000	19 000	11.515,8	45.000	40.000	35.128,3	Przemysł
Municipja	6.000	3 200	2.356,6	6.000	3 200	2.211,5	6.000	3.150	1 326,0	4.700	3 000	1.348,5	2.500	2.500	1.101,2	2 500	2.500	1.202,7	Municipja
Opał	8 000	4.000	3.240,3	8.000	4.000	3.923,7	8.000	3.950	3.692,5	6 000	2.500	2.902,7	3 000	2.000	1.053,7	3.000	2.000	1.678,0	Opał
Rolnictwo	800	600	576,2	800	500	466,8	1 000	500	398,0	1.000	500	668,8	700	500	91,0	700	500	253,3	Rolnictwo
Razem.	52.800	39.280	34.323,9	52.800	38.780	33.347,7	54.500	32.150	28.986,2	51.200	29.350	27.629,0	31.500	24 300	13.883,2	51.600	45.400	38.575,8	Razem
R A Z E M																			R A Z E M
Wojsko	75.000	34.910	33 119,4	81.000	34.320	32 743,4	75.500	34 010	34 209,2	70.500	30.580	30.424,6	85.300	24.880	16.466,5	82.400	35 000	32 655,4	Wojsko
Koleje	410.230	326 920	308 073,2	413.500	356.558	290.486,6	408.600	382 550	330.183,8	412 170	394.490	332 111,7	414.135	311 885	196.292,8	419.145	318 250	306.706,0	Koleje
Żegluga	16.520	1.920	1.347,1	15.355	1.120	693,3	15.870	5.485	4.688,6	16.000	7.580	7.157,1	23.190	7.660	4.186,5	22 870	5.930	5.073,9	Żegluga
Przemysł	489.240	223 508	209.601,5	480 900	237.020	205.279,7	514.730	272 835	254.047,1	516.755	299.850	287.639,0	598.280	185.457	131.691,7	636.515	291 690	271.566,1	Przemysł
Municipja	139.260	90.530	77 332,3	145.000	87.600	79.711,1	136.975	89.505	73 810,3	134.570	84 425	74.860,2	122 380	51.710	33.859,0	121.340	68.715	63 197,4	Municipja
Opał	307.000	90 954	88 728,4	419.800	85.738,7	78.229,0	416.330	74.241	63 537,8	354.580	63 599	62 839,0	279.420	47.119,9	26 990,8	275.250	65.313,1	66.249,0	Opał
Rolnictwo	38.800	24.730	23.198,2	46.700	23.430	21.747,1	40.500	24.674,6	23 724,5	38.940	30 000	26.937,8	30.700	9.490	6.461,2	51.700	18.250	17 378,1	Rolnictwo
Razem.	1.476.050	793.472	741.400,1	1.632.255	825.786,7	708.890,2	1.608.505	883.300,6	784.201,3	1.544.015	910.524	824.969,4	1.553.405	637.401,9	415.948,5	1.609.220	806.148,1	762.826,6	Razem

Zapotrzebowanie, przydział i wysyłka węgla dla poszczególnych kategorii odbiorców, w poszczególnych dzielnicach w r. 1921.

KATEGORJE	LIPIEC			SIERPIEŃ			WRZESIEŃ			PAŹDZIERNIK			LISTOPAD			GRUDZIEŃ			R A Z E M				
	Zapotrzebowanie	Przydział	Wysyłka	Zapotrzebowanie	Przydział	Wysyłka	Zapotrzebowanie	Przydział	Wysyłka	Zapotrzebowanie	Przydział	Wysyłka	Zapotrzebowanie	Przydział	Wysyłka	Zapotrzebowanie	Przydział	Wysyłka	Zapotrzebowanie	Przydział	Wysyłka		
KONGRESÓWKA																							
Wojsko	40.000	12.220	12.311,5	40.000	12.588	8.547,9	40.000	13.125	9.489,1	40.000	10.490	2.935,7	40.000	12.010	11.133,9	40.000	12.090	11.425,7	480.000	162.243	138.977,5		
Koleje	131.905	176.330	86.857,9	163.345	148.400	110.981,1	134.040	155.990	100.354,8	145.000	145.000	103.683,8	145.000	145.000	130.771,0	160.000	160.000	147.770,0	1.687.070	1.885.238	1.390.019,4		
Zegluga	6.000	3.895	3.213,0	6.800	2.505	1.531,3	5.315	1.950	1.951,4	5.000	1.915	1.257,4	5.000	2.685	1.354,1	5.000	1.755	676,6	63.735	30.575	21.516,4		
Przemysł	231.825	130.119	122.076,4	255.860	143.728	133.757,4	254.191	147.870	139.475,3	275.000	231.825	154.647,4	269.611	219.611	160.403,2	280.000	251.028	158.822,7	2.970.001	1.823.111	1.507.107,9		
Municypja	60.885	17.625	15.491,9	62.430	35.220	35.004,7	37.855	24.735	22.614,1	40.000	33.107	26.150,7	50.000	47.870	41.444,7	80.000	75.340	48.041,0	73.385	501.707	420.607,7		
Opał	150.000	26.176	22.902,9	150.000	26.040	15.807,9	150.000	32.705	32.150,8	150.000	61.582	30.708,2	90.000	80.740	48.579,1	200.000	99.595	50.449,7	2.140.000	533.357	379.256,3		
Rolnictwo	15.000	7.065	7.074,6	18.000	8.150	6.909,0	15.000	5.210	4.878,2	15.000	12.150	8.046,1	15.000	14.240	9.594,8	20.000	14.380	9.934,6	175.000	86.115	67.422,3		
Razem	635.615	373.430	269.828,2	696.435	376.631	312.539,3	634.400	381.585	310.913,7	670.000	496.069	327.429,3	614.611	522.156	403.280,8	785.000	614.188	427.120,3	8.255.191	5.022.346	3.924.907,5		
MAŁOPOLSKA																							
Wojsko	30.000	8.950	8.942,0	30.000	7.505	4.798,6	30.000	6.050	5.487,0	10.000	10.000	1.304,1	10.000	8.000	2.956,1	10.000	10.000	1.890,3	261.000	103.385	73.029,1		
Koleje	145.000	117.600	64.407,0	164.000	120.000	80.546,8	151.000	110.000	76.304,8	131.000	130.000	99.406,8	135.000	135.000	88.234,0	140.000	140.000	88.110,2	1.825.000	1.485.875	1.164.543,3		
Zegluga	900	870	689,5	700	660	407,5	1.200	35	35,0	300	215	150,3	2.000	1.445	682,6	600	595	202,5	8.385	5.195	3.631,7		
Przemysł	182.650	63.880,5	41.827,9	190.060	63.265	61.758,3	196.820	48.177	37.388,2	192.720	85.435	38.665,8	202.300	138.345	54.000,0	201.100	106.510	66.896,8	2.126.070	907.772,5	637.329,1		
Municypja	19.700	15.365	10.447,5	21.500	13.620	13.203,3	21.950	11.851	11.403,7	20.940	17.025	10.177,4	42.100	25.437	14.216,0	42.100	24.700	15.800,0	307.350	211.133	160.276,4		
Opał	34.000	17.982	17.065,4	64.150	17.742,5	17.742,8	70.150	15.253	12.301,1	80.140	40.845,5	15.002,8	81.200	42.400	28.448,8	90.000	50.270	26.078,0	1.030.230	307.559,7	232.876,3		
Rolnictwo	6.000	2.143	1.324,2	8.400	2.549	2.344,4	8.800	2.697	1.538,5	6.000	1.140	507,4	10.000	4.793	2.941,6	10.000	6.762	4.571,8	74.900	28.388,6	20.832,0		
Razem	418.250	226.790,5	144.703,5	479.260	225.341,5	180.804,7	479.920	194.063	144.458,3	440.100	284.660,5	165.214,6	482.600	355.020	191.279,1	493.800	338.837	203.549,6	5.632.935	3.049.308,8	2.292.517,9		
WIELKOPOLSKA																							
Wojsko	12.000	1.600	1.399,1	10.000	1.680	1.605,2	10.000	5.600	5.416,9	10.000	—	—	3.000	3.000	2.128,8	5.000	5.000	4.061,2	131.000	65.680	61.627,9		
Koleje	125.500	55.000	54.212,4	126.000	52.500	51.829,7	125.000	36.800	36.487,9	125.000	125.000	52.212,0	90.000	90.000	85.465,0	90.000	90.000	65.220,2	1.391.500	852.160	732.147,5		
Zegluga	15.000	360	348,5	15.000	250	230,0	15.000	1.700	1.650,1	10.000	1.130	435,1	1.400	1.390	551,0	2.485	2.485	1.597,1	135.885	18.765	14.961,4		
Przemysł	163.545	45.530	44.830,2	178.600	82.700	71.976,0	183.470	74.790	74.160,4	53.600	53.600	13.917,5	73.500	73.358	41.225,4	74.000	73.958	47.047,1	1.381.200	648.146	531.721,9		
Municypja	38.000	10.890	10.872,2	36.000	12.800	12.291,2	36.000	15.200	14.967,9	7.000	7.000	3.902,7	17.050	17.050	11.525,5	22.000	22.000	12.636,5	381.050	168.930	142.533,7		
Opał	28.000	8.280	8.237,4	28.040	4.750	4.242,0	30.000	14.300	13.575,0	23.000	22.481	6.425,6	35.000	34.918	12.053,1	40.000	38.510	19.968,9	369.830	202.169	139.490,8		
Rolnictwo	21.765	11.640	11.618,7	27.060	9.560	9.332,7	30.100	16.000	15.467,4	4.000	3.303	1.595,1	18.730	18.730	5.538,6	15.260	15.260	11.528,5	256.555	1.874,3	146.486,7		
Razem	403.810	133.300	131.518,5	420.700	164.240	151.506,8	429.570	164.390	161.725,6	232.600	212.514	78.488,0	238.680	238.446	158.487,4	248.745	247.213	162.059,5	4.047.020	2.124.593	1.768.972,1		
ŚL. CIESZYŃSKI																							
Wojsko	300	300	251,7	300	300	206,2	300	300	148,3	—	—	—	100	100	90,0	100	100	100,0	8.800	3.200	2.513,3		
Koleje	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
Zegluga	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
Przemysł	25.000	19.000	15.468,6	30.000	28.400	26.450,7	40.000	30.200	24.974,1	30.000	16.200	12.290,0	45.000	45.000	27.198,3	45.250	40.250	26.285,1	433.250	347.110	279.206,0		
Municypja	2.500	2.500	1.069,3	2.500	2.500	1.949,3	4.000	2.000	1.438,6	2.400	2.400	1.148,0	2.500	2.500	1.112,2	3.220	3.220	1.380,3	44.820	32.670	17.644,2		
Opał	3.000	2.000	1.823,0	3.000	2.500	1.842,3	6.000	3.000	1.617,6	3.600	3.600	1.124,0	4.000	4.000	927,0	6.180	6.180	1.805,0	61.780	39.730	25.629,8		
Rolnictwo	700	—	147,0	1.500	1.000	170,0	3.000	100	38,0	100	100	50,0	200	200	60,0	300	300	120,0	10.800	4.800	3.037,1		
Razem	31.500	23.800	18.759,6	37.300	34.700	30.618,5	53.300	35.600	28.216,6	36.100	22.300	14.612,0	51.800	51.800	29.387,5	55.050	50.050	29.690,4	559.450	427.510	328.030,4		
RAZEM																							
Wojsko	82.300	23.070	22.804,3	80.300	22.073	15.157,9	80.300	25.075	20.541,3	60.000	20.490	4.239,8	53.100	23.110	16.308,8	55.100	27.190	17.477,2	880.800	334.508	276.147,8		
Koleje	402.405	348.930	205.477,3	453.345	320.900	213.357,6	410.040	302.790	213.147,5	400.000	400.000	255.302,6	370.000	370.000	304.470,0	390.000	390.000	301.100,4	4.903.570	4.223.273	3.286.710,2		
Zegluga	21.900	5.125	4.251,0	22.500	3.415	2.168,8	21.515	3.685	3.636,5	15.300	3.260	1.842,8	8.400	5.120	2.587,7	8.085	4.835	2.476,2	208.005	54.535	40.109,5		
Przemysł	603.020	258.529,5	224.203,1	654.520	318.093	293.942,4	674.480	301.037	275.998,0	551.320	387.060	219.520,7	590.411	476.314	282.826,9	600.350	471.746	299.051,7	6.910.521	3.726.139,5	2.955.367,9		
Municypja	121.085	46.380	37.880,9	122.880	64.140	62.451,5	99.805	53.786	51.424,3	70.340	59.532	41.378,8	111.650	29.857	68.298,4	147.320	125.260	77.857,8	1.472.605	914.440	741.062,0		
Opał	215.000	54.438	50.028,7	245.190	51.032,5	39.635,0	256.150	65.258	59.644,5	256.740	128.508,5	53.260,6	210.200	162.058	89.808,0	336.180	194.555	98.301,6	3.601.840	1.082.815,7	777.252,4		
Rolnictwo	43.465	20.448	20.164,5	54.960	21.259	18.756,1	56.900	24.007	21.922,1	25.100	16.693	10.198,6	43.930	37.963	18.135,0	45.560	36.702	26.154,9	288.046,6	237.778,1			
Razem	1.489.175	757.320,5	564.809,8	1.633.695	800.912,5	675.469,3	1.599.190	775.638	645.314,2	1.378.800	1.015.543,5	585.743,9	1.387.691	1.187.422	782.434,8	1.582.595	1.250.288	822.419,8	18.494.596	10.623.757,8	8.314.427,9		

Państwowy Urząd Węglowy uprasza o wypełnienie poniższego kwestjonariusza i nadesłanie w czterech egzemplarzach w przeciągu jednego tygodnia do Urzędu Węglowego.

Nazwa firmy .....

Rodzaj przedsiębiorstwa ..... Miejscowość ..... Stacja kolejowa ..... Stacja pocztowa .....

Ilość robotników w 1914 r. .... Ilość robotników obecnie ..... Ilość godzin pracy na dobę ..... Ilość dniówek w miesiącu .....

K O T Ł Y P A R O W E									S I L N I K I			
O P I S K A Ź D E G O K O T Ł A									O P I S K A Ź D E G O S I L N I K A			
SYSTEM	Powierzchnia ogrzewalna w m ²	Powierzchnia rusztów w m ²	System rusztu	Cel, do jakiego służy kocioł	*) Ilość godzin pracy kotła na dobę	*) Ilość dni pracy kotła w miesiącu	Potrzebna ilość opału w tonnach miesięcznie	Gatunek opału	SYSTEM	M o c HP	*) Ilość godzin pracy silnika na dobę	*) Ilość dni pracy silnika w miesiącu

P I E C E								
O P I S K A Ź D E G O P I E C A								
PRZEZNACZENIE	SYSTEM	Miesięczna produkcja	RODZAJ PALENISKA	Powierzchnia rusztów w m ²	*) Ilość godzin pracy pieca na dobę	*) Ilość dni pracy pieca w miesiącu	Potrzebna ilość opału w tonnach miesięcznie	Gatunek opału

UWAGI: .....

.....

.....

.....

Podpis firmy:

*) O ile dany kocioł, silnik lub piec nie pracuje, należy w rubryce oznaczyć.
 **) Oznaczyć: maszyna parowa, turbina parowa lub motor na gaz ssany.
 1) Nienadesłanie danych w oznaczonym terminie pociągnie za sobą opóźnienie przydziału węgla.
 2) Za nadesłanie fałszywych danych winni pociągani będą do odpowiedzialności.

S P R A W O Z D A N I E

Komisji, powołanej uchwałą Rady Ministrów z dnia 13-go maja do zbadania gospodarki węglowej w Ministerstwach: Spraw Wojskowych, Kolei Żelaznych, Aproprowizacji i Przemysłu i Handlu.

Ze względu na dotkliwie odczuwany w całym kraju i we wszystkich dziedzinach życia gospodarczego brak węgla, komisja rozumiała, że poruczone jej zadanie polega:

1) na zbadaniu ogólnych warunków produkcji węgla i określeniu ogólnej ilości, jaką obecnie Państwo Polskie rozporządza dla pokrycia wszystkich swych potrzeb;

2) na zbadaniu zasad, na jakich odbywa się obecnie podział rozporządzalnej ilości węgla pomiędzy różnymi kategorjami społeczeństwa;

3) na zbadaniu danych i podstaw, na jakich główni odbiorcy węgla, mianowicie: Ministerstwa Kolei Żelaznych, Spraw Wojskowych, Aproprowizacji, Przemysłu i Handlu, oznaczają potrzebne im kontyngenty węgla i w jaki sposób następnie je zużywają w podległych im urzędach i instytucjach.

Jako wynik przeprowadzonych badań i zebranych informacji, komisja rozumiała, że obowiązkiem jej jest jeszcze przedstawienie wniosków, dotyczących pożądanego w gospodarce węglowej reform. Reformy te muszą dążyć w dwóch kierunkach: 1) do możliwego zwiększenia na kopalniach wydobycia węgla; 2) do wprowadzenia wszędzie możliwej oszczędności w spożyciu węgla i ewent. do zamiany jego w pewnych wypadkach innymi materiałami opałowymi.

Zgodnie z tak zrozumianym zadaniem swoim, komisja ustaliła przedewszystkiem dla każdego z uczestniczących w komisji delegatów Ministerstw dokładny program, według którego powinien on być zbadać obecny stan gospodarki w odnośnym Ministerstwie i przedstawić następnie komisji swój o tej gospodarce informacyjny raport.

Program prac delegatów, protokoły posiedzeń komisji i poszczególne raporty, dotyczące Ministerstw: Kolei Żelaznych, Spraw

Wojskowych, Aprowizacji, Przemysłu i Handlu, przy niniejszym się dołącza.

Po wszechstronnym rozpatrzeniu raportów delegatów Ministerstw i wysłuchaniu ich dodatkowych wyjaśnień, Komisja doszła do następujących wniosków, które ma zaszczyt przedstawić Radzie Ministrów:

1.

Obecna wytwórczość kopalń węgla kamiennego w byłej Kongresówce i Galicji, stanowiąca razem 500.000 tonn miesięcznie, nie wystarcza na pokrycie wszystkich różnorodnych potrzeb Państwa Polskiego, wliczając i własne zużycie kopalń i drobną sprzedaż na miejscu, stanowiące obecnie przeszło 20% ogólnej produkcji. Potrzeby te wzrastają z dniem każdym, wskutek rozwoju operacji wojennych, rozszerzania się granic państwa, zwiększenia ruchu kolejowego, stopniowego uruchomienia przemysłu i t. d. Dodać tu jeszcze należy, że przed wojną Poznańskie w całości, a Galicja w znacznej części, pokrywały swe potrzeby opałowe węglem z Górnego Śląska; obecnie węgla tego nie otrzymują; wyłączając zaś kopalnie Zagłębia Krakowskiego z produkcją miesięczną około 120.000 tonn, które pracują jedynie dla Galicji, węgiel dla całego b. zaboru rosyjskiego (Kongresówki i Kresów Wschodnich), oraz dla Poznańskiego i częściowo dla Galicji musi być dostarczany przez same tylko kopalnie Zagłębia Dąbrowskiego. Z przyczyn, szczegółowo wyjaśnionych w raporcie delegata Min. Przemysłu i Handlu, produkcja tych kopalń spadła o 32% w porównaniu z okresem przedwojennym; obecnie wynosi ona niewiele ponad 350.000 tonn miesięcznie i doszła już do maximum, możliwego w obecnych warunkach. Na dalszy znaczniejszy wzrost produkcji w blizkiej przyszłości liczyć nie podobna, a to z powodów ogólnospołecznych i lokalno-technicznych. Wydajność pracy robotnika kopalnianego spadła o 50% w porównaniu z okresem przedwojennym z jednej tonny węgla do pół tonny na dniówkę i może się podnieść do dawnej normy tylko po uregulowaniu wewnętrznych stosunków w przemyśle. Ogólna suma wydobycia węgla mogłaby być podniesiona przez wprowadzenie na kopalniach trzeciej zmiany (obecnie większość kopalń pracuje na dwie zmiany; w soboty zmiana trwa tylko sześć godzin; dawniej pracowano również na dwie zmiany, ale trwały każda po 10 godzin);

wprowadzenie jednak trzeciej zmiany nie jest ze względów technicznych możliwe na wszystkich kopalniach. Uznając zwiększenie wytwórczości kopalń w obecnej chwili za konieczność państwową, Komisja uważa za wskazane, aby Ministerstwo Przemysłu i Handlu kwestję tę zbadało wszechstronnie i dokładnie i zarządziło wprowadzenie trzeciej zmiany w obu Zagłębiach: Dąbrowskim i Krakowskim, na wszystkich tych kopalniach, gdzie warunki techniczne na to pozwalają.

2.

Stwierdzając fakt, niepodlegający żadnej wątpliwości, że obecny brak węgla kamiennego nie da się natychmiast usunąć, a może spowodować groźną katastrofę w życiu gospodarczym i państwowym, wskutek osłabienia wogóle ruchu kolejowego, w szczególności zaś niezbędnych dla operacji wojennych dowozów, niemożności uruchomienia przemysłu, omlotu zboża i t. d., Komisja przychodzi do wniosku, że w obecnej chwili jednym z najpilniejszych zadań państwowych jest podniesienie wytwórczości innych materiałów opałowowych, jak to: węgla brunatnego, torfu, drzewa, ropy, gazu ziemnego, uprzystępnienie ich ogółowi spożywców i w jaknajszerszych rozmiarach zastąpienie nimi brakującego węgla kamiennego.

O kopalniach węgla brunatnego, znajdujących się w bliskości Zagłębia Dąbrowskiego (okolice stacji Zawiercie) zaznaczyć należy, że podniosły one znacznie swoją produkcję i dają obecnie przeszło 500 tonn węgla dziennie. Poza tem znane są pokłady węgla brunatnego w Królestwie i Galicji; eksploatacja ich z rozmaitych powodów dotychczas nie mogła się rozwijać; obecnie byłoby wskazane dokonać szczegółowych badań tych pokładów i ewentualnie, przystąpić do ich eksploatacji. Jest to zadaniem Ministerstwa Przemysłu i Handlu.

Rozwinięcie i zorganizowanie racjonalnej eksploatacji znajdujących się w kraju obszernych torfowisk należy do kompetencji Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych, i ono winno podjąć odpowiednie w tym kierunku usiłowania.

Znaczne zapasy, nagromadzone a niewywiezione przez okupantów, drzewa znajdują się na Kresach Wschodnich, objętych teraz pod zarząd wojskowy; mogłyby one być zużyte tam na miejscu dla celów ruchu kolejowego, jako opał parowozów, a także wogóle dla

celów wojskowych, jako opał koszar, szpitali, kuchni i t. d. Odpowiednie zarządzenie Ministerstwo Spraw Wojskowych już wydało i obecnie już 10% ogólnej liczby parowozów na linjach, podlegających zarządowi wojskowemu, przeszło na opał drzewny. W ten sposób będą zaoszczędzone znaczne ilości węgla kamiennego i jednocześnie skróci się z pożytkiem dla gospodarki kolejowej obrót wagonów, które musiałyby przewozić węgiel z kopalń na dalekie wschodnie kresy.

Ropa Galicyjska, teraz po odzyskaniu Drohobycza i Borysławia i pełnym uruchomieniu znajdujących się tam kopalń, powinna zastąpić węgiel przy opalaniu parowozów na pewnej części kolei galicyjskich, jak to już było przed wojną, i znaleźć również szerokie zastosowanie, jako paliwo w przemyśle.

Rozwój zużycia gazu ziemnego, po wybudowaniu odpowiednich rurociągów, może w przyszłości sprowadzić pewne oszczędności w spożyciu węgla kamiennego.

Wogóle mówiąc, przewrót w stosunkach ekonomicznych, będący jednym z następstw wojny, mianowicie, w danym wypadku ogromne podrożenie węgla kamiennego wskutek podniesienia się cen robocizny i jednocześnie niezmierny wzrost kosztów przewozu węgla kolejami — wywołują konieczność wprowadzenia w najbliższej przyszłości innych, więcej racjonalnych sposobów użytkowania węgla, niż dotychczasowe spalanie jego w surowym stanie, przyczem marnuje się często do 90% zawartej w węglu energii cieplnej. Przeróbka wydobytego węgla na gaz palny, wyzyskanie przy tem cennych, zawartych w węglu substancji (t. zw. produktów pobocznych: amonjak, smoła, benzol, oleje maziowe i t. d.) i następnie przeprowadzenie rurami gazowego paliwa do miejsc spożycia, w połączeniu z elektryfikacją — jest to niezbędna i ogromnej doniosłości dla całego życia ekonomicznego reforma gospodarki węglowej. Przeprowadzenie jej wymaga inicjatywy prywatnej i poparcia rządu.

Podniesione powyżej kwestje wymagają szczegółowego zbadania przez rzeczoznawców.

3.

Podział węgla, wydobytego na kopalniach Zagłębia Dąbrowskiego i przechodzącego w całości, po potrąceniu własnych potrzeb kopalń i drobnej sprzedaży na miejscu, do rozporządzenia Państwowe-

go Urzędu Węglowego, odbywa się na zasadach, ustalonych przez Rozdzielczą Radę Węglową. Instytucja ta powstała na skutek uchwały Rady Ministrów z dn. 27 grudnia 1918 roku; w skład jej wchodzi w liczbie 13, przedstawiciele zainteresowanych Ministerstw, i ona to ustanawia kontyngenty węgla dla wszystkich kategorii spożywców. P. U. W. jest tylko organem wykonawczym Rady Rozdzielczej. Wobec braku węgla zapotrzebowania, zgłaszane przez spożywców na półtora miesiąca z góry, podlegają często bardzo znacznej redukcji, ale i te zredukowane zapotrzebowania niezawsze jeszcze z rozmaitych powodów mogą być wykonane, jak to wykazuje tablica, dołączona do raportu delegata Ministerstwa Przemysłu i Handlu. Redukcje najsilniej dotyczą zapotrzebowań na opał domowy (Ministerstwo Apropowizacji) i na cele przemysłowe (Ministerstwo Przemysłu i Handlu).

Odpowiednio do swego znaczenia pod względem interesów ogólnopństwowych, wszyscy odbiorcy węgla są podzieleni na 8 kategorii; pierwszą najważniejszą stanowią koleje państwowe i instytucje Ministerstwa Spraw Wojskowych; zapotrzebowania tej kategorii są wypełniane przed wszystkimi innymi. Przedsiębiorstwa municipalne należą do kategorii trzeciej; zapotrzebowania na opał domowy dla miast Warszawy i Łodzi do kategorii czwartej, innych miast do piątej i szóstej.

Nie ulega wątpliwości, że zaopatrzenie ludności w opał domowy jest niewystarczające; tak na przykład w okresie od Stycznia do Maja r. b. ilość węgla, dostarczonego na opał domowy, stanowiła zaledwie 31 klgr. na głowę w stosunku rocznym, gdy tymczasem ilość ta wynosiła w Królestwie przed wojną 256 klgr. rocznie, a w czasie okupacji niemieckiej — 48 klgr. na głowę.

Głód węglowy daje się odczuć przede wszystkim ludności w większych miastach i może doprowadzić do niepożądanych objawów niezadowolenia. Komisja sądzi, że jest koniecznem zwiększenie dostawy węgla na opał domowy w Warszawie i Łodzi, przy jednoczesnem zastąpieniu w mniejszych miastach i miasteczkach węgla kamiennego drzewem lub torfem. Również przemysł potrzebuje dla swego uruchomienia większych, niż otrzymuje dotychczas, ilości węgla; bez odpowiedniego powiększenia kontyngentów węglowego uruchomienie fabryk przemysłu włóknistego w Łodzi nie będzie możliwe.

Poza dokonywaniem przez Radę Rozdzielczą podziałem węgla między odbiorcami w byłym zaborze rosyjskim stoją dotychczas wysyłki węgla z kopalń Zagłębia Dąbrowskiego do Galicji i do Poznańskiego; wysyłki te wynoszą dziennie dla Galicji do 200 wagonów, dla Poznańskiego — 120 wagonów i korzystają z prawa pierwszeństwa na równi z pierwszą najważniejszą kategorią odbiorców (drogi żelazne i wojsko); tymczasem szczegółowych danych o zapotrzebowaniach węgla w tych dwóch dzielnicach Rada Rozdzielcza nie posiada; nie rozporządza także węglem z kopalń Zagłębia Krakowskiego.

Komisja sądzi, że celem wprowadzenia równomiernego podziału węgla na całym obszarze Państwa Polskiego jest wskazaniem, aby centralna instytucja, jaką jest Rada Rozdzielcza Węglowa, miała do swego rozporządzenia całą produkcję wszystkich kopalń na obszarze Państwa Polskiego i dokonywała podziału jego na jednych i tych samych zasadach między wszystkimi odbiorcami całego Państwa Polskiego. Jest również pożądanym, aby instytucje, zajmujące się w Galicji i Poznańskim podziałem węgla, przedstawiały Radzie Rozdzielczej zapotrzebowania swych odbiorców dla rozpatrzenia i, ewentualnie, redukcji równoległej z zapotrzebowaniami odbiorców byłego zaboru rosyjskiego.

4.

Największymi odbiorcami i spożywcami węgla są Ministerstwa: Kolei Żelaznych i Spraw Wojskowych, zabierają one na swe potrzeby połowę całej produkcji polskich kopalń węgla.

O charakterze gospodarki węglowej w urzędach, podległym tym Ministerstwom, Komisja może sądzić tylko na zasadzie raportów, złożonych jej przez odnośnych delegatów ministerjalnych, gdyż do przeprowadzenia faktycznych badań w miejscach spożycia węgla Komisja nie posiadała odpowiednich upoważnień. We wspomnianych raportach wskazane są zasady (normy), przyjęte w Ministerstwach dla określenia miesięcznych zapotrzebowań na węgiel, oraz sumaryczne cyfry rozchodu na rozmaite cele, należące do Zarządu Ministerstwa.

Nietylko w Ministerstwie Kolei Żelaznych, ale także w Ministerstwie Spraw Wojskowych przeważną część otrzymywanego kontyngentu węgla pochłaniają drogi żelazne, przede wszystkim zaś opalenie parowozów.

Komisja nie może nie naznaczyć, że podane przez rozmaite dyrekcje i zarządy kolejowe, normy zużycia węgla na jeden parowóz-kilometr są między sobą różne i różnice te nie dają się dostatecznie wytłomaczyć. Koleje państwowe podają przeciętne zużycie na liniach dyrekcji Warszawskiej i Radomskiej w wysokości 29,5 klgr.; koleje, znajdujące się pod zarządem wojskowym—w wysokości 25 klgr.

Przed wojną za czasów administracji rosyjskiej zużycie na jeden parowóz-kilometr stanowiło 20 klgr., podczas zaś okupacji niemieckiej — 19,5 klgr. Komisja sądzi, że ważna sprawa ustalenia racjonalnych norm zużycia węgla na parowozach wymaga dokładnego zbadania i rewizji i powinna zwrócić na siebie szczególną uwagę obu Ministerstw. Jednocześnie wydaje się celowem przywrócenie premji, wydawanych maszynistom za osiągnięte oszczędności w zużyciu poniżej ustalonych norm; premja te powinny być dostatecznie wysokie, aby dały rzeczywistą redukcję zużycia węgla.

Poza normami, przyjętymi dla parowozów, są ustalone normy zapotrzebowań węgla dla rozmaitych, podległych Ministerstwu urzędów i zakładów, jako to: pompy; warsztaty, elektrownie, opalanie pomieszczeń służbowych, koszar, kuchni wojennych i t. d. Według wyjaśnień delegatów, cyfry zapotrzebowań węgla na powyższe cele na dany miesiąc opierają się albo na rzeczywistym rozchodzie poprzedniego miesiąca, albo też na pewnych normach, wziętych z dawniejszych czasów, niedostatecznie sprawdzonych i uzasadnionych; tak np. zapotrzebowanie dla kuchni żołnierskich oblicza się w stosunku 0,382 kilogr. drzewa dziennie na jednego żołnierza i przelicza się na węgiel, przyjmując, że 100 kilo drzewa = 63 kilogr. węgla kamiennego.

Komisja nie wątpi, że po bliższym zbadaniu przez upoważnionych do tego rzeczoznawców warunków technicznych i gospodarczych, w jakich odbywa się zużywanie węgla na drogach żelaznych i w zakładach, podlegających tak Ministerstwu Kolei, jak i Spraw Wojskowych, i po wprowadzeniu pewnych, w istniejących warunkach, modyfikacji, uda się osiągnąć pewne oszczędności w dotychczasowych ilościach węgla, zapotrzebowywanych i zużywanych przez oba Ministerstwa, tembardziej jeżeli jednocześnie będzie w pewnych wypadkach węgiel kamienny zastąpiony przez inne paliwa.

Przygotowane prace we wskazanym kierunku zostały już przez odpowiednie Ministerstwa zapoczątkowane.

5.

Celem zapewnienia przedewszystkiem Państwu niezbędnych na jego potrzeby ilości węgla, a zarazem dla możliwie sprawiedliwego podziału pozostałości pomiędzy rozmaitych spożywców, niezwłocznie po ustąpieniu okupantów był nałożony sekwestr na całą produkcję kopalń, i dysponowanie (podział i sprzedaż węgla) przeszło do organów rządowych Rady Rozdzielczej i Państwowego Urzędu Węglowego.

Pomimo takiego zarządzenia, pewne ilości węgla omijają wskazaną drogę i Państwowy Urząd Węglowy i przedostają się nielegalnymi drogami na rynek, stają się tu przedmiotem spekulacji i, wobec ograniczonych kontyngentów, znajdują nabywców po cenach wielce wyśrubowanych. Nie ulega wątpliwości, że dzięki wspólnym usiłowaniom Ministerstwa Przemysłu i Handlu, Kolei Żelaznych i Apropowizacji pole nadużyć węglowych coraz się zwęża i coraz mniejszą staje się ilość węgla „szmuglowanego“, przeznaczonego na spekulację (pasek).

Węgiel ten pochodzi z następujących źródeł:

a) z kradzieży z wagonów; początkowo kradzież dochodziła czasem do 25 — 30% ładunku; obecnie, dzięki straży kolejowej, jest znacznie ukrócona;

b) z „deputatów“ — osoby, pobierające bezpłatny węgiel na własny opał (t. zw. deputat), sprzedają go często handlarzom, którzy puszczają dalej węgiel „na pasek“. Dla ukrócenia tego nadużycia jest konieczne, aby nad wyznaczaniem i wydawaniem deputatu węglowego była rozciągnięta należyta kontrola;

c) znane są wypadki, że niektóre instytucje rządowe, prywatne i zakłady przemysłowe, otrzymując dla siebie węgiel w ładunkach wagonowych drogą legalną, nie zużywały go na własne potrzeby, a odstępowywały do użytku osobom postronnym;

d) wreszcie zdarza się, jakkolwiek coraz rzadziej, że jakaś mała odkrywkowa kopalnia, wysła transport węgla w odkrytym wagonie za sfałszowanym frachtem, albo też w zamkniętym wagonie pod nazwą innego, towaru. Tego rodzaju nadużycia zostały

teraz utrudnione przez ścisłą kontrolę Urzędu Wagonowego w Sosnowcu i kontrolerów P. U. W. nad obrotem wagonów, podstawianych kopalniom pod ładunek węgla.

6.

Wobec niemożności znaczniejszego powiększenia produkcji kopalń w najbliższej przyszłości, tem konieczniejszą staje się wszelka daleko idąca oszczędność w zużywaniu węgla kamiennego i żadna możliwa redukcja nie powinna być pominięta. Komisja nie może nie zwrócić uwagi, że oświetlenie ulic w miastach (np. w Warszawie), lokali publicznych (teatrów, kinematografów, restauracji i t. p.), wystaw sklepowych i t. d. mogłoby być w obecnych warunkach bez jakichkolwiek złych następstw, znacznie zredukowane i odpowiednie rozporządzenie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i organów samorządowych byłoby na czasie. Wszystkie te oszczędności, chociażby pozornie małe, ale zsumowane razem, mogą dać poważne ilości węgla, niezbędnego na cele pierwszorzędne i ogólnego znaczenia. Taką niezbędną i pilną potrzebą jest np. zaopatrzenia Poznańskiego w węgiel na omłot zboża z przeszłorocznego zbioru; z powodu braku paliwa omłot ten dotychczas nie mógł być dokonany.

7.

Obecny brak węgla kamiennego, jeżeli trwać będzie dłużej, może doprowadzić do poważnych powikłań natury politycznej i gospodarczej, może bowiem z jednej strony zahamować postęp operacji wojennych, niezbędnych dla ustalenia granic Państwa, z drugiej—powstrzymać uruchomienie przemysłu, niezbędne dla rozwoju życia ekonomicznego, wreszcie wywołać niepożądane objawy niezadowolenia ludności. W takich warunkach niewątpliwie koniecznym jest przedsięwzięcie wszelkich środków, mających na celu tak powiększenie wytwórczości kopalń, jak i możliwą oszczędność w zużyciu węgla.

Środki te jednak, chociażby były stosowane z całą energją i w całej pełni, nie są w stanie same jedne wytworzyć równowagi między zapotrzebowaniem węgla, a podażą, jeżeli źródłem zaopatrywania w węgiel Państwa Polskiego pozostaną tylko, jak to ma miejsce dotychczas, kopalnie Zagłębia Dąbrowskiego i Krakow-

skiego i w małej części Śląska Cieszyńskiego. Produkcja jedynie z tych źródeł nie usunie głodu węglowego i groźnych dla Państwa jego następstw.

Przed wojną zużycie węgla kamiennego na obszarze Państwa Polskiego, w obecnych jego granicach, wynosiło w b. Królestwie Polskim — 8 milj. tonn, w Galicji—4 milj. tonn, w Poznańskim (bez Prus Zachodnich) około 3 milj. tonn, na Kresach Litewskich i Białoruskich mniej więcej 1 milj. tonn, razem 16 milj. tonn rocznie. Tymczasem mogą dostarczyć teraz kopalnie Zagłębia Dąbrowskiego około 4 i 1/2 milj. tonn, Zagłębia Krakowskiego—1 i 1/2 milj. tonn, razem 6 milj. tonn, co z dodaniem ilości, dostarczonej przez Śląsk Cieszyński, stanowi około 7 milj. tonn rocznie.

Jednym słowem, rozporządzalna ilość węgla stanowi 7 milj. tonn, zapotrzebowanie—16 milj. tonn rocznie, brakuje 9 milj. tonn.

Reasumując powyżej przytoczone myśli, Komisja przychodzi do następujących zasadniczych wniosków:

- 1) Usunąć kryzys węglowy i tym samym zapobiedz grożącej katastrofie może tylko wzmożony dowóz węgla kamiennego ze Śląska Górnego i Cieszyńskiego.
- 2) Powołać Komisję rzeczoznawców do wprowadzenia zarządzeń, mających na celu podniesienie produkcji kopalń.
- 3) Powołać Komisję rzeczoznawców, upoważnioną do szczegółowego zbadania pod względem technicznym i administracyjnym gospodarki węglowej we wszystkich Ministerstwach i podległych im urzędach, a także w instytucjach prywatnych celem zarządzenia niezbędnych w spożyciu węgla oszczędności.
- 4) Rozszerzyć działalność Rady Rozdzielczej Węglowej na całe terytorjum Państwa Polskiego celem ujednostajnienia wszystkich zarządzeń, dotyczących gospodarki węglowej.
- 5) Do kierowania gospodarką węglową w całym Państwie powołać osobę, odpowiedzialną przed Radą Ministrów, obdarzoną szerokimi pełnomocnictwami w stosunku do producentów, konsumentów i spraw transportu węgla z prawem administracyjnej karalności.

6) Powołać przy instytucjach samorządnych miejscowe komitety opalowe z przedstawicieli samorządu, przemysłu i władz, na imię których wszystkich węgiel winien być wysyłany celem dokładnej kontroli spożycia na miejscu i zapobieżenia nadużyciom przy odbiorze.

Przewodniczący komisji:

M. Łempicki.

Delegaci ministerstw:

Ministerstwa Apropozycji:

Sobański, Juroff, Głębocki.

Ministerstwa Kolei Żelaznych:

Krasnodębski.

Ministerstwa Przemysłu i Handlu:

Górkiewicz.

Ministerstwa Spraw Wojskowych:

por. Drozd, ppor. Podstawski.

Warszawa, dn. 24/VI 1919 r.

Raport Delegatów Ministerstwa Przemysłu i Handlu.**I. O wytwórczości i spożyciu węgla kamiennego
w Państwie Polskiem.***Produkcja kopalń.*

W ostatnich latach przedwojennych produkcja kopalń Zagłębia Dąbrowskiego stale wzrastała (od 5 i pół milj. tonn w r. 1909) i dosięgła w r. 1913 swego maksimum, mianowicie cyfry

6,833,588 tonn.

W okresie wojny produkcja spadła i wynosiła:

w r. 1914	4,539,508 tonn
w r. 1915	2,771,923 tonn
w r. 1916	5,209,476 tonn
w r. 1917	4,913,648 tonn
w r. 1918	4,526,867 tonn

W roku bieżącym (1919) wydobyto węgla kamiennego w Zagłębiu Dąbrowskim:

w m. styczniu	345,590 tonn
w m. lutym	344,428 tonn
w m. marcu	292,766 tonn
w m. kwietniu	353,581 tonn
w m. maju	350,000 tonn

Można więc z wielkim prawdopodobieństwem przypuszczać, że cała produkcja Zagłębia Dąbrowskiego w r. 1919 pozostanie w granicach od 4,200,000 do 4,800,000 tonn.

W Zagłębiu Krakowskim przed wojną kopalnie doszły w ostatnich latach od 1,2 do 1,9 milj. tonn; maksimum produkcji wyniosło w r. 1913

1,970,790 tonn;

obecną (w r. 1919) wytwórczość tych kopalń można szacować na 1,300,000 tonn.

Przywóz węgla zagranicznego.

Normalna przedwojenna produkcja obu Zagłębi, Dąbrowskiego i Krakowskiego, nie wystarczała na pokrycie miejscowych potrzeb. Potrzeby te wzrastały szybciej, niż wytwórczość kopalń, i stosunkowo znaczne, wzrastające również, ilości węgla kamiennego musiały być importowane z zagranicy, przeważnie z Górnego Śląska. Do importowanych węgla należał węgiel gazowy (na potrzeby gazowni), którego nie posiadają kopalnie Zagłębia Dąbrowskiego i Krakowskiego. W ostatnich latach przedwojennych przywóz węgla zagranicznego wynosił:

do Królestwa	od 800,000 do 1,200,000 tonn
do Galicji	około 2,000,000 tonn rocznie.

Przywóz węgla donieckiego do Królestwa był nieznaczny i nie przewyższał (w czasach normalnych) 50,000 tonn rocznie.

Spożycie węgla kamiennego.

Z danych miejscowej produkcji i zagranicznego importu możemy wnioskować o rozmiarach spożycia; w ostatnim 1913 r. przed wojną ogólne spożycie węgla wynosiło:

w Królestwie: 6,8 milj. tonn węgla krajowego, 1,2 milj. węgla zagranicznego = 8 milj. tonn.

w Galicji: 2 milj. tonn węgla krajowego, 2 milj. węgla zagr. = 4 milj. tonn.

W podanej cyfrze 8 milj. tonn spożycia węgla w Królestwie Polskim wkluczone jest spożycie węgla dąbrowieckiego na drogach żelaznych litewskich i białoruskich, które w r. 1913 wyniosło 800,000 tonn.

Można też przyjąć, że w Królestwie węgiel dąbrowiecki pokrywał 85% ogólnego zapotrzebowania, a pozostałe 15% przypadało na węgiel importowany (głównie górnośląski); w Galicji—na węgiel miejscowy i na węgiel przywożony górnośląski przypadało na każdy po 50% ogólnego krajowego zapotrzebowania paliwa.

Obraz spożycia węgla kamiennego w b. Królestwie Polskiem daje następująca tablica, w której dla każdej kategorii spożywców

pokazany jest zużyty przez nią odsetek ogólnej ilości węgla krajowego i zagranicznego:

	Węgiel kraj. (6,8 milj. t.)	Węgiel zagr. (1,2 milj. t.)
Opał (domowy) ludności cywil. i wojskowej	32%	—
Drogi żelazne (w Królestwie i część. na kresach wschod.)	25%	—
Huty żelazne i cynkowe	8%	48%
Cukrownie	2%	4%
Inne zakłady przemysłowe	24%	przem. włóknist. 24%
		gazownie 15%
		różne 9%
Własne potrzeby kopalń	9%	—
	100%	100%

Przyjmując ludność Królestwa: 12,000,000 i ogólne spożycie węgla kamiennego 7,2 milj. tonn (8 milj. po potrąceniu 800,000 tonn na potrzeby kolei poza granicami Królestwa), a dla Galicji: ludność—8 milj. i spożycie węgla—4 milj., otrzymujemy rocznie spożycie węgla kamiennego na 1 mieszkańca:

w Królestwie	0,6 tonny
w Galicji	0,5 tonny

Cyfry te w porównaniu z innymi krajami są niezmiernie niskie (w Niemczech 3 tonny, Francji—1,5, Anglii—4,2) i dają się tłómaczyć stosunkowo słabym rozwojem przemysłu i jeszcze tą okolicznością, że poza węglem ludność Królestwa i Galicji zużywa jeszcze stosunkowo znaczne ilości innych materiałów opałowych: drzewa, torfu, ropy, węgla brunatnego.

Rzeczywiście wskutek małego rozwoju sieci kolejowej węgiel kamienny nie mógł dotrzeć do znacznych przestrzeni Królestwa (około $\frac{1}{4}$ całego obszaru) i ludność tam korzystała z innych znajdujących się na miejscu materiałów opałowych. Przeliczając te spalane ilości materiałów na węgiel kamienny według ich wartości cieplnej, otrzymamy rocznie 1,500,000 tonn węgla, które właśnie brakowały Królestwu.

Tym sposobem bilans opałowy przedwojenny b. Królestwa wyrażał się w następujących cyfrach:

Ogólne zapotrzebowanie paliwa wynosiło 9,5 milj. tonn węgla kamiennego.

Zapotrzebowanie to pokrywał:

a) węgiel kamienny krajowy	6,8 milj. t.	— 71,5%
b) „ „ importowany	1,2 „ „	— 12,7%
c) in. rodzaje paliwa: drzewo, torf, ropa	1,5 „ „	— 15,8%

W Galicji przed wojną brak węgla krajowego pokrywały: węgiel górnośląski, miejscowa ropa i drzewo.

Stan obecny.

Bilans węglowy w obecnej chwili przedstawia się dużo niekorzystniej i niedobór węgla z natury rzeczy musi być znaczniejszy. Na taki wynik złożyło się kilka przyczyn: produkcja kopalń Zagłębia Dąbrowskiego i Krakowskiego spadła w stosunku rocznym z 8,8 milj. tonn do niecałych 6 milj. tonn, czyli o 32%; ustał jednocześnie dowóz węgla z zagranicy (głównie ze Śląska Górnego), który wynosił rocznie do Królestwa i Galicji 3,2 milj. tonn; braku tego węgla nie może zastąpić węgiel, dowożony ze Śląska Cieszyńskiego dotychczas w ilościach stosunkowo nieznacznych i przeznaczony wyłącznie dla zakładów gazowych; wreszcie zapotrzebowanie węgla, jakkolwiek zredukowane w stosunku do przemysłu, który nie jest jeszcze uruchomiony, wzrosło znacznie w innych kierunkach, mianowicie wskutek rozszerzania się granic państwa, a więc na rozmaite cele w nowo przyłączanych do państwa dzielnicach i na operacje wojenne (koleje, koszary, kuchnie i t. d.). Dziś kopalnie Zagłębia Dąbrowskiego muszą dostarczać swój węgiel w zastępstwie górnośląskiego: a) Galicji — w ilości 200 wag. dziennie, czyli 66,000 tonn miesięcznie i b) Poznańskiemu — około 120 wag. dziennie, czyli 40,000 tonn miesięcznie; pozatem dąbrowiecki węgiel idzie jeszcze na kresy wschodnie (Litwa, Białoruś, Wołyń), które korzystały dawniej z węgla angielskiego na północy i węgla donieckiego na południu.

Spadek produkcji kopalń węgla jest zjawiskiem powszechnym we wszystkich Zagłębiach Europy. W naszych zagłębiach Dąbrowskiem i Krakowskiem spowodowały go następujące przyczyny:

1) Wprowadzenie 8-godzinnego dnia pracy na miejsce 10-godzinnego; u nas do tych 8 godzin pracy doliczony jest jeszcze czas na zjazd i wyjazd górników z kopalni, tak że rzeczywista praca przy wydobywaniu węgla nie trwa dłużej, jak 6 i pół, a w soboty 4 i pół godziny.

2) Wydajność pracy robotnika kopalnianego spadła o 50%; w okresie przedwojennym stanowiła przeszło 1 tonnę węgla na jednego robotnika na dniówkę; teraz stanowi zaledwie pół tonny. Na kopalniach Zagłębia Dąbrowskiego liczba robotników w r. 1913 była 24,000; dziś przeszło 32,000—a pomimo to produkcją jest mniejsza. Jedną z przyczyn jest niewątpliwie pewne fizyczne wycieńczenie robotnika wskutek gorszego odżywiania się, ale oddziaływa tu jeszcze i inny czynnik, mianowicie tendencja pewnych sfer robotniczych do skasowania płac akordowych, które pobudzają robotnika do intensywniejszej pracy, i do wprowadzenia wyłącznie płac dniówkowych, niezależnych od efektu pracy.

3) Zły stan obecny urządzeń kopalnianych, nie odnawianych, lecz przeciwnie dewastowanych w okresie wojny, a wskutek tego mniejsza ich sprawność, ciągły przytem brak na kopalniach niezbędnych materiałów i artykułów technicznych, wózków, lokomotyw, części zapasowych, maszyn i t. d.—wszystkie te okoliczności tamują rozwój wydobywania węgla.

4) Wreszcie do obniżania ogólnej produkcji przyczyniają się powtarzające się tak często, i z rozmaitych powodów zaburzenia robotnicze mniejszych lub większych rozmiarów i strajki ekonomiczne lub polityczne.

Dopóki działają wymienione tu przyczyny, dopóty niepodobna spodziewać się znaczniejszego wzrostu produkcji kopalń. Obecnie produkcja ta w Zagłębiu Dąbrowskiem doszła już (w czerwcu) do maximum, możliwego w obecnych warunkach, mianowicie do 17.000 tonn dziennie; po potrąceniu z tej ilości 15—20% na własne potrzeby kopalń, pozostaje dla wysyłki na pokrycie wszystkich potrzeb państwa około 14,000 t. dziennie. Jeżeli do tej cyfry dodamy jeszcze 4,000 tonn z kopalń Zagłębia Krakowskiego, to otrzymamy dzienny całkowity kontyngent rozporządzalnego wę-

gła 18,000 tonn, co na cały rok wyniosłoby—5 milj. tonn (ogólna produkcja—6 milj. tonn, własne potrzeby kopalni—1 milj. tonn, dla wysyłki pozostaje—5 milj. tonn). Ilość ta jest zupełnie niewystarczająca i decyduje o panowaniu głodu węglowego; zaradzić skutecznie obecnej sytuacji groźnej mógłby tylko wzmożony dowóz węgla kamiennego ze Śląska Cieszyńskiego i ze Śląska Górnego.

M. Lempicki.

I. Górkiewicz.

21 czerwca 1919 r.

II. Organizacja rządowego podziału i sprzedaży węgla.

W okresie wojny we wszystkich krajach, ze względu na interes państwowy, rządy nałożyły sekwestr na całą produkcję kopalń węgla, wzięły w swoje ręce podział węgla między spóżywców i zorganizowały odpowiednie instytucje państwowe do podziału i sprzedaży węgla.

Po ustąpieniu okupantów została u nas utrzymana wprowadzona przez nich zasada sekwestru węgla, teraz już na rzecz państwa polskiego i powstały, dla prowadzenia państwowej gospodarki węglowej, dwie instytucje: Rada Rozdzielcza Węglowa i Państwowa Centrala Węglowa; ta ostatnia, po zreformowaniu, nosi obecnie nazwę Państwowego Urzędu Węglowego.

Ministerstwo Przemysłu i Handlu, w listopadzie roku ubiegłego przedstawiło na Radę Ministrów projekt dekretu o wprowadzeniu skarbowego monopolu węglowego. Rada Ministrów w dn. 27 grudnia 1918 r. projekt dekretu rozpatrzyła i podzieliła go na dwie części: *część pierwsza*, zawierająca przepisy o ustanowieniu monopolu, zarządzaniu sprawami tegoż przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu, o podziale węgla na potrzeby opałowe ludności przez Ministerstwo Aprowizacji, o karach za uchybienie przepisów i t. p. i *część druga*, o ustanowieniu Rady Rozdzielczej Węglowej i o przewozie ładunków węglowych za frachtami, poświadczonymi przez organ Ministerstwa Przemysłu i Handlu. Odpis drugiej części dekretu dołącza się jako Anneks Nr. 1.

Obie części projektu dekretu były przez Radę Ministrów uchwalone, ale pierwsza część nie została dotychczas, jak tego wymagała jej treść, sankcjonowana przez najwyższą władzę państwową i tym samym nie stała się jeszcze prawem, co zaś do drugiej części, to jakkolwiek została ona zrealizowana, to jednak stworzone na zasadzie tej drugiej części i działające obecnie instytucje: Rada Rozdzielcza Węglowa i Państwowy Urząd Węglowy nie posiadają w rzeczywistości jeszcze prawnej egzekutywy, przewidzianej i określonej w pierwszej, nie zatwierdzonej jeszcze części dekretu.

W praktyce dotychczasowa państwowa gospodarka węglowa przedstawia się jak następuje. Celem jej jest przedewszystkiem zapewnienie państwu niezbędnych na pokrycie jego potrzeb ilości węgla, a dopiero następnie—możliwie sprawiedliwy, odpowiadający rzeczywistym potrzebom, podział pozostającego węgla pomiędzy spóżywców. Państwowy Urząd Węglowy zabiera do swego rozporządzenia całą produkcję węgla, za wyłączeniem ilości, przeznaczonych na własne potrzeby kopalń i na drobną sprzedaż na miejscu, i płaci kopalniom ceny za węgiel, z góry przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu oznaczone.

Z sum, należnych kopalniom za dostarczony węgiel, P. U. W. potrąca podatek państwowy, którego wysokość zależy od sortymentu węgla i przeciętnie wynosi 10.5 mk. od tonny: z sumy tej 1 mk. od tonny przypada dla Sejmiku Powiatowego Będzińskiego, a reszta dla Skarbu Państwa. Wysokość podatku została zachowana bez zmiany ta sama, jak była w ostatnim okresie okupacji niemieckiej. Oprócz podatku potrącona jest jeszcze kopalniom jedna marka od tonny na koszty Państwowego Urzędu Węglowego.

Podziałem węgla między spóżywcami zajmuje się Rada Rozdzielcza, P. U. W. jest jej organem wykonawczym. Wszyscy spóżywcy winni w oznaczonym terminie zgłosić do P. U. W. swe zapotrzebowanie na nadchodzący miesiąc; zapotrzebowania są przez Radę Rozdzielczą rozpatrywane i wobec braku węgla, mniej lub więcej, zredukowane. Ułożony i zatwierdzony przez Radę program podziału węgla na jeden miesiąc, przekazuje się Państwowemu Urzędowi Węglowemu do wykonania. Okoliczności niespodziewane, zachodzące w ciągu miesiąca, jakto: zajęcie taboru kolejowego pod przewóz wojska, konieczność zwiększenia dostawy węgla dla wojska lub kolei, zwiększenie wysyłek węgla dla Galicji i Poznańskiego—sprawiają, że program ulega zwykle znacznym modyfikacjom i zredukowane już poprzednio i przyznane ilości węgla nie mogą być dostarczone wielu odbiorcom.

Względnie do swego znaczenia, z ogólnopństwowego punktu widzenia, wszyscy spóżywcy węgla podzieleni są na ośm kategorii. Do pierwszej należą wojsko i drogi żelazne; zapotrzebowania ich przedewszystkiem muszą być wykonywane, chociażby kosztem odbiorców dalszych kategorii. Przedsiębiorstwa municypalne należą do

kategorji 3-ej; aprowizacja Warszawy i Łodzi—do 4-ej, innych miast—do 5-ej, 6-ej i 8-ej; przemysł żelazny, mający związek z potrzebami wojska—do kategorii 4-ej. Tablica ze szczegółowym spisem wszystkich kategorii odbiorców, a więc wykazująca kolejność wykonywania zamówień, dołącza się jako Annex Nr. 2. Dołącza się również dla zobrazowania przeprowadzonych redukcji zapotrzebowań i dokonywanych w rzeczywistości dostaw, tablica (Annex Nr. 3), w której za 5 miesięcy r. b. przekazane są dla rozmaitych spoźyców cyfry ich zapotrzebowań, przyznanych im kontyngentów i nakoniec uskutecznione dostawy.

Zaopatrzenie przemysłu w węgiel odbywa się na ogólnych wyżej przytoczonych zasadach. Zapotrzebowania zgłaszane przez przemysłowców są kontrolowane przez inżynierów P. U. W., którzy opiniują o uzasadnieniu żądanych przez dany zakład przemysłowy ilości węgla i w razie potrzeby ilości te redukują. Względnie do owej ważności, zakłady przemysłowe zaliczane są do różnych kategorii, przeważnie jednak dalszych, tak np. przemysł włókienniczy należy do kategorii 6 ej. Obecnie przy ogólnym braku węgla, ale również przy braku niezbędnych dla przemysłu surowców, zapotrzebowania węglowe dla przemysłu zredukowane są często do połowy. Warunki jednak muszą się zmienić, gdy nadejdą surowce dla fabryk, i wtedy w interesie ogólnopństwowym będzie leżało, żeby przemysł mógł otrzymać większe ilości węgla, niż dostawał dotychczas.

W końcu trzeba jeszcze nadmienić, że do działalności Państwowego Urzędu Węglowego należy także ścisła kontrola na miejscu w Zagłębiu Dąbrowskim nad ekspedycją ładunków węglowych z kopalń, a to w tym celu, aby każdy wagon był wysyłany z wiadomością P. U. W. i za legalnym frachtem, do uprawnionego odbiorcy. Usiłowania podjęte w tym kierunku przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu wspólnie z Ministerstwami: Kolei Żelaznych i Apropowizacji, ukłrciły możliwość nadużyć i jeżeli nie usunęły całkowicie, to ograniczyły w znacznym stopniu ilości nielegalnego, „szmuglowanego“ węgla i tym samym ograniczyły spekulację węglową. Poza kompetencją Ministerstwa Przemysłu i Handlu pozostaje jednak węgiel, wydawany jako deputat robotnikom i funkcjonariuszom kolejowym, fabrycznym i t. d., a odstępowany przez nich handlarzom „na pasek“.

Opisana organizacja rozporządza tylko produkcją kopalń Zagłębia Krakowskiego. Podziałem i sprzedażą w Galicji węgla, pochodzącego z tych ostatnich, zajmuje się dotychczas osobna instytucja państwowa: Inspektorat Węglowy, przy współdziałaniu instytucji prywatnej — Polskiego Towarzystwa Handlowego. Obie instytucje mają swoją siedzibę w Krakowie.

21 czerwca 1919 r.

A. Lempicki

I. Górkiewicz

KATEGORJE ODBIORCÓW.

P
R
Z
E
M
Y
S
Ł.

1. Wojsko.
2. Koleje.
3. Kolejki (wąskotorowe).
4. Komunikacja, żegluga.
5. Kopalnie rud.
6. Kopalnie węgla.
7. Kopalnie soli i warzelnie.
8. Kopalnie ropy naftowej.
9. Rafinerja nafty.
10. Huty żelazne.
11. Huty cynk. i miedziane.
12. Przemysł żelazny.
13. Cementownie.
14. Wapienniki i kamieniołomy.
15. Cegielnie.
16. Fabryki szkła.
17. Przemysł chemiczny.
18. Przemysł papierniczo-drukarski.
19. Garbarnie.
20. Przemysł skórzany.
21. Przemysł drzewny.
22. Przemysł włóknisty.
23. Młyny.
24. Olejarnie.
25. Cukrownie.
26. Browary.
27. Gorzelnie.
28. Przemysł spożywczy.
29. Drobny przemysł i rzemiosła.
30. Pozostały przemysł.
32. a) Municypja w Warszawie,
" b) " w Łodzi
" c) " w powiatach (elektrownie, wodociągi, rzeź-
nie, kąpiele i tramwaje).
33. Opał: Magistraty, Szpitale, Szkoły, Sądy, administracje do-
mów, T-wa Naukowe, Izby Skarbowe, Zarządy lasów, Urzę-
dy Prokuratorskie, syndykaty.
34. Rolnictwo.
35. Eksport.

KOLEJNOŚĆ WYKONANIA

Do dnia 1 lipca 1919 roku.

ZAPOTRZEBOWANIA:

- I. Kolei Państwowych i Podjazdowych, Ministerstwa Wojny;
- II. Żeglugi Rzecznej, Kopalń rud i eksport na Zachód (w czerwcu także i Warzelnie soli w Ciechocinku);
- III. Przedsiębiorstw municypalnych, młynów i olejarni, fabryk: „Elektryczność“ i „Radocha“;
- IV. Hut Żelaznych, cynkowych, szklanych, przemysłu żelaznego, cementowni i wapienników, przemysłu papierniczego, opału domowego m. st. Warszawy i m. Łodzi (w czerwcu i Rolnictwa);
- V. Przemysłu Włóknistego, garbarni, chemicznego, oraz przedsiębiorstw, wykonywujących obstalunki rządowe, cukrowni i drożdżowni (w czerwcu i Państwowego Urzędu do spraw jeńców);
- VI. Opału b. miast gubernjalnych, oraz większych miast z ludnością ponad 30000 mieszkańców, cegielni;
- VII. Rolnictwa, przemysłu drzewnego i drobnego przemysłu spożywczego;
- VIII. Browarów i gorzelnii i opału domowego w pozostałych powiatach.

Od dnia 1 lipca 1919 roku.

ZAPOTRZEBOWANIA:

- I. Kolei Państwowych i Podjazdowych Ministerstwa Wojny;
- II. Żeglugi Rzecznej i eksportu na Zachód, kopalń rud, Warzelni soli w Ciechocinku;
- III. Przedsiębiorstw municypalnych, fabryk: „Elektryczność“ i „Radocha“, drożdżowni, młynów i olejarni;
- IV. Hut żelaznych, cynkowych, szklanych, miedzianych i ołowianych, przemysłu żelaznego i metalowego przerobczego,

- cukrowni, rolnictwa, opału domowego m. st. Warszawy i Łodzi;
- V. Garbarni, przemysłu chemicznego, papierniczo-drukarskiego, Państwowego Urzędu do spraw jeńców, opału dla miast: Częstochowy, Włocławka, Pabjanic, Piotrkowa, Zduńskiej-Woli, Zgierza, Płocka i Tomaszowa;
- VI. Przemysłu włóknistego, opału dla miast: Kalisza, Lublina, Radomia, Kielc, Nowo-Radomska, Będzina, Dąbrowy, Siedlec, Sosnowca i Zawiercia;
- VII. Cementowni i Wapienników;
- VIII. Browarów i gorzeln, cegielni, przemysłu drzewnego, drobnego przemysłu spożywczego, opału domowego w powiatach.

KOLEJNOŚĆ WYSYŁKI WĘGLA.

od dn. 1-go Maja 1921 r.

I. Ministerstwo Wojny, koleje, kolejki, elektrownie: warszawska, łódzka, sosnowiecka, białostocka; wodociągi, F-ki „Elektryczność“ i „Radocha“, kopalnie, Naczelny Nadzwyczajny Komisarjat do walki z epidemjami.

II. Huty żelazne, młyny, papiernie: „Myszków“, „Mirków“, „Moes“, „Częstochowa“, „Saenger“, „Pabjanice“, szmatownie, rzemiosła, żegluga, opał Warszawy i Łodzi, uzdrowiska.

III. Przemysł włóknisty, huty szklane, f-ki sody i kwasu siarkowego, f-ki barwników anilinowych, elektrownie: częstochowska, wrocławska i kaliska.

IV. Rolnictwo, tramwaje, huty pozostałe, przemysł metalowy, rafinerje, rozlewnie, f-ki: „Strem“, „Motor“, „Fluid“, „Anstadt“, f-ki ekstraktów garbarskich, garbarnie, szpitale, elektrownie: płocka, pruszkowska, opał miasta Częstochowy, Noworadomska i Kalisza, wapieniki, drożdźownie.

V. Przemysł papierniczo - drukarski, pozostały przemysł chemiczny, przemysł spożywczy, przemysł drzewny, gorzelnie, więzienia, elektrownie pozostałe, opał miast: Płocka, Wrocławka.

VI. Cementownie, cegielnie, browary, f-ki koronek, firanek, kapeluszy i wstążek, przemysł pozostały. Zakłady kąpielowe i rzeźnie miejskie. Opał w miastach pozostałych.

INSTRUKCJA DLA PAŃSTWOWEGO URZĘDU WĘGLOWEGO.

1. Zgłoszenia o przydział węgla na każdy miesiąc zainteresowani powinni składać bezpośrednio w P. U. W. na sześć tygodni przed pierwszym dniem miesiąca, w którym mają miejsce wysyłka. Zgłoszenia, podane wbrew tej zasadzie do innych urzędów Ministerstwa winny być niezwłocznie skierowane P. U. W.

2. P. U. W. prowadzi ewidencję zgłoszeń, oblicza ich sumy p/g kategorii odbiorców, sporządza ogólny bilans węglowy na dany miesiąc i opracowuje projekt, według którego rozporządzalne w tym miesiącu ilości węgla mają być dzielone między kategorjami odbiorców w trzech b. dzielnicach państwa. Projekt ten powinien być rozpatrywany na przygotowawczym posiedzeniu przemysłowym przy współdziałaniu Sekcji Przemysłowej Ministerstwa Przemysłu i Handlu i przemysłowców wszystkich dzielnic, a następnie przedstawiony Międzyministerjalnej Radzie Rozdzielczej, która go zatwierdza i uchwała kolejność wykonywania. Posiedzenia Rady Rozdzielczej winny być zwoływane w pierwszych dniach każdego miesiąca.

3. Podział między poszczególnymi konsumentami ogólnego kontyngentu, uchwalonego przez Radę Rozdzielczą dla przemysłu w b. Kongresówce, odbywa się w Komisji, zwołanej przez Sekcję I Ministerstwa Przemysłu i Handlu z udziałem delegata P. U. W. Delegat ten ma czuwać, aby suma przydziałów nie przekroczyła granic ogólnego przyznanego kontyngentu i ażeby przedsiębiorstwa, pełną działalność których p. Minister Przemysłu i Handlu uznał za niezbędną, otrzymały odpowiednią potrzebną im ilość węgla. Poza tem rozmiar przydziałów pozostałym odbiorcom określa Komisja wyłącznie p. swego uznania. Poszczególne podziały kontyngentu przyznanego dla przemysłu, odbywa się na tych samych zasadach w Krakowie w komisji, zwołanej przez miejscowego delegata Sekcji Przemysłowej z udziałem delegata Inspektoratu Węglowego Krakowskiego.

4. Wszelkie czynności wykonawcze, mające na celu realizację przyznanych odbiorcom przydziałów węgla t. j. sporządzenie i rozesłanie dyspozycji, ich zmiana, kontrola wykonania i t. p. stanowią zakres wyłącznej kompetencji P. U. W., który ponosi całkowitą odpowiedzialność za wykonanie dostaw według ustalonego zgodnie z pp. 2 i 3 planu.

5. Sekcja Przemysłowa Ministerstwa Przemysłu i Handlu ma prawo delegować do P. U. W. swego urzędnika łącznikowego, zadaniem którego będzie mieć specjalną pieczę nad interesami przemysłu, informować P. U. W. o potrzebach oddzielnych przedsiębiorstw, śledzić pg. danych kartoteki za wykonaniem dostaw, występować w oddzielnych wyjątkowych wypadkach z żądaniem przyspieszenia wysyłki, wyznaczenia dodatkowych przydziałów i t. p. Urzędnik łącznikowy powinien zwracać się ze swymi życzeniami wyłącznie od Kierowników Wydziałów. Żadnych zaś rozporządzeń bezpośrednio od siebie wydawać nie ma prawa. Żądania jego powinny być uwzględniane, o ile to nie rujnuje ogólnego planu gospodarki węglowej, o czym decyduje Dyrektor Państwowego Urzędu Węglowego, odpowiedzialny za prawidłowość jego funkcjonowania.

6. Jeżeli przewidziana w miesięcznym planie ogólna rozporządzalna ilość węgla ulegnie wskutek jakichkolwiek przyczyn silnemu obniżeniu (np. zatrzymanie kopalni, lub dowozu z poza granic państwa), lub też, jeżeli ze strony kolei żelaznych, albo naczelnego dowództwa, będzie zgłoszone wymaganie dodatkowej dostawy znacznej ilości węgla, P. U. W., zasiągnąwszy odpowiednich wskazówek od swej bezpośredniej wyższej władzy, jest obowiązany zmienić niezwłocznie plan dyspozycyjny, zmniejszając kontyngenty przyznane oddzielnym kategorjom odbiorców w każdej z trzech b. dzielnic. Redukcja poszczególnych przydziałów pojedynczych zakładów przemysłowych, za wyjątkiem tych, których pełna działalność jest uznana za niezbędną (p. p. 3), powinna być uskutecznią zgodnie z opinią urzędnika łącznikowego Sekcji Przemysłowej Ministerstwa.

7) W razie widocznego, znacznego zwiększenia w ciągu miesiąca przewidzianej w planie rozporządzalnej ilości węgla, winno być zwołane Prezydium Rady Rozdzielczej dla przyznania dodatkowych kontyngentów. Poszczególne podziały dodatkowego kontyngentu

przyznano dla przemysłu, uskutecznią się sposobem wskazanym w p. 3 obecnej instrukcji.

8) W razie otrzymania w ciągu miesiąca przez P. U. W. nieprzewidzianych w planie nagłych zapotrzebowań węgla, zasługujących na uwzględnienie i dających się pogodzić z wykonaniem planu uchwalonego przez Radę Rozdzielczą, Dyrektor Urzędu lub jego zastępca ma prawo załatwiać sprawę samodzielnie. Tylko w wypadkach szczególnej wagi winien on zwracać się o wskazówki do swej bezpośredniej władzy.

9. Wszelkie podania o pozwolenie: a) wywozu węgla za granicę państwa, b) o zwolnienie części węgla z sekwestru w celu zamiany tegoż na produkty spożywcze i c) o pozwolenie przewozu węgla z jednej miejscowości do drugiej, powinny być kierowane do P. U. W., który po porozumieniu się w wypadku a) z Sekcją Handlową, w wypadku zaś b) z Sekcją Górniczo-Hutniczą, występuje przed swą bezpośrednią władzą z motywowanymi wnioskami o wydanie przychylniej lub odmownej decyzji. Sprawy wspomniane w p. c) Dyrektor P. U. W. rozstrzyga samodzielnie.

10. Podania Grup Przemysłowców o pozwolenie zakupów górnośląskiego węgla za pośrednictwem przedstawicieli kopalń, wydaje P. U. W.

11. Na P. U. W. przelewa się wyłącznie prawa rekwizycji węgla, koksu i innych materiałów opałowych, a również kontrola przewozu i spożycia tych materiałów.

Nr. 2813/B. P.

Na powyższą instrukcję dla Państwowego

Urzędu Węglowego zgadzam się

Minister Przemysłu i Handlu

(—) *A. Olszewski*

Warszawa, 7 kwietnia 1920 r.

I N S T R U K C J A

dla Inspektoratu Węglowego w Krakowie.

1) Zgłoszenia o przydział węgla na każdy miesiąc na terenie Małopolski zainteresowani powinni składać bezpośrednio do Inspektoratu Węglowego na 6 tygodni przed 1 dniem miesiąca, w którym ma miejsce wysyłka. Zgłoszenia podane wbrew tej zasadzie do innych urzędów winny być niezwłocznie skierowane w oryginale do Inspektoratu Węglowego.

2) Jeden egzemplarz zgłoszeń (podań) o przydział węgla dla odbiorców przemysłowych, składanych na drukowanych formularzach, składających się z 4 egzemplarzy, do Inspektoratu, winien być w miarę wpływania takowych; odsyłany do Oddziału Małopolskiego Ministerstwa Przemysłu i Handlu. O ile podanie wpłynie w jednym egzemplarzu, Inspektorat powinien odesłać odpis do Oddziału Małopolskiego Ministerstwa Przemysłu i Handlu.

3) Inspektorat prowadzi ewidencję zgłoszeń, oblicza ich sumę podług kategorii odbiorców, sporządza ogólne zestawienie zapotrzebowania na dany miesiąc i przedstawia do P. U. W., dla opracowania ogólnego projektu podziału węgla, który przedstawia się na zażalenie Radzie Rozdzielczej.

4) Kontyngenty, uchwalone przez Radę Rozdzielczą dla poszczególnych kategorii, nie mogą być zmieniane.

5) Podział pomiędzy poszczególnymi konsumentami kategorii: Municypja, Opał domowy, Rolnictwo i Gazownie—odbywa się w Komisji, zwołanej przez Inspektorat Węglowy, złożonej z przedstawicieli: Delegata Rządu na Małopolskę, Magistratów większych miast, Starostw, Gazowni i Rolnictwa.

6) Podział między poszczególnymi konsumentami kontyngentu, uchwalonego przez Radę Rozdzielczą dla przemysłu w Małopolsce,

odbywa się w Komisji, zwołanej przez Oddział Małopolski Ministerstwa Przemysłu i Handlu, z udziałem Delegata Inspektoratu.

Delegat ma czuwać, aby suma przydziału nie przekroczyła granic ogólnego, przyznanego kontyngentu i ażeby przedsiębiorstwa, pełną działalność których P. Minister Przemysłu i Handlu uznał za niezbędną, otrzymały odpowiednią potrzebną im ilość węgla; w razie nieprzydzielenia przez Komisję tej ilości, winien zaprotestować i niezwłocznie zakomunikować o tym do P. U. W. Pozatym rozmiar przydziału pozostałym odbiorcom określa Komisja wyłącznie podług swego uznania.

7) Przed posiedzeniem Komisji Rozdzielczej, Inspektorat Węglowy podaje do wiadomości Oddziałowi Małopolskiemu ogólną ilość węgla, przyznanego dla przemysłu Małopolskiego z podziałem na sortymenty, oraz przesyła odnośne arkusze z wykazami zgłoszeń (zamawiająca firma, jej adres, stacja odbiorcza, zapotrzebowana ilość i sortyment węgla).

Po dokonaniu repartycji węgla przez Komisję, Oddział Małopolski wpisuje do każdej pozycji przydziału, wymieniając ilość węgla i sortyment, oraz życzenia co do Zagłębia i kopalni.

8) Wszelkie czynności wykonawcze, mające na celu realizację przyznanym odbiorcom przydziałów węgla, t. j. sporządzenie i rozesłanie dyspozycji, ich zmiana, kontrola wykonania i t. d., stanowią zakres wyłącznej kompetencji Inspektoratu Węglowego, który ponosi całkowitą odpowiedzialność za wykonanie dostaw według ustalonego podług punktów 3, 5 i 6 planu.

Dyspozycje na kopalnie i ekspozytury na pogranicznych stacjach, winny być dokonane na wysyłkę węgla dla odbiorców przemysłowych, według podanego przez Oddział Małopolski rozdziału co do ilości i sortymentu węgla (o ile jest pokrycie), co zaś do Zagłębia i kopalni w miarę możliwości.

W razie konieczności zmiany sortymentu węgla, Inspektorat porozumiewa się z O. M.

9) Bezpośrednich odbiorców węgla o przyznanym ilościach węgla zawiadamia wyłącznie Inspektorat.

10) Jeżeli przewidziana w miesięcznym planie rozporządzalna ilość węgla ulegnie wskutek jakichkolwiek przyczyn silnemu obniżeniu (np. za wtrzymanie kopalń, zatrzymanie dowozu z poza granic Państwa), lub też, jeżeli ze strony kolei żelaznych, albo Naczelnego Dowództwa będzie zgłoszone wymaganie dodatkowej dostawy znacznej ilości węgla, P. U. W., zasiągnąwszy odpowiednich wskazówek od bezpośredniej wyższej władzy, określa w porozumieniu z Inspektorem, o jaką ilość należy zmniejszyć cały kontyngent Małopolski na dany miesiąc, oraz kontyngenty poszczególnych kategorii odbiorców. Redukcja poszczególnych przydziałów pojedynczych zakładów przemysłowych, za wyjątkiem tych, pełna działalność których jest uznana za niezbędną (punkt 6), powinna być uskuteczniiona przez Inspektorat, zgodnie z opinią Oddziału Małopolskiego Ministerstwa Przemysłu i Handlu.

11) W razie otrzymania znacznego zwiększenia w ciągu miesiąca przewidzianej rozporządzalnej ilości węgla, Prezydjum Rady Rozdzielczej określa ilość, jaka ma przypaść na poszczególne kategorie kontyngentowe Małopolski.

Poszczególne podziały kontyngentów odbywa się na tych samych podstawach, co i zasadniczych, lecz przy współdziałaniu miejscowych członków odpowiednich Komisji.

12) Wszelkie nieznaczne pojedyncze zmiany w dokonywanych przydziałach węgla dla przemysłu mogą być uskutecznione w wyjątkowych wypadkach przez Inspektorat i bez uprzedniego porozumienia z Oddziałem Małopolskim M. P. i H., lecz winny być takowemu niezwłocznie zakomunikowane.

13) Wszelkie podania o pozwolenie a) wywozu węgla zagranicę państwa, b) o zwolnienie części węgla z sekwestru w celu zamiany tegoż na produkty spożywcze, powinny być kierowane przez Inspektorat Węglowy do P. U. W., który w porozumieniu się w wypadku a) z Sekcją Handlową, w wypadku zaś b) z Sekcją Górniczo-Hutniczą, występuje przed swą bezpośrednią Władzą z motywowanymi wnioskami o wydanie przychylniej lub odmownej decyzji, którą niezwłocznie komunikuje Inspektoratowi Węglowemu. O powziętej decyzji, Inspektorat zawiadamia klienta i robi stosowne zarządzenia.

Pozwolenia na przewóz węgla z jednej miejscowości do drugiej wydaje Inspektorat,—o ile chodzi o węgiel przemysłowy w porozumieniu z Oddz. Małopol. Min. Przem. i Handlu.

14) Podania odbiorców o pozwolenie zakupu Górnśląskiego węgla za pośrednictwem przedstawicieli kopalń, winny być kierowane przez nich do Inspektoratu Węglowego, który ze swą opinią odsyła takowe do Państwowego Urzędu Węglowego.

Państwowy Urząd Węglowy pozwolenia na zakup odsyła do Inspektoratu Węglowego. Dostawa zakupionych partji powinna mieć miejsce tylko w granicach przyznaných kontygentów i pod ścisłą kontrolą Państwowego Urzędu Węglowego i jego organów.

15) Oddział Małopolski Min. Przem. i Handlu ma prawo delegować do Inspektoratu swego urzędnika łącznikowego, zadaniem którego będzie: mieć specjalną pieczę nad interesami przemysłu, informować Inspektorat o potrzebach oddzielnych przedsiębiorstw, śledzić podług danych kartoteki za wykonaniem dostaw, występować w wyjątkowych wypadkach z żądaniem przyspieszenia wysyłki, wyznaczenia dodatkowych przydziałów i t, d,

Urzędnik łącznikowy w celu otrzymania lub dania informacji, powinien zwracać się do Kierowników Wydziałów, a w sprawach zmian w uskuteczniionych przydziałach, dodatkowych przydziałów, przyspieszenia wysyłki—li tylko do Inspektora. Żądania jego winny być uwzględnione, o ile to nie rujnuje ogólnego planu przewozu gospodarki węglowej, o czem decyduje Inspektor, odpowiedzialny za prawidłowe funkcjonowanie Inspektoratu.

16) W końcu każdego miesiąca, Inspektorat przesyła do Oddziału Małopolskiego Min. Przem. i Handlu zestawienie wysyłek węgla dla poszczególnych odbiorców przemysłowych, za poprzedni miesiąc.

17) Jak Inspektorat Węglowy, tak i Oddział Małopolski Min. Przem. i Handlu załatwiają korespondencję i klientów li tylko w zakresie swej kompetencji, wobec czego:

- a) wszelkie pisma w sprawach węgla przemysłowego, wpływające do Inspektoratu Węglowego, o ile odnoszą się do spraw ogólniejszych (motywujących konieczność przydziału

wykazujące rację zapotrzebowania, żądające powiększenia przydziału i t. p.), mają być w odpisie przesyłane do Oddziału Małopolskiego Min. Przem i Handlu i odwrotnie, wszelkie pisma, tyżące się czynności Inspektoratu, wpływające do Oddziału Małopolskiego Ministerstwa Przemysłu i Handlu, winny być niezwłocznie w odpisie kierowane do Inspektoratu;

- b) klienci, zgłaszający się do Inspektoratu Węglowego w wyżej wymienionych sprawach winni być kierowani do Oddziału Małopolskiego Ministerstwa Przemysłu i Handlu.

Atenskiy do rozdziału IV

Import węgla zagranicznego

№№ 53 — 57.

The first part of the report deals with the general situation in the country. It is noted that the economy is showing signs of recovery, but that there are still many problems to be solved. The government is committed to a policy of economic reform and to the promotion of social justice.

The second part of the report deals with the results of the recent elections. It is noted that the government has won a clear majority, and that the opposition has also shown significant gains. The government is committed to working with the opposition to ensure a smooth transition of power.

The third part of the report deals with the government's plans for the future. It is noted that the government will continue to work on economic reform and social justice. It will also focus on improving the quality of education and healthcare. The government is committed to a policy of transparency and accountability.

The fourth part of the report deals with the government's relations with other countries. It is noted that the government is committed to a policy of peaceful relations and to the promotion of international cooperation. It will continue to work on strengthening its ties with its neighbors and with the rest of the world.

The fifth part of the report deals with the government's relations with the people. It is noted that the government is committed to a policy of transparency and accountability. It will continue to work on improving the quality of public services and on promoting the participation of the people in the decision-making process.

The sixth part of the report deals with the government's relations with the media. It is noted that the government is committed to a policy of transparency and accountability. It will continue to work on improving the quality of public information and on promoting the freedom of the press.

The seventh part of the report deals with the government's relations with the judiciary. It is noted that the government is committed to a policy of transparency and accountability. It will continue to work on improving the quality of the judiciary and on promoting the independence of the courts.

Annexy do rozdziału IV
Import węgla żelaznicznego.

№ 53 — 57.

I M P O R T

Węgla Karwińskiego

	<u>w 1919 r.</u>	<u>w 1920 r.</u>	<u>w 1921 r.</u>
	tonny	tonny	tonny
Styczeń	81.616,6	45.705,2	19.919,1
Luty	4.464,0	70.708,2	24.743,5
Marzec	9.241,8	70.844,7	23.283,6
Kwiecień	62.036,8	89.463,7	16.729,0
Maj	63.855,5	59.546,1	7.695,1
Czerwiec	57.388,9	—	7.977,8
Lipiec	75.020,7	72.910,7	4.059,3
Sierpień	71.988,8	6.499,1	5.623,8
Wrzesień	73.127,2	6.878,7	2.719,2
Październik	68.728,6	10.486,1	3.163,5
Listopad	69.851,7	15.569,1	5.224,9
Grudzień	62.308,1	16.675,4	1.433,7
R a z e m	<u>699.628,7</u>	<u>465.287,0</u>	<u>122.572,5</u>

I M P O R T
Koksu Karwińskiego

	<u>w 1919 r.</u>	<u>w 1920 r.</u>	<u>w 1921 r.</u>
	tonny	tonny	tonny
Styczeń	8.887,5	11.780,4	10.187,1
Luty	—	14.846,2	12.154,8
Marzec	635,1	16.003,6	20.651,4
Kwiecień	12.491,1	17.562,7	14.805,9
Maj	13.846,0	13.596,5	927,5
Czerwiec	15.527,8	1.128,9	1.530,2
Lipiec	16.474,3	11.352,4	2.152,7
Sierpień	17.284,7	1.871,7	7.747,5
Wrzesień	17.430,9	2.766,2	5.486,3
Październik	18.261,4	4.192,0	5.792,5
Listopad	16.546,2	6.908,4	6.849,3
Grudzień	17.305,3	10.258,3	5.596,4
Razem	154.690,3	111.767,3	93.881,6

Konferencja, odbyta w czasie od 20 do 27 września 1920 r. w Krakowie pomiędzy upoważnionymi delegatami rządów Polskiego i Czechosłowackiego w sprawie wykonania art. 7 decyzji Rady Ambasadorów z d. 28 lipca 1920 r. co do podziału Śląska Cieszyńskiego, Spiża i Orawy doszła do wniosku, że minimalne ilości węgla i koksu, które rząd czechosłowacki ma w myśl tego art. dostarczyć Polsce, nie mogły być za obopólną zgodą ustalone i dlatego delegaci obu stron ustalili sprawę wzajemnych dostaw węgla i koksu, oraz ropy i przetworów ropnych następującą ugodą:

1) Rząd czechosłowacki zwolni na wywóz do Polski dla regularnego wysyłania dziennie, miesięcznie 37,500 (trzydzieści siedm tysięcy pięćset) tonn węgla gazowego i 15,000 (piętnaście tysięcy) tonn koksu z Zagłębia Ostrawsko-Karwińskiego. Z wymienionych ilości węgla conajmniej 50% zwolnionych będzie w sortymentach. Na żądanie Polski zgadza się rząd czechosłowacki zwalniać miesięcznie zamiast 10,000 tonn (dziesięciu tysięcy) węgla odpowiednią ilość koksu, o ile stosunki produkcyjne koksowni na to pozwolą. Dla obliczenia koksu przy zamianie na węgiel miarodajnym będzie każdomiesięczny współczynnik wydajności koksu dla całego Zagłębia Ostrawsko Karwińskiego.

Rząd polski zwolni miesięcznie ze znajdujących się w Polsce zapasów w stosunku produkcji poszczególnych, na wywóz do Czechosłowacji 7,083 (siedm tysięcy osmdziesiąt trzy) tonny ropy naftowej.

2) Sprawa przewozu węgla i koksu oraz ropy i przetworów ropnych uregulowana będzie przez Ministerstwa kolei żelaznych obu Państw w takim czasie, aby wzajemne dostawy nie uległy zwłoce.

3) Za węgiel i koks z Zagłębia Ostrawsko-Karwińskiego liczone będą ceny, obowiązujące dla odbiorców w Czechosłowacji,

t. j. ceny wewnętrzne, urzędowo ustalone przez Ministerstwo robót publicznych w Pradze, podług urzędowych wykazów, które będą każdorazowo nadsyłane Rządowi Polskiemu w ciągu 10-ciu dni po opublikowaniu.

Za ropę liczone będzie za 100 kg. (sto) cena Mk. 1000 (tyśiąc) loko stacja nadawcza, parytet transportowy Borysław. O ile urzędowo opublikowana cena wewnętrzna ropy, przeznaczonej na wyrób przetworów ropnych dla zużycia wewnętrznego, przekroczyłaby Mp. 1000 za 100 kg. parytet transportowy Borysław, natenacza: za dostarczone produkty na mocy niniejszej umowy, obowiązuje ta nowa cena.

Zapłata uskutecznioną zostaje z góry w walucie Państwa dostarczającego, przyczym obie strony zobowiązują się umożliwić zakup potrzebnej waluty.

5) O ile okazałoby się, że wartość dostaw z Czechosłowacji przewyższa wartość z Polski, to Czechosłowacja ma prawo żądać udzielenia zwolnienia na wywóz z Polski do Czechosłowacji przetworów ropnych według normalnego klucza ropnego polskich rafinerji, z wykluczeniem benzyny poniżej 750°, jak długo nie udziela się pozwolenia na wywóz z powodów wojskowych, w ilości odpowiadającej nadwyżce jej dostaw, do maksymalnej ilości 1,250 (tyśiąc dwieście pięćdziesiąt) tonn miesięcznie, a to po cenach, które będą ustanowione przez mieszaną Komisję rzeczoznawców na podstawie ceny ropy, ustalonej w § 3. Do tej ceny ropy doliczone będą normalne koszty przeróbki, włącznie z kosztami aprowizacji robotników i zysk rafinerji, które jednak nie mogą być wyższe, niż przeciętne koszty przeróbki i zysk czechosłowackich rafinerji.

Obie strony kontraktujące zobowiązują się dostarczyć sobie wzajemnie najpóźniej do 20-go dnia następnego po dostawie miesiąca wykaz wysłanych towarów celem wyliczenia nadwyżki wartości dostaw, przyczym Czechosłowacja winna w ciągu dalszym 20 dni podać swe żądania co do dostaw wymienionych w tym paragrafie przetworów ropnych, w przeciwnym razie odpada obowiązek dla Polski—dostarczania tych przetworów.

6. Od towarów wywozowych, na mocy niniejszej umowy, nie może być pobierana żadna specjalna opłata wywozowa, ani też

żadna opłata skarbową, nieobciążająca równocześnie konsumpcji wewnętrznej.

7. Zwalnianie ustalonych kontyngentów odbywać się będzie równocześnie i to tak, aby nie było przerwy we wzajemnych dostawach.

Szczególne gatunki towarów zwalniane będą również równomiernie.

8. Umowa niniejsza w niczym nie narusza ważności innych istniejących umów na dostawy z Polski do Czechosłowacji ropy i przetworów ropnych; Rząd czechosłowacki użyje swego wpływu, aby czechosłowaccy kontrahenci zgodzili się na zmianę polsko-czeskiej umowy kompensacyjnej z dnia 12 marca 1920 r. w tym kierunku, że zamiast całej do tej pory niedostarczonej ilości ropy, dostarczana będzie taka sama ilość przetworów ropnych na warunkach wspomnianej umowy z dnia 12 marca 1920 r.; W razie, gdyby rządowi czechosłowackiemu nie udało się uzyskać zgody kontrahentów czechosłowackich na powyższą zmianę umowy z dnia 12 marca 1920 r. w terminie 30 dni, licząc od dnia podpisania niniejszej umowy, Polska ma prawo potrącać przy dostawach ropy na bieżącą umowę w trzech pierwszych miesiącach po upływie tego terminu te ilości ropy, jakie po dniu 28 września 1920 ekspedjowano na umowę kompensacyjną z 12 marca 1920, a dostarczać w zamian takie same ilości przetworów ropnych po cenach i w stosunku jakościowym ustalonych w umowie z 12 marca 1920 r.

9. Rząd czechosłowacki daje Rządowi polskiemu wszystkie gwarancje, iż towar nabyty na podstawie niniejszej umowy, nie będzie z terytorjum czechosłowackiego wywożony ani w stanie surowym ani przetworzonym.

10. Ilość towarów, przypadająca do dostawy na dany miesiąc, musi być w tym miesiącu dostarczona. Jeżeli jednak strona kontraktująca warunków tego wypełnić nie będzie mogła, jest ona zobowiązana niedostarczone ilości dostawić w całości w następnym miesiącu, w przeciwnym razie strona druga będzie uprawniona zmniejszyć stosunkowo swe dostawy: O ile jedna ze stron pozostaje w zwłoce z odbiorem z przyczyn od niej niezależnych, okoliczność ta nie uprawnia jej do wstrzymania własnych dostaw.

11. Rząd polski i czechosłowacki gwarantują całkowicie wykonanie dostawy towarów, oznaczonych w tej ustawie. W celu kontroli wykonania dostaw przysługuje obu stronom prawo utrzymywania kontrolujących organów w miejscach wysyłki towarów.

12. Umowa niniejsza wchodzi w życie i staje się dla obu stron obowiązującą z dniem 19 września 1920, kończy się zaś z ostatnim dniem miesiąca, który następuje po rozstrzygnięciu Mocarstw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych w sprawie Górnego Śląska, nie później jednak, jak po upływie jednego roku, licząc od dnia jej podpisania.

Umowę niniejszą spisuje się w 2 egzemplarzach w języku czeskim i polskim, których testy są autentyczne.

Kraków, dnia 27 września 1920 r.

Z zastrzeżeniem ratyfikacji przez
Rząd Rzeczypospolitej Polskiej

Z zastrzeżeniem ratyfikacji przez
Rząd Republiki Czechosłowackiej

Meyer

Firlinger

Hofmann

Wisłocki

Adamowski

Dunajewski

Ratyfikowane przez Ministra Spraw Zagranicznych, Sapięgę i zastępcę Prez. Min., J. Daszyńskiego.

I M P O R T
Węgla Górnośląskiego

	<u>w 1919 r.</u>	<u>w 1920 r.</u>	<u>w 1921 r.</u>
	tonny	tonny	tonny
Styczeń	—	145.172,8	283.159,9
Luty	—	225.695,0	263.566,9
Marzec	—	242.514,0	300.116,4
Kwiecień	—	251.312,6	297.496,9
Maj	—	245.032,3	97.913,4
Czerwiec	—	314.391,3	263.314,9
Lipiec	—	364.151,0	46.651,2
Sierpień	—	172.306,4	176.910,0
Wrzesień	—	174.290,6	161.160,2
Październik	1.565,0	103.067,1	80.978,2
Listopad	52.909,0	82.342,7	228.539,4
Grudzień	74.740,4	228.944,0	265.600,4
R a z e m	129.214,4	2.549.220,5	2.465.407,8

I M P O R T

Koksu Górnośląskiego

	<u>w 1919 r.</u>	<u>w 1920 r.</u>	<u>w 1921 r.</u>
	tonny	tonny	tonny
Styczeń	—	15.001,1	19.496,2
Luty	—	18.431,6	18.988,7
Marzec	—	21.970,2	22.354,5
Kwiecień	—	16.462,8	23.600,3
Maj	—	21.982,4	3.705,7
Czerwiec	—	21.445,2	14.448,0
Lipiec	—	23.477,3	2.322,5
Sierpień	—	10.038,9	7.049,5
Wrzesień	—	12.248,8	9.549,0
Październik	2.195,0	10.142,9	7.105,4
Listopad	4.617,5	9.001,7	13.971,9
Grudzień	9.882,5	18.060,9	17.704,1
R a z e m	16.695,0	198.263,8	160.295,8

WYKAZ ZAWIĘZANIA

zawieszony w sprawie o zapłatę
z dnia 10 kwietnia 1931 r.

Annexy do rozdziału V.

Finanse Państwowej Gospodarki Węglowej.

№№ 58—70.

IMPORT

Koksii Górnośląskiego

	w 1919 r. tonny	w 1920 r. tonny	w 1921 r. tonny
Styczeń	—	15.001,1	10.496,2
Luty	—	18.431,6	18.938,7
Marzec	—	21.970,2	22.354,5
Kwiecień	—	16.462,9	23.000,3
Maj	—	17.982,4	17.705,7
Czerwiec	—	16.200,0	16.200,0
Lipiec	—	23.477,3	23.222,5
Sierpień	—	9.830,9	17.049,5
Wrzesień	—	12.248,8	9.549,0
Pazdziernik	2.195,0	10.142,9	7.105,4
Listopad	4.617,5	9.001,7	9.179,1
Grudzień	9.882,6	18.060,9	17.704,1
Razem	16.695,0	198.268,8	160.295,8

WYCIĄG Z PROTOKÓŁU 99-go

posiedzenia Komitetu Ekonomicznego Ministrów
z d. 16 kwietnia 1921 r.

Wniosek Min. Przemysłu i Handlu w przedmiocie uregulowania należności za węgiel dostarczony gazowniom i elektrowniom.

Komitet Ekonomiczny postanowił:

- 1) Przyjmuje się do wiadomości oświadczenie Urzędu Węglowego, że długi wiszące instytucji użyteczności publicznej, jak gazownie i elektrownie, za dostarczony węgiel i koks zostaną ściągnięte do lipca 1922 r.
- 2) Od należności tych ma być płaconym 8%.
- 3) Państwowy Urząd Węglowy zakomunikuje Min. Skarbu ostatecznie ustaloną sumę tych należności w dniu powzięcia uchwały Komitetu Ekonomicznego Ministrów t. j. 16 kwietnia 1921 r.

**Wnioski Ministerstwa Przemysłu i Handlu na Komitet
Ekonomiczny Ministrów.**

1. Ceny płacone kopalniom za węgiel.

Przy wyznaczaniu kopalniom nowych cen za dostarczany węgiel od 1 stycznia 1920 r. kierować się zasadą, żeby kopalnie miały czystego zysku około 15 marek na tonnie węgla.

2. Podatek od wydobytego węgla.

Rozszerzyć na Małopolskę pobieranie podatku skarbowego od wydobytego węgla na tych samych zasadach i w tych samych normach, jakie są stosowane obecnie w b. Królestwie Kongresowem.

3. Jednorazowa zapomoga dla robotników kopalń węgla.

Ministerstwo Przemysłu i Handlu proponuje, aby fundusz niezbędny dla wypłaty zapomogi w sumie 18 milionów marek, Ministerstwo Skarbu przekazało teraz Państwowemu Urzędowi Węglowemu, tytułem pożyczki zwrotnej, która będzie umorzona w przeciągu 5 miesięcy od daty jej wydania.

4. Ceny sprzedażne węgla krajowego.

Przy wyznaczaniu cen sprzedażnych, pobieranych od spożywców węgla, uwzględniać: a) cenę, płaconą kopalniom, b) podatki skarbowe i inne opłaty, c) straty na aprowizację robotników, d) wydatek na jednorazową zapomogę dla tychże robotników i wreszcie e) wytworzenie pewnego rezerwowego funduszu w posiadaniu Rządu.

5. Cena i rozdział węgla importowanego ze Śląska Górnego i Cieszyńskiego.

Przyjmąc za zasadę, iż węgiel importowany liczony będzie odbiorcom po cenach, odpowiadających rzeczywistym kosztom jego nabycia, a Ministrowi Przemysłu i Handlu pozostawiona będzie decyzja, dla jakich kategorii odbiorców węgiel importowany ma być przeznaczony.

Minister Przemysłu i Handlu

(—) A. Olszewski.

Szef Sekcji II

St. Świętochowski.

29.XII 1920 r.

**Kalkulacja cen węgla i koksu
na czerwiec 1921 r.**

Zakup.

Węgiel Karwiński	30.000	×	7.575 (505 kor. czes. × 15)	=	227.250.000 mk. p.
G. Śląski	400.000	×	5.525 (325 mk. niem. × 17)	=	2.210.000.000 " "
Krajowy	500 000	×	2.920	=	1.460.000.000 " "
R a z e m	930.000.	×	4.190	=	3.897.250.000 mk. p.

Koks Karwiński	20.000	×	14.850 (990 kor. czes. × 15)	=	297.000.000 mk. p.
G. Śląski	25 000	×	9,180 (540 mk. niem. × 17)	=	229.500 000 " "

O g ó ł e m 4.423.750.000 mk. p.

Sprzedaż.

Przyjmując cenę węgla dąbrowskiego za X i przeciętą cenę wszystkich węgla za A.

$$30. 1,5 X + 400. 1,25 X + 350 X + 75. 0,87 X + 15. 0,82 X = 930 A$$

$$\text{czyli } 1019,25 X = 930 A = 3.897.250'000 \text{ mk. p.}$$

$$X = 3825 \text{ mk. p.}$$

Węgiel Karwiński	30.000	×	5.750	=	172.500,000 mk. p.
" G. Śląski	400.000	×	4.800	=	1.920.000.000 " "
" Dąbrowski	350.000	×	3.835	=	1 342.250 000 " "
" Krakowski	75.000	×	3.335	=	250.125.000 c "
" Opałowy	75.000	×	3.145	=	234.875.000 " "
R a z e m	930.000	×	4.210	=	3.919.750.000 mk. p.

Koks karwiński	20.000	×	14.000	=	280.000.000 mk. p.
" G. Śląski	25.000	×	9 000	=	225.000 000 " "

O g ó ł e m 4.424.750.000 mk. p.

Sprzedażne ceny p-g gatunków.

Przyjmując cenę grubego za X i przeciętną za A.

$$\text{Dla węgla G. Śląskiego } 40X + 11.0,95X + 40.0,60X + 9.0,50X = 100A$$

$$\text{Krajowego } 52X + 13.0,95X + 23.0,60X + 12.0,50X = 100A$$

	Gruby Kostka	Orzech I " II	Orzech III Pospółka	Miał	Przeciętnie
Węgiel Karwiński	—	—	—	—	5.750
" G. Śląski	6.000	5.700	3.600	3 000	4.800
" Dąbrowski	4.500	4.275	2.700	2.250	3.835
" Krakowski i odkr.	4,000	3.800	2.400	2.000	3.335
" Opałowy	3.750	3,560	2.850	1.875	3.145
Koks Karwiński	—	—	—	—	14.000
" G. Śląski	—	—	—	—	9.000

PREZYDJUM RADY MINISTRÓW. Nr. 2235.

U C H W A Ł A

Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej z 29 stycznia 1921 r., w sprawie walki ze zbytkiem i drożyzną (punkt 4 protokołu).

Na wniosek Komisji Ministerjalnej, wyłonionej przez Radę Ministrów 15 stycznia 1921 r. w sprawie zwalczania drożyzny oraz lichwy wojennej, Rada Ministrów uchwala:

- 1) niepodnoszenie w miesiącu lutym przez rząd cen na produkty, których sprzedaż należy do władz rządowych, a mianowicie: na zboże, mąkę, sól, węgiel, drzewo, naftę i spirytus;
- 2) niepodnoszenie w ciągu lutego taryf kolejowych;
- 3) wezwać zarządy gminne do zastosowania tej samej procedury niepodnoszenia w ciągu miesiąca lutego, którą zastosuje i Rząd.
- 4) wydanie odezwy rządu do producentów i handlujących, w której Rząd wezwie ich do niepodnoszenia cen również w ciągu miesiąca lutego, z zagrożeniem w przeciwnym razie stosowaniem stanowczych i energicznych środków;
- 5) Ministerstwo Przemysłu i Handlu — zgodnie z uchwałami Komisji—przygotuje projekt ustawy o konfiskacie artykułów zakazanych przez Komisję Wwozu;
- 6) Ministerstwo Apropowizacji upoważnia się do odpowiedniego rozszerzenia rozporządzenia, nakazującego ujawnienie wszelkich zapasów, oraz upoważniającego władze do przymusowej ich rozsprzedaży, jak również do wydania rozporządzenia, zakazującego przetworu surowców na luksusowe formy spożycia (w rodzaju cukierków, wszelkich ciast białych i t. p.);
- 7) Ministerstwo Sprawiedliwości winno jeszcze raz wezwać urzędy prokuratorskie do ścigania przestępstw o lichwę z całą bezwzględnością;

8) Ministerstwo Spraw Wewnętrznych winno wydać rozporządzenie do władz administracyjnych, polecając zastosowanie jaknaj-energeticzniejszych środków w kierunku ścigania lichwy towarowej, ponadto wojewodowie i Komisarz Rządu na miasto Warszawę winni otrzymać od Ministra Spraw Wewnętrznych upoważnienie do internowania paskarzy na podstawie ustawy z 25 lipca 1920 r.

W tym celu wojewodowie i starostowie powołują do życia społeczne Komitety, do których należeć powinna propaganda bojkotu drogiego towaru, walka ze wszelkim zbytkiem, opinjowanie w sprawie walki z lichwą w granicach obowiązujących ustaw, wreszcie dostarczanie fachowych ekspertów cen na towary.

PREZYDJUM RADY MINISTRÓW.

Warszawa, dnia 16 lutego 1921 r.

W Y C I A G

z protokołu 18-go posiedzenia Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej z 14 lutego 1921 r.

Rada Ministrów nie przychyliła się do załączonego wniosku (allegat 2) Ministra Przemysłu i Handlu w przedmiocie podwyższenia cen węgla na *marzec 1921 r.*

Za zgodność:

(—) *Studziński*

Dyrektor Departamentu Prezydjalnego

WYCIĄG Z PROTOKÓŁU 94 POSIEDZENIA KOMITETU EKONOMICZNEGO MINISTRÓW W DNIU 3 MARCA 1921 R.

Wniosek Ministra Przemysłu i Handlu w sprawie pokrycia dalszych strat przy sprzedaży węgla przez

- 1) podniesienie cen sprzedażnych węgla i koksu na *kwiecień r. b.* do wysokości rzeczywistych kosztów zakupu;
- 2) amortyzację strat, spowodowanych niepodwyższeniem cen węgla do 1 kwietnia, należy rozpocząć od maja, wzgl. od 1 czerwca.

Komitet Ekonomiczny Ministrów postanowił: *cen węgla na razie nie podnosić.*

WYKAZ CEN SPRZEDAŻNYCH WĘGLA i KOKSU

od 1 Stycznia do 30 Czerwca 1920 roku.

Za okres czasu	Pochodzenie paliwa	G a t u n k i w ę g l a																		Dla wszystkich gatunków	K o k s		
		Gruby		Kostka I.		Kostka II.		Orzech I.		Orzech II.		Orzech III.		Pospółka groszek grysik drobny		M i a ł		Brunatny					
		Mk.	Kr.	Mk.	Kr.	Mk.	Kr.	Mk.	Kr.	Mk.	Kr.	Mk.	Kr.	Mk.	Kr.	Mk.	Kr.	Mk.	Kr.			Mk.	Mk.
Od 1-go Stycznia do 30 Czerwca 1920 roku.	Zagł. DĄBROWSKIE																						
	od 1/1 do 1/4	191	275	191	275	191	275	188	265	188	265	151	220	151	220	105	155	105	155				
	" 1/1 " 1/4 z kop. Flora	201		201		201		193		193		161		161		115		115					
	" 1/4 " 1/6	410		410		410		391		391		322		322		245		245					
	" 1/6 " 30/6	670		670		670		640		640		550		550		400		400					
	Zagł. KRAKOWSKIE																						
	od 1/6 do 30/6	670		670		670		640		640		550		550		400		400					
	Zagł. KARWIŃSKIE																						
	od 1/1 do 29/2																				330.—	675.—	
	" 1/3 " 31/3																				330.—	675.—	
	" 1/4 " 30/4																				560.—	1120.—	
	" 1/5 " 14/5																				950.—	1500.—	
	" 15/5 " 30/6																				1350.—	2400.—	
	Zagł. GÓRNOŚLĄSKIE																						
	od 1/1 do 31/1																						895.—
	dla Kongresówki																					553.—	
	" Małopolski																					521.75	
	od 1/2 do 29/2																						775.—
	dla Kongresówki																					458.50	
	" Małopolski																					434.35	
	od 1/3 do 31/3																						1045.—
	dla Kongresówki																					617.—	
" Małopolski																					587.65		
od 1/4 do 30/4																						1560.—	
dla Kongresówki																					917.50		
" Małopolski																					880.45		
od 1/5 do 14/5																						1975.—	
dla Kongresówki																					1165.—		
" Małopolski																					1165.—		
od 15/5 do 31/5																						1975.—	
dla Kongresówki																					1118.—		
" Małopolski																					1118.—		
od 1/6 do 30/6																						2230.—	
dla Kongresówki																					1315.—		
" Małopolski																					1257.75		

WYKAZ CEN SPRZEDAŻNYCH WĘGLA I KOKSU

od 1 Listopada 1918 r. do 31 Grudnia 1919 r.

Za okres czasu	Pochodzenie paliwa	G a t u n k i w ę g l a																Dla wszystkich gatunków	K o k s			
		Gruby	Kostka I.	Kostka II.	Orzech I.	Orzech II.	Orzech III.	Pospółka groszek grysik drobny	M i a ł	Brunatny												
		Mk. fen.	Mk. fen.	Mk. fen.	Mk. fen.	Mk. fen.	Mk. fen.	Mk. fen.	Mk. fen.	Mk. fen.	Mk. fen.	Mk. fen.	Mk. fen.	Mk. fen.	Mk. fen.	Mk. fen.	Mk. fen.					
w m. Listopadzie 1918 r.	Zagl. DĄBROWSKIE																					
	kop. Saturn	60 10	60.10	59 80	59.20	55 60	45.30	38.20	30.—													
	" Jowisz	60.00	60.—	59.80	59 50	55 60	45.30	38.20														
	" Renard (niemyty)	60 10	59.60																			
	" " (myty)		61.10	61.10	60 60	57.30	56 40	45 80	39.20													
	" Grodziec II	60.10	60.10	60 10	59.80	57.80	55.50	46.30	38.20													
	" Czeladź	59.90	59 90	59.90	59 40	57 50	55.—	45 30	38.—													
	" Milowice	59 50	59 50	59.—	58 50	55 50		45.30	38.—													
	" Antoni	57.90	57.40		56.90	54.40	53.30	43.80	38 20													
" Odkrywki	74.30						61.80															
od 1 Grudnia 1918 r. do 31 Grudnia 1919 r.	Zagl. DĄBROWSKIE	Mk. f.	Kr. h.	Mk. f.	Kr. h.	Mk. f.	Kr. h.	Mk. f.	Kr. h.	Mk. f.	Kr. h.	Mk. f.	Kr. h.	Mk. f.	Kr. h.	Mk. f.	Kr. h.	Mk. f.	Kr. h.	Mk. f.	Mk. f.	
	od 1 do 8/12—18	65.—	120.—	65.—	120.—	65.—	120.—	60.—	110.—	55.—	100.—	50.—	90.—	45.—	85.—	30.—	55.—	30.—	55.—			
	" 9/12—18 r. do 1/5—19 r.	85.—	160.—	85.—	160.—	85.—	160.—	80.—	150.—	75.—	141.—	70.—	132.—	60.—	113.—	40.—	75.—	48.—	90.—			
	" 1/5 do 1/6	85.—	178.50	85.—	178.50	85.—	178.50	80.—	168.—	75.—	157.50	70.—	147.—	60.—	126.—	40.—	84.—	48.—	100 80			
	" 1/6 " 1/9	85.—	161.50	85.—	161.50	85.—	161.50	80.—	152.—	75.—	142.50	70.—	133.—	60.—	114.—	40.—	76.—	48.—	91.—			
	" 1/9 " 31/12	113.—	226.—	113.—	226.—	113.—	226.—	107.—	214.—	100.—	200.—	93.—	186.—	80.—	160.—	53.—	106.—	64.—	128.—			
	kop. Flora:																					
	od 1/8 do 1/9	90.10	71.—	90.10	171.—	90.—	171.—	84.80	161.—	79.—	151.—	74.20	141.—	63.60	121.—	42.40	80.50					
	" 1/9 " 31/12	118.—	236.—	118.—	236.—	118.—	236.—	112.—	224.—	100.—	200.—	97.—	194.—	83.50	167.—	55.50	111.—					
	Zagl. KARWIŃSKIE																					
	od 1/12—r. do 31/5—19 r.																					
	" 1/6 do 9/10	97 50		97 50		97.50		92.—		92.—		92.—		79.—						90.—	120.—	
	" 10/10 31/12	136.—		136.—		136.—		136.—		136.—		136.—		123.—							204.—	
	Zagl. GÓRNOŚLAŃSKIE																					
	w m. Grudniu 19 r.																					
dla Kongresówki																					553.—	895.—
" Małopolski																					521.75	

od 1 Lipca do 31 Grudnia 1920 roku.

Za okres czasu	Pochodzenie paliwa	G a t u n k i w ę g l a									Dla wszystkich gatunków	Brykiety dla odbiorców		Odpadki	K o k s	
		Gruby	Kostka I.	Kostka II.	Orzech I.	Orzech II.	Orzech III	Pospółka groszek grysik drobny	M i a ł	Brunatny		Zagran.	Kraj.			
		Mk.	Mk.	Mk.	Mk.	Mk.	Mk.	Mk.	Mk.	Mk.		Mk.	Mk.			Mk.
w m. Lipsku	Ze wszystkich Zagłębi															
	Dla instyt rządowych	1160—	1160—	1160—	1100—	1100—	930—	930—	810—	810—						
	" przemysłu	1860—	1860—	1860—	1770—	1770—	1490—	1490—	1300—							
	" gazowni										1400—					
" pozost odbiorców		915—	915—	915—	870—	870—	735—	735—	640—	640—						
w m. Sierpniu	Zagl. Dąbrowskie									530—						
	z kop. głębokich	1070—	1070—	1070—	1000—	1000—	900—	900—	820—							
	" odkrywek	900—	900—	900—	820—	820—	710—	710—	630—							
	Węgiel opałowy	800—	800—	800—	725—	725—	620—	620—	550—							
	" Karwińskie										1450—				2500—	
	" Górnosląskie	1310—	1310—	1310—	1235—	1235—	1130—	1130—	1060—						2500—	
" Węgiel opałowy		600—	800—	800—	725—	725—	620—	620—	550—							
	" Krakowskie	900—	900—	900—	820—	820—	710—	710—	630—							
od 1.IX. do 30.XI.	Zagl. Dąbrowskie									700—						
	z kop. głębokich	1265—	1265—	1265—	1180—	1180—	1070—	1070—	970—							
	" odkrywek	1080—	1080—	1080—	995—	995—	885—	885—	785—							
	Węgiel opałowy	970—	970—	970—	885—	885—	775—	775—	675—							
	" Karwińskie										1800—				3500—	
	" Górnosląskie	1520—	1520—	1520—	1435—	1435—	1325—	1325—	1225—						2800—	
" Węgiel opałowy		970—	970—	970—	885—	885—	775—	775—	675—							
	" Krakowskie	1080—	1080—	1080—	995—	995—	885—	885—	785—							
w m. Grudniu	Zagl. Dąbrowskie									1100—						
	z kop. głębokich	1850—	1850—	1850—	1750—	1750—	1600—	1600—	1450—							
	" odkrywek	1600—	1600—	1600—	1500—	1500—	1350—	1350—	1200—							
	Węgiel opałowy	1300—	1300—	1300—	1200—	1200—	1050—	1050—	900—							
	" Karwińskie										2400—				5500—	
	" Górnosląskie	2150—	2150—	2150—	2050—	2050—	1900—	1900—	1750—						4000—	
	" Węgiel opałowy	1300—	1300—	1300—	1200—	1200—	1050—	1050—	900—							
	" Krakowskie	1600—	1600—	1600—	1500—	1500—	1350—	1350—	1200—							
	" Cieszyńskie											2945—	2945—	2400—		
	" Kop. „Sylezya“ dla Małopolski	1600—	1600—	1600—	1500—	1500—	1350—	1350—	1200—							
" Cieszyna	940—	940—	940—	940—	940—	940—	940—	900—								

WYKAZ CEN SPRZEDAŻNYCH WĘGLA I KOKSU

od 1 Lipca 1918 r. do 30 Września 1919 r.

Za okres czasu	Pochodzenie paliwa	G a t u n k i W ę g l a									Dla wszystkich gatunków	Brykiety dla odbiorców		Odpadki	K o k s
		Gruby	Kostka I.	Kostka II.	Orzech I.	Orzech II.	Orzech III.	Pospółka groszek grysik drobny	M i a ł	Brunatny		Zagr.	Kraj.		
		Mk.	Mk.	Mk.	Mk.	Mk.	Mk.	Mk.	Mk.	Mk.		Mk.	Mk.		
w m. Lipcu	Zagł. Dąbrowskie: z kop. głębokich	4490 —	4490 —	4490 —	4265 —	4265 —	2700 —	2700 —	2245 —	6000 —				9000 — 14500 —	
	„ „ odkrywek	3900 —	3900 —	3900 —	3700 —	3700 —	2340 —	2340 —	1950 —						
	„ Górnośląskie	6000 —	6000 —	6000 —	5700 —	5700 —	3600 —	3600 —	3000 —						
	„ Karwińskie														
	„ Krakowskie	3900 —	3900 —	3900 —	3700 —	3700 —	2340 —	2340 —	1950 —						
	„ Cieszyńskie: Kop. „Silesja“ do Małopolski	3900 —	3900 —	3900 —	3700 —	3700 —	2340 —	2340 —	1950 —						
„ „ Cieszyna	3550 —	3550 —	3550 —	3000 —	3000 —	3000 —	3000 —								
w m. Sierpniu	Zagł. Dąbrowskie: z kop. głębokich	5800 —	5800 —	5800 —	5500 —	5500 —	3500 —	3500 —	2900 —	8000 —			12000 — 20000 —		
	„ „ odkrywek	5200 —	5200 —	5200 —	4950 —	4950 —	3100 —	3100 —	2600 —						
	„ Górnośląskie	8000 —	8000 —	8000 —	7600 —	7600 —	4800 —	4800 —	4000 —						
	„ Karwińskie														
	„ Krakowskie	5200 —	5200 —	5200 —	4950 —	4950 —	3100 —	3100 —	2600 —						
	„ Cieszyńskie: Kop. „Silesja“ do Małopolski	5200 —	5200 —	5200 —	4900 —	4950 —	3100 —	3100 —	2600 —						
„ „ Cieszyna	3550 —	3550 —	3550 —	3450 —	3450 —			3000 —							
w m. Wrześniu	Zagł. Dąbrowskie z kop. głębokich	7100 —	7100 —	7100 —	6750 —	6750 —	4300 —	4300 —	3550 —	12000 — 24000 —			16200 — 27000 — 24000 — 40000 —		
	„ „ odkrywek	6400 —	6400 —	6400 —	6100 —	6100 —	3850 —	3850 —	3200 —						
	„ Górnośląskie do 15.9 od 16.9.	11500 —	11500 —	11500 —	11000 —	11000 —	7500 —	7500 —	6000 —						
	„ Karwińskie do 15.9. od 16.9.	22000 —	22000 —	22000 —	21500 —	21500 —	16000 —	16000 —	12000 —						
	„ Krakowskie	6400 —	6400 —	6400 —	6100 —	6100 —	3850 —	3800 —	3200 —						
	„ Cieszyńskie Kop. „Silesja“ do Małopolski	6400 —	6400 —	6400 —	6100 —	6100 —	3850 —	3850 —	3200 —						
„ „ Cieszyna	6400 —	6400 —	6400 —	6100 —	6100 —	5500 —	5500 —	4500 —							

ANNEKSY DO ROZDZIAŁU VI

W sprawie polityki państwa, polityki gospodarczej i polityki społecznej.

1. W sprawie polityki państwa, polityki gospodarczej i polityki społecznej. W sprawie polityki państwa, polityki gospodarczej i polityki społecznej. W sprawie polityki państwa, polityki gospodarczej i polityki społecznej.

2. W sprawie polityki państwa, polityki gospodarczej i polityki społecznej. W sprawie polityki państwa, polityki gospodarczej i polityki społecznej.

3. W sprawie polityki państwa, polityki gospodarczej i polityki społecznej. W sprawie polityki państwa, polityki gospodarczej i polityki społecznej.

Annexy do rozdziału VI.

Polityka Rządu.

№№ 71—85.

4. W sprawie polityki państwa, polityki gospodarczej i polityki społecznej. W sprawie polityki państwa, polityki gospodarczej i polityki społecznej.

	na rok 1934	na rok 1935
1. W sprawie polityki państwa, polityki gospodarczej i polityki społecznej.	1,000	1,000
2. W sprawie polityki państwa, polityki gospodarczej i polityki społecznej.	1,000	1,000
3. W sprawie polityki państwa, polityki gospodarczej i polityki społecznej.	1,000	1,000
4. W sprawie polityki państwa, polityki gospodarczej i polityki społecznej.	1,000	1,000
5. W sprawie polityki państwa, polityki gospodarczej i polityki społecznej.	1,000	1,000
6. W sprawie polityki państwa, polityki gospodarczej i polityki społecznej.	1,000	1,000
7. W sprawie polityki państwa, polityki gospodarczej i polityki społecznej.	1,000	1,000
8. W sprawie polityki państwa, polityki gospodarczej i polityki społecznej.	1,000	1,000
9. W sprawie polityki państwa, polityki gospodarczej i polityki społecznej.	1,000	1,000
10. W sprawie polityki państwa, polityki gospodarczej i polityki społecznej.	1,000	1,000

11. W sprawie polityki państwa, polityki gospodarczej i polityki społecznej. W sprawie polityki państwa, polityki gospodarczej i polityki społecznej.

ZARZĄDZENIE WYKONAWCZE

w sprawie podniesienia zarobków pracowników kopalni-
nych dawnego powiatu Będzińskiego.

1) Wskutek drożyzny, spowodowanej przez wojnę, podnosi się wszystkim pracownikom, zatrudnionym na kopalniach w byłej okupacji austriackiej (powiat Dąbrowski), zarobki tak na dniówkę, jako też od akordów o 100 proc. od dnia 12 listopada 1918 r. włącznie.

2) Dla obliczenia tego dodatku miarodajnymi są te akordy i dniówki, które obowiązywały w październiku 1918 roku.

3) Wszelkie premje i inne dodatki pozostają w pierwotnej wysokości i wypłacane będą na poprzednich warunkach.

4) O ile wartość materiałów wybuchowych lub innych materiałów pomocniczych była wliczana do akordów, ceny ich mają być podniesione do 100 proc.

5) Ceny kontygentowych materiałów spożywczych, które górnicy otrzymują od aprowizacji kopalnianej, nie mogą być podwyższone. Obowiązuje cennik z dnia 1 lutego 1918 r., o ile między przedsiębiorcą a robotnikami nie nastąpi specjana umowa.

6) Normy żywnościowe od dnia 1 grudnia r. b., obowiązujące na obu okupacjach, są następujące:

	dla robotników	dla członka rodzin.
mąka	15,25 kg.	7,62 kg.
kasza	1,62 „	1,12 „
strączkowe	1,91 „	1,20 „
cukier	1,52 „	0,82 „
sól	0,30 „	0,30 „
ziemniaki	30,70 „	18,50 „
mięso	1,64 „	0,61 „
słonina	1,12 „	0,28 „

Zmiana powyższych norm może nastąpić tylko za zezwoleniem Ministerstwa Aprowizacji.

7) Ceny żywności kontygentowej na byłej okupacji niemieckiej należy zniżyć do cen, obowiązujących na byłej okupacji austriackiej.

8) Póki punkt 7 nie zostanie wprowadzony w życie, na byłej okupacji niemieckiej obowiązuje również 100 proc. podniesienia od zarobku w tej okupacji, z uwzględnieniem punktów 2, 3, 4.

9) Z chwilą obniżenia cen żywności w b. okupacji niemieckiej do wysokości cen, obowiązujących w byłej okupacji austriackiej, wysokość zarobków na b. okupacji niemieckiej ma być zrównaną z wysokością zarobków na b. okupacji austriackiej.

Zrównanie to winno nastąpić z dn 1 stycznia 1919 r., licząc 1 markę po 1 koronie 50 halerzy.

10) Ostateczne obliczenie i wypłata 100 proc. podwyżki za m. listopad podług powyższych przepisów winna być uskuteczniiona w najkrótszym terminie, t. zn. d. 19 grudnia 1918 r.

11) Kopalnie, które dotąd na święta dawały robotnikom gwiazdkę, winne od tego zwyczaju nie odstępować.

12) We wszystkich innych gałęziach przemysłu podwyżka zarobków może nastąpić po uprzednich pertraktacjach między poszczególnymi przedsiębiorstwami a robotnikami.

Dr. Kunicki

Komisarz

Wzrost	Waga	Wzrost	Waga
1,70	60,00	1,70	60,00
1,65	55,00	1,65	55,00
1,60	50,00	1,60	50,00
1,55	45,00	1,55	45,00
1,50	40,00	1,50	40,00
1,45	35,00	1,45	35,00
1,40	30,00	1,40	30,00
1,35	25,00	1,35	25,00
1,30	20,00	1,30	20,00
1,25	15,00	1,25	15,00
1,20	10,00	1,20	10,00
1,15	5,00	1,15	5,00

Wzrost i waga w czasie badania

Anneks Nr. 72.

Zasady i warunki użytkowania kapitału, przeznaczonego dla budowy domów robotniczych i rozbudowy kopalń węgla w celu powiększenia ich wytwórczości.

Z osiągniętej przez Rząd przy sprzedaży węgla różnicy pomiędzy ceną, płaconą kopalniom, a ceną, pobieraną od konsumentów, wydziela się po 40 mk. od tonny sprzedanego węgla kamiennego i 25 mk. od tonny węgla brunatnego dla utworzenia kapitału do dyspozycji Ministra Przemysłu i Handlu na cele rozbudowy kopalń i budowy domów robotniczych (postanowienie Komitetu Ekonomicznego Ministrów z dnia 21 lipca 1920 r.).

Z kapitału powyższego będzie zwracana kopalniom część kosztów, poniesionych przez nie na roboty, mające na celu rozszerzenie i powiększenie wytwórczości przedsiębiorstwa, oraz będą wydawane zaliczki na prowadzenie tych robót przy zachowaniu następujących norm i warunków.

Zwrot części wydatków.

1) Wydatki, jakie kopalnie poniosą na rozbudowę, będą im zwracane w granicach, określonych niżej w punkcie 2 i 3 w częściach następujących:

- a) wydatki na kupno maszyn, pomp, kotłów, na pogłębienie szybów, bicie nowych przecznic i szybów oraz na inne tego rodzaju roboty inwestycyjne do 25% rzeczywistych kosztów,
- b) wydatki na materiały i robociznę przy budowie domów robotniczych do 50% rzeczywistych kosztów.

2) Suma, jaka może być wypłacona kopalni tytułem zwrotu części poniesionych kosztów, nie powinna wogóle przekraczać dla węgla kamiennego 40 mk. i dla węgla brunatnego 25 mk. od tonny wysyłki z danej kopalni podług zleceń P. U. W. za dany okres czasu. Wyjątki są dopuszczalne tylko w drodze wskazanej w punkcie 3-im

3) Kopalnia, która w ciągu danego okresu nie prowadziła robót, dających jej prawo do otrzymania zwrotu części kosztów, lub prowadziła je w rozmiarach niedostatecznych dla otrzymania całkowitej sumy, do której mogła mieć prawo z tytułu punktu poprzedniego, zachowuje mimo to prawo na niewykorzystaną w ubiegłym okresie część sumy, jeżeli w ciągu następnego okresu wykona dostateczną ilość robót lub zakupów, dających jej prawo do odpowiedniego zwrotu poniesionych kosztów; w przeciwnym razie niewyzyskane przez daną kopalnię sumy będą użyte, jako dodatkowe zasiłek dla rozbudowy innych kopalń według uznania Ministra Przemysłu i Handlu.

Okresy czasu ustala się trzy-miesięczne, poczynając od 1 sierpnia 1920 r. i po upływie każdego okresu dokonywują się obrachunki z kopalniami.

4) Po skończonym okresie kopalnia przedstawia do miejscowych Urzędów Górniczych szczegółowe wykazy dokonanych robót oraz poniesionych na robocizną i materiały wydatków, poparte odpowiednimi dokumentami.

5) Po stwierdzeniu przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu celowości poczynionych wydatków, zgodności przedstawionych przez kopalnię wykazów z rzeczywistością, Minister Przemysłu i Handlu ustala wysokość sumy, przypadającej kopalni do zwrotu (zależnie od warunków p. 2 i 3 go) i zarządza jej wypłacenie, o ile przedtem nie pobrano zaliczki.

Zaliczki:

6) Minister Przemysłu i Handlu może udzielić kopalni na jej wniosek zaliczki na poczet robót lub zakupów, jakie kopalnia ma zamiar skutecznie w najbliższej przyszłości dla rozszerzenia przedsiębiorstwa.

7) Wysokość zaliczki oraz sposób zabezpieczenia jej zwrotu ustala się przez Ministra Przemysłu i Handlu dla każdego poszczególnego wypadku oddzielnie.

8) Umorzenie wydanej zaliczki odbywa się w miarę postępu robót lub zakupów, zadeklarowanych przez kopalnię przy otrzy

maniu zaliczki oraz w miarę wypełnienia przez nią warunków p. 5 go.

9) Termin trwania zarządzeń niniejszych ustala się od 1-go sierpnia r. b. aż do czasu, nim będą trwały wspomniane we wstępie uchwalone przez Komitet Ekonomiczny Ministrów odliczenia z cen węgla dla uformowania kapitału do dyspozycji Ministra Przemysłu i Handlu na cele rozbudowy kopalń.

Lipiec 1920 rok.

MINISTERSTWO PRZEMYSŁU I HANDLU.

Dnia 10 lutego 1921 r.

Do Rady Zjazdu Przemysłowców Górniczych.

W odpowiedzi na poruszoną podaniem Rady Zjazdu Przemysłowców Górniczych z dnia 26.I r. b. Nr. R. 78, sprawę ustalenia zmienionych przepisów o użytkowaniu funduszu inwestycyjnego, komunikuję, że pozostawiając w mocy istniejące zasady i warunki użytkowania kapitału, przeznaczonego dla budowy domów robotniczych i rozbudowy kopalń węgla, w celu powiększenia ich wytwórczości, wprowadzam w takowych na czas od 1 sierpnia 1921 r., z zastosowaniem zgodnie z życzeniem Rady Zjazdu, wstecz na czas od 1-go sierpnia 1920 r., następujące zmiany:

1) punkt 1-szy otrzymuje brzmienie:

„Wydatki, jakie kopalnie poniosą na rozbudowę kopalń i budowę domów robotniczych będą im zwracane przy zachowaniu warunków, wyszczególnionych w p. 2 i 3 w częściach następujących:

a) wydatki na instalacje nowych maszyn, pomp, kotłów, kardynalnych urządzeń wyciągowych, podsadzkowych i przewozowych oraz budynków z tem związanych, bicie nowych szybów, podstawowych przecznic przewozowych, podszybi, budowę domów maszynowych, stajni, składów materiałów wybuchowych, oraz robót przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu, jako „inwestycyjne“ zakwalifikowanych — do wysokości 40% rzeczywistych kosztów;

b) wydatki na budowę domów robotniczych i urzędniczych, oraz urządzeń o charakterze społecznym i higienicznym, jak np. łaźnie, szkoły, ochronki, domy ludowe, kanalizacja, wodociągi i t. p.—do wysokości 60% rzeczywistych kosztów“.

2) punkt 2-gi otrzymuje brzmienie:

„Suma, jaka może być wypłacana kopalni tytułem zwrotu części poniesionych kosztów, nie powinna przekraczać sumy odliczeń, dokonanych przez Państwowy Urząd Węglowy na skutek wysyłki z tej kopalni, za dany okres czasu“.

3) punkt 3 ci otrzymuje brzmienie:

„Celem odliczenia należnych kopalniom zwrotów, ustala się 6-miesięczne okresy, poczynając wstecz od 1 sierpnia 1920 r. i po upływie każdego okresu dokonywują się obrachunki z kopalniami.

Kopalnia, która w ciągu danego okresu nie prowadziła robót, dających jej prawo do otrzymania zwrotu części kosztów, lub prowadziła je w rozmiarach niedostatecznych dla otrzymania całkowitej sumy, do której mogła mieć prawo z tytułu punktu poprzedniego, zachowuje mimo to prawo na niewykorzystaną w ubiegłym okresie część sumy, jeżeli w ciągu następnego okresu wykona dostateczną ilość robót lub zakupów, dających jej prawo do odpowiedniego zwrotu poniesionych kosztów, w przeciwnym razie niewyzyskane przez daną kopalnię sumy będą użyte jako dodatkowy zasiłek dla rozbudowy innych kopalń, według uznania Ministerstwa Przemysłu i Handlu“.

Minister (—) *Przanowski.*

17,34	39,87	39,87	39,87	39,87	39,87
8,10	19,80	19,80	19,80	19,80	19,80
3,08	0,98	1,98	1,12	11,00	11,00
1,32	0,01	0,82	1,04	3,80	3,80
0,18	0,30	0,15	0,80	0,50	0,50
1,90	0,82	0,28	0,20	0,07	0,07
1,75	1,00	2,75	2,75	2,75	2,75
1,18	1,18	1,18	1,18	1,18	1,18

1. Liczba robotników na kopalniach węgla kamiennego wynosi 82 000 głów.
 2. Liczba robotników kopalni węgla kamiennego na jednego robotnika średnio 58 000 głów.
 Wartość wyrobów węgla kamiennego wynosi 82 000 robotników po zł. 20,51
 82 000 robotników po zł. 17,34
 Wartość mieszana (węgla kamiennego) zł. 2 382,88
 zł. 1 200,40
 1 001,840

ZESTAWIENIE

norm żywnościowych i cen sprzedaży artykułów spożywczych, dostarczanych robotnikom w Zagłębiu Dąbrowskiem, wyznaczonych przez Komisarza rządowego, Dr. Kunickiego.

NAZWA	Cena Mk. za 1 kg.	Dla robotników		Dla członk. rodzin.	
		Klgr.	Wartość. Mk.	Klgr.	Wartość Mk.
Mąka żytnia	0.53 1/2	15.21	8.16	7.62	4.03
Kasza	0.90	1.62	1.46	1.12	1.01
Rośliny strączk.	1.46	1.91	2.79	1.20	1.75
Cukier	2.20	1.52	3.34	0.82	1.80
Sól	0.50	0.30	0.15	0.30	0.15
Mięso	3.80	1.64	6.23	0.61	2.32
Słonina	11.00	1.12	12.32	0.28	3.08
Ziemniaki	0.17	30.70	5.22	18.50	3.15
		54.06	39.67	30.45	17.34

1. Liczba robotników na kopalniach węgla kamiennego wynosi średnio . . 32.000 głów.

2. Liczba członków rodzin wynosi

3 głowy na jednego robotnika średnio . . 96.000 głów.

Wartość artykułów spożywczych wynosi

32.000 robotników po Mk. 39.67 Mk. 1.269.440

96.000 członków rodzin po Mk. 17.34 „ 1.664 640

Wartość miesięczna aprowizacji Mk. 2.934.088

ZESTAWIENIE

cen kontyngentowych, placonych przez kopalnie Zagłębia Dąbrowskiego za artykuły spożywcze, wydawane robotnikom:

	Cena Mk. za 1 klgr.	Kopalnie płać miesięcznie mk.
Mąka żytnia	0.62 $\frac{1}{2}$	761.400
Kasza	1.72	274.099
Rośliny strączkowe lub kasza	1.72	303.270
Cukier	4.72	601.139
Sól	0.50	19.200
Mięso	8.00	888.320
Słonina	11.00	689.920
Ziemniaki	0.23	634.432
		<u>Ogółem Mk. 4.171.780</u>

Dopłata miesięczna do aprowizacji robotników:

$$4.171.780 - 2.934.080 = 1.237.700 \text{ Mk.}$$

Tymczasem Rząd Ludowy Republiki Polskiej, rozumiejąc ciężkie położenie robotników kopalnianych, wynikające z wywołanej przez wojnę drożyzny i niestosunkowo niskich zarobków, uznał za konieczne podnieść stopę zarobkową robotnikom kopalnianym b. okupacji austriackiej o 100% licząc od dnia ustąpienia okupantów, t. j. objęcia władzy przez Rząd Ludowy Polski od 12 listopada 1918 r.

W najbliższym czasie zbierze się komisja mieszana, składająca się z przedstawicieli robotników każdej kopalni, jako też przedstawicieli przedsiębiorców pod przewodnictwem przedstawicieli Rządu Ludowego w celu opracowania szczegółowej instrukcji o podniesieniu zarobków i wprowadzeniu w życie dekretu o 8-mio godzinnym dni-roboczym na kopalniach.

Zważywszy, iż w b. okupacji niemieckiej zarobki robotników kopalnianych są do dnia dzisiejszego wyższe, niż w b. okupacji austriackiej,

zważywszy, iż normy żywnościowe, jako też ceny produktów spożywczych w obydwóch okupacjach zostaną podniesione i zrównane, należy zrównać w obu b. okupacjach stopę zarobkową, a mianowicie do wysokości nowej normy na b. okupacji austriackiej.

Nowe normy zastosować należy już przy najbliższej wypłacie t. j. 15 grudnia.

Przedsiębiorcy przedłożą w najkrótszym czasie nowe kalkulacje cen węgla, wynikające z podniesienia stopy zarobkowej robotników, a Tymczasowy Rząd Ludowy Republiki Polskiej ureguluje w związku z tem monopolową cenę węgla.

Pełnomocny Komisarz na Zagłębie Dąbrowskie
Tymczasowego Rządu Ludowego

(—) *Dr. Kuniecki*

**KOMISARZ TYMCZASOWEGO RZĄDU LUDOWEGO
REPUBLICKI POLSKIEJ.
na powiat Dąbrowsko-Będziński**

Będzin, dnia 13 stycznia r. 1919-go.

Do wiadomości i zastosowania się.

Do Zarządów kopalń w Zagłębiu Dąbrowskim
(Przez Radę Zjazdu).

Z całego szeregu żądań, przedłożonych przez Rady Delegatów Robotniczych, jako też Komitety Kopalniane, część może już dziś być urzeczywistniona w zupełności, niektóre mogą być załatwione w części, inne znów wymagają szeregu prac przygotowawczych, do do których należy przystąpić.

1. Żądania co do wyżywienia sprowadzają się do dwu punktów: podniesienia ilości i poprawy jakości.

Ilość dostarczanych robotnikom środków spożywczych nie może spaść poniżej przepisanej dla Zagłębia normy, a mianowicie:

Normy miesięczne żywności, wydawanej robotnikom i pracownikom w kopalniach węgla w Zagłębiu Dąbrowskim (w kg. na głowę):

	Robotnik lub pracownik	Członkowie rodzin
Mąka żytnia	15,25	7,62
Kasza	1,62	1,12
Rośliny strączkowe	1,91	1,20
Cukier	1,52	0,62
Sól	0,30	0,30
Mięso	1,64	0,61
Słonina	1,12	0,28
Ziemniaki	30,70	18,50

Aby jakość środków spożywczych naprawić, należy użyć wszelkich wysiłków. W tym kierunku wielce pomocnym będzie zaprowadzenie kontroli robotniczej ilości i jakości otrzymywanej kontyngentowej żywności, podziału artykułów spożywczych, kontroli młynów i piekarni, w których wypieka się chleb dla robotników.

Należy przeto w sklepie i magazynie spożywczym ustanowić jednego lub kilku płatnych pracowników z pośród inężów zaufania robotników.

Prócz tego należy się zwrócić do Ministerstwa Wyżywienia o dostarczenie pozakontyngentowej żywności, którą należy sprzedawać po cenie kosztów własnych.

2. O ile kopalnie posiadają składy obuwia, materiały łokciowe, ubrania, bieliznę i t. p., należy te składy jaknajprędzej sprzedać robotnikom po cenie kosztu. Pozostawić należy pewną rezerwę dla byłych robotników, wracających z wojska lub niewoli.

Rzeczy te służyć mają dla osobistego użytku kupujących i ich rodzin i nie mogą być odstępowane osobom trzecim,

$\frac{1}{3}$ część wartości pobranych towarów winna być uiszczona podczas odbioru towaru, pozostałe $\frac{2}{3}$ winny być uiszczone najwyżej w sześć-miesięcznych ratach.

3. Fabryka lub kopalnia winna w zasadzie dostarczyć robotnikom zdrowego mieszkania, wody i światła pomóżliwie niskiej cenie, opału zaś—darmo.

Należy przeto przygotować plan budowy domów robotniczych, wodociągów, przeprowadzenia oświetlenia elektrycznego, by w jak-najkrótszym czasie przystąpić do ich urzeczywistnienia. Wielkiem ułatwieniem w wykonaniu tego wielkiego zadania będzie zamierzona budowa sieci kolei elektrycznych.

Normy wydawanych obecnie na kopalniach deputatów węglowych utrzymuje się, dowóz deputatów do mieszkań robotniczych nie obowiązuje kopalni, natomiast kopalnie dopłacają do każdego korca wydanego deputatu 1 markę lub 1 koronę 80 halerzy na koszt przewozu. Obowiązek dopłaty na przewóz nie obowiązuje tych kopalń, które już rozwożą robotnikom deputaty węglowe. Węgiel deputatowy winien być wolny od kamienia.

4. W granicach możliwości, stworzonych przez dzisiejsze warunki, przedsiębiorca łącznie z kasami chorych zapewnić winien robotnikom i członkom ich rodzin (do 14 go roku życia włącznie) jak najwydatniejszą, bezpłatną opiekę lekarską (lekarz, felczer, akuszerka), bezpłatne leki, w razie potrzeby leczenie szpitalne, umiejętną pierwszą pomoc w razie wypadku na kopalni.

W razie choroby obłożnej chorego należy bezpłatnie przewieźć do szpitala lub udzielić pomocy w domu (lekarska lub felczerska wizyta).

Ambulatorjum i poczekalnia dla chorych winna znajdować się w dogodnym miejscu, odpowiednie posiadać urządzenie i odpowiednio być obszerne i widne.

a) Jeżeli lekarz kopalniany poświadczy, iż robotnik musiał zasięgnąć porady lekarskiej u specjalisty lub z jakiegokolwiek bądź ważnej przyczyny musiał się udać o poradę do lekarza innego, przedsiębiorstwo winno pokryć koszt takiej porady lekarskiej.

Dniówki chorobowe, wypłacone tym, co ulegli wypadkowi podczas pracy w przedsiębiorstwie, należy podnieść o 100% i wypłacać zgodnie z innymi przepisami prawa i odpowiedzialności pracodawcy za wypadki nieszczęśliwe. (Co do innych dniówek chorobowych, wypłacanych przez Kasy Chorych, winny rozstrzygnąć te organizacje.

b) Na każdej kopalni winna znajdować się kąpiel (łaźnia) odpowiednio urządzona, tak by wszyscy robotnicy po ukończonej robocie mogli się tam wykąpać.

5) Strajk nie może być powodem wydalenia robotnika z roboty. Mężowie zaufania robotników (delegaci, Kom. Kopalniane) w okresie sprawowania swych czynności nie mogą być wydaleny z roboty bez wyroku Sądu polubownego lub państwowego.

Są oni pośrednikami między ogółem robotników a przedsiębiorcami.

6. Na kopalniach obowiązują regulaminy wewnętrznego porządku, które mogą być zmienione przez rządowe organy miarodajne (Urząd górniczy).

7. Wynagrodzenie Delegatów Rad Robotniczych i członków Komitetów kopalnianych lub fabrycznych przez przedsiębiorców

uwłaszcza godności klasy pracującej. To samo odnosi się do opłacania urzędników organizacyj robotniczych przez przedsiębiorców np. w postaci nakładania podatku przez robotników na przedsiębiorcę.

Jeżeli jednakże przedsiębiorca zgadza się dobrowolnie utrzymywać urzędników, delegatów i członków Komitetów robotniczych, od obopólnej ugody zależeć będzie sposób i wysokość tego wynagrodzenia. To samo odnosi się do żądania od przedsiębiorców różnych świadczeń w naturze dla Delegatów R. R. i Komitetów Kopalnianych.

W przejściowym czasie aż do ustanowienia inspektoratu pracy a najpóźniej do dnia 15 lutego 1919, póki Komitety Kopalniane lub fabryczne i R. D. R. nie obmyślą źródeł, z których pokrywać mają swe wydatki, związane z urzędowaniem, należy od 1-go stycznia r. b. dwóm członkom Komitetu Kopalnianego (fabr.) wypłacać miesięcznie 550 Mk.

Wszystkie kopalnie i przedsiębiorstwa obwodu, na który rozciąga się działalność K. D. R., porozumieją się z sobą i wypłacą od początku istnienia Komitetu wykonawczego R. D. R. każdemu jej członkowi po 550 mk. miesięcznie o ile: 1) dotąd ci członkowie zapłaty nie otrzymali, 2) o ile są robotnikami jednego z przedsiębiorstw w Zagłębiu.

Każda z większych kopalń, z wyjątkiem towarzystw, znajdujących się w siedzibie R. D. R., wypłaca Komitetowi Kopalnianemu 300 mk. miesięcznie na konieczne wyjazdy, nie daje natomiast do użytku komitetu koni. Wchodzi w życie z dniem 11 stycznia r. 1919

Apro wizacja wszystkim Komitetowym i delegatom należy się taka, jak innym robotnikom.

8. Żądanie zapłaty za strajk polityczny nie tylko obniża znacznie powagę i siłę tego potężnego w ręku klasy pracującej oręża walki o zdobycie praw politycznych, ale ponadto demoralizuje szeregi robotnicze, zbyt pochopne do takich manifestacyj; zapłacony strajk polityczny nigdy nie może być szczerym wyrazem przekonania klasy robotniczej. Komisarjat wypowiada się przeto przeciwko płaceniu za strajki polityczne i w tym sensie każdy na tem tle powstały spór rozstrzygnie.

Zapłatę za strajk natury ekonomicznej należy wówczas dopiero uskuteczyć, jeżeli się okaże, iż strejk był ostatecznym i nieuniknionym środkiem wywalczenia słusznego żądania lub słusznym żądaniem robotników, lub, jeżeli zostanie stwierdzone, że bezrobocie wybuchło nie z winy robotników. W każdym razie strejk ekonomiczny musi być poprzedzony pertraktacjami robotników i przedsiębiorców z odpowiednimi urzędami państwowymi (p. § 5 art. XI Dekretu tymczasowego o ustanowieniu Inspektoratu Pracy.) Inspektoraty Pracy przedsięwzięją środki dla zapobiegania zatargom pomiędzy przedsiębiorcami a robotnikami, badając na miejscu wyniki niezadowolenie i dążąc do polubownego załatwienia sporów.

W sprawie 3-ch tygodniowego t. zw. strejku markowego w b. okupacji niemieckiej uważa Komisarjat, że koszty tego strejku ponieść mają władze niemieckie i włączone będą do ogólnego rozrachunku strat wojennych między państwem niemieckim a Polską.

Wykaz powstałych na tem tle strat włącznie z robocizną i aprowizacją sporządzą w najbliższym czasie zarządy przedsiębiorstw.

9. Funduszem powstałym z kar zarządza i dysponuje, w myśl Ustawy, Urząd górniczy.

10. Zniesienie „wolnonajemnych“ narazie technicznie nie da się wykonać.

11. Biurowość we wszystkich zakładach przemysłowych winna być prowadzona po polsku.

12. Sprawa minimalnej płacy w najbliższym czasie zostanie unormowana dekretem rządowym.

Poleca się Zarządom Kopalń sporządzenie rejestracji strat wynikłych z t. zw. 3-tygodniowego strejku markowego w październiku 1913 r:

Rejestrować należy podług kategorii strat:

- a) zastanowienie produkcji,
- b) aprowizacja,
- c) robocizna i t. d.

Sporządzony rejestr conajprędzej należy skierować przez Komisarjat do Ministerstwa Handlu i Przemysłu.

A. W zakładach górniczych, hutniczych i t. d. praca robotnika trwać ma bez przerw odpoczynkowych najwyżej 8 godzin na dobę, zaś w dni sobotnie 6 godzin.

W tych działach pracy, w których charakter zajęć wymaga dłuższej jednorazowej pracy, ogólna liczba godzin pracy w tygodniu nie może przekraczać 46 godzin, nie wliczając przerw odpoczynkowych.

W górnictwie, dla robotników pracujących na dole 8 mio lub 6-cio godzinny dzień pracy rozumie się z wjazdem i wyjazdem, t. zn.:

Zjazd I-ej zmiany rozpoczyna się o godzinie 6-ej rano, kończy się o 2-ej popoł.

Zjazd II-ej zmiany rozpoczyna się o godzinie 2-ej popoł., kończy się o 10-ej wieczór.

Zjazd III-ej zmiany rozpoczyna się o godzinie 10-ej wieczorem kończy się o 6-ej rano.

W S o b o t y :

Zjazd I-ej zmiany rozpoczyna się o godzinie 6-ej rano, kończy się o 12-ej popoł.

Zjazd II-ej zmiany rozpoczyna się o godzinie 2-ej popoł., kończy się o 10-ej wiecz.

Zjazd III-ej zmiany rozpoczyna się o godzinie 12-ej w nocy, kończy się o 6-ej rano.

B) Zależnie od technicznych urządzeń, każda kopalnia określi czas trwania wyjazdu jednej załogi, przedstawi go do zatwierdzenia urzędowi górnictwu. Zmiany w tym czasie czynić można tylko za zgodą urzędu górnictwego. Każdy robotnik pracujący na dole, normalnie może zjawić się na podszybiu w celu wyjazdu nie wcześniej, niż to określa ustalony na danym szybie czas. O ile robotnik samowolnie skracając dzień pracy, pracodawca może mu od zapłaty za dniówkę potrącić odpowiednią do czasu skrócenia pracy kwotę.

C) Nadliczbowe godziny pracy muszą być specjalnie wynagradzane, przyczem odnośna umowa, dotycząca dobrowolnych nadliczbowych godzin, winna być bezzwłocznie przedstawiona inspektorowi pracy (póki tegoż niema — politycznym władzom administracyjnym)

D) Maszyniści, sygnaliści, palacze, hutnicy oraz wszyscy inni robotnicy, których praca musi trwać bez przerwy, w soboty i nie-

dziele pracują normalnie 8 godzin, za co otrzymują zapłatę dodatkową w myśl ustępu C.

E. W tych oddziałach, gdzie to jest możliwe, robotnicy muszą mieć przerwy na posiłek, przyczem ogólna liczba godzin pracy bez wliczenia przerw odpoczynkowych, powinna odpowiadać normom przepisanyom.

F. Furmani, stajenni, oraz stróże mogą pracować dłużej ponad przepisane normy za dodatkowem wynagrodzeniem (w myśl ustępu C).

(—) *Dr. R. Kunicki*, Komisarz pełnomocny.

Będzin, 13.I 1919 r.

**RADA ZJAZDU PRZEMYSŁOWCÓW GÓRNICZYCH
W KRÓLESTWIE POLSKIM.**

Do Rady Ministrów
Rzeczypospolitej Polskiej
w Warszawie.

*W sprawie przemysłu węglowego
w Zagłębiu Dąbrowskim.*

Niżej podpisani przedstawiciele kopalń węgla w Zagłębiu Dąbrowskim i członkowie Rady Zjazdu Przemysłowców Górniczych zwracają się do Rady Ministrów Rzeczypospolitej w następnym sprawie niecierpiącej zwłoki.

Ceny, płacone kopalniom za węgiel przez Państwową Centralę Węglową, są naogół za wysokie.

W porównaniu z cenami za węgiel z Górnego Śląska, Śląska Cieszyńskiego i Zagłębia Krakowskiego społeczeństwo przepłaci za węgiel z Zagłębia Dąbrowskiego 120 do 150,000,000 marek rocznie, a pomimo tego niepożądanego faktu, zarządy kopalń przy wszelkim wysiłku, nietylko nie wiążą końca z końcem, ale są tak zadłużone, że dalsza eksploatacja kopalń staje się niemożliwa, bo nie mogą nieść przed ich mocodawcami odpowiedzialności za taką gospodarkę.

Przyczyny tego położenia są następujące:

1. Zarządzenie podwyższenia płacy o 100% z jednoczesnym zredukowaniem godzin pracy jest bardzo poważnym czynnikiem podrożenia kosztów własnych wydobycia węgla i to już nietylko przez samą podwyżkę zapłaty, ale przez mniejszą wydajność pracy, gdyż robotnik przy każdej zdwojonej zapłacie nie widzi potrzeby wysiłku, a w wyniku ilość wydobycia spadła nietylko proporcjonalnie do skróconego dnia pracy, ale bardzo poważnie niżej.

Porównywując zarobki i wydajność pracy w Zagłębiu Dąbrowskim i na Górnym Śląsku, musimy z całą stanowczością stwierdzić, że taki stan rzeczy ostać się nie może, bo koszty własne wydobycia będą conajmniej w dwójnasób wyższe, jak gdzieindziej.

2. Drugim czynnikiem nadmiernego podwyższenia kosztów własnych wydobycia jest narzucona zarządom kopalń przez władze okupacyjne aprowizacja robotników w żywność i w dalszym ciągu obarczenie tym nadmiernym ciężarem zarządów kopalń przez zarządzenie wykonawcze Komisarza Rządowego utrzymania cennika na artykuły spożywcze z dnia 1 lutego 1919 r. przy dzisiejszych monopolowych cenach zboża znacznie wyższych, aniżeli podczas okupacji kraju i przy zwiększonych porcjach tak dla robotników, jak i ich rodzin.

Różnica pomiędzy cenami zakupu a cenami, po których oddajemy żywność robotnikom, wynosi na pracujących od 100 do 150 marek miesięcznie, czyli rocznie dochodzi na dużych kopalniach od 1.200.000 do 4.500.000 marek i o tyle więc powiększa straty kopalń.

3. Dołączone odpisy zarządzeń komisarza ludowego i rządowego na powiat Dąbrowsko-Będziński, oraz Rady Delegatów Robotniczych okręgu Sosnowieckiego wskazują, jak zarządzenia te głęboko wkroczyły w dziedzinę gospodarczą przemysłu węglowego. Nie poruszając wprowadzenia 8-mio godzinnego dnia pracy, gdyż ten uzyskał moc prawną na zasadzie dekretu Naczelnika Państwa z dnia 23 listopada r. z. (Monitor Nr. 212 z dnia 25 listopada 1918 r.) winniśmy zasadniczo wypowiedzieć się przeciw skróceniu pracy w soboty do 6-ciu godzin, specjalnie bowiem w kopalniach, gdzie górnik musi przebyć dłuższą drogę od szybu do miejsca roboty i z powrotem i do tej roboty się przygotować, może pozostać na pracę zaledwie $3\frac{1}{2}$ do 4 godzin, więc bieg kopalń w takich warunkach przynosi przedsiębiorstwom czyste straty, jeżeli się weźmie pod uwagę wszystkie koszty, związane z prowadzeniem kopalń, gdyż pociąga za sobą zmniejszenie wydajności, a, co zatem idzie, i podwyższenie kosztów produkcji o 40 do 50% nawet.

Jeszcze ujemniej wpływa na produkcję węgla tymczasowe zarządzenie komisarza rządowego odnośnie zjazdu i wyjazdu górników z kopalni, w którym czas potrzebny na zjazd i wyjazd wliczony jest do 8-ciu godzin pracy w ten sposób, że wyjazd kończy się w 8 godzin po rozpoczęciu zjazdu, więc znowu—zależnie od miejscowych warunków — skraca się czas pracy o 20 do 30 minut, czyli od 4 do 6% i znowu podnosi, i to w stopniu daleko wyższym, niż skrócenie czasu pracy, koszty produkcji, gdy tymczasem na Górnym Śląsku

naprzykład czas pracy liczy się od rozpoczęcia zjazdu do rozpoczęcia wyjazdu.

4) Cały szereg zarządzeń Komisarza Rządowego, zamiast złągodzić stosunki pomiędzy robotnikami a pracodawcami, wprowadza jedynie zamęt lub rozjątrzenie obustronne. Do takich należy zarządzenie jaknajprędzej sprzedaży zapasów obuwia, ubrania, materiałów łokciowych, bielizny i t. p. Przecież zarządy kopalń, mające takie zapasy, nie nagromadziły ich w innym celu, jak tylko dla zaopatrzenia w nie robotników, dały więc dostateczne dowody dobrej woli, może ponad zdolność nawet, bo o podobnym obowiązku nie może być mowy. Dlaczegoż więc Komisarz Rządowy wprowadza ten nakaz! czy dla nadania jeszcze większego autorytetu Radzie Delegatów Robotniczych, a pognębienia zarządów kopalń, przy jednoczesnym dysponowaniu majątkiem tych ostatnich!

Punkt 3 ci zarządzenia jest tego samego charakteru odnośnie dysponowania budowy domów bez zapytania, czy zarządy kopalń znajdują na to fundusze.

W punkcie 4-tym wkracza zarządzenie w ustawy Kas Chorych, które od dziesiątków lat wprowadzono na drodze specjalnych ustaw na kopalniach węgla, a jednocześnie mówi o łaźniach, nie sprawdzwszy, iż na wszystkich większych kopalniach są te urządzenia od lat wielu.

Poleca zarządom kopalń sporządzenie rejestracji strat, wynikłych za strejk w październiku 1918 r. z powodu rozporządzenia kontroli markowej robotników, gdy zarządzenie to było jedynie wykonaniem przepisów z czasów rządów rosyjskich o bezpieczeństwie robót na kopalniach. Wreszcie wprowadza czasowo, bo do 15 lutego r. b., wysoką zapłatę członkom komitetów robotniczych na kopalniach.

Wszystkie te zarządzenia, nie mające żadnych podstaw prawnych, prosimy Radę Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej w jaknajkrótszym czasie uchylić, gdyż, jeżeli nie bezpośrednio, to przynajmniej pośrednio mają one wpływ na wzrost kosztów własnych wydobycia węgla. Nadto winna być wydana wyraźna i jasna dla społeczeństwa instrukcja dla komisarzy rządowych, któraby nie dopuszczała ustanowienia samowolnie sądów polubownych w takich spra-

wach, jak to wskazuje załącznik 5, i samowolnego wywłaszczenia obywatela z majątku, jak to wskazuje załącznik 6.

Najszybszego uregulowania wymagają nie mniej utworzone w pierwszej połowie listopada r. z. rady i komitety robotnicze.

Racji istnienia związków zawodowych robotniczych nie zaprzeczamy, przeciwnie, są one w nowożytnych państwach przy rozwiniętym przemyśle potrzebne i mogą być pożyteczne, atrybucje ich jednak muszą być ujęte w odpowiednią ustawę. Rady i komitety robotnicze, obecnie egzystujące, nie mające określonych ram działalności i pozostawione bez żadnej opieki ze strony Rządu, przywłaszczają sobie z każdym dniem inne i coraz większe prawa, lekceważą rozporządzenia władz państwowych, wydają postanowienia i okólniki, rozsyłają je zarządom kopalń i są tego zdania, że te ostatnie winny ich wszelkie postanowienia spełnić.

Przytoczone załączniki jedynie z ostatnich dni, wskazują na rodzaj i naturę tych żądań: są one najczęściej nie do wykonania, a niektóre wkraczają w dziedzinę atrybucji, przynależnych wyłącznie zarządom kopalń.

Przedłużenie takiego stanu rzeczy jest niedopuszczalne, bo prowadzi do zupełnej dezorganizacji pracy i grozi Państwu Polskiemu wytworzeniem stosunków, jakie przeżywa Rosja, a tymczasem, tak bezpośrednio przez różnorodne wymuszenia, lub bierny opór w pracy, jak i pośrednio przez ciągłe zajmowanie zarządów kopalń nowymi żądaniami, przez stratę czasu i sił na wieczne pertraktacje, przyczynia się do podwyższenia kosztów własnych wydobycia węgla.

VI. Skreśliwszy możliwie treściwie położenie na kopalniach uznając w zupełności, że wszystkie wyłączone przyczyny podrozenia kosztów własnych nie dadzą się odrazu usunąć, niżej podpisani proszą Radę Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej:

a) o wyznaczenie osobnego komisarza, któryby załatwiał wszelkie sprawy robotnicze, rozciągnął opiekę i dozór nad radami i komitetami robotniczymi i określił racjonalne ich atrybucje, dopóki nie zostaną one ujęte w odnośną ustawę;

b) o przejęcie aprowizacji robotników we wszystkie artykuły spożywcze przez organa rządowe, jak to w osobnym, przy

niniejszym załączonym memorjale obszernie umotywowane zostało;

c) o pokrywanie przez Skarb Państwa sprawdzonych należycie kosztów własnych wydobywania węgla, łącznie z kosztem nieodzownej amortyzacji i oprocentowaniem obywatelskim kapitału zakładowego;

d) o uznanie strat, poniesionych przez zakłady górnicze i hutnicze, z powodu działania zarządzenia o podniesieniu zarobków o 100% wstecz i z powodu nieustosunkowania cen sprzedażnych węgla do kosztów produkcji.

Węgiel stanowi substancję, a nie jest przetworem jakiegoś surowca, ilość tej substancji jest ograniczoną — dostarczać więc ją i jeszcze do niej dopłacać w formie ponoszonych strat pieniężnych rzeczywistych — jest nadal nie do pomyślenia.

Zarządy kopalń są pełnomocnikami względem właścicieli tychże i za czynności te odpowiadają na ogólnych zasadach prawa. Prowadzenie kopalń z całą świadomością, że rezultaty będą stale ujemne i będą dawać straty, prowadzące w szybkim tempie do wyczerpania kapitału zakładowego, nie może być ocenione inaczej, jak jako uchyczenie pełnomocnika, odpowiadające artykułowi 1992 kodeksu cywilnego.

Zatem zarządy kopalń przy alternatywie wyboru prowadzenia kopalń ze stałymi i znacznymi stratami, wyczerpującymi kapitał, prowadzącymi bezwzględnie do likwidacji przedsiębiorstw, lub wyboru zamknięcia kopalń i narażenia przez to na jednorazowe mniejsze straty, z zachowaniem przedsiębiorstw do lepszych konjunktur, muszą wybrać drugą alternatywę.

Z uwagi jednak na to, że od produkcji węgla jest zależne zaspokojenie koniecznych potrzeb życia gospodarczego kraju i że przez zamknięcie kopalń spowodowane byłyby bardzo niepożądane dla kraju skutki, jako to: wstrzymanie ruchu kolejowego, niezaspokojenie potrzeb wojskowych, biegu fabryk, funkcjonowanie instalacji miejskich i możliwość opału dla ludności, że nadto spowodowałyby brak pracy, nie tylko dla skupionych w Zagłębiu robotników, ale w całym kraju, interesem Państwa jest, aby kopalnie były nadal czynne.

Zatem Państwo winno przyjąć na siebie te straty, jakie skutkiem prowadzenia kopalń powstają, gdyż niema żadnej racji, aby dla potrzeb ogólnopństwowych jedna gałąź przemysłu ponosiła stale straty.

Warszawa, dnia 15 lutego 1919 roku.

Zarząd Warszawskiego Towarzystwa Kopalń Węgla
i Zakładów Hutniczych

(podp.) *W. Sągajllo.*

Towarzystwo Akcyjne Kopalń Węgla „FLORA“

(podp.) *F. Gadomski.*

Francusko-Rosyjskie Towarzystwo Górnicze

(podp.) *F. Gadomski.*

Towarzystwo Kopalń i Zakładów Hutniczych Sosnowickich

(podp.) *F. Gadomski.*

T-wo Górniczo-Przemysłowe „SATURN“

(podp.) *R. W. Scheibler.*

Grodzieckie T-wo Kopalń Węgla i Zakładów Przemysłowych

Dyrektor Zarządzający (podp.) *Skarbiński.*

Dyrektor Towarzystwa Bezimiennego Kopalń Węgla „CZELADŹ“

(podp.) *Markiewicz.*

Towarzystwo Francusko-Włoskie Dąbrowskich Kopalń Węgla

(podp.) *W. Grabiński.*

Towarzystwo Hr. Renard

(podp.) *Pirszel.*

**RADA DELEGATÓW ROBOTNICZYCH ZAGŁĘBIA DĄBROW-
SKIEGO.—SOSNOWIEC, Staszycza N-r 5.**

N-r 309

OKÓLNIK L. 1.

Do Zarządów kopalń, fabryk i hut.

Niniejszym komunikujemy uchwałę Rady Del. Rob. Zagłębia Dąbrowskiego, powziętą jednomyślnie w d. 27 stycznia r. b.

„Rada poleca Komitetowi Wykonawczemu natychmiast zwrócić się do organizacji przemysłowców w sprawie finansowania wydatków Rady i delegatów. Kom. Wyk. żądanie Rady powinien poprzeć groźbą zbiorowej akcji proletariatu całego Zagłębia.“

W myśl powyższej uchwały Kom. Wyk. postanowił na wniosek Wydziału Finansowego Rady zażądać od Zarządów kopalń, fabryk i hut wypłacenia 1 marki miesięcznie od każdej zatrudnionej osoby na rzecz Rady D. R. Z. D.

Prosimy odpowiedź na powyższe żądanie dać nam nie później 8 lutego r. b.

Przewodniczący (podp.) *Henryk Bicz.*

Sekretarz (podpis nieczytelny).

Sosnowiec, 31 stycznia 1919 r.

**RADA DELEGATÓW ROBOTNICZYCH ZAGŁĘBIA DĄBROW-
SKIEGO—SOSNOWIEC, Staszycą 5.**

N-r 309.

OKÓLNIK L. 2.

Do Zarządów kopalń, fabryk i hut.

Niniejszym komunikujemy uchwałę Komitetu Wykonawczego R. D. R. Z. D., powziętą dnia 22 stycznia r. b. i zatwierdzoną jednogłośnie na plenarnym posiedzeniu Rady d. 27 stycznia r. b.:

„Delegatom do R. D. R., przybywającym tylko na plenarne posiedzenia Rady (4, 5 razy w miesiącu) powinien być wypłacany za stracone dniówki przez przedsiębiorstwa, w których pracują, średni dzienny zarobek za dany miesiąc.

Członkowie Komitetu Wykonawczego i wydziałów Rady, którym praca w Radzie pochłonie więcej dni, aniżeli 4 i 5 w miesiącu, a często wszystkie dni, powinni być wynagradzani przez dane przedsiębiorstwo, przyczem za normę wynagrodzenia miesięcznego bierze się średni dzienny zasadniczy zarobek za miesiące wrzesień, październik i listopad 1918 roku plus 100 proc., pomnożony przez 30 dni z zaliczeniem wszystkich premji. Dni, w które ewentualnie członkowie Kom. Wyk. i wydziałów Rady będą pracować w fabryce lub kopalni, mogą być odliczone z liczby 30-stu i oddzielnie zapłacone.

Przewodniczący (podp.) *Henryk Bicz.*

Sekretarz (podpis nieczytelny).

Sosnowiec, dn. 3 lutego 1919 r.

RADA DELEGATÓW ROBOTNICZYCH ZAGŁĘBIA DĄBROW-
SKIEGO—SOSNOWIEC, Staszycza 5.

N-r 356.

OKÓLNIK L. 3.

Do Zarządów, kopalń, fabryk i hut.

Niniejszym podajemy do wiadomości uchwałę Komitetu Wykonawczego R. D. R. Z. D. z dn. 4 lutego r. b.

Ponieważ na poszczególnych kopalniach zostało wywieszone przez zarządy kopalń ogłoszenie, w którym odmawia się delegatom do Rady środków przewozowych, jak koni i bryczek, natomiast daje im 300 mk. miesięcznie na wyżej wspomniany cel, Komitet Wykonawczy R. D. R. żąda cofnięcia wspomnianego ogłoszenia i udzielania nadal wszystkim członkom R. D. R. niezbędnych dla nich środków przewozowych.

Przewodniczący *Henryk Bicz.*

Za Sekretarza (podpis nieczytelny).

Sosnowiec, 5 lutego 1919 r.

**ZWIĄZEK ZAWODOWY ROBOTNIKÓW I ROBOTNIC PRZEMYSŁU
METALOWEGO W KRÓLESTWIE POLSKIM.—ODDZIAŁ W DA-
BROWIE. — Ul. Stacyjna, dom kolei Dęblińskiej.**

Dąbrowa, d. 23 stycznia 1919 r.

Do Szanownego Zarządu
kop. Kazimierz.

Żądania robotników i robotnic zatrudnionych na powierzchni.

Wobec tego, że zarobki robotników i robotnic, pracujących na powierzchni tak wykwalifikowanych jak i niefachowych są znacznie niższe, niż robotników w innych miejscowościach kraju, Związek Zawodowy Robotników i Robotnic Przemysłu Metalowego w porozumieniu z ogółem robotników, celem polepszenia ich bytu, wystawia następujące żądania:

1. Podniesienie zasadniczej dniówki o 5 (pięć) koron dla każdego robotnika i robotnicy zarówno fachowego jak i niefachowego.
2. Uregulowanie zarobków poszczególnych robotników i robotnic stosunkowo do ich zajęć przez miejscowy Komitet Kopalniany.
3. Nowoprzyjmowani wykwalifikowani robotnicy, poleceni przez Związek Zawodowy Metalowców, powinni otrzymać warunki, na jakich pracują inni robotnicy w tym samym przedsiębiorstwie.

Warunki powyższe obowiązują od 1 stycznia r. b.

Żądania powyższe, opracowane wspólnie z przedstawicielami poszczególnych przedsiębiorstw, są minimum wymagań, jakie robotnicy dla poprawy swego bytu wystawiają.

Sądząc przeto, że na powyższe żądania otrzymamy od Dyrekcji Kopalni w krótkim czasie przychylną odpowiedź, pozostajemy z poważaniem

Prezes (podpis)
Sekretarz (podpis).

**Żądania Sygnalistów Powierzchni wszystkich szybów
Warszawskiego Towarzystwa w Niemcach.**

1. Żądamy 20 koron na dniówkę + 100%.
2. Żądamy 2 dniówki za dni świąteczne.
3. Żądamy praw górniczych za surową odpowiedzialność przy szybach, nadaną nam przez Zarząd Kopalni.
4. Sygnaliści na dole, żądamy 25 koron na dniówkę + 100% i stosownie do powyższych punktów 2, 3.

Dnia 4 lutego 1919 r.

Z powołaniem
Przew. (półgł.)
Zast. (półgł.)

Żądania robotników Warszawskiego Towarzystwa.

1. Wdowy, pozostałe po byłych robotnikach, pracujących na kopalniach Warszawskiego Towarzystwa, mają otrzymywać swoje renty zapomogowe o 100% wyższe niż dotąd, b) wydawanie im opału bezpłatnie, c) pomocy lekarskiej dla siebie i dzieci.

2. Stuprocentowej podwyżki dla chorych wypadkowych i dobrowolnych.

3. Dziewuchy, pracujące na powierzchni, żądają płacy nie mniejszej od 5 koron, a nie zaś, jak dotąd było, 2 kor. 90 hal. O ile zaś robi tę samą robotę, co i mężczyzna, ma otrzymywać taką samą zapłatę, jak i mężczyzna.

4. W myśl uchwały, powziętej na ogólnem zebraniu w d. 16 b, m., żeby wszyscy robotnicy, pracujący na kopalniach Warszawskiego Towarzystwa, byli opodatkowani jeden hałecz od każdej zarobionej przez robotnika korony.

Jakoteż opodatkowanie Towarzystwa na rzecz powyższą również taką samą sumą (tj. 1 hał. od korony) na utrzymanie wdów, sierot i ochronek.

5. Żądamy w najszybszej chwili otwarcia szpitala dla chorób zakaźnych.

6. Wypłaty zaliczek i wypłat mają się rozpoczynać nie później, jak od godziny 1 po południu.

Gdyż takowe przeciągają się do godz. 4 po poł.

W przeciwnym razie żądają robotnicy zapłaty za swoje stracone dniówki. Bo czas stracony z winy Towarzystwa ma ponosić Towarzystwo.

7. Żądamy telefonu w kancelarji Rady Del. Robot., jakoteż dołożenia do biura Rady Del. Robot. odpowiedniej ilości krzeseł i przyrządów piśmiennych, tj. papieru, piór, ołówków i t. p.

Przewodniczący

J. Drożdż.

Rozporządzenie

Ministra Pracy i Opieki Społecznej o wprowadzeniu instytucji mężów zaufania robotników i komitetów kopalnianych w kopalniach Zagłębia Dąbrowskiego oraz komisji rozjemczych do rozstrzygania spraw, wynikłych przy stosowaniu umowy z d. 25.VIII 1919 r.

Na podstawie umowy, zawartej w dniu 25 sierpnia 1919 r. pomiędzy delegatami Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej i Związkami Zawodowymi Robotników Przemysłu Górniczego postanawiam, co następuje:

I. MEŻOWIE ZAUFANIA.

Art. 1. Ogół robotników i robotnic w każdej kopalni wybiera na okres 6-miesięczny mężów zaufania od każdej rozpoczętej setki zatrudnionych w kopalni robotników i robotnic.

Art. 2. Każdy robotnik i robotnica głosuje na tyłu kandydatów, ilu mężów zaufania przypada na daną kopalnię.

Art. 3. Wybory są bezpośrednie, tajne i proporcjonalne według systemu, przyjętego przy wyborach do Sejmu Ustawodawczego.

Art. 4. Bierne prawo wyborcze przysługuje tym robotnikom i robotnicom zatrudnionym w danej kopalni, którzy w chwili wyborów ukończyli 21 lat.

Art. 5. Wyborami kierują Zarządy Związków Zawodowych Robotników Przemysłu Górniczego, wyłaniając wspólną Komisję Wyborczą.

Art. 6. Mężowie zaufania są organami pomocniczymi Komitetów Kopalnianych.

Art. 7. Zadaniem mężów zaufania jest:

- 1) pośredniczyć pomiędzy robotnikami swej kopalni, a Komitetem Kopalnianym we wszystkich wypadkach sporów i nieporozumień, powstałych z Zarządem Kop.;
- 2) donosić Komitetowi Kopalnianemu o wszystkich zauważonych przyczynach obniżenia się wydajności pracy;
- 3) czuwać nad prawidłowością i intensywnością pracy w kopalni;

4) w razie powołania na członka Komitetu Kopalnianego — wypełniać jego obowiązki.

Art. 8. Mężowie zaufania za swe czynności wynagrodzenia nie pobierają.

II. KOMITETY KOPALNIANE.

Art. 9. Po dokonaniu w kopalni każdorazowych wyborów zarządy związków zawodowych wyznaczają z pomiędzy mężów zaufania jako członków Komitetów Kopalnianych:

1) jednego, o ile kopalnia zatrudnia nie więcej niż 100	robotn.
2) dwóch	" " 100—300 "
3) trzech	" " 300—500 "
4) czterech	" " więcej niż 500 "

Art. 10. Zarządom związków zawodowych przysługuje prawo odwołania członka Komitetu Kopalnianego i wyznaczenie na jego miejsce następcy z uwzględnieniem art. 9 i 11 przepisów niniejszych.

Art. 11. Przy wyznaczeniu członków Komitetów Kopalnianych z pośród mężów zaufania, wybranych z różnych list kandydatów, obowiązuje zasada proporcjonalności, przyjęta przy wyborach do Sejmu Ustawodawczego.

UWAGA: W razie choroby lub ustąpienia członka Komitetu Kopalnianego zostaje w wyżej wskazany sposób wyznaczony jego czasowy lub stały zastępca. W razie braku kandydata, zarządza się nowe wybory mężów zaufania.

Art. 12. Członkowie Komitetu Kopalnianego dzielą swe czynności pomiędzy siebie na podstawie wzajemnego porozumienia.

Art. 13. Do czynności Komitetu Kopalnianego należy:

- 1) uczestniczyć w rozważaniu wszelkich spraw, zgłaszanych przez mężów zaufania kopalni;
- 2) w razie wyznaczenia na członka Komisji Rozjemczej, wypełniać jego obowiązki;
- 3) pośredniczyć w zatargach i nieporozumieniach, powstałych pomiędzy zarządem danej kopalni i robotnikami oraz w razie niemożności polubownego załatwienia tych zatargów zawiadamiać o tem zarządy związków zawodowych;

4) komunikować zarządowi kopalni o brakach w urządzeniach technicznych i administracji kopalni ze względu na wzmózoną wydajność i bezpieczeństwo pracy;

5) czuwać nad należytą aprowizacją robotników przez:

a) uczestniczenie w kontroli nad jakością artykułów spożywczych i pierwszej potrzeby, dostarczanych na użytek robotników danej kopalni;

b) komunikowanie zarządowi kopalni potrzeb i życzeń robotników, dotyczących aprowizacji;

c) czuwanie nad sprawiedliwym podziałem aprowizacji pomiędzy robotnikami;

d) współdziałanie w sporządzaniu rejestracji osób, uprawnionych do korzystania z aprowizacji kopalnianej;

Art. 14. Każdy członek Komitetu Kopalnianego pobiera od zarządu kopalni wynagrodzenie dzienne w wysokości swego przeciętnego zarobku dziennego w ciągu ostatniego przepracowanego miesiąca wraz z premją za regularne uczęszczanie do roboty oraz z premją rodzinną (tak zwaną socjalną). Członkowie Komitetu Kopalnianego korzystają z aprowizacji kopalnianej narówni z ogółem robotników; pozatem nie przysługuje im prawo do żądania żadnych innych świadczeń od zarządów kopalni.

III. KOMISJE ROZJEMCZE.

I. *Skład Komisji.*

Art. 15. Komisja składa się: z przedstawiciela Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej jako przewodniczącego, dwóch członków stałych i dwóch członków niestałych.

Art. 16. Członkami stałymi są:

a) przedstawiciel Rady Zjazdu Przemysłowców Górniczych w Dąbrowie Górniczej;

b) przedstawiciel Związków Zawodowych Robotników Przemysłu Górniczego Zagłębia Dąbrowskiego.

Art. 17. Członkami niestałymi są:

a) przedstawiciel Zarządu kopalni, której dotyczy rozpatrywana sprawa;

b) przedstawiciel robotników tejże kopalni z pośród Komitetu Kopalnianego.

2. Czynności Komisji.

Art. 18. Komisja w składzie członków stałych pod przewodnictwem przedstawiciela Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej zbiera się raz na tydzień w sobotę i rozpatruje sprawy, które wpłynęły bądź od Rady Zjazdu Przemysłowców Górniczych, bądź od Związków Zawodowych Przemysłu Górniczego jeśli zajdzie tego potrzeba, wyznacza dzień i godzinę do rozpatrzenia sprawy na miejscu.

Art. 19. Przy rozpatrywaniu sprawy na miejscu powyższy skład Komisji winien być uzupełniony przez powołanie członków niestałych, wymienionych w art. 17.

Art. 20. Do kompetencji Komisji należy rozpatrywanie i rozstrzyganie wszelkich nieporozumień i zatargów, powstałych pomiędzy robotnikami przemysłu górniczego w Zagłębiu Dąbrowskim i Zarządami kopalń na tle stosowania umowy z dnia 25 sierpnia 2818 r., a w szczególności:

a) rozpatrywanie i rozstrzyganie wątpliwości i sporów, powstałych przy stosowaniu art. 6 Umowy (przyznanie robotnikowi akordowemu dniówki gwarantowanej);

b) rozpatrzenie sprawy, wynikającej z art. 8 Umowy (Zobowiązanie się robotników do podniesienia wydajności pracy o 25%) i wydanie w tej sprawie swej opinii;

c) wydawanie opinii w sprawach, objętych przez art. 10 Umowy (Rewizja umowy w razie wzrostu lub spadku cen artykułów pierwszej potrzeby).

Art. 21. Postanowienia Komisji zapadają większością głosów; w razie równości głosów rozstrzyga przewodniczący.

Art. 22. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Minister Pracy i Opieki Społecznej

w z. (—) Dyrektor

5.IX 1919 r.

**Dane na 1 dniówkę 1921 r. z kopalń głębokich
Zagi. Dąbrowskiego.**

A. Robotnik przeciętny, obarczony rodziną z 3 osób:

1) Zarobek dniówkowy	Mk. 170	
2) Premja za regularne uczęszczanie do pracy	" 12	
3) Świadczenia w naturze		
a) aprowizacja	Mk. 199,38 *)	
b) ubranie (bielizna)	" 4,00 *)	
c) obuwie	" 7,00 *)	
d) deputat węglowy	" 22,22	
e) mieszkanie	" 2,40	" 235
	<hr/>	<hr/>
	Razem	Mk. 417

1) Stanowi 40.77 % od całości

2) " 2.88 % " "

3) " 56.35 % " "

B. Górnik, obarczony rodziną z 3 osób;

1) Zarobek akordowy	Mk. 280
2) Premja	" 12
3) Świadczenia w naturze	" 235
	<hr/>
	Mk. 527

1) Stanowi 53.13% od całości, z czego na gwar. dn. przy-
pada 29.89% i na nadwyżkę akordową 23.24%

2) Stanowi 2.28%

3) " 45.59%

*) Różnica wartości po cenach rządowych i kopalnianych.

	R o b o t n i k				C z ł o n e k r o d z i n y r o b.			
	Ilość miedzienna w kilogr.	Cena kopalniana za kilogr.	Wartość przydziału	Cena rządowa za kilogr.	Wartość przydziału	Ilość miedzienna w kilogr.	Wartość po cenie kopalnianej	Wartość po cenie rządowej
Mąka żytnia	15.25	0.54	8.24	34.88	531.92	6.62	3.57	230.91
" pszenna	1.20	1.22	1.46	62.25	74.70	1.00	1.22	62.25
Kasza	1.62	1.45	2.95	108.—	174.96	1.12	1.62	120.96
Strączkowe	1.91	1.60	3.06	66.50	127.01	1.20	1.92	79.80
Ziemniaki	30.70	0.17	5.22	7.56	232.09	18.50	3.15	139.86
Cukier	1.52	2.20	3.34	65.—	98.80	0.82	1.80	53.30
Sól	0.80	0.50	0.40	8.80	6.64	0.08	0.40	6.64
Mięso	3.00	3.80	11.40	155.—	465.—	1.00	3.80	155.00
Tłuszcze	1.12	11.—	12.32	240.—	268.80	0.80	8.80	192.00
Nafta	0.80	1.34	1.07	10.34	8.27	0.08	0.11	0.83
			48.86		1988.19		26.39	1040.55

Strona 2

A. Robotnik

1) Zarobek
2) Premja
3) Saldo

1) Stanow
2) Stanow
3) Stanow

B. Górnik

1) Zarobek
2) Premja
3) Saldo

1) Stanow
2) Stanow
3) Stanow

*) Roznica w

1040 22	0 23	1088 10	48 80	0 80	1040 22
0 14	0 08	8 31	1 01	1 13	53 13%
8 80	0 20	502 30	18 33	3 00	2 28%
8 80	1 00	802	11 40	0 80	45 59%
0 40	0 08	0 04	0 40	1 23	
1 80	0 83	208 80	3 34	0 70	
3 12	18 20	835 08	42 33	3 30	
1 80	1 80	151 91	3 00	1 20	
51 83	1 18	114 80	8 62	1 63	
51 83	1 00	14 30	1 49	1 30	
330 81	4 83	231 83	8 34	0 24	

1040 22	1088 10	48 80	56 35	0 80	53 13%
0 23	8 31	1 01		1 13	2 28%
108 00	502 30	18 33		3 00	45 59%
122 00	802	11 40		0 80	
2 04	0 04	0 40		1 23	
23 30	208 80	3 34		0 70	
130 80	835 08	42 33		3 30	
10 80	151 91	3 00		1 20	
130 80	114 80	8 62		1 63	
2 32	14 30	1 49		1 30	
330 81	231 83	8 34		0 24	

1040 22	1088 10	48 80	56 35	0 80	53 13%
0 23	8 31	1 01		1 13	2 28%
108 00	502 30	18 33		3 00	45 59%
122 00	802	11 40		0 80	
2 04	0 04	0 40		1 23	
23 30	208 80	3 34		0 70	
130 80	835 08	42 33		3 30	
10 80	151 91	3 00		1 20	
130 80	114 80	8 62		1 63	
2 32	14 30	1 49		1 30	
330 81	231 83	8 34		0 24	

dn. przy-

*) Roznica w

Annexy do rozdziału VII

Przejście do wolnego handlu.

№№ 86 — 109.

ROZPORZĄDZENIE
MINISTRA PRZEMYSŁU i HANDLU

z dnia 18 marca 1921 r.

w przedmiocie wolnego handlu węglem, przewożonym drogą wodną z kopalń Zagłębia Krakowskiego i Dąbrowskiego do miejscowości, położonych nad Wisłą i Przemszą.

Na zasadzie Ustawy z dnia 14 lipca r. 1920 w sprawie udzielenia Ministrowi Przemysłu i Handlu nadzwyczajnych pełnomocnictw do uregulowania spraw opałowych (Dz. Ust. Rz. P. z r. 1920 Nr. 75, poz. 508), zarządzam co następuje:

§ 1. Zezwala się na wolny handel węglem, przewożonym drogą wodną z kopalń Zagłębia Krakowskiego i Dąbrowskiego do miejscowości, położonych nad Wisłą i Przemszą.

§ 2. Dowóz węgla z kopalń do wody oraz od brzegu do konsumentów należy uskuteczniać własnymi środkami kopalń lub odbiorców (furmanki, automobile, kolejki podjazdowe), w żadnym razie nie można go przedsięwzierać kolejami państwowymi.

§ 3. Wysłany w ten sposób węgiel winien być traktowany, jako odstąpiony kopalniom po cenach ustalonych dla konsumentów na miesiąc wysyłki, i zgodnie z tem będzie liczony i księgowany.

§ 4. O wysyłkach wodą kopalnie powinny składać szczegółowe raporty dzienne miejscowym ekspedytorom Ministerstwa Przemysłu i Handlu, t. j. Inspektoratowi Węglowemu w Krakowie oraz Wydziałowi Ekspedycji w Sosnowcu.

§ 5. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Minister Przemysłu i Handlu

(—) S. Przanowski.

ROZPORZĄDZENIE
MINISTRA PRZEMYSŁU I HANDLU.

z dnia 10-go maja 1921 roku

w przedmiocie wolnego handlu węglem brunatnym i brykietami węglowymi.

Na zasadzie Dekretu z dnia 27 stycznia 1919 roku w przedmiocie sekwestru surowców (Dziennik Praw Nr. 10, poz. 124) oraz Ustawy z dn. 14 lipca 1920 r. w sprawie udzielenia Ministrowi Przemysłu i Handlu nadzwyczajnych pełnomocnictw do uregulowania spraw opałowych (Dz. U. Nr. 75, poz. 508), postanawiam, co następuje:

Art. 1. Zezwala się od dnia 1 czerwca r. b. na wolny handel węglem brunatnym i wszelkiego gatunku brykietami węglowymi na terytorjum Państwa Polskiego po cenach ustalonych przez bezpośrednie porozumienie się producentów z odbiorcami.

Art. 2. Wysyłki węgla brunatnego i brykietów kolejają odbywać się będą nie inaczej, jak za listami przewozowymi, wydawanymi przez Państwowy Urząd Węglowy.

Art. 3. Wszelkie podatki skarbowe i samorządowe od dnia 1 czerwca r. b. winny być wpłacane bezpośrednio przez płatników do kas właściwych w sposób wskazany przez odnośne ustawy i rozporządzenia podatkowe.

Art. 4. Wszelkie świadczenia Rządu na rzecz przedsiębiorców kopalnianych i robotników z dnia 1-go czerwca r. b. ustają.

Art. 5. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie w dniu 1 czerwca 1921 roku.

M i n i s t e r

(—) *Przanowski*

Warszawa, dnia 10 maja 1922 roku,

**Ministerstwo Przemysłu
i Handlu
Departament Górnico-
Hutniczy.**

14 Maja 1921 r.

W najbliższych dniach na Radzie Ministrów będzie rozważany wniosek o zniesieniu sekwestru węgla krajowego i wprowadzenia wolnego handlu węglem w całej Polsce. Ceny za węgiel byłyby ustalone przez wzajemne porozumienie sprzedającego i kupującego. Wszelkie świadczenia Rządu na rzecz przedsiębiorstw kopalnianych i robotników ustałyby z dniem wprowadzenia wolnego obrotu węglem. Import węgla i koks z zagranicy oraz eksport węgla zagranicę pozostałyby narazie nadal w rękach Rządu.

Proszę o możliwie spieszne wypowiedzenie swej opinii.

M i n i s t e r

(—) *Przanowski*

Do Izby Przemysłowo-Handlowej w Poznaniu, Krakowie i Lwowie.

„ Centralnego Związku Polskiego Przemysłu, Górnictwa, Handlu

„ i Finansów w/z

„ Rady Zjazdu Przemysłowców Górniczych w/m

CENTRALNY ZWIĄZEK POLSKIEGO PRZEMYSŁU, GÓRNICICTWA,
HANDLU I FINANSÓW.

Nr. 1731.

Warszawa, d. 2 czerwca 1921 r.

Chmielna Nr. 2.

Do Ministerstwa Przemysłu i Handlu.

W odpowiedzi na list Ministerstwa, z dnia 14 ub. m. za Nr. W. G. 46/21 zawiadamiamy, że Rada Centralnego Związku na posiedzeniu w dniu 23 ub. m., specjalnie zajmowała się sprawą ewentualnej likwidacji Państwowego Urzędu Węglowego i wprowadzenia wolnego handlu węglem.

Rada Centralnego Związku, po szczegółowej dyskusji, uznała wprowadzenie wolnego handlu węglem za bardzo pożądane. Wolny handel musi być jednak zupełny, a więc import i eksport nie powinien być prowadzony przez Rząd. Również byłoby sprzeczne z zasadami wolnego handlu powierzenie handlu węglem koncesjonowanemu towarzystwom, które w tym wypadku przejęłyby monopol państwowy.

Przyjęto też wniosek Rady Zjazdu Przemysłowców Górniczych, w myśl którego wprowadzenie w życie wolnego handlu węglem może być dokonane dopiero w trzy miesiące od chwili ogłoszenia odnośnego rozporządzenia, ażeby w międzyczasie sfery zainteresowane mogły się przygotować do tej zmiany. Przytem Rada wskazała na konieczność zapewnienia kolejom prawa pierwokupu na 3/5 grubszych gatunków.

Rada Centralnego Związku wyraziła wreszcie zdanie, że najlepszym regulatorem cen, będzie obca konkurencja. Zachód ma już nadprodukcję węgla i dlatego ceny u nas nie mogą przekroczyć cen, po jakich moglibyśmy otrzymać węgiel zagraniczny. Obecne ceny węgla, po wprowadzeniu wolnego handlu, niewątpliwie wzrosną i będzie to zupełnie zrozumiałe, jeśli weźmiemy pod uwagę, że ceny węgla wewnątrz kraju nie podskoczyły w równym stopniu, jak koszty

produkcji lub też węgla śląskiego i że skutkiem tego Państwowy Urząd Węglowy dokłada do gospodarki węglowej 1,3 miljarda marek miesięcznie. Jest więc jasne, że prywatne przedsiębiorstwa nie mogą pracować z takim deficytem, musiałyby zwiększyć ceny węgla. Deficytowa gospodarka Państwowego Urzędu Węglowego musi więc być uregulowana koniecznie przed wprowadzeniem wolnego handlu węglem.

Zarząd Centralnego Związku
Polskiego Przemysłu, Górnictwa
Handlu i Finansów

(—) *Lempicki.*

L. 3440.

We Lwowie, d. 18 maja 1921 r.

Do Ministerstwa Przemysłu i Handlu w Warszawie.

Załatwiając pismo L. W. G. 46/21 z dn. 14 b. m., oświadcza się podpisana Izba Handlowa i Przemysłowa, jak to już kilkakrotnie w przedstawieniach swoich do Ministerstwa Przemysłu i Handlu skierowanych przedtem uczyniła, za zupełnem zwolnieniem produkcji i handlu węgla z pod sekwestru państwowego i za oddaniem całej kwestji powołanym do tego sferom przemysłowym i kupieckim.

Zaprowadzenie wolnego handlu nie będzie żadnym novum, lecz tylko nawiązaniem dawnych stosunków handlowych, przerwanych wskutek wypadków wojennych.

Podpisana Izba Handlowa i Przemysłowa jest jednak tego zdania, że należy nie tylko znieść sekwestr węgla krajowego i przeprowadzić zasadę wolnego handlu w dziedzinie obrotu handlowego węglem, pochodzącym z produkcji krajowej, lecz, że należy również tak import węgla zagranicznego, jak i wywóz węgla zagranicę, oddać w ręce kupców, którzy i w tej dziedzinie osiągną dla siebie i dla Państwa lepsze rezultaty, aniżeli organa rządowe, nie posiadające niezbędnych w tym kierunku kwalifikacji kupieckich.

Przeciw pozostawieniu Państwu prawa wyłączności importu węgla przemawia ta okoliczność, że nie jest wskazanem, aby na Państwo nakładano obowiązek terminowej zapłaty za przyznane Polsce ilości węgla zagranicznego. Wskutek dotychczasowej polityki P.U.W. wielka część wysokokalorycznego węgla zagranicznego przepada.

Rzutki kupiec zdoła zawsze do terminu zebrać potrzebne dewizy względnie na dostawie zaufania, otrzymać niezbędny kredyt, tak, że sprowadzenie przyznaczonych Polsce ilości węgla zagranicznego nie ulegnie redukcji.

Kupiectwo zdoła również lepiej wyzyskać konjunkturę na targach zagranicznych dla eksportu węgla, aniżeli to czynią organa państwowe, na czem zyska bilans handlowy.

Izba handlowa i przemysłowa pojmując, że w chwili obecnej Państwa ze względów politycznych i finansowych, musi posiadać

pewien i to bardzo znaczny wpływ na import i eksport węgla. Państwo, zdaniem Izby, ma jednak, mimo zupełnego oddania obrotu handlowego w ręce fachowe kupieckie, zawsze możliwość regulowania względnie kontrolowania importu i eksportu węgla stosownie do interesów natury politycznej i gospodarczej, nie narażając skarbu państwa na konieczność ponoszenia strat wskutek niefachowego prowadzenia agend handlowych i nie szkodząc rozwojowi gospodarczemu Państwa przez niemożność wypełnienia przyjętych zobowiązań. Aż do zawarcia traktatów handlowych, a więc do chwili stanowczego unormowania stosunków gospodarczych z państwami obcymi, może Rząd odpowiednią politykę handlową, w szczególności odpowiednim stosowaniem udzielania pozwoleń, względnie wydawaniem zakazów wywozu i przywozu węgla skierowywać import względnie eksport węgla na takie tory, jakie w interesie państwowym, w interesie gospodarki węglowej uzna za wskazane.

Wobec tego uważać należy dalsze pozostawienie importu i eksportu węgla w rękach Rządu za niepotrzebne, natomiast zupełne, jaknajrychlejsze zniesienie P. U. Węglowego i zwinięcie całej państwowej gospodarki węglowej za wskazane i za leżące w interesie Skarbu Państwa i w interesie rozwoju gospodarczego Polski.

Zdaniem Izby, chwila przejścia całego kompleksu czynności przemysłowych i handlowych, połączonych z produkcją i z obrotem handlowym węgla, z rąk P. U. Węglowego, w ręce legitymnego Górnictwa, Przemysłu i Handlu, będzie też sposobną chwilą zapoczątkowania odbudowy gospodarczej Polski.

Izba Handlowa i Przemysłowa

Wiceprezydent: (—) *Winiarz.*

Sekretarz: (—) *nieczytelny.*

**RADA ZJAZDU PRZEMYSŁOWCÓW GÓRNICZYCH.
PRZEDSTAWICIELSTWO w WARSZAWIE.**

N r R/388/a

Warszawa, d. 18 maja 1921 r.

Do PANA MINISTRA
PRZEMYSŁU i HANDLU.

W wykonaniu wezwania Pana Ministra odezwą L. WG 46.21 z d. 14 b. m. o wypowiedzenie opinii w sprawie zniesienia sekwestru węgla i wprowadzenia wolnego handlu węglem w całej Polsce, Rada Zjazdu przemysłowców górniczych ma zaszczyt przedstawić do uznania następujące swe uwagi.

Rada Zjazdu z uznaniem wita myśl jaknajrychlejszego przywrócenia mocy i wykonywania obowiązujących ustaw, na podstawie których we wszystkich dzielnicach Rzeczypospolitej przemysłowi górniczemu przysługuje prawo nieograniczonej rozporządzalności wydobycą kopalnią, w tej liczbie i węglem, a zabezpieczenie potrzeb wszystkich bez wyjątku spożywców, nie wyłączając instytucji i organów państwowych, może być zapewnione jedynie przez zawarcie z kopalniami umów kupna, sprzedaży i dostawy, przyczem cena zależy wyłącznie od wzajemnej dobrowolnej ugody między stronami i reguluje się cenami rynków światowych.

Przytem Rada Zjazdu pozostaje w przekonaniu:

1) że istniejące obecnie nieustosunkowanie ceny sprzedażnej węgla do rzeczywistych kosztów jego wydobycia (łącznie z konieczną amortyzacją i oprocentowaniem kapitałów), zwiększonych obecnymi obciążeniami (podatkiem skarbowym i samorządowym oraz innymi potrąceniami) będzie usunięte i równowaga w transakcjach węglowych będzie osiągnięta przed zniesieniem sekwestru;

2) że jednocześnie z ustaniem wszelkich zapewnionych przez Rząd świadczeń na rzecz robotników, wykonywanie przez przedsiębiorstwa górnicze tych świadczeń, których skasowanie okaże się nieosiągalne i przejęcie przez przedsiębiorstwa konieczne, bę-

dzie umożliwiające drogą ustawodawczą i stosowanych prawnie obowiązujących rozporządzeń;

3) że oświadczenie, iż „eksport węgla zagranicę pozostawałby narazie w rękach Rządu“, ma to jedynie znaczenie, że Rząd w charakterze naczelnej władzy zwierzchniczej, korzystałby z dyskrecjonalnego prawa, prócz stanowienia ceł, na wydanie, w razie potrzeby, zakazów wywozu węgla zagranicę lub ich znoszenia, oraz na określenie kontyngentów wywozowych w tych wypadkach, kiedy Państwo traktatowo byłoby obciążane zobowiązaniami co do zagranicznych dostaw;

4) że między podaniem do publicznej wiadomości postanowienia o zniesieniu sekwestru węgla i zaprowadzeniu wolnego handlu, z chwilą wprowadzenia go w wykonanie będzie pozostawiony dostateczny termin, zdaniem Rady Zjazdu przynajmniej trzy-miesięczny, aby tak wytwórcy, jak spożywcy i niezbędni pośrednicy byli w stanie przeprowadzić odpowiednie przygotowania, i aby uniknąć jakiegokolwiek tarcia w gospodarstwie społecznym przy przejściu od jednego do drugiego systemu.

Ponieważ jednocześnie do Rady Zjazdu doszły wiadomości o istniejących jakoby wątpliwościach i obawach, czy przy normalnym porządku rzeczy, koleje żelazne zdołają zaopatrzyć się w niezbędny dla utrzymania ruchu węgiel, w celu rozwiązania tych nieuzasadnionych wątpliwości i obaw. Rada Zjazdu ma zaszczyt przedstawić do uznania następujące uwagi i propozycje:

1) Koleje żelazne w zasadzie winny zaopatrzyć się w węgiel, na równi z innymi kategorjami spóżywców, przez zawieranie z kopalniami odpowiednich umów na dostawę.

2) Przyjmując pod uwagę, że utrzymanie prawidłowego ruchu na kolejach żelaznych dla kopalń węgla ma pierwszorzędne znaczenie, Rada Zjazdu uważałaby za możliwe zastosowanie następujących metod i zasad:

a) Koleje żelazne (każdy całokształt gospodarczy osobno) na sześć tygodni przed rozpoczęciem nowego roku gospodarczego zgłaszają do Rady Zjazdu przemysłowców górniczych swoje zapotrzebowania węgla krajowego w danej chwili z zagłębi; Dąbrowskiego i Chrzanowskiego na cały rok gospodarczy.

b) Rada Zjazdu w ciągu 2-ch tygodni od czasu otrzymania zgłoszenia, zawiadamia odpowiednie instytucje kolejowe o możliwości lub niemożności dostarczenia żadanego węgla z rozdziałem uznanej za możliwą dostawy pomiędzy poszczególne kopalnie.

c) W okresie dwóch tygodni od chwili zadeklarowania przez Radę Zjazdu ilości węgla, przypadających od poszczególnych kopalń, koleje żelazne zawierają z zarządami tych kopalń odpowiednie umowy na dostawy na podstawie wspólnego porozumienia się.

d) O ile by tą drogą, z jakiegobądź powodu, czy to wskutek braku zaofiarowania, czy też niedojścia do dobrowolnych umów, odpowiednie dostawy dla kolei żelaznych zapewnionemi nie zostały, kolejom żelaznym przysługuje prawo pierwokupu grubszych gatunków węgla kopalń krajowych, począwszy od węgla grubego aż do orzecha II włącznie, lecz w ilościach nie większych od $\frac{3}{5}$ wogóle przeznaczonych do sprzedaży, z zastosowaniem tej granicy do każdego z wymienionych gatunków i każdej poszczególnej kopalni osobno. Bliższe wyjaśnienia co do wysokości powyższego współczynnika w załączniku.

e) O zastosowaniu prawa pierwokupu kolej żelazna obowiązana jest zawiadomić zarząd odpowiedniej kopalni jednocześnie z upływem wskazanego w p. 3 terminu, bez możliwości późniejszego cofnięcia takiego oświadczenia bez zgody zarządu kopalni. Niezgłoszenie w ciągu 3-ch dni po upływie powyższego terminu oświadczenia o zastosowaniu prawa pierwokupu oznacza zupełne jego zrzeczenie się.

f) Przy zastosowaniu prawa pierwokupu obowiązuje następująca metoda postępowania:

I) wszelkie warunki dostawy i cena za węgiel mogą być ustalone drogą wzajemnego bezpośredniego porozumienia się między stronami,

II) o ileby do takiego porozumienia w ciągu tygodnia od chwili oświadczenia, wskazanego w p. 5, nie doszło, określenie ilości węgla, podlegających dostawie, warunki tej ostatniej, oraz ceny pozostawia się Komisji Rozjemczej, w skład której wejdą: jeden przedstawiciel kolei żelaznej, jeden przedstawiciel Rady Zjazdu przemysłowców górniczych i wybrany przez nich superarbitr,

w razie niedojścia do zgody obu stron co do wyboru superarbitra będzie nim Prezes Sądu Handlowego w Warszawie;

III) Komisja rozjemcza winna być utworzona w ciągu tygodnia po wyrażeniu żądania jednej ze stron, a decyzja jej winna zapaść w ciągu jednego tygodnia od chwili oddania sprawy pod jej rozstrzygnięcie;

IV) w orzeczeniach swych co do ceny, z uwagi na nieustalone warunki gospodarcze w kraju, Komisja określa ją na okres nie dłuższy, niż trzy miesiące, kierując się cenami rynków światowych i uwzględniając koszty transportowe oraz cła wwozowe. Zmiana określonej orzeczeniem ceny na okres następny dokonywa się w tym samym porządku, a mianowicie wyłuszczone w punktach I), II), III) i IV);

V) przy powyższem przyjmuje się założenie, że warunki techniczne ustalone, uzgodnione między kolejami i Radą Zjazdu i z góry wiadome, odpowiadają istocie i jakości przeznaczonego dla kolei z pierwokupu węgla.

3) Proponowane zasady mogłyby obowiązywać od terminu wprowadzenia wolnego handlu węglem do końca 1922 r.

Rada Zjazdu Przemysłowców Górniczych sądzi, że powyższy sposób postępowania w zupełności, zabezpieczył by słuszne prawa i potrzeby kolei żelaznych bez naruszenia kardynalnych praw przemysłowców górniczych, narażania podstawowych warunków bytu innych spożywców węgla i podrywania zasadniczych praworządnych stosunków w dziedzinie komunikacyjnej.

(—) *T. Kociatkiewicz.*

(—) *Skarbiński.*

Zgodne z oryginałem:

(—) *T. Kociatkiewicz,*

Przedstawiciel Rady Zjazdu.

MINISTERSTWO PRZEMYSŁU i HANDLU.

D. 14 maja 1921 r.

Wniosek

Ministra Przemysłu i Handlu na Radę Ministrów w sprawie wolnego handlu węglem.

Rada Ministrów uchwalić raczy:

Upoważnia się Ministra Przemysłu i Handlu do wydania następujących zarządzeń:

Od dnia 1-go października 1921 r. znosi się sekwestr węgla i ustala w całej Polsce wolny handel węglem, wydobywanym z kopalń krajowych.

Ceny na węgiel ustalają się przez wzajemne porozumienie sprzedającego i kupującego.

Wszelkie świadczenia Rządu na rzecz przedsiębiorców kopalnianych i robotników ustają z dniem wprowadzenia wolnego obrotu węglem.

Import węgla i koksu z zagranicy oraz eksport węgla zagranicę pozostaje nadal w rękach Rządu.

Minister

(—) *S. Przanowski.*

Uzasadnienie.

Wniosek niniejszy jest ułożony zgodnie z postanowieniem Rady Ministrów z d. 19 kwietnia r. b.

Narazie jednak z powodu niezdecydowania jeszcze sprawy Górnego Śląska, zarządzenia, dotyczące wolnego handlu węglem mogą być sformułowane tylko w stosunku do węgla krajowego. Gospodarka węglem importowanym z zagranicy oraz eksport węgla muszą pozostać chwilowo w rękach Rządu.

Termin wprowadzenia wolnego handlu musi być dość oddalony, żeby dać możność konsumentom, a zwłaszcza kolejom żelaznym, zawarcia odnośnych umów z dostawcami, oraz kopalniom na zorganizowanie sprzedaży i wyprzedania swego towaru.

We wniosku niniejszym nie zrobiono żadnych zastrzeżeń w kwestji sposobu ściągania podatków od wydobycia węgla, w kwestji zabezpieczenia dostatecznego zapotrzebowania kolei w węgiel, gdyż zgodnie z oświadczeniami przedstawicieli Ministerstwa Skarbu i Ministerstwa Kolei na konferencjach, poprzedzających wnioski niniejszy — sprawy te dadzą się załatwić własnymi środkami tych Ministerstw, bez udziału Ministerstwa Przemysłu i Handlu.

Dziennik Ustaw.

Rozporządzenie

Ministra Przemysłu i Handlu z d. 13 lipca 1921 r., wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu i Ministrem Kolei Żelaznych o wprowadzeniu wolnego handlu węglem kamiennym, koksem, węglem brunatnym i brykietami węglowymi.

Na zasadzie dekretu z dnia 27 stycznia 1919 r. w przedmiocie sekwestru surowców, półfabrykatów i towarów (Dr. Praw, Nr. 10, poz. 124), ustawy z d. 14 lipca 1920 r. w sprawie udzielenia Ministrowi Przemysłu i Handlu nadzwyczajnych pełnomocnictw do uregulowania spraw opałowych (Dz. Nr. 85, poz. 508) oraz ustawy z d. 1 lipca 1921 r. o przedłużeniu mocy obowiązującej ustawy z dnia 14 lipca 1920 r. w sprawie udzielenia Ministrowi Przemysłu i Handlu nadzwyczajnych pełnomocnictw do uregulowania spraw opałowych oraz o zmianie punktu 1 litery b) art. 1 tej ustawy (Dz. Ustaw, Nr. 63, poz. 388) zarządzam w porozumieniu z Ministrem Kolei Żelaznych i Ministrem Skarbu, co następuje:

§ 1.

Znoszą się ograniczenia w obrocie: węglem kamiennym, koksem, węglem brunatnym i brykietami węglowymi na całym obszarze państwa z zastrzeżeniami, wskazanymi w następujących paragrafach.

§ 2.

Import węgla i koksu z zagranicy, eksport zagranicę, sposób zabezpieczenia dostaw opału dla Kolei Państwowych i dla instytucji użyteczności publicznej, oraz sposób ustanowienia kolejności wysyłek węgla kolejami żelaznymi, będą określone specjalnymi zarządzeniami Ministra Przemysłu i Handlu.

§ 3.

Wszelkie podatki skarbowe i budżetowe, związane z wydobyciem, sprzedażą i konsumpcją węgla, koksu i brykietów, winny być wpłacane przez płatników bezpośrednio do kas właściwych, w sposób wskazany przez ustawy i rozporządzenia podatkowe.

§ 4.

Wszelkie świadczenia Rządu, na rzecz przedsiębiorców kopalnianych i robotników, znoszą się.

§ 5.

Wszelkie postanowienia, sprzeczne z niniejszym rozporządzeniem, tracą swoją moc obowiązującą.

§ 6.

Niniejsze rozporządzenie wchodzi w życie z dniem 1-y października 1921 r.

Minister Przemysłu i Handlu

(—) w z. *Henryk Strasburger*.

Minister Skarbu

(—) *Steczkowski*.

Minister Kolei Żelaznych

(—) w z. *J. Eberhardt*.

ROZPORZĄDZENIE

Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 25 sierpnia 1921 r.
wydane w porozumieniu z Ministrem K. Ż. w sprawie
zaopatrywania w węgiel K. Ż.

Na zasadzie art. 2 i 6 ustawy z dn. 14 lipca 1920 r. (Dz. Ust. Nr. 75, poz. 508) oraz art. 1 ustawy z dn. 1-go lipca 1921 r. (Dz. Ust. Nr. 63) i par. 2 rozporządzenia z dn. 13 lipca 1921 r. w sprawie wolnego handlu węglem kamiennym, koksem, węglem brunatnym i brykietami (Dz. Ust. Nr. 66 poz. 429), zarządzam co następuje:

§ 1.

Ministerstwo Przemysłu i Handlu w porozumieniu z Ministerstwem Kolei Żelaznych wyznacza ilość węgla, jaką kopalnie obydwóch Zagłębi (Dąbrowskiego i Krakowskiego) obowiązane są dostarczyć kolejom żelaznym od 1-go października do dn. 31 grudnia 1921 r.

Ministerstwo Przemysłu i Handlu zawiadamia o powyższym Radę Zjazdu Przemysłowców Górniczych nie później, jak na 4 tygodnie przed rozpoczęciem dostaw. W ciągu dwóch tygodni od chwili zakomunikowania Radzie Zjazdu Przemysłowców Górniczych programu dostaw węgla dla kolei, dostawcy są obowiązani zawrzeć z Ministerstwem Kolei Żelaznych lub podwładnymi mu Urzędami, wskazanym przez to Ministerstwo, odpowiednie umowy na podstawie wspólnego porozumienia się. Treść zawartych umów winna być podana do wiadomości Ministerstwa Przemysłu i Handlu.

§ 2.

O ile z jakichkolwiek powodów w wymienionym 2-tygodniowym terminie umowy nie zostaną zawarte, Ministerstwo Przemysłu i Handlu zarządzi przymusową dostawę węgla z kopalń, które nie zawarły umów, i jednocześnie wezwie Ministerstwo Kolei Żelaznych i Radę Zjazdu Przemysłowców Górniczych do utworzenia Komisji Rozjemczej, celem ostatecznego określenia cen i warunków dostawy

węgla; w skład Komisji wejdą: 1 przedstawiciel Ministerstwa Kolei Żelaznych, 1 przedstawiciel Rady Zjazdu Przemysłowców Górniczych i 1 przedstawiciel Ministerstwa Przemysłu i Handlu, jako przewodniczący. Nazwiska osób składających komisję rozjemczą winny być podane do wiadomości Ministerstwa Przemysłu i Handlu.

§ 3.

Jeżeli w ciągu dni 7 od daty zawiadomienia stron przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu o konieczności zwołania Komisji Rozjemczej, komisja taka przez zainteresowane strony nie zostanie utworzoną, lub się nie zbierze z powodu nieprzybycia jednej ze stron zainteresowanych, ceny węgla dla dostaw, objętych niniejszym rozporządzeniem, wyznaczy Ministerstwo i Przemysłu Handlu.

§ 4.

Niniejsze rozporządzenie, dotyczące dostaw węgla dla kolei od 1-go października do 31 grudnia 1921 r., wchodzi w życie z dniem 1-ym września 1921 r.

Minister Przemysłu i Handlu (—) *Przanowski*

Minister Kolei Żelaznych (—) *Jasiński*

ROZPORZĄDZENIE

Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 31 października 1921 r.

W sprawie zaopatrywania w węgiel instytucji użyteczności publicznej i władz wojskowych.

Na zasadzie art. 2 i 6 ustawy z dnia 14 lipca 1920 r. (Dz. U. № 75 poz. 508) oraz art. 1 ustawy z dnia 1 lipca 1921 r. (Dz. U. № 63, p. 388) i § 2 rozporządzenia z dnia 13 lipca 1921 r. w sprawie wprowadzenia wolnego handlu węglem kamiennym, koksem, węglem brunatnym i brykietami (Dz. U. № 66, poz. 429) w brzmieniu ustalonym rozporządzeniem z dnia 22 października 1921 r. (Dz. U. № 86 p. 632) zarządza się, co następuje:

§ 1.

Ministerstwo Przemysłu i Handlu wyznacza ilość i sortyment węgla, jakie kopalnie krajowe obowiązane są dostarczyć instytucjom użyteczności publicznej, wymienionym w § 3 niniejszego rozporządzenia i władzom wojskowym. Ministerstwo Przemysłu i Handlu zawiadamia o powyższym kopalnie nie później, jak na 4 tygodnie przed rozpoczęciem dostaw. W ciąg 2 tygodni od chwili zakomunikowania programu dostaw węgla dla instytucji użyteczności publicznej i władz wojskowych, dostawcy są obowiązani zawrzeć ze wskazanymi instytucjami i władzami odpowiednie umowy i jednocześnie wyznaczyć cenę dostarczanego węgla.

§ 2.^a

O ile pomiędzy wymienionymi instytucjami i władzami z jednej a kopalniami z drugiej strony nie nastąpi porozumienie co do ceny węgla i z tego powodu w wyżej wskazanym 2-tygodniowym terminie umowy nie zostaną zawarte, Ministerstwo Przemysłu i Handlu może zarządzić przymusową dostawę węgla z kopalń, które umów nie zawarły i jednocześnie wyznaczy cenę dostarczanego węgla.

§ 3.

Do instytucji użyteczności publicznej, objętych niniejszym rozporządzeniem, zaliczają się: 1) elektrownie; 2) gazownie; 3) wodociągi; 4) kanalizacje; 5) kolejki wązkotorowe; 6) tramwaje.

§ 4.

Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia i ważne jest na przeciąg działania pełnomocnictw Ministra Przemysłu i Handlu do uregulowania spraw opałowych (Ust. z dn. 1 lipca 1921 roku, Dz. Ust. № 63, poz. 388).

Minister Przemysłu i Handlu:
w z. (—) *H. Strasburger*

DZIENNIK USTAW Nr. 75 z dnia 13 września 1921 r.

Nr. 519.

ROZPORZĄDZENIE

Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 29 sierpnia 1921 r., w przedmiocie wprowadzenia świadectw dla przywozu i wywozu przez linię celną Rzeczypospolitej Polskiej węgla kamiennego, koksu, węgla brunatnego i brykietów węglowych.

Na zasadzie art. 5 ustawy z dnia 14 lipca 1920 r., w sprawie udzielenia Ministrowi Przemysłu i Handlu nadzwyczajnych pełnomocnictw do uregulowania spraw opałowych (Dz. Ust. Nr. 75 poz. 508) oraz art. 1 ustawy z dnia 1 lipca 1921 r. (Dz. Ust. Nr. 63 poz. 388) zarządza się, co następuje:

§ 1.

Przywóz i wywóz węgla kamiennego, koksu, węgla brunatnego i brykietów węglowych przez linię celną Rzeczypospolitej Polskiej odbywać się może tylko na zasadzie świadectw przewozowych, wydanych przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu.

§ 2.

Świadectwa, wymienione w § 1, podlegają opłacie, obliczanej od tonny węgla, koksu lub brykietów na pokrycie kosztów, związanych z regulowaniem handlu zagranicznego węglem i koksem. Wysokość tych opłat określi osobne rozporządzenie.

§ 3.

Świadectwa przewozowe są imienne, nie mogą być odstąpione i są ważne na czas, wskazany w samym świadectwie.

§ 4.

Przekroczenie postanowień niniejszego rozporządzenia będą karane na zasadzie art. 8 ustawy z dnia 14 lipca 1920 r. (Dz. Ustaw Nr. 75, poz. 508),

§ 5.

Rozporządzenie niniejsze obowiązuje od dnia 1-go października 1921 roku.

Minister Przemysłu i Handlu

(--) S. Przanowski.

R O Z P O R Z A D Z E N I E

Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 10 Września 1921 r., wydane w porozumieniu z Ministrem Kolei Żelaznych, w sprawie utworzenia Komitetu Węglowego.

Na zasadzie ustawy z dnia 14 lipca 1920 r. (Dz. Ust. Nr. 75 poz. 508) oraz ustawy z d. 1 lipca 1921 r. (Dz. Ust. Nr. 63 poz. 388) w sprawie udzielenia Ministrowi Przemysłu i Handlu nadzwyczajnych pełnomocnictw do uregulowania spraw opałowych i Rozporządzenia z dnia 13 lipca 1921 r., w sprawie wolnego handlu węglem kamiennym, koksem, węglem brunatnym i brykietami (Dz. Ust. Nr. 66, 429), zarządzam co następuje:

1.

Celem regulowania przesyłek węgla i koksu krajowego i zagranicznego kolejami państwowymi, powołuje się do życia przy Ministerstwie Przemysłu i Handlu—Komitet Węglowy.

2.

W zakres działalności Komitetu Węglowego wchodzi następujące sprawy:

a) perjodyczne układanie programu kolejowych wysyłek węgla i koksu, tak krajowego jak i zagranicznego i ustalenie dziennych norm naładunku dla oddzielnych kopalń i pogranicznych punktów

b) ustanawianie kolejności wysyłek węgla i koksu dla oddzielnych grup konsumentów na podstawie deklaracji, składanych przez producentów i konsumentów tych materiałów, ze szczególniejszym uwzględnieniem potrzeb kolei żelaznych oraz instytucji użyteczności publicznej.

c) stały dozór nad wykonaniem zarządzonych planów, tak ze strony wytwórcy i nadawcy, jak i ze strony kolei żelaznych, oraz opracowywanie sprawozdań ze spełnienia tych planów.

d) prowadzenie statystyki wysyłek i konsumpcji węgla i koksu w Polsce.

Zarządzeniom Komitetu Węglowego nie podlega węgiel i koks, przewożony z kopalń i fabryk kolejami prywatnymi, furmankami, automobilami, drogą wodną lub bocznicami kolejowymi, niekorzystającymi z taboru P. K. P.

3.

W skład Komitetu Węglowego wchodzi: 1) Prezes Komitetu, naznaczony przez Ministra Przemysłu i Handlu, 2) Przedstawiciel Ministerstwa Kolei Żelaznych i przedstawiciel Ministerstwa Przemysłu i Handlu, 3) 5-ciu przedstawicieli Rady Zjazdu Przemysłowców Górniczych, z zastrzeżeniem, żeby jeden z nich był przedstawicielem mniejszych kopalń węgla kamiennego (odkrywek), a jeden — przedstawicielem kopalń węgla brunatnego, 4) przedstawiciele, po jednym od

- a) Przemysłu hutniczego,
- b) „ włókienniczego,
- c) „ cukrowniczego,
- d) „ metalowego,
- e) Centralnego Związku Polskiego Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów,
- f) Centralnego Towarzystwa Rolniczego,
- g) Magistratu m. st. Warszawy,
- h) Związku Miast Polskich,
- i) Izby Przemysłowo-Handlowej m. Lwowa,
- j) Izby Przemysłowo-Handlowej m. Krakowa,
- k) Izby Przemysłowo-Handlowej m. Poznania,
- l) Polskiego Związku Gazowniczego,
- m) Związku Elektrowni Polskich.

W posiedzeniu Komitetu mogą przyjmować udział z głosem doradczym inne osoby, zaproszone przez Prezesa.

4.

Na posiedzeniach Komitetu Węglowego przewodniczy Prezes Komitetu, a w razie nieobecności, przedstawiciel Ministerstwa Przemysłu i Handlu.

Zebranie Komitetu Węglowego zwołuje Prezes w miarę potrzeby ale nie rzadziej, niż raz na miesiąc. Zebrania uważane są za ważne przy obecności nie mniej niż pięciu członków.

Sprawy bieżące, jakoteż niecierpiące zwłoki, załatwia Prezes Komitetu i o swych decyzjach podaje do wiadomości członków Komitetu na najbliższem posiedzeniu.

5.

Na utrzymanie biura Komitetu Węglowego ustanawia się pobór w wysokości 5 mk. z tonny wysłanego węgla, opłacany przy otrzymywaniu listów przewozowych.

6.

Dla wykonania czynności, wymienionych w § 2, Prezes Komitetu ma prawo żądać od producentów i konsumentów węgla i koksu wszelkich potrzebnych mu danych, dotyczących wysokości produkcji, wywozu i konsumpcji materiałów opałowych oraz danych o stanie zapasów węgla i koksu i o warunkach zaopatrywania się poszczególnych konsumentów.

7.

Przewóz węgla i koksu z kopalń krajowych polskimi kolejami państwowymi dozwolony jest jedynie za listami przewozowymi, wydawanymi przez Komitet Węglowy.

8.

Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia i ważne na przeciąg działania specjalnych pełnomocnictw Ministra Przemysłu i Handlu w sprawach opałowych (Ust. z d. 1 Lipca 1921 roku. — Dz. Ust. Nr. 63 poz. 388).

Minister
Przemysłu i Handlu

(—) *S. Przanowski.*

Minister
Kolej Żelaznych

w. z. (—) *J. Eberhardt*

MINISTERSTWO PRZEMYSŁU I HANDLU

d. 23 Czerwca 1921 r.

Do
Prezydjum Rady Ministrów

Wniosek Ministra Przemysłu i Handlu

o przedłużeniu mocy obowiązującej Ustawy z dnia 14-go lipca 1920 r. (Dz. U. R. P. Nr. 75 poz. 508) w sprawie udzielenia Ministrowi Przemysłu i Handlu nadzwyczajnych pełnomocnictw do uregulowania spraw społecznych.

Art. 1.

Moc obowiązująca ustawy z dnia 14 lipca 1920 r. (Dz. U. R. P. Nr. 75 poz 508) w sprawie udzielenia Ministrowi Przemysłu i Handlu nadzwyczajnych pełnomocnictw do uregulowania spraw opałowych przedłuża się na czas do... 1-go sierpnia 1922 roku.

Art. 2.

Wykonanie niniejszej ustawy poleca się Ministrowi Przemysłu i Handlu.

U m o t y w o w a n i e.

Na mocy Ustawy z dnia 14 lipca 1920 r. Minister Przemysłu i Handlu otrzymał nadzwyczajne pełnomocnictwa do uregulowania spraw opałowych, wygasające w dniu 12 go sierpnia r. b.

Zważywszy, że produkcja węgla od czasu wydania wymienionej ustawy znacznie się podniosła i że pomyślnie dla Państwa Polskiego załatwienie sprawy górnośląskiej stworzy warunki, przy których sekwestr węgla będzie zbędny, projektowane jest wprowadzenie jeszcze w tym roku wolnego obrotu węglem.

Ponieważ jednak sprawa Górnego Śląska nie jest jeszcze zdecydowana, producenci zaś węgla żądają, aby od chwili ogłoszenia o wprowadzeniu wolnego handlu węglem do chwili faktycznego zniesienia sekwestru upłynęło conajmniej trzy miesiące dla umożliwienia im nawiązania z odbiorcami stosunków bezpośrednich, termin, na jaki są Ministrowi Przemysłu i Handlu udzielone pełnomocnictwa w sprawach opałowych, jest niewystarczający i niezbędne jest przedłużenie go do dnia 1-go sierpnia 1922 r., co nie przesądza o możliwości wcześniejszego zaprowadzenia w całości lub częściowo wolnego obrotu węglem, o ile warunki zewnętrzne na to pozwolą.

Wzrost cen węgla i opał...
 o gospodarstwo węgla...
 (Dz. U. R. P. Nr. 73 poz. 502) w sprawie udzielenia pełnomocnictw do nabywania i handlu nabywczymi pełnomocnictwami do nabywania i handlu nabywczymi...
 na spraw opałowych.

Art. 1

Ma obowiązywać od dnia 1-go lipca 1922 r. (Dz. U. R. P. Nr. 73 poz. 502) w sprawie udzielenia Ministrowi Przemysłu i Handlu pełnomocnictw do nabywania i handlu nabywczymi pełnomocnictwami do nabywania i handlu nabywczymi...
 wych przedtęta nie od czasu do 1-go sierpnia 1922 roku.

Wzrost cen węgla i opał...
 Wzrost cen węgla i opał...
 (Dz. U. R. P. Nr. 73 poz. 502) w sprawie udzielenia Ministrowi Przemysłu i Handlu pełnomocnictw do nabywania i handlu nabywczymi...
 i handlu.

Art. 2

Wzrost cen węgla i opał...
 Wzrost cen węgla i opał...
 (Dz. U. R. P. Nr. 73 poz. 502) w sprawie udzielenia Ministrowi Przemysłu i Handlu pełnomocnictw do nabywania i handlu nabywczymi...
 w tym roku wolnego obrotu węglem.

SEJM USTAWODAWCZY RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ.

Sprawozdanie Komisji Opałowej

o wniosku Ministerstwa Przemysłu i Handlu w przedmiocie przedłużenia mocy obowiązującej ustawy z dnia 14-go lipca 1920 r. (Dz. U. R. P. № 75 poz. 508) w sprawie udzielenia Ministrowi Przemysłu i Handlu nadzwyczajnych pełnomocnictw do uregulowania spraw opałowych (Druk. № 2862).

Minister Przemysłu i Handlu uzasadnia swój wniosek tem, że zamierzone przywrócenie wolnego obrotu węgla wymaga pewnego okresu czasu dla należytego przygotowania i przeprowadzenia tej reformy.

Uznając słuszność tego argumentu, Komisja jednomyślnie doszła do przekonania, że wystarczyć na to powinien okres czasu do 31 grudnia bieżącego roku i że zbędne jest przedłużenie mocy rzeczonyj ustawy na dłuższy termin, tembardziej, iż w razie konieczności dalsze przedłużenie może być zawsze uzyskane we właściwym czasie.

Równocześnie Komisja jednomyślnie przychyliła się i do drugiego wniosku w sprawie tejże ustawy, zgłoszonego przez Ministerstwo dodatkowo na posiedzeniu komisji. Ministerstwo wnosi mianowicie o zmianę punktu 1 litery b. art. 1 rzeczonyj ustawy w ten sposób, by obok powołania się na art. 499 ustawy górniczej (obowiązującej w b. zaborze rosyjskim) wprowadzić tam również powołanie się na art. 500 tejże ustawy górniczej.

Rozważywszy ten wniosek, Komisja wyjaśniła, że pominięcie powołania się na art. 500 nastąpiło jedynie przypadkowo wskutek tego, iż w dawniejszym wydaniu ustawy górniczej (z r. 1910) artykuły

499 i 500 były złączone w jeden artykuł. Wobec tego komisja sądzi, że nie może być żadnych przeszkód do powyższej poprawki, ponieważ chodzi tu jedynie o literalne uzupełnienie ustawy, zgodne zupełnie z jej duchem i motywami co niej.

Na zasadzie powyższego Komisja wnosi: Wysoki Sejm uchwalić raczy załączoną ustawę.

Warszawa, dnia 24 czerwca 1921 roku.

Przewodniczący i sprawozdawca

(—) *A. Wierzbicki.*

U S T A W A
z dnia 1 lipca 1921 r.

o przedłużeniu mocy Obowiązującej ustawy z dnia 14-go lipca 1920 r. (Dz. U. R. P. N, 75 poz. 508) w sprawie udzielenia Ministrowi Przemysłu i Handlu nadzwyczajnych pełnomocnictw do uregulowania spraw opałowych, oraz o zmianie punktu 1, litery b, art. 1 tej ustawy.

Art. 1.

Moc obowiązująca ustawy z dnia 14 lipca 1920 r. (Dz. U. R. P. № 75, poz. 508) w sprawie udzielenia Ministrowi Przemysłu i Handlu nadzwyczajnych pełnomocnictw do uregulowania spraw opałowych — przedłuża się na czas do 31 grudnia 1921 roku.

Art. 2.

Punkt 1, litery b, art. 1 rzezonej ustawy otrzymuje brzmienie następujące: eksploataowania leżących odłogiem nadań górniczych ponad obowiązki nakładane na właścicieli przez obecne ustawy górnicze oraz zajmowania gruntów, niezbędnych dla eksploatacji górniczej tak w granicach nadań górniczych, jak i poza nimi, bezpośrednio po zapadnięciu wymaganego przez ustawy górnicze postanowienia i dokonaniu opisu (art. 499 i 500 obowiązującej na ziemiach b. zaboru rosyjskiego ustawy górniczej, art. 101 i 102 obowiązującej na ziemiach b. zaboru austriackiego ogólnej ustawy górniczej, art. 141—144 włącznie obowiązującej na ziemiach b. zaboru pruskiego ogólnej ustawy górniczej.

Art. 3.

Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem jej ogłoszenia.

Art. 4.

Wykonanie niniejszej ustawy poleca się Ministrowi Przemysłu i Handlu.

REGULAMIN działalności Komitetu Węglowego.

A. Układanie planu przewozowego.

(§ 2 rozporządzenia Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 10 września 1921 roku).

1. a) Nadawać węgiel do przewozu kolejowego na stacjach kolei normalnych w danym miesiącu mogą tylko nadawcy, wskazani w planie przewozowym węgla na ten miesiąc.

b) Wszystkie kopalnie, chcące w ciągu nadchodzącego miesiąca dokonać przewozu węgla w komunikacji wewnętrznej P. K. P., winny zgłosić do Rady Zjazdu Przemysłowców Górniczych, najpóźniej do dnia 5-ego każdego miesiąca, żądania wagonów pod ładunek, ze wskazaniem stacji nadawczych, ilości potrzebnych wagonów (w 15 tonnowych jednostkach) na każdy dzień roboczy, według kategorii obowiązującej kolejności wysyłki. O ile pragną być nadawcą nie jest kopalnią węgla, winien dostarczyć do Biura Komitetu Węglowego w w oznaczonych terminach szczegóły przewidziane w p. b. par. 1 Dz. B. niniejszego regulaminu.

Nieprzysłanie w terminie żądania wyłącza możliwość nadawania węgla w nadchodzącym miesiącu.

2. Rada Zjazdu Przemysłowców Górniczych, przed 10 każdego miesiąca, nadsyła do Biura Komitetu przypuszczalny ogólny dzienny ładunek w następnym miesiącu wszystkich kopalń Zagłębia Dąbrowskiego i Zagłębia Krakowskiego w wagonach 15-tonnowych.

3. Na zasadzie wydanych pozwoleń na zakup węgla zagranicą, Biuro Komitetu Węglowego określa przeciętną dzienną ilość wagonów, niezbędną dla przewozu, węgla importowanego.

4. Powyższe ilości, Biuro Komitetu Węglowego zgłasza do Ministerstwa Kolei Żelaznych dla ułożenia ogólnego planu przewozu na następnym miesiącu.

5. Po zatwierdzeniu przez Komisję Międzyministerjalną przy Ministerstwie Kolei Żelaznych dziennej normy wagonów pod prze-

wóz węgla, Biuro Komitetu Węglowego komunikuje Radzie Zjazdu Przemysłowców Górniczych potwierdzone dzienne normy pod naładunek węgla z kopalń krajowych.

6. Rada Zjazdu układa plan podstawiania wagonów poszczególnym kopalniom (oddzielnie dla każdego Zagłębia) i nadsyła takowy do Biura Komitetu Węglowego.

7. Biuro Komitetu Węglowego, po poczynieniu ewentualnych zmian w projekcie Rady Zjazdu, zgłasza plan do Min. Kol. Zel. i odnośnych Dyrekcji Kolejowych, oraz przedstawia takowy z wyjaśnieniami poczynionych zmian na najbliższe posiedzenie Komitetu.

8. Wszelkie zmiany w planie podstawiania wagonów w ciągu miesiąca, na który plan jest ułożony, uskutecznia Rada Zjazdu w porozumieniu z odnośnymi władzami kolejowymi. O poczynionych zmianach Rada Zjazdu winna niezwłocznie zawiadomić Biuro Komitetu.

9. Odnośne organy kolejowe nadsyłają codziennie sprawozdania o wykonaniu planu z następującymi szczegółami o pojedynczych kopalniach:

- a) wyznaczona norma
- b) żądanie kopalni
- c) postawiono wagonów
- d) załadowano wagonów.

B. Układanie programu wysyłek węgla i koks.

§ 2 rozporządzenia Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 10 września 1921 roku.

1. Wysyłka węgla z kopalń krajowych.

1. Kopalnie przed 15 każdego miesiąca komunikują do Biura Komitetu:

a) Ogólną przypuszczalną wysyłkę węgla w następnym miesiącu, podług sortymentów;

- 1) odbiorca i jego adres
- 2) rodzaj przedsiębiorstwa
- 3) stacja odbiorcza

- 4) ilość tonn
- 5) sortyment węgla.

2. Biuro Komitetu Węglowego zestawia ogólną sumę zgłoszeń dla każdego odbiorcy z adnotacją ilości zgłoszonych przez poszczególne kopalnie.

3. Na zasadzie danych o faktycznym zapotrzebowaniu węgla, jakie będą w rozporządzeniu Komitetu, Biuro Komitetu określa wysokość wysyłki w tonnach dla poszczególnych odbiorców.

4. O ile odbiorca figuruje w wykazach kilku kopalń i określona dla niego norma spożycia węgla jest niższą od ogólnej zgłoszonej dla niego ilości węgla przez kopalnie, skreślenie dokonywuje się z deklaracji każdej kopalni w jednakowym stosunku do zgłoszonej ilości.

UWAGA: Na żądanie odbiorcy wysyłka węgla może być wyznaczona na mniejszej ilości kopalń za zgodą tych ostatnich.

5. Projekt wysyłek dla poszczególnych odbiorców Biuro Komitetu przedstawia na zatwierdzenie Komitetu.

6. Wszelkie zmiany w zatwierdzonym planie, oraz dodatkowe normy zatwierdza Prezes Komitetu i komunikuje takowe na najbliższym posiedzeniu Komitetu.

7. Zatwierdzone normy wysyłki dla poszczególnych odbiorców Biuro Komitetu komunikuje jednośno kopalniom z adnotacją kategorii, do jakiej dany odbiorca należy.

8. O ile zatwierdzone przez Komitet normy nie wyzyskują ogłoszonych przez kopalnie ilości rozporządzalnego węgla (par 1 B.) kopalnie przedstawiają niezwłocznie dodatkowy projekt programu, który załatwia Prezes Komitetu (w myśl par. 7). W granicach tak ustalonych norm kopalnie wysyłają węgiel tylko dla odbiorców w ilościach zatwierdzonych przez Komitet z zachowaniem ustalonej przez Komitet na dany miesiąc kolejności wysyłki, o ile nie zachodzą umowne do wysyłki przeszkody. Ustalona kolejność wysyłki stosuje się osobno do każdego sortymentu węgla.

9. W razie niedostania przez kopalnie wykazu odbiorców w terminie oznaczonym, Komitet zarządza wstrzymanie podstawienia wagonów, które przywraca po otrzymaniu i rozpatrzeniu tego wykazu.

II. Wysyłka węgla Importowanego.

Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 29 sierpnia 1921 r. oraz § 2 rozporządzenia Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 10 września 1921 r.

1. Na prawo zakupu i wwozu węgla z zagranicy Biuro Komitetu wydaje specjalne pozwolenie na piśmienne zgłoszenia odbiorcy.
2. W zgłoszeniu winno być wskazane:
  - a) pochodzenie węgla (z Górnego Śląska, Karwiny.....)
  - b) ilość węgla;
  - c) termin, w przeciągu którego węgiel ma być sprowadzony;
  - d) wysokość miesięcznej dostawy.
3. Pozwolenie wypisane jest w 2-ch egzemplarzach;
  - 1) oryginał -- wydaje się petentowi;
  - 2) duplikat -- wysyła się do Ekspozytury Komitetu w Katowicach;
  - 3) tryplikat pozostaje w aktach.
4. O zawarciu umowy sprowadzający węgiel winien niezwłocznie zawiadomić Biuro Komitetu ze wskazaniem ilości zakupionej, koncernu wzgl. kopalni, terminu dostawy, pogranicznego punktu przejścia oraz adresu, pod jakim węgiel będzie przechodził. O ile węgiel będzie przechodził pod aresem kilku odbiorców, winny być podane szczegółowe adresy poszczególnych odbiorców ze wskazaniem ilości, jaka ma przejść w danym miesiącu dla każdego z nich.
5. Powyższe wiadomości (punkt 4) Biuro Komitetu komunikuje, na odnośny pograniczny punkt z rozporządzeniem o przepuszczeniu węgla.
6. Zakupione i sprowadzane mogą być tylko te ilości, jakie wskazane są w pozwoleniu.
7. Przepuszczone będą tylko te ilości i pod adresem tych odbiorców, jakie będą wskazane w zawiadomieniu kupującego (punkt 4).

C. Kontrola nad wykonaniem planu wysyłek.

(§ 2 oraz § 7 rozporządzenia Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 10 września 1921 roku. oraz z dn. 31.X.1921 r.)

1. Węgiel, koks i brykiety mogą być przewożone kolejami li tylko za listami przewozowymi, wydawanymi przez Biuro Komitetu.

2. Listy przewozowe na wysyłkę węgla z kopalń wydawane są li, tylko naszym kopalniom in blanco za pokwitowaniem.

3. Listy przewozowe innym instytucjom lub prywatnym osobom mogą być wydawane li tylko na wysyłkę węgla ze stacji Kolei Państwowych (nie z kopalń) i muszą być w Biurze Komitetu zaadresowane.

4. Kopalnie nadsyłają do Biura Komitetu codzienne raporty wysyłki węgla podług wzorów, ustalonych przez Komitet. W raporcie winno być wyszczególnione:

- a) Nr. listu przewozowego Komitetu;
- b) Nr. wagonu;
- c) odbiorca i jego adres;
- d) stacja odbiorcza;
- e) ilość tonn;
- f) gatunek;
- g) kategoria odbiorcy;

wraz z raportami winny być nadsyłane duplikaty listów przewozowych.

5. Biuro Komitetu na zasadzie duplikatów prowadzi ścisłą kontrolę zużycia listów przewozowych, oraz sprawdza nadesłane raporty.

6. Po sprawdzeniu duplikaty listów przewozowych winny być niezwłocznie zwrócone kopalni.

7. Biura kontrolne na pogranicznych punktach ostemplowują frachty zagraniczne pieczęcią Komitetu lub wydają nowe frachty.

8. Biura kontrolne sporządzają codzienne raporty o przyjeździe węgla i nadsyłają takowe do Biura Komitetu.

9. Raporty służą za podstawę do kontroli nad wykonaniem planu wysyłek i statystyki.

D. Statystyka.

(§ 2 rozporządzenia Ministra Przemysłu i Handlu
z dnia 10 września 1921 r.)

1. Biuro Komitetu Węglowego prowadzi statystykę wydobycia i rozchodu na kopalniach, oraz ogólnej wysyłki węgla (jak krajowego tak i zagranicznego) podług odbiorców.

Statystyka prowadzi się na podstawie raportów (wzór p. 4 Dz. c.), nadsyłanych przez kopalnie i Ekspozytury graniczne Biura Komitetu.

2. Kopalnie nadsyłają do Komitetu codzienne sprawozdania o ruchu węgla na kopalni.

3. Biuro Komitetu opracowuje sprawozdanie ze spełnienia planów.

Utrzymanie Biura Komitetu.

(§ 5 rozporządzenia Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 10 września 1921 roku, oraz dn. 31 X. 1921 r.)

1. Pobór w wysokości 20 Marek od tonny pobiera Biuro Komitetu przy wydawaniu listów przewozowych.

2. Kopalnie i inni nadawcy przy otrzymywaniu frachtów winni awansem wpłacać licząc średni ładunek na każdy fracht — 20 tonn.

3. Za fracht w 2-ch egzemplarzach (fracht i duplikat) Biuro pobiera opłatę w wysokości 20. marek.

4. Przy wydawaniu pozwoleń na zakup węgla zagranicą Biuro pobiera opłatę w wysokości 20.— marek od tonny.

5. Przy wydawaniu pozwoleń na wysyłkę węgla zagranicą Biuro pobiera opłatę w wysokości 20.— marek od tonny.

Dziennik Ustaw N-r 86 z d. 31 października 1921 r.

Rozporządzenie

Ministra Przemysłu i Handlu z d. 22 października 1921 roku, wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu i Ministrem Kolei Żelaznych w przedmiocie zmiany § 2 rozporządzenia z d. 13 lipca 1921 r. o wprowadzeniu wolnego handlu węglem kamiennym, koksem, węglem brunatnym i brykietami węglowymi.

Na zasadzie dekretu z dnia 27 stycznia 1919 r. w przedmiocie sekwestru surowców, półfabrykatów i towarów (Dz. Pr., N-r 10, poz. 124), Ustawy z d. 14 lipca 1920 r. w sprawie udzielenia Ministrowi Przemysłu i Handlu nadzwyczajnych pełnomocnictw do uregulowania spraw opałowych (Dzien. Ust., N-r 75, poz. 508), oraz ustawy z d. 1 lipca 1921 r. o przedłużeniu mocy obowiązującej wymienionej ustawy z d. 14 lipca 1920 r. (Dz. Ust. R. P., N-r 63, poz. 388) zarządza się, co następuje:

§ 1.

Paragraf drugi rozporządzenia Ministra Przemysłu i Handlu z d. 13 lipca 1921 r. o wprowadzeniu wolnego handlu węglem kamiennym, koksem, węglem brunatnym i brykietami węglowymi (Dz. Ust. R. P., N-r 66, poz. 429) otrzymuje brzmienie następujące: „Przywóz węgla kamiennego, koksu, węgla brunatnego i brykietów węglowych z zagranicy, wywóz ich zagranicę, sposób zabezpieczenia dostaw tych materiałów opałowych dla władz i zakładów rządowych, oraz instytucji użyteczności publicznej, tudzież sposób normowania wysokości i ustanawiania kolejności wysyłek kolejami żelaznymi dla oddzielnych grup i poszczególnych konsumentów będą określone specjalnymi zarządzeniami Ministra Przemysłu i Handlu.“

§ 2.

Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Minister Przemysłu i Handlu w z. (—) *Henryk Strasburger.*

Minister Skarbu (—) *Michalski.*

Minister Kolei Żelaznych (—) *Sikorski.*

„Monitor“ N-r 252 z d. 5 listopada 1921 r.

Rozporządzenie

Ministra Przemysłu i Handlu z d. 31 października 1921 r.
wydane w porozumieniu z Ministrem Kolei Żelaznych
w sprawie zmiany §§ 2, 5 i 7 rozporządzenia z d. 10 wrze-
śnia 1921 r. o utworzeniu Komitetu Węglowego.

Na zasadzie ustawy z d. 14 lipca 1920 r. (Dz. Ust., 75, p. 508)
oraz ustawy z d. 1 lipca 1921 r. (Dz. Ust., 63, poz. 388) w sprawie
udzielenia Ministrowi Przemysłu i Handlu nadzwyczajnych pełno-
mocnictw do uregulowania spraw opałowców i rozporządzeń z dn.
13 lipca 1921 r. oraz z d. 22 października 1921 r. w sprawie wol-
nego handlu węglem kamiennym, koksem, węglem brunatnym
i brykietami (Dz. Ust., 66, poz. 429 i Dz. Ust., 86, poz. 632) zarzą-
dza się, co następuje:

§ 1.

Punkt b) paragrafu drugiego rozporządzenia Ministra Przemysłu i Handlu z d. 10 września 1921 r., wydanego w porozumieniu z Ministrem Kolei Żelaznych w sprawie utworzenia Komitetu Węglowego („Monitor Polski“ Nr. 211, poz. 279), otrzymuje brzmienie następujące: „Normowanie wysokości oraz ustanawianie kolejności wysyłek węgla kamiennego, koksu, węgla brunatnego i brykietów węglowych dla oddzielnych grup i poszczególnych konsumentów na podstawie deklaracji, składanych przez producentów i konsumentów tych materiałów, ze szczególniejszym uwzględnieniem potrzeb władz i zakładów rządowych oraz instytucji użyteczności publicznej.

§ 2.

Paragraf piąty wymienionego w § 1 rozporządzenia otrzymuje brzmienie następujące: „Na utrzymanie biura Komitetu Węglowego ustanawia się pobór w wysokości 20 mk. (dwudziestu marek) od tonny wysyłanego węgla kamiennego, koksu, węgla bru-

nalnego i brykietów węglowych, opłacany przy otrzymywaniu listów przewozowych“.

§ 3.

Paragraf siódmy wymienionego w § 1 rozporządzenia otrzymuje brzmienie następujące: „Przewóz węgla kamiennego, koksu, węgla brunatnego i brykietów węglowych kolejami państwowymi dozwolony jest jedynie za listami przewozowymi, wydanymi przez Komitet Węglowy.“

§ 4.

Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z d. 1 listopada 1921 r. i ważne jest na przeciąg działania specjalnych pełnomocnictw Ministra Przemysłu i Handlu w sprawach opałowch (Ustawa z d. 1 lipca 1921 r., Dz. Ust. Nr. 63, poz. 388).

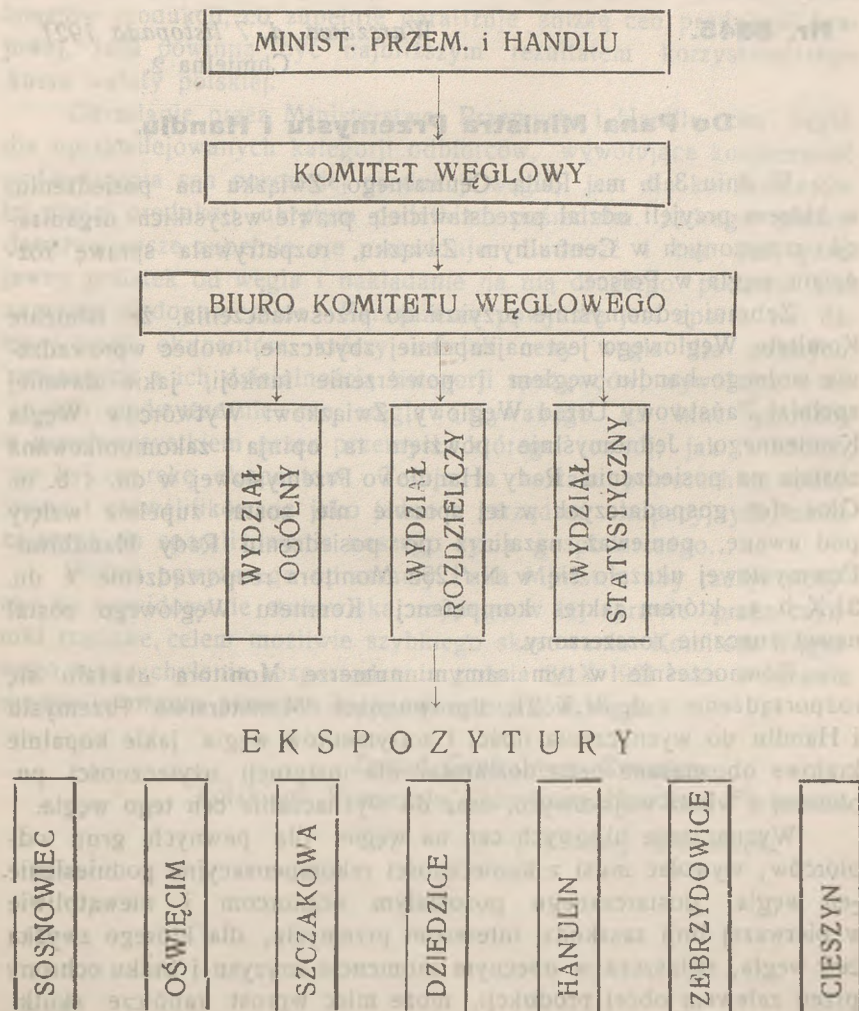
Minister Przemysłu i Handlu

w z. (—) *H. Strassburger*.

Minister Kolei Żelaznych

(—) *Sikorski*.

Szemat organizacji Komitetu Węglowego.

**CENTRALNY ZWIĄZEK POLSKIEGO PRZEMYSŁU, GÓRNICTWA,
HANDLU I FINANSÓW.**

Nr. 3545.

Warszawa, d. 7 listopada 1921.

Chmielna 2.

Do Pana Ministra Przemysłu i Handlu.

W dniu 3 b. m., Rada Centralnego Związku na posiedzeniu, w którym przyjęli udział przedstawiciele prawie wszystkich organizacji, zrzeszonych w Centralnym Związku, rozpatrywała sprawę rozdziału węgla w Polsce.

Zebrani jednomyślnie przyszli do przeświadczenia, że istnienie Komitetu Węglowego jest najzupełniej zbyteczne, wobec wprowadzenia wolnego handlu węglem i powierzenie funkcji, jakie dawniej spełniał Państwowy Urząd Węglowy, Związkowi Wytwórców Węgla Kamiennego. Jednomyślnie powzięta ta opinia zakomunikowana została na posiedzeniu Rady Handlowo-Przemysłowej w dn. 4 b. m. Głos sfer gospodarczych w tej sprawie nie został zupełnie wzięty pod uwagę, ponieważ nazajutrz po posiedzeniu Rady Handlowo-Przemysłowej ukazało się w N-r 252 Monitora rozporządzenie z dn. 31.X b. r., którem zakres kompetencji Komitetu Węglowego został nawet znacznie rozszerzony.

Równocześnie w tym samym numerze Monitora ukazało się rozporządzenie z d. 31.X 21, uprawniające Ministerstwo Przemysłu i Handlu do wyznaczenia ilości i sortymentów węgla, jakie kopalnie krajowe obowiązane będą dostarczać dla instytucji użyteczności publicznej i władz wojskowych, oraz do wyznaczania cen tego węgla.

Wyznaczanie ulgowych cen na węgiel dla pewnych grup odbiorców, wywołać musi z konieczności rekompensacyjne podniesienie cen węgla, dostarczanego pozostałym odbiorcom i niewątpliwie w pierwszej linii zaszkodzi interesom przemysłu, dla którego zwyżka cen węgla, zwłaszcza w obecnym momencie kryzysu i braku ochrony przed zalewem obcej produkcji, może mieć wprost zabójcze skutki.

Przemysł przeżywa obecnie bardzo silny kryzys kredytowy i cierpi na zupełny brak środków obiegowych; w tych warunkach podniesienie cen węgla dla ludności, a więc dla robotników, zmuszające do podwyższania płac, wywoła dla przemysłu tym większe niebezpieczeństwo. Przytem, zarówno wyżka cen węgla zużywanego przez przemysł, oraz wyżka płac robotniczych, musi wywołać wzrost kosztów produkcji, co zupełnie paraliżuje niżkę cen produkcji krajowej, jaka powinna być najbliższym rezultatem korzystniejszego kursu waluty polskiej.

Określanie przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu cen węgla dla uprzywilejowanych kategorii odbiorców, wywołujące konieczność podwyższenia cen pozostałej produkcji węgla, jest dla konsumentów tej części produkcji ukrytym podatkiem pośrednim, którego prawodawstwo nasze zupełnie nie przewiduje. Ludność i tak już płaci jawny podatek od węgla i nakładanie na nią drugiego podatku jest zupełnie niedopuszczalne. Zarządzenie powyższe jest oparte na dawnej teorii okupantów, którzy ustalali ceny węgla dla pewnych, związanych z ich działalnością kategorii spożywców, wywołując w ten sposób podwyższanie cen węgla zużywanego na inne potrzeby a przede wszystkim przez przemysł, którego rozwój, jak wiadomo, nie był na rękę okupantom. Teoria ta została powszechnie potępiona i zakwalifikowana jako jedno z zarządzeń okupacyjnych, zmierzających do sparaliżowania naszego życia gospodarczego.

Wobec powyższego upraszamy Pana Ministra, aby raczył wpłynąć na zrewidowanie stanowiska, zajętego w tej sprawie przez czynniki rządowe, celem możliwie szybkiego skasowania Komitetu Węglowego oraz uchylecia rozporządzenia z dnia 31.X 1921 roku w sprawie uprzywilejowania pewnych kategorii odbiorców węgla.

Zarząd Centralnego Związku
Polskiego Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów.

(—) *Andrzej Wierzbicki.*

PROTOKUŁ

**z posiedzenia w Ministerstwie Przemysłu i Handlu
z dnia 17 listopada 1921 r.**

(ANKIETA WĘGLOWA).

O B E C N I:

Od Ministerstwa Przemysłu i Handlu Dep. II, pp.: Świętochowski, Dworzańczyk, Martini, Rybarzewski, Cybulski, Płuszczewski, Potkański, (—) podpis nieczytelny, p. Jelicz, Sekretarz Ministra Przemysłu i Handlu.

Od Ministerstwa Przemysłu i Handlu Dep. III— p. Benedek.

„ „ „ Biura Prasowego —
p. Jackowski.

Od Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej—p. Ringman.

Od Centralnego Związku Polskiego Przemysłu Handlu, Górnictwa i Finansów — p. Łempicki.

Od Rady Zjazdu Przem. Górniczych—pp.: Kociatkiewicz, Skarbiński, (—) podpis nieczytelny.

Od Zw. Wytw. Węgla Kamiennego—pp. Gadomski, Szymański Sągajłło.

Od Izby Handlowej we Lwowie—p. Weksler.

„ „ „ w Bielsku—pp.: Weinman i Opuszyński.

„ „ „ w Poznaniu—p. Nowak.

Od Magistratu m. Warszawy—p. Wolfram.

Od Elektrowni Polskiej w/m—p. Zarzycki.

Od Min. Spraw Wojskowych—p. Mioduszewski.

Od Min. Rolnictwa—p. Sturm.

Od Min. Skarbu—p. Terczyński.

Od Magistratu m. Łodzi—p. Lauterbach.

Od Związku Miast Polskich—p. Kozłowski.

Od Magistratu m. Poznania—p. Dziurżyński.

Od Polskiego Zw. Gazowniczego—pp.: Brzostowski, Świda.

Od Urzędu Starszych Zgromadzenia Kupców—p. Bergson.

Od Stowarzyszenia Kupców Polskich (—) podpis nieczytelny.

Od Biura Komitetu Węglowego: pp. Peplowski, Piotrowski, Kozuchowski, Ostrowski, Łatyński, Monikowski, Koczorowski.

P. Świętochowski otworzył zebranie, zaznaczając na wstępie, iż Ministerstwo Przemysłu i Handlu zwołało ankietę, w celu wysłuchania opinii w sprawie reglamentacji węgla, ponieważ Centralny Związek Przem. Górn., Handlu i Finansów zwrócił się piśmiennie do Ministerstwa Przemysłu i Handlu o zniesienie Komitetu Węglowego. Centr. Zw. P. P. G. i H. zażądał również uchylecia rozporządzenia z dn. 31.X r. b., dotyczącego uprzywilejowania pewnych odbiorców węgla.

P. Świętochowski odczytuje powyżej wymieniony list Centr. Zw. P. P. G. H. i F. z dnia 2.XI .

Sprawę skasowania Komitetu Węglowego chce poddać specjalnej dyskusji. Mniemanie, wyrażone w liście Związku, że uprzywilejowanie pewnych odbiorców węgla jest właściwością okupantów — jest błędne, gdyż reglamentacja i dotychczas ma miejsce w innych krajach. O gospodarce węglowej rządu nie będę tu mówił, gdyż omówiłem tę sprawę w przemówieniu, wygłoszonym w dn. 4 b. m. na posiedzeniu Rady Przemysłowo-Handl. której odbitka została obecnym rozdana. Dla orjentacji zaznaczę, że wolny handel w dn. 1-ym Października został wprowadzony na skutek opinii sfer handlowych i przemysłowych, wyrażonych w listach, między innymi w liście Centr. Związku Przem. P. G. H. i F.

Rozporządzenia z d. 13 lipca o wprowadzeniu wolnego handlu znosi ograniczenia w obrocie węglem i zabezpiecza wyłącznie kolej. Rozporządzenie to okazało się niewystarczającym, gdyż nie zabezpieczyło instytucji użyteczności publicznej i wojska, wprowadzono więc, zgodnie z życzeniem zainteresowanych stron, szereg uzupełnień: zabezpieczono dostawę węgla instytucjom użyteczności publicznej, mianowicie kolejom podjazdowym, elektrowniom, gazowniom, wodociągom, kanalizacji, tramwajom i wojsku.

Wyłoniły się zupełnie sprzeczne opinie: z jednej strony żądano zniesienia ograniczeń w wolnym handlu (Związek Wytwórców, z drugiej strony—rozszerzenia ich. Ministerstwo Zdrowia Publicznego zwró-

ciło się listownie do Ministerstwa Przemysłu i Handlu z prośbą, aby w interesie zdrowotności szpitale zaliczono do instytucji użyteczności publicznej. W Austrii, Czechach i Niemczech, reglamentacja jest utrzymana. W Niemczech, rozporządzeniem z 1917 r., dotychczas obowiązującym. Kanclerz Państwa otrzymał pełnomocnictwa do rozporządzania węglem. W Austrii reglamentacja ma być zniesiona 1 go marca 1923 r. Zatem w Państwach ościennych reglamentacja nie jest zniesiona, u nas zaś wprowadzono wolny handel z ograniczeniami.

P. Świętochowski, reasumując powyższe, prosi zebranych o wypowiedzenie się, czy już obecnie należy wprowadzić wolny handel bez ograniczeń.

P. Świętochowski proponuje: 1) przeprowadzenie dyskusji, czy w obecnej chwili reglamentacja jest potrzebna co do węgla krajowego, czy nie 2) czy winny być zniesione ograniczenia w imporcie i eksporcie węgla.

P. Lempicki (Centr. Zw. Przem. G. H. i F.). Polityka w sprawie opałowej winna być prowadzona konsekwentnie. Już w czerwcu Centr. Zw. P. P. G. H. i F. wystąpił z prośbą do Ministerstwa o zniesienie reglamentacji i o wprowadzenie wolnego handlu, z zastrzeżeniem jednak zastosowania 3 miesięcznego terminu przejściowego, w którym to okresie obowiązywałyby odpowiednie przepisy przejściowe.

W sierpniu Rada Związku wypowiedziała się również za koniecznością zniesienia reglamentacji i za wolnym handlem. W dniu dzisiejszym zostało zwołane zebranie Centralnego Związku w celu zajęcia zdecydowanego stanowiska przez członków; przyjęto wniosek o zniesieniu reglamentacji. Gospodarka węglowa była przystosowaną do reglamentacji, funkcje te pełnił P. U. W. z chwilą wprowadzenia wolnego handlu, funkcje jego należało przejąć na inną instytucję.

Powstał Związek Wytwórców Węgla, który zajął się podziałem węgla. Rząd nie zadowolił się pracą Związku Wytwórców i bez porozumienia się z odnośnymi czynnikami stworzył Komitet Węglowy. Powstały zatem 2 instytucje, mające głos w podziale: Związek Wytwórców Węgla i Komitet Węglowy. Rola Komitetu, jako instytucji normującej przydziału, jest zupełnie zbędną, gdyż wprowadza tylko

dwoistość. Na kopalnie zgłaszają się rozmaite podejrzane indywidua i proponują listy przewozowe Komitetu Węglowego, skąd je otrzymują—to tajemnica.

Węgiel wywożony jest również zagranicę, a przemysł cierpi wskutek braku węgla. Biuro Komitetu zatem nie spełnia swoich funkcji—Rada Komitetu Węglowego również zadaniu nie odpowiada, gdyż zarządzenia dotyczące obrotu węglem, są wydawane wcześniej, a rozpatruje się je post factum, zatem Rada Komitetu niema żadnego wpływu na politykę węglową, wobec czego istnienie Komitetu Węglowego jest zbędne.

W chwili wprowadzenia wolnego handlu, wydano rozporządzenie, w myśl którego węgiel górnośląski podlegał reglamentacji, przeprowadzonej przez Departament II Min. Przemysłu i Handlu. Dopiero później funkcje te zostały przekazane Komitetowi Węglowemu.

Kwestja węgla górnośląskiego powinna być traktowaną oddzielnie, sprawa ta powinna być przekazaną Departamentowi II i tu więc Komitet Węglowy jest zbyteczny. Z chwilą ostatecznego uregulowania spraw Górnego Śląska, o braku węgla nie będzie mowy, nawet przy uwzględnieniu serwitutów. Gazownie obawiają się, że wskutek serwitutów, może zabraknąć węgla gazowego, należy zatem, z chwilą wprowadzenia wolnego handlu węglem, na Śląsku przedsięwziąć odpowiednie zarządzenia.

W sprawie uprzywilejowania pewnych odbiorców, jestem zdania, iż instytucje użyteczności publicznej i instytucje rządowe, winny mieć pierwszeństwo, cena jednak węgla nie powinna być narzucona, wytwórca na to zgodzić się nie może, różnicę ceny będzie musiał on odbić na innych konsumentach, co odbije się szkodliwie na naszym przemyśle. Reasumując powyższe, w imieniu Centr. Związku Przem. Górn., Handl. i Finansów, p. Łempicki prosi: 1) o zniesienie reglamentacji na węgiel krajowy, stosując ją narazie jedynie na węgiel Górnośląski; 2) o cofnięcie rozporządzenia odnośnie wyznaczenia cen na węgiel, dostarczany pewnej kategorii odbiorców. Co się tyczy kolejności, Związek Wytwórców zapewnił, iż odnośne dezyderaty będą uwzględnione w pierwszym rzędzie.

P. Świętochowski prosi o ujęcie sprawy dotychczasowej reglamentacji w formie wniosku ogólnego, bez zatrzymywania się nad szczegółami.

P. Brzostowski (Związek Gazowniczy) zaznacza, iż gazownie nie mogą zgodzić się na załatwienie spraw zakupu węgla bezpośrednio z wytwórcami na Górnym Śląsku i na pozostawienie ich w zależności od władz w Opolu i stawia wniosek, aby M. P. i H. miało w Katowicach swego obrońcę rządowego, bez względu na to, czy to będzie Komitet Węglowy, czy kto inny—przez jego ręce winny przechodzić umowy z dostawcami, aż do chwili ostatecznego załatwienia kwestji przynależności Górnego Śląska do Polski. *P. Brzostowski* stawia również wniosek, aby umowy zawarte z kopalniami nie były ilościowo redukowane przez Komitet, gdyż gazownie węgla zawieść nie mają.

P. Bergson (Urząd Starszych Zgrom. Kupców) dziękuje za zaproszenie do wzięcia udziału w ankiecie i prosi o niepomijanie na przyszłość reprezentacji urzędu Star. Zgr. Kupców na zebraniach. Za kwestję zasadniczą uważa on pytanie, czy konsument i producent winni podlegać opiece rządu, t. j., czy należy ich traktować jako istoty niesamodzielne, nie mogące się obejść bez tej opieki. Ingerencja rządu była konieczną w czasach nienormalnych, kiedy wróg opanowywał coraz to nowe tereny. Aby dać odpowiedź na powyższe pytanie, należy sprecyzować, czy mamy dostateczną ilość węgla. W tej kwestji należy porozumieć się z producentami materiałów opałowych. *P. Bergson* ma wrażenie, że kopalnie mogą obdzielić wszystkich odbiorców, nie istnieje zatem potrzeba wygładzania przez władze jednych odbiorców, a zaopatrywania zbyt hojnie innych. Przeszkodą w równomiernym zaopatrywaniu jest: 1) reglamentacja, 2) nieodpowiadający zapotrzebowaniu przewóz węgla. Zabezpieczone winny być jedynie koleje, inni zaś spożywcy są dość zaradni, aby sami zaopatrywać się w węgiel; co się zaś tyczy niezaradności instytucji użyteczności publicznej, to przyczyną tego jest zbyt duża ilość opiekunów. Należy wytworzyć współzawodnictwo pomiędzy dostawcami, a wówczas zbyt duża będzie opieka wyższej instancji.

p. Kozłowski w imieniu Związku Miast stawia wniosek o zatrzymaniu w rękach rządu ingerencji w sprawach transportu. Wolny handel jest ściśle związany z wolnością transportu, lecz może się on odbywać bez wstrząśnień ekonomicznych jedynie wtedy, o ile jest

dostateczny tabor kolejowy. Obecny stan kolei wymaga ograniczenia przewozu węgla za listami przewozowymi, wydawanymi przez władze rządowe. Już teraz dochodzą nas skargi, iż zakłady miejskie, szczególnie w byłej dzielnicy pruskiej, przechodzą ostry kryzys węglowy. są w przededniu ograniczenia czynności z powodu braku węgla. p. Kozłowski uważa, iż rozwiązanie omawianego zagadnienia sprowadza się do, tego czy rozporządzamy obecnie dostatecznymi środkami przewozowymi i dostatecznymi ilościami węgla. Wolny handel jest do pomyślenia jedynie równorzędnie ze współzawodnictwem. W interesie zarządów miast jest zapewnienie ciągłości w działalności zakładów municypalnych w drodze utrzymania ingerencji rządu w sprawie przewozu węgla.

p. Nowak: Dwóch poprzednich mówców wspominało o kryzysie opałowym b. Dzielnicy Pruskiej. Za czasów egzystencji P. U. W. nie czuwano tam braku węgla; z chwilą powstania Komitetu Węglowego przy M. P. i H sytuacja pogorszyła się; stoją elektrownie, gazownie, wodociągi, zakłady przemysłowe i salina państwowa. Komitet Węglowy, straciwszy ingerencję podziału węgla, nie miał racji bytu; należało sekwestr utrzymać. B. Dzielnica Pruska nie otrzymuje węgla z Górnego Śląska, a nie znając stosunków Zagłębia Krakowskiego, nie mogła otrzymać węgla krajowego. p. Nowak jest zdania iż należy utrzymać jedno z dwojga: reglamentację lub zupełny wolny handel. Komitet Węglowy wydawał dostateczną ilość pozwoleń na węgiel Górnośląski materiał przewozowy jednak nie pozwolił na sprowadzenie przydzielonych ilości. Ingerencja Państwa co do węgla Górnośląskiego jest zdaniem p. Nowaka konieczna i powinna być skuteczniejsza nie w Warszawie, lecz w Katowicach; dla węgla krajowego jest ona zupełnie zbędną.

p. Mioduszewski. Za istnienia P. U. W. Ministerstwo Spraw Wojskowych otrzymywało 30 000 miesięcznie z Górnego Śląska i krajowego, obecnie zaś od 1/X otrzymuje 13 000 tonn. Starania o otrzymywanie węgla Górnośląskiego nie odniosły skutku, gdyż ze względów politycznych Komisja Międzysojusznicza Ministerstwa Spraw Wojsk. jako odbiorcy, nie uznaje; prośby zaś o pośrednictwo kierowane do Ministerstwa Przem. i Handl. i Ministerstwa Kolei też nic nie zdziałały.

Ministerstwo Kolei wymówiło się brakiem wagonów. Wojsko zatem zmuszone jest wykupywać koks, gdzie się da i po każdej żądanej cenie. Skasowanie P. U. W. odbiło się bardzo ujemnie, szczególnie w Poznańskim. Zniesienie Komitetu również odbija się ujemnie, gdyż rząd ostatnimi rozporządzeniami rozciągnął opiekę nad instytucjami woskowemi. Wojsku, nie mogącemu otrzymywać węgla z Górnego Śląska, należy zabezpieczyć większy przydział z Zagłębia Dąbrowskiego. Ministerstwo Spraw Wojskowych stoi na stanowisku, że ingerencja w sprawach gospodarki węglem krajowym i Górnośląskim, winna pozostać w rękach rządu.

p. Wolfram (Magistrat m. Warszawy) ubolewa nad skasowaniem P. U. W., gdyż za działalności tej instytucji na brak węgla narzekać nie było można — miasto otrzymywało wówczas 30.000 tonn. Obecnie zaś od dn. I.X zapotrzebowanie zredukowano do 10.000 tonn, na listopad 15.000 tonn. W ubiegłym miesiącu wyczerpano wszelkie zapasy opału, obecnie szpitale są bez węgla. Wodociągi w październiku nie otrzymały ani jednego wagonu. Poza to miasto musiało dać węgiel instytucjom rządowym, np. Minister. Pocht i Telegr., Belwederowi z zapasów nagromadzonych dzięki P. U. W. Wobec tego, że węgla narazie jest za mało, *p. Wolfram* gorąco popiera egzystencję Komitetu o kompetencji rozdzielczej, jako następcy P. U. W. i jest zdania, iż tylko dzięki wysoce obywatelskiemu stanowisku, jakie zajął w tym przejściowym okresie Związek Producentów Węgla udało się uniknąć katastrofy

p. Świętochowski zwraca uwagę na rozdaną obecnym tablicę zestawienia produkcji. Jak widać produkcja się wzmogła, ale w ogólnej ilości węgla jest jeszcze za mało.

p. Kociatkiewicz stwierdza, iż pierwszą przyczyną braku węgla, która szczególnie daje się odczuć w byłej dzielnicy Pruskiej, są anormalne stosunki transportowe. Żadna metoda gospodarki węglowej nie zdoła usprawnić środków przewozowych. Przez Skalmierzyce może przejść tylko pewna określona ilość węgla Dąbrowieckiego, o ile więc węgiel Górnośląski nie dochodzi, to żaden urząd, nawet Komitet nie zapobiegnie temu. Komisja Entente'y ostatnio orzekła, że

5.000 wagonów musi być zwrócone z 1920 r., gdyż w przeciwnym razie wysyłka węgla Górnośląskiego będzie wstrzymana. W listopadzie zostały żądane wagony zwrócone i obecnie otrzymujemy z Górnego Śląska do 800 wagonów dziennie. Na brak wagonów nie może zarządzić Komitet, nie usunął by go również i P. U. W., gdyby przetrwał dotąd; niezadowolenie zwróciło by się tylko nie przeciw Komitetowi lecz przeciw P. U. W. Powstaje przeto pytanie, na czym polega ingerencja rządu w sprawach węglowych. Komitet Węglowy wydaje pozwolenia na węgiel Górnośląski; realny rezultat jest tylko ten, że pobiera za niego opłatę, gdyż i tak z powodu braku wagonów, całego kontygentu 425 000 tonn, dotąd nigdy nie wybrano. Inna rzecz, że uwaga rządu winna być zwrócona na to, aby Górny Śląsk nas nie oszukał, tj. aby cały kontygent był wykupiony; do tego jednak reglamentacja nie jest potrzebna. Sekwestr węgla poniekąd odpowiada interesom kopalń, gdyż wygodniej jest dla nich mieć jednego odbiorcę; nie chciały się tylko one pogodzić z wyznaczaniem cen. System wolnego handlu komplikuje ogromnie kwestę zakupu węgla. Minister. Spraw Wojsk. nie otrzymało dostawy nie z winy Związku Wytwórców, lecz dlatego, że w porę nie opłacono kontraktów. Poza to, ponieważ krajowe kopalnie dają tylko 50% węgla potrzebnego, zatem wojsko musiało otrzymać tylko 50% swego zapotrzebowania, boć trudno było skazać innych odbiorców wyłącznie na węgiel Górnośląski, który w pierwszych dniach października był droższy od krajowego. Obecnie sytuacja jest wręcz przeciwna, niektórzy zatem odbiorcy pozrywali umowy, np. Związek Zbożowy. Jak dalej ułożą się konjunktury, nie można przewidzieć, zależne to jest w dużej mierze od gry giełdowej. Reasumując powyższe p. Kociatkiewicz stwierdza iż system reglamentacji węgla Górnośląskiego przez Komitet Węglowy jest zupełnie błędny i zbyteczny. Kwestja reglamentacji węgla krajowego przedstawia się tak: istnieją pewne uprzywilejowane instytucje, które mają wyznaczoną cenę, gdyż o ile powstaje pomiędzy nimi i kopalniami nieporozumienie odnośnie żądanych przez wytwórców cen, udają się one do Ministerstwa Przemysłu i Handlu do Komisji Rozjemczej, która kwestję rozstrzyga. Skutkiem powyższego wytwórcy oddani są na łaskę i niełaskę arbitrów, gdyż instytucje uprzywilejowane nigdy nie zgadzają się na cenę przymusową i cena będzie wyznaczona. Obecnie wydano rozporządzenie — „Monitor Pol-

ski" Nr. 252 o normowaniu wysyłki węgla przez Komitet Węglowy. Jest tu właściwie powrót do dawnego systemu przydziałów; obecnie mamy zatem jedynie sztyld „Wolny Handel“, a przydział uskutecznia Komitet Węglowy. Finansowanie i kłopoty ma w swoich rękach Związek Wytwórców — pozatem nic się nie zmieniło i płacenie wolnych cen obowiązuje tylko jedną trzecią konsumentów. Rada Zjazdu protestuje przeciwko zaślanianiu się sztyldem „wolny handel“. Należy wybrać jedno z dwojga: sekwestr lub wolny handel. Wszystkie zarzuty czynione kopalniom są kierowane pod złym adresem, gdyż kopalnie nie są winne, środki transportowe nie wystarczają. Ten brak środków transp. może być uregulowany przez Komisję Międzypaństwową bez użycia pośrednictwa Komitetu. Niepotrzebnem jest również trzymanie setek urzędników, Komitet zatem jest zbędny.

p. Świętochowski wyjaśnia, iż przy reglamentacji finansowanie węgla przez rząd było tylko w Polsce, w innych krajach, Niemczech, Austrii i Czechach, w rękach rządu był jedynie rozdział. Komitet Węglowy ma obecnie tylko kilkudziesięciu urzędników, a nie kilkuset, jak sądzi *p. Kociatkiewicz*.

p. Skarbiński wyjaśnia, iż Minister. Spraw Wojsk. w listopadzie nie wniosło należności za węgiel, nie można więc było węgla wysłać. Reglamentacja nie przedstawia żadnych korzyści, gdyż poza kopalniami Komitet wydaje frachty każdemu, kto się zgłosi. Od dn. 2 listopada daje się odczuwać brak wagonów. W takiej chwili zjawiają się różne osoby z tem, że za 20 000 do 30 000 mk. dadzą fracht i wagon. Nazwiska tych osób, przeważnie wchodzących w skład naszych urzędów, ma *p. Skarbiński* zanotowane, ujawni je zaś kiedy indziej. Należy dodać, że Komitet podniósł opłatę do 20 marek od tonny, co wynosi 10 milionów na Zagłębie Dąbrowskie i Krakowskie, niezależnie od tego pobierana jest opłata za frachty. Zatwierdzenie przez Komitet Węglowy rozkładu wysyłek nie ma znaczenia, lecz prowadzi tylko do zamętu, gdyż trzeba wyczekiwać decyzji Komitetu, które przychodzą późno, w jakieś dwa tygodnie. Wobec tylu ujemnych stron Komitetu należy go znieść.

P. Świętochowski. prosi o wskazanie nazwisk osób robiących nadużycia listami przewozowymi. Winnych należy pociągnąć do odpowiedzialności sądowej.

P. Gadomski (Związek Wytwórców Węgla), jako członek Centralnego Związku Pol. P. H. G. i F. zgodnie z opinią wszystkich członków tego związku, popiera wniosek p. Kociatkiewicza i składa na ręce przewodniczącego, p. Świętochowskiego, memoriał protestujący przeciwko rozporządzeniu z dnia 5 listopada. Co się tyczy Ministerstwa Spraw Wojskowych, należy wyjaśnić, iż zgłosiło się ono do Dąbrowy i zawarło umowy 22 października. Kontrakty podpisane nadeszły 29.X, z drugim podpisem dopiero 7 listopada, pieniądze nadesłano jeszcze później. Wobec tego, iż wysyłki bez zawierania formalnych kontraktów dokonywać nie można, odpowiedzialność nie spada na Związek Wytwórców.

P. Lauterbach (Magistrat m. Łodzi), proponuje rozszerzenie p. 3 rozporządzenia z dnia 31 października, dotyczącego zaopatrzenia instytucji użyteczności publicznej, na szpitale miejskie i inne. Szpitale łódzkie są pozbawione opału, chorzy marzną, gdy tymczasem hurtownicy węgiel otrzymują i nim paskują. Jest to rzecz niedopuszczalna, rząd musi mieć na względzie dobro chorych. Wszelkie memoriały do Związku Wytwórców nie odniosły skutku i Łódź zdana jest na łaskę i niełaskę Związku Wytwórców. Należy wydać zarządzenia, zabezpieczające miastom kontyngenty.

P. Jankowski (Stowarzyszenie Kupców Polskich). W praktyce niektóre zarządzenia doprowadzają do absurdów. Firma ma węgiel zapewniony, należy go tylko naładować, lecz nie posiada pozwolenia Komitetu; inni znów mają pozwolenia, a nie mają węgla; to jest pierwszy krok do nadużyć, to jest do handlu pozwoleniami. P. Jankowski jest zdania, że, gdyby nie utrudnienia Komitetu Węglowego, cena węgla spadłaby. Komitet również nie może zaradzić brakowi wagonów. Może byłoby zatem celowe utworzenie Komitetu Transportowego przy Ministerstwie Kolei.

P. Weksler. Wmawiamy w siebie, że Komitet Węglowy posiada ingerencję w sprawach węglowych: to jest fikcja, gdyż Komitet Węglowy, jako taki, nie istnieje, a tylko Biuro Komitetu. Komitet zaś dowiaduje się jedynie, co robi Biuro Komitetu. Kopalnie przesyłają elaboraty, chodzi o sprawdzenie, czy konsument nie bierze

z kilku kopalń. Tą pracę może załatwiać Biuro Wytwórców—Biuro Komitetu jest tylko hamulcem na drodze unormowania gospodarki węglowej. Przemysł obecnie przechodzi kryzys wskutek podniesienia się waluty polskiej, zastój w przemyśle jest prawie wszędzie, a na przykład Zagłębie Krakowskie, mając węgiel, musi czekać na decyzję Biura Komitetu. Roi się od agentów z listami przewozowymi, podpisanymi przez Komitet, co jest oczywiście nadużyciem. Mniejszem złem byłoby skasowanie Komitetu. Częściowa reglamentacja jest potrzebna—mógł ją załatwiać Związek Wytwórców.

P. Dzierżyński stwierdza, że po 1-o nie mamy dostatecznej ilości węgla, po drugie brak taboru kolejowego zdradza dotkliwe braki, po trzecie ceny węgla krajowego są różne. Przywileje nie powinny mieć miejsca. Związek Wytwórców ma słuszość, żądając nie narzucania cen. Kolej i instytucje użyteczności publicznej, narówni z innymi, winny płacić za węgiel jednakowe ceny, co jest zastosowane we wszystkich państwach; np. na Górnym Śląsku ceny są jedne. Co się tyczy taboru kolejowego, to były miesiące w lecie, że przywieziono około 6 tysięcy tonn dziennie. *P. Dzierżyński* wypowiada się za pewną reglamentacją w stosunku do węgla zagranicznego, co do węgla zaś krajowego, żąda zniesienia wszelkiej reglamentacji. Instytucja, zajmująca się reglamentacją węgla górnośląskiego, winna mieć siedzibę na Górnym Śląsku i śledzić, aby cały kontyngent był odbierany z Górnego Śląska i aby węgiel dochodził pod właściwym adresem, t. j. żeby nie było nadużyć z listami przewozowymi.

P. Sturm (od Ministerstwa Rolnictwa) w imieniu rolnictwa głosuje za zniesieniem reglamentacji, gdyż należy utrzymać całkowity sekwestr, albo wolny handel. Obecnie właściwie bolączką jest brak taboru kolejowego, a nie węgla, na co Komitet Węglowy nie pomoże, a zatem winien być zniesiony. Państwo winno zapewnić pierwszeństwo w dostawie węgla kolejom i instytucjom użyteczności publicznej; te instytucje należy pomieścić w pierwszej kolejności. Inne zarządzenia nie powinny mieć miejsca.

P. Epstein jest zdania, iż wolny handel został wprowadzony nie w odpowiednim czasie: za wcześnie lub za późno. Jeżeli jednak

jest już wolny handel, to winien obowiązywać w całkowitym słowa tego znaczeniu, gdyż wszelkie półśrodki są niemożliwe. Przy wolnym handlu wytworzy się konkurencja, przemysł ograniczy zapotrzebowanie i narzekania się skończą. Uchwała Komisji ekonomicznej Małopolski jest za całkowitym wprowadzeniem wolnego handlu, bez względu na to, czy nastąpi to odrazu, czy też po pewnym czasie. Kwestję terminu wprowadzenia należy poddać dyskusji.

P. Peplowski. Jako kierownik instytucji, chcę wyjaśnić pewną kwestję i rzekome nadużycia urzędników naszych urzędów.

To, co się zrobiło w Kzeczypospolitj dnia 1 go października, jest dla mnie niezrozumiałe. Wolny handel węglem nie powinien był być 1-go października wprowadzony, to był błąd zasadniczy. Przedewszystkiem Skarb stracił około miljarda marek polskich. Gdyby trwała nadal dawna gospodarka węglem, to przy jednakowych cenach węgla dąbrowskiego i górnośląskiego przy obecnym wzroście kursu marki polskiej, Skarb osiągnąłby znaczne zyski. Nikt z pańów nie dowiódł, że w Polsce węgla jest dość i że posiadamy dostateczne środki, aby go przewieźć. Konsulat Polski na Górnym Śląsku zawiadomił nas w dniu 15 b. m., że znów dostawa jest zagrożona wskutek sprawy wagonowej. Panowie podnoszą to, że z Górnego Śląska przychodzi 800 wagonów, ale to nie dowód, że przewóz jest dobry, gdyż obecnie grozi zatrzymanie transportu. To będzie się ciągnąć do czasu ostatecznego załatwienia kwestji przyłączenia Górnego Śląska. Wskutek wzrostu kursu marki polskiej — Polska przechodzi kryzys przemysłowy; odbiorcy będą się wstrzymywać z płaceniem, kopalnie będą musiały oddalać robotników, — czy nie byłoby zatem właściwe zatrzymać częściowo napływ węgla górnośląskiego i tym sposobem pobudzić produkcję kopalń o gorszych gatunkach węgla. Nie mogę się zgodzić, że istnienie komitetu jest nie celowe. Komitet Węglowy jest kreacją przejściową, ma wiele braków, jestem jednak zdania, że jeśli w październiku nie nastąpiła katastrofa węglowa, to tylko dzięki Komitetowi. Związek Producentów Węgla ogarnął tylko 70% produkcji, 30% pozostaje poza nim, jest to przeto instytucja regulująco - pomocnicza. Muszę tu dodać tytułem wyjaśnienia, iż Związek Wytwórców zaangażował najlepszych pracowników Państ. Urzędu Węglow.: p. Gajla i Szymańskiego. Nie jest

prawdą, iż Komitet załatwia sprawy tygodniami, gdyż kopalnie otrzymują decyzje telefonicznie. Kopalnie zwracają się z prośbą, aby nie potrzebowały używać pośrednictwa Związku w stosunkach do Komitetu. P. Pełowski żąda stanowczo, aby p. Skarbiński wymienił nazwiska eks-urzędników podejrzanych o handel frachtami i wyjaśnia, że listy z Komitetu wydawane są tylko imienne. Jedynie kopalnie otrzymują te listy in blanco. Jeśli istnieje handel listami przewozowymi, to pochodzą one z innego źródła. P. Pełowski zapytuje następnie, jak sobie obecni wyobrażają gospodarkę węglową na Górnym Śląsku do chwili przyłączenia go do Polski. Musi egzystować organ rządowy, regulujący wysyłkę gdyż inaczej wytworzy się chaos. Wiele wkraść się sądów powierzchownych, wolny handel może być prowadzony całkowicie z chwilą zupełnego przyłączenia Górnego Śląska przy jednoczesnym zastosowaniu ułatwień dla kopalń.

P. Terczyński (Min. Skarbu): pierwsza faza gospodarki węglowej, wywoła straty dla przemysłu i Skarbu. Skarb stracił, gdyż pod naciskiem rządu kupowano marki niemieckie drogo, a sprzedawano węgiel tanio — Skarb utracił 4,5 miljarda. Skarb położył krzyżyk na stratach, lecz chce się zabezpieczyć na przyszłość. Dziś cena węgla górnośląskiego jest niższa, lecz społeczeństwo i przemysł nie pozwoli na to, aby Skarb odbił poniesione straty.

P. Świętochowski. Skarb dopłacił do 1-go października 2 miljardy, co byłoby po pierwszym — nie wiadomo.

P. Lempicki stwierdza, że zdanie Ministerstwa Przemysłu i Handlu i Centralnego Związku nie są sprzeczne; obie strony zgadzają się, że reglamentacja jest potrzebna w stosunku do węgla górnośląskiego. Węgiel krajowy winien być z pod niej zwolniony.

P. Skarbiński. Sprawa cen przymusowych nie została wyjaśnioną. Frachty u handlarzy nie pochodzą z kopalń. Nazwiska osób handlujących frachtami gotów jestem wyjawić w Prokuratorji.

P. Świętochowski stwierdza, że znaczna część zebranych wypowiedziała się za zniesieniem reglamentacji na węgiel krajowy, z zostawieniem jej na węgiel górnośląski, zaś część za utrzymaniem

reglamentacji w obecnej formie. Następnie p. Świętochowski dziękuje za szczegółowe przedstawienie opinii które będą szczegółowo rozważone i prosi o nadesłanie piśmiennego materiału.

P. Łempicki w imieniu Centralnego Związku Pol. Przem. Handlu, Górnictwa dziękuje Min. Przem. i Handlu za zwołaną ankietę, która jak sądzi, wyświetli sprawę i przyczyni się do przedsięwzięcia przez rząd środków zaradczych.

Na tem posiedzenie zamknięto.

Rozporządzenie

Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 20 grudnia 1921 r.,
wydane w porozumieniu z Ministrem Kolei Żelaznych
w przedmiocie częściowej zmiany rozporządzenia z dnia
10 września 1921 r. o utworzeniu komitetu węglowego.

Na zasadzie ustawy z d. 14 lipca 1920 r. (Dz. Ust. N-r 75,
poz. 508), oraz ustawy z d. 17 grudnia 1921 roku (Dz. Ust. Nr. 106,
poz. 772) w sprawie udzielenia Ministrowi Przemysłu i Handlu
nadzwyczajnych pełnomocnictw do uregulowania spraw opałowych
zarządza się, co następuje:

§ 1. Przewóz kolejami państwowymi węgla kamiennego, koku, węgla brunatnego i brykietów węglowych odbywa się na podstawie normalnych listów przewozowych polskich kolei państwowych.

§ 2. Paragraf piąty rozporządzenia Ministra Przemysłu i Handlu z dn. 10 września 1921 r. (Monitor Polski N-r 211, poz. 279) otrzymuje brzmienie następujące: „Biuro Komitetu Węglowego przy wydawaniu pozwoleń i świadectw na przywóz węgla kamiennego, koku, węgla brunatnego i brykietów węglowych z zagranicy w myśl § 2 rozporządzenia z dnia 29 sierpnia 1921 r. (Dz. Ust. N r 75, poz. 519) pobiera 20 marek od każdej tonny, wymienionej w pozwoleniu. Przy wydawaniu pozwoleń na przywóz węgla dla Ministerstwa Kolei Żelaznych pobiera się po pięć marek od tonny.“

§ 3. Paragraf siódmy rozporządzenia Ministra Przemysłu i Handlu z d. 10 września 1921 r. o utworzeniu Komitetu Węglowego (Monitor Polski N r 211, poz. 279) w brzmieniu, ustalonym paragrafem 3 rozporządzenia Ministra Przemysłu i Handlu z d. 31 października 1921 r. (Monitor Polski N r 252, poz. 311), oraz paragraf 2 tegoż rozporządzenia z dnia 31-go października 1921 roku (Monitor Polski N r 252, poz. 311) zostają uchylone.

§ 4. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z d. 1 stycznia 1922 roku.

Minister Przemysłu i Handlu
w. z. (—) Henryk Strasburger.
Minister Kolei Żelaznych
(—) Sikorski.

MINISTERSTWO PRZEMYSŁU I HANDLU.

L. 4263.

D. 29 listopada 1921 r.

Do
Prezydjum Rady Ministrów.

Wniosek Ministra Przemysłu i Handlu.

Rada Ministrów raczy zatwierdzić poniższy projekt ustawy do
złożenia Sejmowi Ustawodawczemu:

P R O J E K T.

Wysoki Sejm uchwalić raczy:

U S T A W A

z dnia . . . . . 1921 r.

o przedłużeniu mocy obowiązującej ustawy z d. 14 lipca 1920 r.
w sprawie udzielenia Ministrowi Przemysłu i Handlu nadzwyczaj-
nych pełnomocnictw do uregulowania spraw opałowych.

Art. 1.

Moc obowiązująca ustawy z d. 14 lipca 1920 r. w sprawie
udzielenia Ministrowi Przemysłu i Handlu nadzwyczajnych pełno-
mocnictw do uregulowania spraw opałowych (D. Ust. N-r 75, poz.
508) w brzmieniu, ustalonym ustawą z d. 1 lipca 1921 r. (D. U.
N-r 63, poz. 388, przedłuża się na czas do 1 marca 1922 roku.

Art. 2.

Wykonanie niniejszej ustawy poleca się Ministrowi Przemysłu
i Handlu.

Art. 3.

Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem jej ogłoszenia.

Kierownik Ministerstwa Przemysłu i Handlu

w z. (—) *St. Świętochowski*,
dyrektor departamentu.

U Z A S A D N I E N I E.

1. Polska dotychczas odczuwa głód węglowy. Rozporządzała ilość węgla nie może zaspokoić potrzeb całego kraju, co wyraźnie ilustrują następujące cyfry. Zapotrzebowanie ogólne, pomimo kryzysu przemysłowego, wynosi obecnie 900,000 tonn miesięcznie. Kopalnie krajowe dostarczają około 550 tysięcy tonn. Przywóz zaś z Górnego Śląska w ciągu ostatnich miesięcy wynosił: w sierpniu 152,430 t., we wrześniu 159,739 t., w październiku 76,978 t., w listopadzie zaś wyniesie około 200,000 tonn. Mamy więc stały niedobór, co wywołuje konieczność ingerencji rządowej w celu racjonalnego podziału niedostatecznej ilości węgla i zabezpieczenia pewnych kategorii odbiorców, ważniejszych z ogólnopństwowego punktu widzenia, jak to koleje, wojsko i instytucje użyteczności publicznej.

2. Kwestja ostatecznego przyłączenia Górnego Śląska, uwarunkowana koniecznością przyjęcia klauzul gospodarczych, nie jest jeszcze załatwiona i trudno dziś przesądzać, czy po przyłączeniu będziemy rozporządzali większą ilością węgla od przyznanego nam obecnie kontyngentu, a w szczególności, czy niedomagania transportowe pozwolą nam zwiększyć wywóz węgla z Górnego Śląsku.

3. Do dziś dnia na Górnym Śląsku, również jak na całym obszarze Niemiec obowiązują rozporządzenia z d. 24.II i 28.II 1917 r., dotyczące uregulowania obrotu węglem (Dz. Ust. Państw.Niem. z 1917 r. Nr 35 i 39), na których zasadzie Komisarz Państwowy dla podziału węgla (Reichskommissar für die Kohlenverteilung) i urzędy mu podległe dokonywują ścisłego podziału pomiędzy spóżywcami na okres miesięczny.—W Nr. 261 Urzędowego Dziennika Państwa Niemieckiego (Deutscher Reichsanzeiger) z d. 7.XI r. b. ogłoszone zostało obwieszczenie Państwowego Komisarza Węglowego, dotyczące obowiązku meldowania ze strony konsumentów swego zapotrzebowania na węgiel w styczniu 1922 r.—Reglamentacja ta będzie tymczasowo obowiązywać na przyznanym Polsce terenie Górnego Śląska.—Przedłużenie pełnomocnictw Ministra Przemysłu i Handlu do uregulowania spraw opałowych dałoby możliwość uzgodnienia systemu gospodarki węglowej w kraju z systemem, istniejącym na Górnym Śląsku.—Przeciwnie, brak pełnomo-

ęnictw wywołałby w tym wypadku z jednej strony rażącą dysharmonję praw, a z drugiej—bezplanowy wwoz węgla górnośląskiego, co mogłoby się fatalnie odbić na całokształcie gospodarki węglowej w zagłębiach Dąbrowskiem i Krakowskiem.

4. Wyżej przytoczone motywy wskazują na konieczność przedłużenia mocy obowiązującej omawianych pełnomocnictw. Ponieważ trudno jest zgóry określić, jak długo będzie trwał okres przejściowy, wymagający istnienia pełnomocnictw, projekt ustawy przewiduje przedłużenie ich tylko na 3 miesiące, tj. do 1 marca 1922 r. Oczywiście, że w razie unormowania się stosunków gospodarczych i braku konieczności ingerencji ze strony Rządu, pełnomocnictwa mogą pozostać niewyzyskane (jak to i dziś częściowo ma miejsce wobec zniesienia sekwestru i wprowadzenia wolnych cen), jednakże w okresie przejściowym sam fakt istnienia pełnomocnictw nawet bez stosowania ich w całej rozciągłości ma wpływ bardzo dodatni na uregulowanie wzajemnych stosunków producentów i konsumentów, gdy przeciwnie — brak ich może wywołać niepożądane komplikacje w dziedzinie gospodarki węglowej.

U s t a w a

z d. 17 grudnia 1921 r. o przedłużeniu mocy obowiązującej ustawy z d. 14 lipca 1920 r. w sprawie udzielenia Ministrowi Przemysłu i Handlu nadzwyczajnych pełnomocnictw do uregulowania spraw opałowych.

Art. 1.

Moc obowiązująca ustawy z d. 14 lipca 1920 r. w sprawie udzielenia Ministrowi Przemysłu i Handlu nadzwyczajnych pełnomocnictw do uregulowania spraw opałowych (Dz. Ust. R. P. Nr. 75, poz. 508) ze zmianą, wprowadzoną art. 2 ustawy z d. 1 lipca 1921 r. (Dz. Ust. R. P. Nr. 68, poz. 388) przedłuża się na czas do 1 marca 1922 r.

[Art. 2.

Wykonanie niniejszej ustawy poleca się Ministrowi Przemysłu i Handlu.

Art. 3.

Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem jej ogłoszenia.

ODDZIAŁ PERSONALNY P. U. W.

Personel biurowy w miarę rozrostu Urzędu i otwierania nowych wydziałów powiększał się stopniowo; okazała się przeto potrzeba stworzenia organu, który zająłby się specjalnie ewidencją pracowników. Organem tym był dział personalny, który od grudnia 1919 r. obok prowadzenia ewidencji pracowników, sporządzał listy płacy, załatwiał wszelkie rozrachunki z pracownikami Urzędu, wydawał legitymacje i prowadził statystykę pracy.

RUCH URZĘDNIKÓW

	Centrala P. U. W. w Warszawie	Wydział Eksp. w Sosnowcu	Inspekto- rat Wę- głowie	Urząd Wę- głowy w Poznaniu	Inspekto- rat Wę- głowy w Cieszynie
Rok 1918 m. Listopad	3	13	—	—	—
„ 1919 „ Styczeń	33	37	—	—	—
„ „ „ Lipiec	103	75	—	—	—
„ „ „ Grudzień	159	85	18	—	—

Wzrost ilości pracowników w końcu 1919 r. związany jest z utworzeniem Wydziału Drzewnego i Wydziału Dyspozycji (Listopad 1919 r.):

	P. U. W. w War- szawie	Wydział Eksp. w Sosnowcu	Inspekto rat Wę- głowy w Krakowie	P. U. W. w Pozna- niu	Inspekto- rat Wę- głowy w Cieszynie
Rok 1920 m. Styczeń	152	74	18	—	—
„ „ „ Lipiec	184	74	18	—	—
„ „ „ Grudzień	220	81	70	—	—

W październiku 1920 r. otwarty został Wydział Kontroli Spożycia Węgla: ilość urzędników wskutek tego zwiększono:

Rok 1921 m.	Styczeń	223	78	74	100	—
„ „ „	Lipiec	182	87	68	112	—
„ „ „	Październik	112	9	43	89	—

W maju 1921 r. zostaje zwinięty Wydział Drzewny, urzędnicy zaś tego Wydziału zostają uwolnieni.

Z chwilą przejścia Urzędu Węglowego w stan likwidacji t. j. od 1 Października 1921 r., personel stopniowo maleje:

Rok 1922 m.	Styczeń	70	—	26	62	—
„ „ „	Marzec	65	—	—	59	—

Uposażenia pracowników Urzędu były kontraktowe, t. j. wysokość uposażenia była uznana przez Kierowników przy zawieraniu umowy w chwili wstąpienia na służbę; wszelkie zaś podwyżki płac, pobieranych przez urzędników, były regulowane przez Dyрекcję odpowiednio do przyznawanych przez Radę Ministrów podwyżek drożyznianych dla urzędników państwowych etatowych i nieetatowych.

PENSJE PRACOWNIKÓW P. U. W. W WARSZAWIE.

	Urzędnicy		Kierownicy		
	Pensja najmniejsza	Pensja największa	Pensja najmniejsza	Pensja największa	
Rok 1919 m.	maj	350	1800	1200	2000
„ „ „	lipiec	350	1800	1200	2000
„ „ „	grudzień	400	1800	1500	2500
Rok 1920 m.	styczeń	500	1800	1650	2500
„ „ „	lipiec	1700	8000	6500	10000
„ „ „	grudzień	2500	11000	9000	15000
Rok 1921 m.	styczeń	2500	11000	9000	15000
„ „ „	lipiec	6500	38000	32500	40000
„ „ „	grudzień	25000	102500	90000	108000
Rok 1922 m.	styczeń	26000	106000	93000	112000
„ „ „	marzec	26000	106000	93000	112000

Oprócz powyższych zasadniczych pensji na skutek polecenia Dyrekcji i na zasadzie Ustawy z d. 27.I 1920 r. (Dz. Ustaw Nr. 6)

wypłacany był od stycznia 1920 r. pracownikom Urzędu nadzwyczajny dodatek drożyzniowy, obliczony procentowo od zasadniczych miesięcznych poborów.

	Nieżonaci Niezamężne z dziećmi	Żonaci	2 dzieci	3 dzieci	4 dzieci i więcej
Przy miesięcznym uposażeniu do mk. 1000	65%	75%	85%	95%	100%
Przy miesięcznym uposażeniu ponad mk. 1000	60%	70%	80%	90%	100%

obrotów finansowych i rzeczowych

P. U. W.

Dotyczy i Wyniki Państwowego Urzędu Węglowego z. 1919.

T A B L I C E
obrotów finansowych i rzeczowych
P. U. W.

Miejscowość	Przychody z tytułu sprzedaży węgla i innych produktów w P. U. W.	Przebieg	Zmniejszenie obrotów z tytułu sprzedaży węgla i innych produktów	Saldo	Przebieg
1919 r.					
Litopad	218947,41	146,67		142700,48	10005,01
Czerwiec	100984				
Luty	78864,39				10009,72
Maj	502394,31				21639,65
Kwiecień	114977,90				20002,09
Marzec	491871,90	187,84		174000,90	10012,16
Styczeń	325329,7	610,04		193700,918	100698,72
Grudzień	263433,64	1615,78		330000,12	100000,04
Październik	253021,09	2685,43		409547,20	17820,63
Wrzesień	284013,18	5211,049		288000,00	10000,00
Sierpień	345799,80	3774,64		430190,00	10000,00
Lipiec	392345,92	5268,995		375000,00	10000,00
Czerwiec	262208,26	10276,017	15726	441000,00	10000,00
Grudzień	402583,91	30013,892	11726	443340,00	111275,129
Razem				526412,77	30000,000

WYDAWCA: Państwowy Urząd Węglowy, ul. Chałubińskiego 1, Warszawa. Drukarnia: Państwowa Drukarnia, ul. Chałubińskiego 1, Warszawa. Liczba egzemplarzy: 1000. Cena: 1000 zł.

Dochody i wydatki Państwowego Urzędu Węglowego r. 1919.

Miesiąc	D O C H O D Y					Ogólna suma wydatków
	Opłata pobiera- na od spódyw- ców w cenio- węglia na urzę- wanie P. U. W.	% i prowizja	Ze sprzedaży biletów li- stów przewo- zowych	Różne	Razem	
1918 r.						458270
Listopad	214947 41	345 07			215292 48	19865 81
Grudzień						
1919 r.						
Styczeń	196984				196984	35833 72
Luty	78854 98				78854 98	51508 93
Marzec	503694 31				503694 31	52502 09
Kwiecień	114077 90				114077 90	99712 16
Maj	491871 94	187 74			492069 68	160588 72
Czerwiec	326552 71	6103 42			332656 13	639621 04
Lipiec	393433 64	16153 73			409587 37	176369 38
Sierpień	253061 58	26897 45			279959 03	193262 68
Wrzesień	384013 18	52180 49			436193 67	308981 41
Październik	335728 20	37774 54			373502 74	261853 95
Listopad	392345 22	52648 95			444993 57	229360 53
Grudzień	359958 24	107868 17	15720		483546 31	1112755 15*)
Razem	4045533 21	300158 95	15720		4361412 17	3356798 27

UWAGA. *) W sumie Mk. 1112755,15 wykazano: kradzież w Kasie Sosnowiec Mk. 19427,87
 Straty P. U. W. w Warszawie 273443,35
 " na wymianie węgla na koks " 272114,42
 Razem Mk. 563985,64

Dochody i wydatki Państwowego Urzędu Węglowego r. 1920.

Miesiąc	Opłata pobrana od sprzedaży węgla za urządzenie P. U. W.	%	D O C H O D Y				Różne	Razem	Ogólna suma wydatków
			% i powolania	Prowizja bankowa	Ze sprzedaży blankietów listów przewozowych	Y			
Styczeń	670159.98	301.98	25630.32				696092.28	383493.24	
Luty	663954.17		83126.02				747080.19	728694.90	
Marzec	643989.24		74091.30				748080.54	1079318.06	
Kwiecień	1346669.70		85949.45				1432619.15	1240984.04	
Maj	1328108.70		160443.18				1488551.88	1290918.18	
Czerwiec	1498953. —	9821.49	360276.32				1869050.81	1314083.59	
Lipiec	1671105.60	442.53	46571.92				1718120.05	218997.86	
Sierpień	971207.20	6223.55	199776.59				1177207.34	1974353.09 ¹⁾	
Wrzesień	1238522. —		615609.51				1854131.51	1401982.96	
Paźdźier.	2219079. —		827200.84				3046279.84	1796808.44	
Listopad	2665613. —	953.61	572189.30				3238755.91	3396073.56	
Grudzień	4428502.47	1024032.15	957502.07	2452062.95	524336.95		9386435.83	10271569.37	
Razem	19345864.06	1041775.31	4008366.82	2452062.95	524336.95 ²⁾	27372405.33	27068277.29		

UWAGI: 1) w sumie Mk. 1974353.09 wykazano — koszty ewakuacji Mk. 154799.90

2) różnica kursu Mk. 357727.50

pozostał opłat celnych Mk. 166609.45

Razem Mk. 524336.95

Dochody i Wydatki Państwowego Urzędu Węglowego r. 1921.

Miesiąc	Opłata pobierana od spozycow- ania w cenie węgla na użyz- wanie P. U. W.	D O C H O D Y			Różne	Razem	Ogólna suma wydatków
		% o/o	Provizja bankowa	Ze sprzedaży blankietów li- stów przewo- zowych			
Styczeń	2393755,50		1059093,14			3452848,64	4747725,35
Luty	4486368,50		950159,17			5436527,67	7707694,87
Marzec	5179485,—		1545936,23			6725421,23	7630892,15
Kwiecień	5600096,50		1505289,03		304416	7108429,74	10760529,17
Maj	3609107,50		726061,39			4335168,89	8601116,53
Czerwiec	11067793,50		390740,48			11458533,98	10842886,70
Lipiec	11151638,50		2177723,65			13329362,15	11875957,74
Sierpień	10461342,—	3460,28	1809693,05			12274405,33	17725818,59
Wrzesień	11253328,10		1515071,08	4429081,70		17197430,88	21980347,90
Razem	65202915,10	3460,28	11679677,27	4429081,70	304416	81318128,51	101872969,—

U W A G A: miesiąc wrzesień 21 r. niezamknięty; po zamknięciu należne
zmiante.

*) różnica kursu.

Opłaty, pobrane od spóżywców — 1919 r.

Cel opłaty	1918 r.	Styczeń	Luty	Marzec	Kwiecień	Maj	Czerwiec	Lipiec	Sierpień	Wrzesień	Październ.	Listopad	Grudzień	Razem
1. Na rzecz Skarbu:														
a) od węgla Zagł. Dąbr.	2004734 69	2276795 94	2822163 60	2363122 07	1096897 46	4644576 92	3065125 60	3690291 37	2370261 49	3622923 69	3198306 96	3697861 25	3367130 06	3822019 10
b) od węgla Zagł. Krakowsk.														¹⁾
2. Na Sejmik Będziński	231203 20	238247 00	301469 32	249301 97	299440 48	395989 07	325807 50	393433 64	248282 79	383818 18	335503 20	392330 22	359925 14	4054751 71
3. Na utrzymanie P. U. W.	214947 41	196984 00	78854 98	503694 31	144077 90	491881 94	326552 71	393433 64	253061 58	384013 18	335725 20	392345 22	359958 14	4045533 21
(kapitał rekompensacyjny)														
4. Na aprowizację robotniczą:														
a) od węgla Zagł. Dąbr.														
b) od węgla Zagł. Krakowsk.										1670098 13	1481790 95	1693605 64	1544129 85	6389624 57
5. Na fundusz rezerwowy:														
a) od węgla Zagł. Dąbr.														
b) od węgla Zagł. Krakowsk.										589256 67	522725 31	596005 83	543283 99	2251271 80
²⁾														
6. Na zwiększenie produkcji:														
a) od węgla Zagł. Dąbr.														
b) od węgla Zagł. Krakowsk.														
Razem .	2450885 30	2712026 94	3202487 90	3116118 35	1510415 84	5432447 93	3717485 81	4477158 65	2871605 86	6650109 85	5874054 62	6772148 16	6174427 18	54961372 39

UWAGA: ¹⁾ Prócz tego przeniesiono z r-ku Komitetu Ratunkowego w Dąbrowie M-k 959387.44.

²⁾ Fundusz rezerwowy w r. 1920 został zaliczony do opłat skarbowych Zagł. Dąbrowskiego.

Węgiel kamienny krajowy łącznie z brunatnym r. 1918 i 1919.

MIESIĄC	1. Węgiel kamienny i brunat. Zagł. Dąbrowskiego							2. Węgiel kamienny Zagł. Krakowskiego							1—2 Węgiel kamienny i brunatny krajowy									
	Wyekspedjowano		Zafakturowano odbiorcom		Wyplacono kopalniom		Różnica (nadwyżka pobrana od spoż.)		Wyekspedjowano		Zafakturowano odbiorcom		Wyplacono kopalniom		Różnica (nadwyżka pobrana od spoż.)		Wyekspedjowano		Zafakturowano odbiorcom		Wyplacono kopalniom		Różnica (nadwyżka pobrana od spoż.)	
	T o n n		Mk.	f.	Mk.	f.	Mk.	f.	T o n n		Mk.	f.	Mk.	f.	Mk.	f.	T o n n		Mk.	f.	Mk.	f.	Mk.	f.
1918																								
Listopad	45815.2	3360139	71	1820545	31									45815.2	3360139	71	1820545	31						
Grudzień	96110.3	10916228	57	9327773	71									96110.3	10916228	57	9327773	71						
1919																								
Styczeń	265499	20891981	53	16291078	49									265499	20891851	53	16291078	49						
Luty	270056.26	22824092	82	16276200	90									270056.26	22824092	82	16276200	90						
Marzec	250581.89	17739956	65	15034215	48									250581.89	17739956	65	15034215	48						
Kwiecień	290105.71	21925784	01	8258318	30									290105.71	21925784	01	8258318	30						
Maj	294510.86	21554517	73	29193924	70									294510.86	21554517	73	29193924	70						
Czerwiec	435627.5	24541077	57	20267078	87									425627.5	24541077	57	20267078	87						
Lipiec	408124.6	—	—	23934204	97									408124.6	—	—	23934204	97						
Sierpień	250981.4	25015024	61	15497476	33									250981.4	25015024	61	15497276	33						
Wrzesień	179362.9	18457573	08	30779001	34									179362.9	18457573	08	30779001	34						
Październik	335694.9	37766206	36	27382776	43									335694.9	37766206	36	27382776	43						
Listopad	392274.8	33130634	29	31478596	54									392274.8	33130634	29	31478596	54						
Grudzień	359580.2	73929286	58	28748536	23									359580.2	73929286	58	28748536	23						
Razem:	3864325.52	332052373	51	274289727	60	57762645	91							3864325.52	332052373	51	274289727	60	57762645	91				

- U W A G I:
1. Sumy obrotów wykazano stosownie do księgi głównej.
  2. W podanej ilości tonnażu wykazano i węgiel bezpośrednio zakupiony przez odbiorców: w m. cu styczeniu 12910,9 T., w m. lutym—11786 T., w m. marcu — 7883,2 T., w m. kwietniu — 7577,65 T., w m. maju — 5317,4 T., w m. czerwcu — 4473,8 T., w m. lipcu—21349,7 T., i w m. sierpniu — 3118,1 T., ogółem 74416,65 Tonn węgla, za który zostały pobrane opłaty na utrzymanie P. U. W.
  3. Zmiany w obrotach sum, jakie zaszły w r. 1920 i 1921 na skutek reklamacji odbiorców i wyjaśnień Ekspozytur P. U. W. nie uwzględniono, a sumy te zostały zaliczone do obrotów węgla za r. 1920 i 1921.

Węgiel kamienny krajowy łącznie z brunatnym r. 1920.

MIESIĄC	1. Węgiel kamienny i brunat. Zagł. Dąbrowskiego						2. Węgiel kamienny Zagł. Krakowskiego						1—2. Węgiel kamienny i brunatny krajowy											
	Wyekspedjowano		Zafakturowano odbiorcom		Wypłacono kopalniom		Różnica (nadwyżka pobrana od spoż.)		Wyekspedjowano		Zafakturowano odbiorcom		Wypłacono kopalniom		Różnica (nadwyżka pobrana od spoż.)		Wyekspedjowano		Zafakturowano odbiorcom		Wypłacono kopalniom		Różnica (nadwyżka pobrana od spoż.)	
	T o n n	Mk.	f.	Mk.	f.	Mk.	f.	T o n n	Mk.	f.	Mk.	f.	Mk.	f.	Mk.	f.	T o n n	Mk.	f.	Mk.	f.	Mk.	f.	
Styczeń	371646.4	62789550	60	41677308	30	21112251	30	1751.8	—	—	—	—	—	373398.2	62789559	60	41677308	30	—	—	—	—	—	
Luty	347821.4	59985224	10	38882787	10	21102437	—	—	158960	—	—	—	—	347821.4	60144184	10	38882787	10	—	—	—	—	—	
Marzec	266989	59881625	09	29802582	90	30079042	19	200	—	—	151754	19	—	267189	59881625	09	29954337	09	—	—	—	—	—	
Kwiecień	269521.4	86341257	30	59696501	70	26644755	60	300	—	—	2759.84	—	—	269821.4	86341257	30	59699261	54	—	—	—	—	—	
Maj	313523.4	114680231	—	68943933	10	45736297	90	—	—	—	—	—	—	313523.4	114680231	—	68943933	10	—	—	—	—	—	
Czerwiec	360733	214707744	20	119871139	—	94836605	20	500	108976	—	157333	47	—	361233	214816720	20	12002847	247	—	—	—	—	—	
Lipiec	377931	354697670	50	125567618	50	229130052	—	265	126883	50	—	—	—	378196	354824554	—	125567618	50	—	—	—	—	—	
Sierpień	217688	201361080	50	72422162	50	128938918	—	35498.2	—	—	280.80	—	—	253186.2	201361080	50	72422442	80	—	—	—	—	—	
Wrzesień	373237	405027800	75	158957317	50	246070483	25	17665.4	330875	—	6040941	—	—	390902.4	405358675	75	164998258	50	—	—	—	—	—	
Październik	266040.7	294595196	50	168146436	—	126448760	50	24467.6	412169	90	6861089	14	—	290508.3	295007366	40	175007525	14	—	—	—	—	—	
Listopad	363747.6	420923239	80	229674011	01	191249228	79	82470.6	679267	40	12877545	—	—	446218.2	421602507	20	242551556	01	—	—	—	—	—	
Grudzień	331143.9	624285841	06	269974619	40	354311221	66	84692.2	207381038	95	119902913	51	—	415836.1	831666880	01	389877532	91	—	—	—	—	—	
Razem:	3860022.8	2899276470	40	1383616417	01	1515660053	39	247810.8	209198170	75	145994616	45	63203554	30	4107833.6	3108474641	15	1529611033	46	1578863607	69	—	—	

- U W A G I:
1. Sumy obrotów wykonano stosownie do Księgi Głównej.
  2. Tonnaz węgla Zagłębia Dąbrowskiego za r. 1920 i Zagłębia Krakowskiego za m. listopad i grudzień 1920 r. wykazano zafakturowany odbiorcom bez uwzględnienia poprawek stosownie do reklamacji odbiorców i wyjaśnień Ekspozytur P. U. W.
  3. W podanych ilościach tonnażu mieści się: a) szlam Zagłębia Dąbrowskiego w m-cu czerwcu — 150 T. i koksik w m-cu listopadzie — 53.3 T., razem 203.3 T., za które pobrano opłaty na P. U. W. i b) hałdy Zagłębia Krakowskiego w m-cu listopadzie — 3936.3 T., w m-cu grudniu — 2304 T., razem 6240.3, za które pobrano 1/2 kosztów na aprowizację robotników.

Węgiel kamienny krajowy łącznie z brunatnym r. 1921.

MIESIĄC	1. Węgiel kamienny i brunat. Zagł. Dąbrowskiego							2. Węgiel kamienny Zagł. Krakowskiego							1—2. Węgiel kamienny i brunatny krajowy							
	Wyekspedjowano T o n n	Zafakturowano odbiorcom		Wypłacono kopalniom		Różnica (nadwyżka pobrana od spoż.)		Wyekspedjowano T o n n	Zafakturowano odbiorcom		Wypłacono kopalniom		Różnica (nadwyżka pobrana od spoż.)		Wyekspedjowano T o n n	Zafakturowano odbiorcom		Wypłacono kopalniom		Różnica (nadwyżka pobrana od spoż.)		
		Mk.	f.	Mk.	f.	Mk.	f.		Mk.	f.	Mk.	f.	Mk.	f.		Mk.	f.	Mk.	f.	Mk.	f.	Mk.
Styczeń	350071,2	718793668	65	292286182	70	426507485	95	92012,5	535498	40	80036597	86		442083,7	719329167	05	372322780	50				
Luty	344452,5	709787036	—	437922074	80	271864961	20	89435,4	14732024	—	115893299	10		433887,9	724519060	—	553815373	09				
Marzec	374796,0	795005009	—	477210464	05	317794544	95	106600,2	180680536	—	140638367	40		481396,2	975685545	—	617848831	45				
Kwiecień	427526,3	895779006	24	544592176	94	351186829	30	107630,5	161648686	—	143006194	20		535156,8	1057427692	24	687598371	14				
Maj	247199,3	520413206	90	313096087	50	207317119	40	88092,9	—	—	57071756	20		335292,2	520413206	90	370167843	70				
Czerwiec	413544,5	1097015892	70	582474182	40	514541710	30	103076,1	545511144	50	236601420	90		516620,6	1642527037	20	819075603	30				
Lipiec	432540,3	1604266473	50	607888824	10	996377649	40	82762,3	—	—	129550544	60		515302,6	1604266473	50	737439368	70				
Sierpień	378328,2	1838535814	60	785496349	—	1053039465	60	101463,1	260632565	—	108025412	20		479791,6	2099168379	60	893521761	20				
Wrzesień	404026,2	2392944273	10	830356057	—	1562588216	10	94290,5	794460356	50	339663522	40		498316,7	3187404629	60	1170019579	40				
Razem:	3372484,8	10572540380	69	4871322398	49	5701217982	20	865363,5	1958200810	40	1350487114	86	607713695	54	4237848,3	12530741191	09	6221809513	35	6308931677	74	

- U W A G I:**
1. Sumy obrotów wykazano stosownie do Księgi Głównej.
  2. Tonnaz wykazano zafakturowany odbiorcom bez uwzględnienia poprawek stosownie do reklamacji odbiorców i wyjaśnień Ekspozytur P. U. W.
  3. W podanych ilościach tonnażu mieści się: a) węgla i koks karwińskiego, bezpośrednio zakupionego z kopalń przez odbiorców w m-cu styczniu — 15321,8 T., w m. lutym — 12185,5 T., w m. marcu 10907,6 T., w m. kwietniu — 14101,4 T., w m. maju 7563,1 T., w m. czerwcu 7110,5 T., w m. lipcu — 9710,1 T., w m. sierpniu — 19276,1 T., w m. wrześniu — 16281,1 T. Ogółem 112457,2 T., za który pobrano opłaty na utrzymanie P. U. W., b) hałdy zagł. Dąbrowskiego, jako rekomp. bezpośred. sprzedanej przez kopalnie odbiorcom w m. styczniu — 4070,3, w lutym 4451,6 T., w marcu — 8094,3 T., w m. kwietniu — 5148,9 T., w m. maju — 332 T., w m. czerwcu — 501 T., w m. lipcu — 489,8 T., w m. sierpniu — 384 T. i w m. wrześniu — 1560,3 T. Ogółem 25032,2 T., za którą pobrano 1/2 kosztów na aprowizację robotnikom.
  4. Miesiąc wrzesień niezamknięty, wykazane obroty sum po zamknięciu ulegną zmianie.

Węgiel kamienny i koks importowany r. 1919.

Miesiąc	1. Węgiel kamienny i koks Zagł. Karwińskiego						2. Węgiel kamienny i koks Zagł. Górno-Śląskiego						1 + 2. Węgiel kamienny i koks importowany						
	Wyekspedjowa nie t o n n	Zafakturowano odbiorcom		Wypłacono do- stawcom		Różnica (nadwyżka pobrana od spoż.)	Wyekspedjo- wano t o n n	Zafakturowano odbiorcom		Wypłacono kopalniom		Różnica (nadwyżka pobrana od spoż.)	Wyekspedjo- wano t o n n	Zafakturowano odbiorcom		Wypłacono kopalniom		Różnica (nadwyżka pobrana od spoż.)	
		Mk.	f.	Mk.	f.			Nk.	f.	Mk.	f.			Mk.	f.	Mk.	f.		Mk.
Styczeń	21323,6	1957542		2392889	42								21323,6	1957542		2392889	42		
Luty																			
Marzec	1133,5			114661	52								1133,5			114661	52		
Kwiecień	15472,3	266580		2024326	27								15472,3	266580		2024326	27		
Maj	17342,6	778308		1685250	27								17342,6	778308		1685250	27		
Czerwiec	14318,0	2771376	55	1550813	82								14318,0	2771376	55	1550813	82		
Lipiec	12903,7	2636465	70	1327471	36								12903,7	2636465	70	1327471	36		
Sierpień	27657,3	2843289	60	2855435	25								27657,3	2843289	60	2855435	25		
Wrzesień	26004,7	4486903	90	2721815	45								26004,7	4486903	90	2721815	45		
Październik	15879,6	1552948	25	2176248	70								15879,6	1552948	25	2176248	70		
Listopad	16763,7	3035120	10	2523203	66								16763,7	3035120	10	2523203	66		
Grudzień	18951,1	3517641	88	3007507	73								18951,1	3517641	88	3007507	73		
Razem	187750,1	23846175	98	22379623	45	1466552	53						187750,1	23846175	98	22379623	45	1466552	53

U W A G A: Sumy obrotów wykazano stosownie do księgi Głównej—bez uwzględnienia poprawek w r. 1920 i 1921 na skutek reklamacji odbiorców i wyjaśnień Ekspozytur P. U. W.

Węgiel kamienny i koks importowany r. 1920.

Miesiąc	1. Węgiel kamienny i koks Zagł. Karwińskiego						2. Węgiel kamienny i koks Zagł. Górno Śląskiego						1 + 2. Węgiel kamienny i koks importowany					
	Wyekspedjowa- no t o n n	Zafakturowano odbiorcom		Wypłacono do- stawcom		Różnica (nadwyżka pobrana od spoż.) Mk. f.	Wyekspedjowa- no t o n n	Zafakturowano odbiorcom		Wypłacono kopalniom		Różnica (nadwyżka pobrana od spoż.) Mk. f.	Wyekspedjowa- no t o n n	Zafakturowano odbiorcom		Zapłacono kopalniom		Różnica (nadwyżka pobrana od spoż.) Mk. f.
		Mk.	f.	Mk.	f.			Mk.	f.	Mk.	f.			Mk.	f.	Mk.	f.	
1919	—	—	—	—	—	—	148130,2	52523788	20	111155461	31	—	—	—	—	—	—	—
1920																		
Styczeń	11527,1	—	—	16468	06	—	176110,1	78671628	19	153061488	90	—	—	—	—	—	—	—
Luty	22478,6	16420648	—	—	—	—	200370,75	83028442	14	215352932	90	—	—	—	—	—	—	—
Marzec	16735,8	10666049	50	23994	33	—	262468,3	125783400	85	281296620	73	—	—	—	—	—	—	—
Kwiecień	23562,0	14785330	40	8904843	89	—	289655,2	154314280	84	349319744	48	—	—	—	—	—	—	—
Maj	13945,5	17424476	63	14460528	88	—	261813,9	256344035	63	341202425	91	—	—	—	—	—	—	—
Czerwiec	165,5	399410	—	—	—	—	336857,7	746074193	36	402258699	43	—	—	—	—	—	—	—
Lipiec	9651,6	15563823	—	41827447	60	—	369414,7	395450282	97	440251883	12	—	—	—	—	—	—	—
Sierpień	495,0	4350464	60	12433805	25	—	186841,0	343269660	04	222400015	19	—	—	—	—	—	—	—
Wrzesień	1653,2	266606	—	—	—	—	189384,9	81786392	45	223944675	59	—	—	—	—	—	—	—
Październik	5315,6	7541320	—	—	—	—	112339,5	237385188	—	128189839	16	—	—	—	—	—	—	—
Listopad	29851,7	12391746	—	—	—	—	89843,2	206039307	99	95966121	54	—	—	—	—	—	—	—
Grudzień	35261,6	79976796	15	118378771	71	—	247252,6	455951217	—	283356656	02	—	—	—	—	—	—	—
Razem	170643,2	179786670	33	196045859	72	—	2870482,05	3216627767	66	3247756564	28	—	—	3041125,25	3396414437	99	3443802424	—

- UWAGI: 1) Prócz tego zapłacono Mk. 30532462,63 za węgiel zafakturowany odbiorcom w r. 1921 i suma ta wykazana w m. styczniu 21 r., jako wypłacona kopalniom; natomiast r k Węgla Górnośląskiego jest obciążony sumą Mk. 77405080,28, jako różnicą między węglem zafakturowanym odbiorcom, a zaliczonym dostawcom; suma ta nie wykazana wypłaconą dostawcom, a będzie wyrównana przy zamknięciu m. września 921; w sumie wykazanej, jako wypłata dostawcom, mieści się i koszt przewozu
- 2) Tonnaż wykazano zafakturowany odbiorcom bez uwzględnienia poprawek stosownie do reklamacji odbiorców i wyjaśnień Ekspozytur P. U. W. W podanych ilościach tonnażu wykazano bezpośrednio zakupionego: a) węgla i koksu Karwińskiego w m. lipcu 1005,8 Tonn, w m. wrześniu 1333,2 T., w m. październiku 2232,1 T., w m. listopadzie 11902,4 T. i w m. grudniu 10974,7 T., razem 27448,2 T. i b) węgla i koksu Górnośląskiego w m. styczniu 2588,3 T., w m. lutym 3212,1 T., w m. marcu 3822,4 T., w m. kwietniu 8578,8 T., w m. maju 1783,8 T., w m. czerwcu 13955,6 T., w m. lipcu 15233,5 T., w m. sierpniu 8907,5 T., w m. wrześniu 9758,9 T., w m. październiku 7559,6 T., w m. listopadzie 18912,5 T. i w m. grudniu 18126,2 T., razem 112439,2 T., za który pobrano opłaty na utrzymanie P. U. W.

Węgiel kamienny i koks importowany r. 1921.

MIESIĄC	1. Węgiel kamienny i koks Zagł. Karwińskiego						2. Węgiel kamienny i koks Zagł. Górno Śląskiego						1—2. Węgiel kamienny i koks importowany					
	Wyekspedjowano T o n n	Zafakturowano odbiorcom		Wypłacono dostawcom		Różnica (nadwyżka pobrana od spoż.) Mk. f.	Wyekspedjowano T o n n	Zafakturowano odbiorcom		Wypłacono dostawcom		Różnica (nadwyżka pobrana od spoż.) Mk. f.	Wyekspedjowano T o n n	Zafakturowano odbiorcom		Wypłacono kopalniom		Różnica (nadwyżka pobrana od spoż.) Mk. f.
		Mk.	f.	Mk.	f.			Mk.	f.	Mk.	f.			Mk.	f.	Mk.	f.	
Styczeń	41859,4	112140206		112938603	18		302654,1	732860103	90	857718441	95		344513,5	845000309	90	970657045	13	
Luty	46769,9	157459124		191622227	60		282555,6	243403088	50	786472686	06		329325,5	400862212	50	978094913	66	
Marzec	53285,0	188492682		288560952	51		322459,6	750587114	05	1315203341	10		375744,9	939079796	05	603764293	61	
Kwiecień	41585,6	109663223		192941191	50		321080,2	737322416	25	1311788489	16		362665,8	846985639	25	1504729680	66	
Maj	15386,5	13238258	70	37858592	64		100795,9	219548005		447012934	96		116182,4	232822263	70	484871527	60	
Czerwiec	15181,7	41238000		66896486	64		287672,2	1491829655	50	952976571	52		302853,9	1533067655	50	1019873058	16	
Lipiec	13858,9	6010217		54417217	30		59601,6	225401146	60	191942416	94		73460,5	231411363	60	246359634	24	
Sierpień	21375,0	46181742		29743270	95		162270,0	828987918	60	1318350161	66		183645,0	875169660	45	1348093432	61	
Wrzesień	20435,8	96679862	19	69690831	13		169530,8	1578279029		1504756492	53		189966,6	1674958891	19	1574447323	66	
Razem:	269737,8	771103314	89	1044669378	45		2008620,3	6808254477	25	8686221535	88		2278358,1	7579357792	14	973000909	33	

UWAGI: 1) Sumy obrotu wykazane stosownie do Księgi Głównej.

2) Tonnaz wykazano zafakturowany odbiorcom bez uwzględnienia poprawek stosownie do reklamacji odbiorców i wyjaśnień Ekspozytur P. U. W.; w podanych ilościach tonnażu wykazano: a) węgla Karwińskiego, bezpośrednio zakupionego z kopalń: w m. styczniu 15321,8 T., w m. lutym 12185,5 T., w m. marcu 10908,6 tonn., w m. kwietniu 14101,4 Tonn, w maju 7563,1 T. w m. czerwcu 7110,5 T. w m. lipcu 9710,1 T., w m. sierpniu 19276,1 T., w m. wrześniu 16281,1 T. Ogółem 112457,2 T., za który zostały pobrane opłaty na P. U. W. i b) węgla Górno-Śląskiego bezpośrednio zakupionego przez odbiorców z kopalń w m. styczniu 25945,5 T., w lutym 27340,9 T., w m. marcu 40652,1 T., w m. kwietniu 27158 T., w m. maju 7373,5 T., w m. czerwcu 39254,5 T., w m. lipcu 18464,8 T., w m. sierpniu 32371,6 T., w m. wrześniu 44459,4 T., Ogółem 263019,3 T., za który również zostały pobrane opłaty na P. U. W.

3) m. wrzesień nie zamknięty, po zamknięciu sumy obrotów ulegną zmianie.

Brykiety 1920 r.

Miesiąc	Wyekspe- djowano	Zafakturowano odbiorcom		Wypłacono odbiorcom		Różnica (nad- wyżka pobrana od spożywców	
	Tonn	M.	f.	M.	f.	M.	f.
Listopad	5142.4	—	—	11993736	00		
Grudzień	3790.6	22614573	50	10444089	06		
Razem	8933.—	22614573	50	22437825	06	176748	44

UWAGA: Tonnaż wykazano zafakturowany odbiorcom bez uwzględnienia poprawek stosownie do reklamacji odbiorców.

Brykiety 1921 r.

Miesiąc	Wyekspe- djowano	Zafakturowano odbiorcom		Wypłacono odbiorcom		Różnica (nad- wyżka pobrana od spożywców	
	Tonn	M.	f.	M.	f.	M.	f.
Styczeń	4175.3	15064340	00	18195957	40		
Luty	3328.2	10516865	00	17526896	30		
Marzec	2422.—	13829620	00	13749857	10		
Kwiecień	5899.1	33683861	00	33630783	70		
Maj	1500.—	9266783	16	8187110	30		
Czerwiec	—	—		—			
Lipiec	—	—		—			
Sierpień	—	—		—			
Wrzesień	—	—		—			
Razem	17324.6	82361469	16	91290604	80	—	—

- UWAGI:
1. Tonnaz wykazano zafakturowany odbiorcom bez uwzględnienia poprawek stosownie do reklamacji odbiorców.
  2. Miesiąc wrzesień 1921 nie zamknięty, po zamknięciu możliwa zmiana obrotu za r. 1921.

SPIS RZECZY.

	Str.
PRZEDMOWA.	5
WSTĘP	7
ROZDZIAŁ I. <i>Sytuacja węglowa w Polsce w końcu 1918 r.</i>	12
Okupacyjna gospodarka kopalniana. Stan techniczny i finansowy kopalń. Stosunki robotnicze. Warunki przywozu węgla zagranicznego. Groźba głodu węglowego.	
ROZDZIAŁ II. <i>Reglamentacja obrotu materiałami opałowymi.</i>	19
Reglamentacja węglowa na ziemiach polskich w okresie wojny i okupacji. Przejęcie gospodarki węglowej przez władze polskie w listopadzie 1918 r. Zorganizowanie państwowego aparatu dla reglamentacji obrotu węglem. Państwowa Centrala Węglowa w Warszawie i Biuro Sprzedaży w Sosnowcu. Komisja Międzyministerjalna i reorganizacja aparatu reglamentacyjnego: Państwowy Urząd Węglowy i jego agendy. Reglamentacja obrotu węglem w rozmaitych dzielnicach. Unifikacja gospodarki węglowej w całym Państwie. Sejmowa Komisja Opałowa. Nadzwyczajne pełnomocnictwa Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 14 lipca 1920 r. Mechanizm wykonawczy reglamentacji. Reglamentacji obrotu opału drzewnego.	
ROZDZIAŁ III. <i>Podział węgla i kontrola spożycia.</i>	42
Trudności rozdzielcze: brak węgla, niedostateczność środków transportowych, brak dokładnych danych o potrzebach i pojemności rynku wewnętrznego. Badanie warunków i rozmiarów spożycia. Komisja międzyministerjalna dla zbadania gospodarki węglowej w Ministerstwach: Kolei Żelaznych, Spraw Wojskowych, Apropowizacji, Przemysłu i Handlu. Zasady i sposoby dokonywania podziału węgla między odbiorcami. Kategorie odbiorców. Kolejność wysyłek. Określanie poszczególnych przydziałów węglowych. Wy-	

	dział kontroli opałowej przy Państwowym Urzędzie Węglowym: jego zadania i wykonane prace,	
ROZDZIAŁ IV.	<i>Przywóz węgla zagranicznego.</i>	55
	Konieczność przywozu. Aljanckie instancje dla regulowania spraw węglowych w Europie Środkowej. Europejska Komisja Węglowa, Paryska Komisja Odszkodowań, Ostrawska Komisja Węglowa, Cieszyńska Komisja Międzysojusznicza. Przywóz węgla Karwińskiego. Umowa polsko-niemiecka z d. 22 października 1919 r. Międzysojusznicza Komisja Rządząca i Plebiscytowa w Opolu. Ekspozytura Państwowego Urzędu Węglowego w Katowicach. Decyzja Komisji Odszkodowań w maju 1920 r. w sprawie dostaw węgla górnośląskiego dla Polski i jej wykonanie. Trudności wagonowe.	
ROZDZIAŁ V.	<i>Finanse państwowej gospodarki węglowej.</i>	70
	Finansowanie operacji węglowej. Wydział Finansowy Państwowego Urzędu Węglowego. Rozrachunki z dostawcami i odbiorcami węgla. Ceny płacone kopalniom krajowym węgla kamiennego i brunatnego. Zasady kalkulacji cen. Własne koszty kopalń. Podział kopalń na grupy. Ceny przeciętne i za poszczególne sortymenty. Ceny zakupu węgla i koksów zagranicznych. Ceny sprzedaży: ustosunkowanie ich w zależności od sortymentu węgla i wartości ciepłotnej opału. Opłaty dodatkowe pobierane od spóżywców w cenie sprzedażnej węgla i ich przeznaczenie. Kalkulacja cen sprzedażnych węgla krajowego i zagranicznego. Zasada kalkulacji i mechanizm obliczania cen przeciętnych i poszczególnych rozmaitych rodzajów opału. Rozmiary państwowej operacji węglowej i jej koszty.	
ROZDZIAŁ VI.	<i>Polityka rządowa w przemyśle węglowym.</i>	91
	Akcja rządowa w celu podniesienia zdolności wytwórczej kopalń i unormowania stosunków robotniczych. Postulaty kopalń. Finansowa pomoc udzielana przez Rząd kopalniom węgla. Pożyczki ze Skarbu Państwa. Zasiłki z kapitału kompensacyjnego, z kapitału przeznaczonego na wypłatę premji za zwiększoną produkcją oraz kapitału inwestycyjnego. Wydział Zaoopatrywania kopalń. Wagony amerykańskie dla kopalń. Ulgi dla nowopowstających kopalń. Zarządzenia celem powiększenia produkcji węgla. Rządowe przedsiębiorstwa węglowe. Aproprowiacja robotników kopalnianych. Kwestja robotnicza. Rozporządzenia Tymczasowego Rządu Ludowego Republiki Polskiej. Organizacje zawodowe w górnictwie. Umowy zbiorowe. System płac robotniczych. Wydajność pracy i liczba robotników. Strajki, Do-	

my mieszkalne i urządzenia sanitarne i kulturalne na kopalniach.

ROZDZIAŁ VII. *Przejście do wolnego handlu węglem i ogólny bilans państwowej gospodarki węglowej.* 117

Opinie sfer przemysłowo-handlowych w sprawie wprowadzenia wolnego handlu węglem. Zniesienie sekwestru węgla brunatnego od 1 czerwca i węgla kamiennego od 1 października 1921 r. Zarządzenia czasowe na okres przejściowy od reglamentacji do wolnego obrotu. Komitet Węglowy jego ustrój i zakres działalności. Likwidacja Komitetu od 1 marca 1922 r. Wyniki trzechletniej gospodarki państwowej w dziedzinach zaopatrywania kraju w materiały opałowe, wytwórczości krajowych kopalń węgla oraz przywozu zagranicznego i uregulowania stosunków wewnętrznych (robotniczych) na kopalniach. Znaczenie na przyszłość prac statystyczno-ekonomicznych, wykonanych przez Państwowy Urząd Węglowy.

Streszczenie „Państwowej Gospodarki Węglowej w Polsce 1918 — 1921” w językach:

francuskim	135
angielskim	144
niemieckim	152

60

88

4660 B / 2197

Wojak w mundurze i szablą, a w ręku
 - 1914 roku w wojnie polsko-rosyjskiej
 - 1917 roku w wojnie polsko-bolszewickiej
 - 1918 roku w wojnie polsko-ukraińskiej
 - 1919 roku w wojnie polsko-łotewskiej
 - 1920 roku w wojnie polsko-bolszewickiej
 - 1921 roku w wojnie polsko-łotewskiej
 - 1922 roku w wojnie polsko-bolszewickiej
 - 1923 roku w wojnie polsko-łotewskiej
 - 1924 roku w wojnie polsko-bolszewickiej
 - 1925 roku w wojnie polsko-łotewskiej
 - 1926 roku w wojnie polsko-bolszewickiej
 - 1927 roku w wojnie polsko-łotewskiej
 - 1928 roku w wojnie polsko-bolszewickiej
 - 1929 roku w wojnie polsko-łotewskiej
 - 1930 roku w wojnie polsko-bolszewickiej
 - 1931 roku w wojnie polsko-łotewskiej
 - 1932 roku w wojnie polsko-bolszewickiej
 - 1933 roku w wojnie polsko-łotewskiej
 - 1934 roku w wojnie polsko-bolszewickiej
 - 1935 roku w wojnie polsko-łotewskiej
 - 1936 roku w wojnie polsko-bolszewickiej
 - 1937 roku w wojnie polsko-łotewskiej
 - 1938 roku w wojnie polsko-bolszewickiej
 - 1939 roku w wojnie polsko-łotewskiej
 - 1940 roku w wojnie polsko-bolszewickiej
 - 1941 roku w wojnie polsko-łotewskiej
 - 1942 roku w wojnie polsko-bolszewickiej
 - 1943 roku w wojnie polsko-łotewskiej
 - 1944 roku w wojnie polsko-bolszewickiej
 - 1945 roku w wojnie polsko-łotewskiej
 - 1946 roku w wojnie polsko-bolszewickiej
 - 1947 roku w wojnie polsko-łotewskiej
 - 1948 roku w wojnie polsko-bolszewickiej
 - 1949 roku w wojnie polsko-łotewskiej
 - 1950 roku w wojnie polsko-bolszewickiej
 - 1951 roku w wojnie polsko-łotewskiej
 - 1952 roku w wojnie polsko-bolszewickiej
 - 1953 roku w wojnie polsko-łotewskiej
 - 1954 roku w wojnie polsko-bolszewickiej
 - 1955 roku w wojnie polsko-łotewskiej
 - 1956 roku w wojnie polsko-bolszewickiej
 - 1957 roku w wojnie polsko-łotewskiej
 - 1958 roku w wojnie polsko-bolszewickiej
 - 1959 roku w wojnie polsko-łotewskiej
 - 1960 roku w wojnie polsko-bolszewickiej

59692/e